

VOL. 8 NO. 1,2
JUL-DEC
2025

ISSN: 3088-1919 (Online)

**Journal of Humanities
and Social Sciences
Loei Rajabhat University**

HUSO

**วารสาร
มนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์**
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1,2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2568)

Vol. 8 No. 1,2 (July - December 2025)

ติดตามข่าวสาร

www.human.lru.ac.th/th/

www.facebook.com/human.lru

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Journal of Humanities and Social Sciences Loei Rajabhat University

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1,2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2568)

Vol. 8 No. 1,2 July - December 2025

ISSN : 3088 – 1919 (Online)

วัตถุประสงค์

เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ขอบเขต

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย รับผิดชอบ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความวิชาการด้านสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดังต่อไปนี้ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ,สาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ,สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์,สาขาวิชาภาษาจีนและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร,สาขาวิชาภาษาไทย,สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน,สาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต,สาขาวิชาทัศนศิลป์,สาขาวิชาดุริยางคศิลป์,สาขาวิชานิติศาสตร์,สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ เศรษฐกิจ การศึกษา การเมือง และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ที่ปรึกษา

ดร.เยาวพา กองเกต

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ มะลิตัน

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ

อาจารย์มนตรี คำวัน

รองคณบดีฝ่ายบริหาร

อาจารย์ธีรวัฒน์ วงศ์วรรณ

รองคณบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความประจำฉบับ (Peer Reviews)

รองศาสตราจารย์ ดร.ณิชา วัชรกุลพงศ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

รองศาสตราจารย์ ดร.เดือนเด่น นาคสีหราช

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชา มารี เคน

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

รองศาสตราจารย์ ดร.รักชนก แสงภักดีจิต

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ชาย สิกขา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.โอม พัฒนโชติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

รองศาสตราจารย์รณภพ เตชะวงศ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ตรีเนตร สาระพงษ์

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

รองศาสตราจารย์สิทธิกร ศักดิ์แสง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ว่าที่พันตรี ธเนศวร์อุดม จุมพลหล้า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ขวัญภา วงศ์ไพศาลศิริกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐฐานุช เมฆรา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตาภา สิ้นธุรัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีร์ คั่นโททอง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ อานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงษ์เทพ บุญเรือง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรวิไล อัยดำรงธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมลศักดิ์ นิลผาย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภิญญาพัชญ์ ตีบวงษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูณัช รัตนชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิษณุ มะลิตัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไลลักษณ์ อุ่นจิตร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร ก่อกิจกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนทรี บุชิตชน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมปอง สุวรรณภุมมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรลีส สันธิ์จันทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำพร แสงไชยา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิชัย รุ่งเรือง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาชารินทร์ แป้นสุข

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช มณีภาค

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เอกพงษ์ สารน้อย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กาญจนารัตน์ ไมรินทร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เกรียงศักดิ์ โชติจรุงเกียรติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์คณะอง พิรุน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ณัฏฐ์ เขียวงาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรรมรัตน์ สิ้นธุเดช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิทักษ์ชัย เดชอุดม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์มงคล เจริญจิตต์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ศรัณย์พัชร จิตพิไล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาดา ศรีใหม่

ดร.กัญจนารัตน์ ศรีเพชรสุพรรณ

ดร.ธีรพรรณ กลางณรงค์

ดร.ปรีวิทย์ ไวยาหะ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

วิทยาเขตสกลนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

มหาวิทยาลัยทักษิณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา วิทยาเขตสตูล

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

มหาวิทยาลัยศรีปทุม

มหาวิทยาลัยพะเยา

วิทยาลัยสันตพล

วิทยาลัยการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

มหาวิทยาลัยนครราชสีมา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

สำนักงานกฎหมายกัญจนารัตน์

มหาวิทยาลัยพะเยา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ดร.ภูมิ เพชรกาญจนพงศ์
ดร.ศานติ วงษ์ประภารัตน์
ดร.สันดุสิต บรวิงษ์ตระกูล
ดร.สุธาริณี ศรีวิวัฒน์

ดร.อุมาภรณ์ ยศเจริญ
ดร. วีระนุช แยมยิ้ม
อาจารย์วิริยา เพียรไทย
อาจารย์มนตรี คำวัน

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ศาลฎีกา
มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายสัญญาและ
หารือ 2
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

รองศาสตราจารย์ตรีเนตร สาระพงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานิตย์ โศกค้อ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุมพล ชื่นจิตต์ศิริ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรชัยกุล นุ่นภูบาล
ดร.กนกพร นาสมตริก ชิมิโอนิกะ
ดร.กิตติธนต์ ญาณพิสิทธิ์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีล้านช้าง
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

บรรณาธิการ

ดร.เยวพา กองเกตุ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิญญู มะลิตัน

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

เจ้าหน้าที่ประจำวารสาร

นางสาวสุภาพร เมืองจันทร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

เจ้าของ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
234 ถนนเลย-เชียงคาน ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000
โทร 0 4283 5224-8 ต่อ 43100 โทรสาร 0 4283 5230
Email : Huso@lru.ac.th
เว็บไซต์วารสาร : <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/husolru>

กำหนดออก: ปีละ 2 ฉบับ

ฉบับที่ 1 กรกฎาคม – ธันวาคม

ฉบับที่ 2 มกราคม – มิถุนายน

ปีที่เผยแพร่ พ.ศ.2568

ISSN 3088 – 1919 (Online)

การเผยแพร่ เผยแพร่เป็นวารสารอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านเว็บไซต์วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/husolru>

คำชี้แจง

บทความที่จะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยนั้น ต้องผ่านการพิจารณาให้ความคิดเห็นรวมทั้งตรวจแก้ไขทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งไม่ทราบชื่อผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (Double Blind Peer Review) ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องที่กองบรรณาธิการวารสารฯ คัดสรรก่อนลงพิมพ์ไม่น้อยกว่า 3 ท่านต่อบทความ

- ข้อความ ข้อคิดเห็น หรือข้อค้นพบ ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยเป็นของผู้เขียน ซึ่งจะต้องรับผิดชอบต่อผลทางกฎหมายใด ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากบทความและงานวิจัยนั้น ๆ โดยมีใช้ความรับผิดชอบของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
- ข้อความที่ปรากฏในวารสารฉบับนี้เป็นความคิดเห็นของผู้เขียนแต่ละท่าน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย และกองบรรณาธิการ ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยและไม่มีส่วนรับผิดชอบใดๆ
- คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ขอให้ผู้อ่านอ้างอิงในกรณีที่ท่านคัดลอกเนื้อหาบทความในวารสารฉบับนี้

บทบรรณาธิการ

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เป็นวารสารที่นำเสนอผลงานบทความทางวิชาการ บทความวิจัย และวิจารณ์หนังสือของนักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษาในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และสาขาอื่น ๆ ในด้านสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ดังต่อไปนี้ สาขาวิชาภาษาอังกฤษ,สาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ,สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์,สาขาวิชาภาษาจีนและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร,สาขาวิชาภาษาไทย,สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน,สาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต,สาขาวิชาทัศนศิลป์,สาขาวิชาดุริยางคศิลป์,สาขาวิชานิติศาสตร์,สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการเผยแพร่ผลงานแก่ผู้สนใจต่อไป

สำหรับนักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา หรือผู้สนใจที่มีผลงาน และมีความประสงค์จะเผยแพร่ผลงาน สามารถส่งผลงานของท่านตามหัวข้อ และแบบฟอร์มของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย โดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จะส่งผลงานของท่านให้ผู้ทรงคุณวุฒิอ่านและประเมินผลงานของท่านเพื่อให้ผลงานของท่านเป็นที่ยอมรับการเผยแพร่ต่อไป

ขอขอบคุณผู้เขียน ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะที่ปรึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องตลอดจนผู้อ่านที่ให้ความสนใจจนทำให้วารสารฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ปีที่ 8 ฉบับที่ 1,2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2568) จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้า และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางวิชาการ หากมีข้อบกพร่องประการใด คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ยินดีน้อมรับคำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขต่อไป

กองบรรณาธิการ

สารบัญ

เนื้อหา	หน้า
บทความวิจัย	
บุญบังไฟตะไลล้าน : การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์	1
Bun Bang Fai Talai Lan : Community-Based Cultural Tourism Management BanKutWa, KutWa Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province. พรชิตา กุสุมาลย์, ณัฐธยาน์ อาจิวิชัย, และจีรศักดิ์ โพกาวัน Pornchita Kusumal, Nattaya Artwichai, and Jeerasak Pokawin	
กระบวนการสร้างและใช้ความรู้ประเพณีตานสลากชะลอมของชุมชนบ้านคุ้ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์	17
The process of creating and using knowledge of the Tan Salak Chalom tradition of the Ban Khum community, Chaichumphon Subdistrict, Laplae District, Uttaradit Province เอกฤทัย ฉัตรชัยเดช และศิวัฒน์ กมลคุณานนท์ Eakruthai Chutchaidej and Siwat Kamonkunanon	
ปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา	31
Operational Factors Affecting Effectiveness of Community Enterprises in Sathing Phra Peninsula, Songkhla Province คณิศร ตันวัฒนะ, นิวุฒิ พูลศรี, ปณัย ไชยธาดา และวาสนา สุวรรณวิจิตร ⁴ Kanitsorn Tanwattana, Niwut Poolsri, Panai Chaitada and Wassana Suwanvijit	
การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย	44
Developing the Model of Civil Society's Participation and Inspection to Local Administrative Organizations in Loei Province ธนภัทร ใจเย็น Thanabhatra Jaiyen	

เนื้อหา	หน้า
บทความวิจัย (ต่อ)	
Investigation and Comparison the Present and Future Situations of Sustainable Management in Private University การศึกษาและเปรียบเทียบสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตของการบริหารจัดการ อย่างยั่งยืนในมหาวิทยาลัยเอกชน Nongnapas Thiengkamol, Velu Sinvayupak and Tanarat Khoowaranyu Thiengkamol นนงนัส เทียงกมล, เวฬุ สินวายุภักษ์ และ ธนรรรตต์ คู่วัฒนุญ เทียงกมล	65
การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษกับปัญหาด้านการสื่อสาร ของพนักงานต้อนรับส่วนหน้าในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงิน: กรณีศึกษาโรงแรมเลยพาเลซ จังหวัดเลย A Study of the Relationship between English Speaking Skills and Communication Problems among Front Desk Staff in Room Check-out and Payment Situations: A Case Study of Loei Palace Hotel, Loei Province ศรียิตรา นวรัตน์าภรณ์, พงษ์เทพ บุญเรือง, ณัฐนันท์ สุ่มมาตย์ และศุภกานต์ บำรุงราชหิรัญย์ Srijittra Navaruttanaporn, Pongthep Boonreuang, Natthanan Summat and Supkarn Bamrungrajhirun	85
การออกแบบนวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลผ่านบทบาทนายหนังตะลุง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา Designing digital communication innovations through the role of shadow puppet master, Khuan Niang District, Songkhla Province ธีระ ราชอาพล Teera Rachapol	100
ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ The Impact on People's Rights and Freedoms in Communication Through Computer Networks ณัฐวัฒน์ จิระเสรีรัตน์, สุขสมัย สุทธิบัติ, อุทัย อาทิวะ, และ ไพจิตร สวัสดิ์สาร ⁴ Natawat Jiraserirat, Suksmai Sutthibodee, Uthai Artivetch, And Paijit Savasdisara	114

เนื้อหา	หน้า
บทความวิจัย (ต่อ)	
อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z	127
The Influence of Influencers and Short-Form Content on Entertainment Consumption Decisions of Gen Z	
สันดุสิต บรวิงษ์ตระกูล, จเร เฟิงจันท์, อรพรรณ ถาวรายุสม, และศตวรรษ คันธจันทร์	
Sandusit Brorewongtrakhul, Jaray Phengjan, Oraphan Thawarayusm and Sattawat Kanthajan	
การพัฒนาทักษะการวาดเส้นและความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาดิจิทัลอาร์ตตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	142
The Development of Drawing Skill and Creativity of Digital Art Students through a Creative Learning Activity Plan.	
ชัยทวี บุปผา, ศรีณยพัชร จิตพิไล, และธีระพงษ์ พิทักษ์ศฤงคาร	
Chaitawee Bubpa, Saranyaphach Jitpilai, Teerapong Pitasaringkarn	
ปัญหาการถือครองกรรมสิทธิ์อสังหาริมทรัพย์ของคนต่างด้าวในประเทศไทย	155
The Problem on Properties Holding of Alien in Thailand	
ภาณุมาศ ขัดเงางาม, ถวัลย์ รุยาพร, วรยุทธ พูนสุข, รุ่งรัตนา เจริญจิตต์ และศศิธร อินโต	
Panumas Kudngaongarm, Thawal Ruyaporn, Vorrayuth Poonsuk, Roongrattana Jaroenjitt, and Sasiorn Into	
การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานแสงอาทิตย์อย่างยั่งยืนกรณีศึกษา: พื้นที่ชุมชนเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี	170
Legal Measures Development for Sustainable Solar Energy Implementation: Case Study of the Community Area of Koh Jik, Chanthaburi Province	
จุฑาทิพย์ ลิ้มพงษ์ประเสริฐ	
Chuthathip Limphongprasert	
ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์	183
Legal Issues in the Process of Prosecuting Online Fraud Cases	
ธรณินทร์ พุ่มสุวรรณ	
Torlanin Pumsuwan	

เนื้อหา	หน้า
บทความวิชาการ	
การล่วงละเมิดทางเพศในฟุตบอลหญิง: บทเรียนจากคดี Luis Rubiales Sexual Assault in Women's Football: Lessons from the Luis Rubiales Case ปีติเทพ อยู่ยูนยง Pedithep Youyuenyong	195
แนวทางการพิจารณาเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119-3135/2567 กรณีการปรับโครงสร้างองค์กรโดยเลิกจ้างลูกจ้างบางส่วน Guidelines for Consideration of Unfair Dismissal in Accordance with Supreme Court Judgment No. 3119-3135/2024 In the Case of Organizational Restructuring by Laying Off Some Employees เพียงจิต ตันติจรัสโรดม และชนาธิป ชินะนาวิน Piangjit Tanticharatwarodom and Chanathip Chinanawin	208
กฎหมายคุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง : หน่วยงานรัฐสามารถบังคับใช้ได้จริงหรือ Non-Smoker Protection Laws at Petrol stations: Can Government Agencies Effectively Enforce Them? รัชณี สุขสวัสดิ์, จุฑารัตน์ เหล่าพราหมณ์, สุชาดา ศรีใหม่, ทศพร จินดาวรรณ, และภูณัช รัตนชัย Ratchanee Suksawat, Jutarat Laophram, Suchada Srimai, Tossaporn Jindawan, and Pupanat Rattanachai	220
มาตรการทางกฎหมายในการกำหนดค่าธรรมเนียมการจัดเก็บซากอิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในชุมชน Legal Measures for Setting Fees in the Community Management of Electronic Waste and Equipment ชัยยงค์ ตากิมนอก, สุขสมัย สุทธิบัติ, วัชรเนติวานิชย์ Chaiyong takimnok, Suksmai Sutthibodee, Watchara Neitivanich	234
หลักเกณฑ์และคำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	248
แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อรับพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย	265

บุญบังไฟตะไลล้าน : การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน
บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์*
Bun Bang Fai Talai Lan : Community-Based Cultural Tourism Management
BanKutWa, KutWa Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province.

พรชิตา กุสุมาลย์¹, ณัฐธยาน์ อาจิวชัย², และจิรศักดิ์ โพภาวิน³
Pornchita Kusumal¹, Nattaya Artwichai², and Jeerasak Pokawin³

Received: March 15, 2025
Revised: November 7, 2025
Accepted: December 2, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความรู้ ความเข้าใจประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านของคนในชุมชน ศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านของคนในชุมชน และศึกษาระดับความสำเร็จของการจัดประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านต่อการพัฒนาท้องถิ่นในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนบ้านกุดหว้าหมู่ 1, 2, 8, 9, 11 และหมู่ 13 ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งมีประชากรจำนวน 4,715 คน โดยประชากรและกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณจำนวน 98 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ คือ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความเห็นว่า ความรู้ความเข้าใจประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านของคนในชุมชนพบว่าอยู่ในเกณฑ์รู้ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) 2.42 และพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านของคนในชุมชน พบว่าอยู่ในเกณฑ์บ่อยครั้ง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) 2.78 และระดับความสำเร็จของการจัดประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านต่อการพัฒนาท้องถิ่นพบว่าอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) 3.80 โดยมีข้อเสนอแนะให้ หน่วยงานภาครัฐควรมีการสนับสนุนการ

* บทความนี้ได้ผ่านการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ อนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง: ปัญหา โอกาส และความท้าทาย (The Greater Mekong Subregion: Problems, Prospects, and Challenges วันที่ 15 พฤศจิกายน 2567 ณ โรงแรมเลียวพาเลซ อำเภอเมือง จังหวัดเลย

¹ นักศึกษา, สาขารัฐศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Email: 64011313111@msu.ac.th, student Political Science Program, College of Politics and Governance, Mahasarakham University

² นักศึกษา, สาขารัฐศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, student Political Science Program, College of Politics and Governance, Mahasarakham University

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขารัฐศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, Assistant Professor, Ph.D., Political Science Program, College of Politics and Governance, Mahasarakham University

จัดงานให้เป็นงานประเพณีระดับจังหวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้มีการเน้นกลุ่มเป้าหมายในการมีส่วนร่วมกิจกรรม เช่น เด็ก และเยาวชน เป็นต้น

คำสำคัญ: บุญบั้งไฟตะไลล้าน, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน, การจัดการการท่องเที่ยว

Abstract

This research aims to examine the knowledge and understanding of the Bun Bang Fai Talai Lan tradition among community members, analyze their participation behaviors in the tradition, and assess the success level of the festival in promoting local development in Ban Kut Wa, Kut Wa Subdistrict, Kuchinarai District, Kalasin Province. Using a quantitative research methodology, the study surveyed 98 residents from Villages 1, 2, 8, 9, 11, and 13 in Ban Kut Wa, selected from a total population of 4,715 using Taro Yamane's formula. Data were collected through structured questionnaires and analyzed using descriptive statistics, including mean and standard deviation. The findings reveal that respondents demonstrated a satisfactory level of knowledge and understanding of the tradition ($\bar{x}=2.42$). Participation frequency was rated as "often" ($\bar{x}=2.78$), and the festival's success in contributing to local development was rated at a high level ($\bar{x}= 3.80$). The study recommends that government agencies support the festival's elevation to provincial-level status to enhance tourism promotion and emphasize target group engagement, particularly among children and youth.

Keywords: Bun Bang Fai Talai Lan (Skyrocket Festival), Community-Based Cultural Tourism, Tourism Management

ความเป็นมา

ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นประเพณีหนึ่งของภาคอีสานของไทย โดยมีตำนานมาจากนิทานพื้นบ้านของภาคอีสานเรื่องพระยาคนคาก ผาแดงนางไอ่ ซึ่งในนิทานพื้นบ้านดังกล่าวได้กล่าวถึงการที่ชาวบ้านได้จัดงานบุญบั้งไฟขึ้น เพื่อเป็นการบูชาพระยาแถนผู้มีหน้าที่คอยดูแลให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล หากหมู่บ้านใดไม่จัดทำจัดงานบุญบั้งไฟบูชาฝนก็จะไม่ตกถูกต้องตามฤดูกาล ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า หากทำให้แถนโปรดปราน มนุษย์ก็จะมีความสุข ดังนั้นจึงมีพิธีบูชาแถน การจุดบั้งไฟก็อาจเป็นอีกวิธีหนึ่งที่แสดงความเคารพหรือส่งสัญญาณความรักดีไปยังแถน ชาวอีสานจำนวนมากเชื่อว่าการจุดบั้งไฟเป็นการขอฝนจากพญาแถน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2560)

"เทศกาลบุญบั้งไฟ" เป็นประเพณีการเล่นอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน แต่ที่ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีประเพณีบุญบั้งไฟอันโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครกับงาน "บุญบั้งไฟตะไลล้าน" เดิมบุญบั้งไฟกุดหว้าก็เป็นการจุด "บั้งไฟหาง" หรือบั้งไฟแบบทอดตรงยาวเช่นเดียวกับประเพณีบั้งไฟในพื้นที่อื่น ๆ จนกระทั่งช่วงทำบั้งไฟที่บ้านกุดหว้าได้คิดค้นวิธีทำ "บั้งไฟตะไล" เพื่อให้เกิด

ความแตกต่าง โดยได้มีการจุดบังไฟตะไลบังแรกในงานบุญบังไฟปี พ.ศ.2521 ประสบการณ์และความสามารถของทีมช่างบังไฟเพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี จาก "บังไฟตะไลหมื่น" เป็น "บังไฟตะไลแสน" สู่ "บังไฟตะไลล้าน ตะไล 2 ล้าน ตะไล 10 ล้าน และตะไล 20 ล้าน" (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์ NNT, 2566)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาประเพณีบุญบังไฟตะไลล้าน ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การมีความรู้ ความเข้าใจในประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านของประชาชนในท้องถิ่น รวมไปถึงการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน และความสำเร็จของการจัดประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านต่อการพัฒนาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่ชุมชนบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าว มีประเพณีการเล่นอันเป็นเอกลักษณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม รวมไปถึงเพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยวที่มีการรับรู้วัฒนธรรมของชุมชนบ้านกุดหว้า ผ่านสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมพื้นเมืองของท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความรู้ ความเข้าใจประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านของคนในชุมชน ในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านของคนในชุมชน ในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อศึกษาระดับความสำเร็จของการจัดประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านต่อการพัฒนาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนบ้านกุดหว้า ต.กุดหว้า อ.กุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ประชากร และกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ คือ ประชาชนบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 4,715 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างในเชิงปริมาณโดยการใช้สูตรการหากลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane ดังนั้น จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเท่ากับ 98 คน (ระดับความคลาดเคลื่อน 10%)
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล
เครื่องมือเชิงปริมาณ ประกอบด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาจากแนวคิดของการศึกษาโดยครอบคลุมวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดทางการศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้
ส่วนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคล
ส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความรู้ ความเข้าใจประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านของคนในชุมชน ในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้กำหนดระดับความรู้ 3 ระดับ

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของคนในชุมชน ในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวัด 4 ระดับในการวัดระดับพฤติกรรมการมีส่วนร่วม

ส่วนที่ 4 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความสำเร็จของการจัดประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านต่อการพัฒนาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ใช้มาตราวัดแบบ Rating Scale 5 ระดับมาตราวัดแบบลิเคิร์ต (Likert's Scale) โดยมีเกณฑ์การวัดระดับความคิดเห็น 5 ระดับ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากที่ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวความคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาตามกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาวิจัยครั้งนี้อย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

1) ดำเนินการสร้างแบบสอบถาม รวมทั้งกำหนดประเด็นในการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยใช้วิธี Documentary Research ให้ครอบคลุมตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2) นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความถูกต้อง

3) เมื่อแบบสอบถามถูกต้องตามรูปแบบแล้ว นำไปลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4) เมื่อนำแบบสอบถามลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างเรียบร้อยแล้ว จึงรวบรวมแบบสอบถามที่สมบูรณ์เพื่อดำเนินการต่อไป

5) ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์ตามค่าสถิติที่กำหนดไว้อย่างละเอียดถูกต้อง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจำนวน 98 ชุด จากนั้นได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (SPSS For Windows) ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยแยกเป็นเกณฑ์การวัดระดับความรู้ ความเข้าใจ 3 ระดับ ระดับพฤติกรรมการมีส่วนร่วม 4 ระดับ และระดับความสำเร็จ 5 ระดับ ดังนี้

1) เกณฑ์การวัดระดับความรู้ ความเข้าใจ

ระดับ 3 หมายถึง รู้

ระดับ 2 หมายถึง ไม่รู้

ระดับ 1 หมายถึง ไม่แน่ใจ

ระดับการให้คะแนนเฉลี่ยในแต่ละระดับ ใช้เทคนิคในการคำนวณช่องกว้างของชั้นของข้อมูลที่มีค่าต่อเนื่อง (Continuous Variable) โดยสามารถแปลความหมายของระดับความสำคัญของคะแนนได้ดังนี้

$$\text{พิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{พิสัย} = \frac{3-1}{3}$$

$$\text{พิสัย} = 0.66$$

คะแนนเฉลี่ย 2.50-3.00 หมายถึง รู้

คะแนนเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง ไม่รู้

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายถึง ไม่แน่ใจ

2) เกณฑ์การวัดระดับพฤติกรรมการมีส่วนร่วม

4 หมายความว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ ทุกครั้ง

3 หมายความว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ บ่อยครั้ง

2 หมายความว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ น้อยครั้ง

1 หมายความว่า พฤติกรรมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ ไม่เคย

ระดับการให้คะแนนเฉลี่ยในแต่ละระดับ ใช้เทคนิคในการคำนวณช่องกว้างของชั้นของข้อมูลที่มีค่าต่อเนื่อง (Continuous Variable) โดยสามารถแปลความหมายของระดับความสำคัญของคะแนนได้ดังนี้

$$\text{พิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{พิสัย} = \frac{4-1}{4}$$

$$\text{พิสัย} = 0.75$$

คะแนนเฉลี่ย 3.28-4.00 หมายถึง มากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 2.52-3.27 หมายถึง บ่อยครั้ง

คะแนนเฉลี่ย 1.76-2.51 หมายถึง น้อยครั้ง

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.75 หมายถึง ไม่เคย

3) เกณฑ์การวัดระดับความสำเร็จ

ระดับ 5 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ มากที่สุด

ระดับ 4 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ มาก

ระดับ 3 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ ปานกลาง

ระดับ 2 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ น้อย

ระดับ 1 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ น้อยที่สุด

ระดับการให้คะแนนเฉลี่ยในแต่ละระดับ ใช้เทคนิคในการคำนวณช่องกว้างของชั้นของข้อมูลที่มีค่าต่อเนื่อง (Continuous Variable) โดยสามารถแปลความหมายของระดับความสำคัญของคะแนนได้ดังนี้

$$\text{พิสัย} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{พิสัย} = \frac{5-1}{5}$$

$$\text{พิสัย} = 0.8$$

คะแนนเฉลี่ย 4.21-5.00 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ มากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย 3.41-4.20 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ มาก

คะแนนเฉลี่ย 2.61-3.40 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ ปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย 1.81-2.60 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ น้อย

คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.80 หมายถึง มีความคิดเห็นในระดับ น้อยที่สุด

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ตารางการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 98)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	36	36.7
หญิง	38	38.8
LGBTQ+	14	14.3
ไม่ต้องการระบุ	10	10.2
รวม	98	100
2. อายุ		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20 ปี	9	9.2
21-30 ปี	19	19.4
31-40 ปี	28	28.6
41-50 ปี	28	28.6
51-60 ปี	11	11.2
มากกว่า 60 ปี	3	3.1
รวม	98	100
3. ระดับการศึกษา		
ไม่เคยเรียน	3	3.1
ประถมศึกษา	7	7.1
มัธยมศึกษาตอนต้น	10	10.2
มัธยมศึกษาตอนปลาย	20	20.4
ปวช.	5	5.1
ปวส./ปวท./อนุปริญญา	14	14.3
ปริญญาตรี	31	31.6

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน (n = 98)	ร้อยละ
สูงกว่าปริญญาตรี	8	8.2
4. รายได้ต่อเดือน		
มากกว่า 5,000 บาท	9	9.2
5,001-10,000 บาท	22	22.4
10,001-20,000 บาท	40	40.8
20,001-30,000 บาท	19	19.4
มากกว่า 30,000 บาท	8	8.2
รวม	98	100
5. อาชีพ		
เกษตรกร	11	11.2
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	21	21.4
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	32	32.7
รับจ้างทั่วไป	19	19.4
อื่นๆ	15	15.3
รวม	98	100

จากตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 38.8 รองลงมาเป็นเพศชาย จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7 และน้อยที่สุดเป็น ไม่ต้องการระบุ จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 10.2

จำแนกตามช่วงอายุ พบว่า มากที่สุดอายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 28.6 รองลงมาอายุ 21-30 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 และน้อยที่สุดอายุมากกว่า 60 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.1

จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า มากที่สุดเป็นปริญญาตรี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 31.6 รองลงมาเป็นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 20.4 และน้อยที่สุดเป็นไม่เคยเรียน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.1

จำแนกตามรายได้ต่อเดือน พบว่า มากที่สุดเป็น 10,001-20,000 บาท จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 40.8 รองลงมาเป็น 5,001-10,000 บาท จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 22.4 และน้อยที่สุดเป็น มากกว่า 30,000 บาท จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 8.2

และสุดท้ายจำแนกตามอาชีพ พบว่า มากที่สุดเป็นรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 32.7 รองลงมาเป็นค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 21.4 และน้อยที่สุดเป็น เกษตรกร จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 11.2

ตารางที่ 2 ระดับความรู้ความเข้าใจประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของคนในชุมชน ในเขตพื้นที่บ้าน
กุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ความรู้ ความเข้าใจประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของคนใน ชุมชนบ้านกุดหว้า	ระดับความรู้ของผู้ตอบแบบสอบถาม (ร้อยละ)		
	ไม่แน่ใจ	ไม่รู้	รู้
1. ความรู้ ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบุญ บั้งไฟตะไลล้าน	9.2 (9)	28.6 (28)	62.2 (61)
2. ความรู้เกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการทำบั้งไฟตะไลล้าน	10.2 (10)	33.7 (33)	56.1 (55)
3. ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการจัดประเพณีบุญบั้งไฟตะไล ล้านของชุมชนบ้านกุดหว้า	27.6 (27)	18.4 (18)	54.1 (53)
4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบุญบั้งไฟตะไลล้าน ว่าจะ สามารถก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชนบ้านกุดหว้าในด้านต่างๆ	16.3 (16)	28.6 (28)	55.1 (54)
5. ความรู้ และความเข้าใจในรายละเอียดขั้นตอนพิธีกรรม ของประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน	18.4 (18)	17.3 (17)	64.3 (63)
6. ทราบถึงแนวคิดของการริเริ่มการจัดทำบั้งไฟตะไลหมื่น ตะไลแสน และตะไลล้านของชุมชนบ้านกุดหว้า	18.4 (18)	20.4 (20)	61.2 (60)

จากตารางที่ 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านอยู่ในระดับ "เกือบรู้" ค่าเฉลี่ยรวมทุกด้าน ($\bar{X}$) = 2.42 โดยพบว่า **ด้านที่มีความรู้สูงสุด** คือ ความรู้และความเข้าใจในรายละเอียดขั้นตอนพิธีกรรมของประเพณี (ร้อยละ 64.3) รองลงมาคือ ความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมา (ร้อยละ 62.2) และทราบถึงแนวคิดของการริเริ่มการจัดทำบั้งไฟตะไลล้าน (ร้อยละ 61.2)

อย่างไรก็ตาม พบว่า **ด้านที่มีความรู้ต่ำสุด** คือ การทราบวัตถุประสงค์ของการจัดประเพณี (ร้อยละ 54.1) ซึ่งยังมีผู้ตอบที่ไม่แน่ใจสูงถึงร้อยละ 27.6 และความรู้เกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการทำบั้งไฟตะไลล้าน (ร้อยละ 56.1) ซึ่งมีผู้ตอบที่ไม่รู้สูงถึงร้อยละ 33.7

ข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ แม้กลุ่มตัวอย่างจะมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมและประวัติศาสตร์ในระดับสูง แต่ยังคงขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และกระบวนการผลิตที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งอาจส่งผลต่อการสืบทอดองค์ความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่ในอนาคต

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนร้อยละของความถี่ของคนในชุมชนบ้านกุดหว้าต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของคนในชุมชน ในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

พฤติกรรมมีส่วนร่วมในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของคนในชุมชนบ้านกุดหว้า	จำนวนร้อยละของความถี่การมีส่วนร่วมของผู้ตอบแบบสอบถาม			
	ไม่เคย	น้อยครั้ง	บ่อยครั้ง	ทุกครั้ง
1. มีส่วนร่วมในการวางแผน และตัดสินใจในการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน	10.2 (10)	20.4 (20)	50.0 (49)	19.4 (19)
2. มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน	3.1 (3)	21.4 (21)	49.0 (48)	26.5 (26)
3. มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมขบวนแห่ในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน (นางรำ , ถือป้าย , ผาแดง , ฯลฯ)	14.3 (14)	22.4 (22)	37.8 (37)	25.5 (25)
4. มีส่วนร่วมในการเป็นช่างทำบั้งไฟในการจัดงานประเพณีบุญตะไลล้าน	29.6 (29)	14.3 (14)	35.7 (35)	20.4 (20)
5. มีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการในการตัดสินผลการแข่งขันบั้งไฟตะไลล้าน	17.3 (17)	22.4 (22)	36.7 (36)	23.5 (23)
6. มีส่วนร่วมในการสื่อสาร ถ่ายทอดประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน	8.2 (8)	26.5 (26)	32.7 (32)	32.7 (32)
7. มีส่วนร่วมในการในการเป็นผู้จัดจำหน่ายสินค้าและบริการในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน	15.3 (15)	28.6 (28)	35.7 (35)	20.4 (20)
8. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้เข้าชมงานเพื่อสนับสนุนและอนุรักษ์ประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน	8.2 (8)	14.3 (14)	35.7 (35)	41.8 (41)

จากตารางที่ 3 พฤติกรรมมีส่วนร่วมในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของคนในชุมชนบ้านกุดหว้า พบว่า “มีส่วนร่วมบ่อยครั้ง” โดยค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)=2.78 และสามารถวิเคราะห์ตามลักษณะการมีส่วนร่วมได้ 8 ด้าน โดยพบข้อค้นพบที่น่าสนใจดังนี้

รูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีความถี่สูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่

1. การเป็นผู้เข้าชมงาน มีผู้ตอบที่เข้าร่วมทุกครั้งสูงสุด (ร้อยละ 41.8) และบ่อยครั้ง (ร้อยละ 35.7) รวมเป็นร้อยละ 77.5 สะท้อนให้เห็นความสนใจและการสนับสนุนจากชุมชนในวงกว้าง
2. การวางแผนและตัดสินใจ มีผู้เข้าร่วมบ่อยครั้ง (ร้อยละ 50.0) และทุกครั้ง (ร้อยละ 19.4) รวมเป็นร้อยละ 69.4 แสดงถึงการมีส่วนร่วมในระดับนโยบายและการตัดสินใจของชุมชน
3. การดำเนินงานจัดประเพณี มีผู้เข้าร่วมบ่อยครั้ง (ร้อยละ 49.0) และทุกครั้ง (ร้อยละ 26.5) รวมเป็นร้อยละ 75.5 ซึ่งให้เห็นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริงอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบการมีส่วนร่วมที่ต้องส่งเสริม พบว่า การเป็นช่างทำบั้งไฟ มีผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมสูงสุด (ร้อยละ 29.6) แม้จะมีผู้เข้าร่วมบ่อยครั้งอยู่ที่ร้อยละ 35.7 แต่ก็ยังมีช่องว่างในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตที่ต้องเร่งพัฒนา โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่

ข้อค้นพบที่น่าสนใจเชิงเปรียบเทียบ คือ การมีส่วนร่วมในการสื่อสารประชาสัมพันธ์มีการกระจายตัวอย่างสมดุล โดยมีผู้เข้าร่วมทุกครั้งและบ่อยครั้งอย่างละร้อยละ 32.7 สะท้อนให้เห็นการใช้เทคโนโลยีและสื่อสมัยใหม่ในการสืบทอดประเพณี

นัยสำคัญของข้อมูลชี้ให้เห็นว่าชุมชนมีการมีส่วนร่วมในระดับสูงในทุกมิติ โดยเฉพาะในบทบาทผู้ชมและผู้สนับสนุน อย่างไรก็ตาม ควรมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในมิติของการเป็นช่างฝีมือและการถ่ายทอดทักษะการผลิตบั้งไฟ เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้สามารถสืบทอดไปสู่คนรุ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ความคิดเห็นของคนในชุมชนต่อความสำเร็จของการจัดประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านต่อการพัฒนาท้องถิ่น ในเขตพื้นที่บ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ความสำเร็จของการจัดประเพณีต่อการพัฒนาท้องถิ่น	($\bar{x}$)	(S.D.)	ระดับ ความ คิดเห็น
1. การจัดประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านช่วยให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล เกิดความอุดมสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัย	3.49	0.94	มาก
2. ประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี และความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน	3.86	0.89	มาก
3. การจัดประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว และช่วยส่งเสริมอัตราการท่องเที่ยว	3.86	0.83	มาก
4. ประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น เช่น การจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น อาหารพื้นเมือง หรือผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้าน	3.80	0.99	มาก
5. ประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านเป็นศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่นที่สามารถถ่ายทอดและสืบทอดต่อไปให้กับคนรุ่นใหม่	3.84	1.09	มาก
6. การจัดประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านก่อให้เกิดการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชน	3.81	1.01	มาก
7. การจัดประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนที่ต่างอายุกันได้มีโอกาสเข้าร่วมงานอย่างเสมอหน้า	3.93	0.92	มาก
8. การจัดประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้านเป็นโอกาสในการพัฒนาทักษะ และความสามารถของประชาชนในท้องถิ่น	3.94	0.86	มาก
9. การจัดประเพณีบุญบั้งไฟที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น บุญบั้งไฟทะเลล้าน สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับท้องถิ่น และทำให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น	3.92	1.07	มาก

ความสำเร็จของการจัดประเพณีต่อการพัฒนาท้องถิ่น	($\bar{X}$)	(S.D.)	ระดับ ความ คิดเห็น
10. การจัดประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านเป็นโอกาสในการ รณรงค์การ ลด ละ เลิก เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ สารเสพติดต่างๆ และเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ของเยาวชน และ ประชาชน	3.58	1.29	มาก
รวม	3.80	0.98	มาก

จากตารางที่ 4 ความสำเร็จของการจัดประเพณีบุญบังไฟตะไลล้านต่อการพัฒนาท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.80, S.D.= 0.98) สามารถวิเคราะห์ตามมิติของการพัฒนาได้ดังนี้
มิติที่ได้รับการยอมรับสูงสุด 3 อันดับแรก ล้วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทุนมนุษย์และทุนสังคม ได้แก่

1.การพัฒนาทักษะและความสามารถของประชาชน ($\bar{x}$ =3.94, S.D.= 0.86) มีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานต่ำที่สุด แสดงถึงความเห็นพ้องต้องกันสูงว่าประเพณีนี้เป็นเวทีการเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่สำคัญ

2. การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกช่วงอายุเข้าร่วม ($\bar{x}$ =3.93, S.D.= 0.92) สะท้อนถึงความครอบคลุมและการไม่แบ่งแยกตามวัย ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของประเพณีที่ยั่งยืน

3. การสร้างชื่อเสียงและเอกลักษณ์ให้ท้องถิ่น ($\bar{x}$ =3.92, S.D.= 1.07) แม้จะมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานสูงสุดในกลุ่มนี้ แต่ยังคงได้รับการยอมรับในระดับสูงว่าประเพณีนี้สร้างความโดดเด่นให้กับชุมชน

มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ประเพณีนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีของชุมชน ($\bar{x}$ = 3.86, S.D.= 0.89) และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ($\bar{x}$ = 3.86, S.D.= 0.83) โดยมิติการท่องเที่ยวมีค่าความเบี่ยงเบนต่ำกว่า แสดงถึงความมั่นใจที่สอดคล้องกันของชุมชน

มิติด้านเศรษฐกิจและการสืบทอด การจัดประเพณีก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจท้องถิ่น ($\bar{x}$ =3.80) และเป็นช่องทางการถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่ ($\bar{x}$ =3.84) แม้ว่ามิตินี้จะมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานค่อนข้างสูง (S.D.= 1.09) แต่ยังคงได้รับการยอมรับในระดับมาก

ข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ ความเชื่อเรื่องการขอฝนและความอุดมสมบูรณ์ ($\bar{x}$ =3.49, S.D.= 0.94) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แสดงให้เห็นว่าคนรุ่นใหม่อาจให้ความสำคัญกับมิติทางสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในสังคมร่วมสมัย อย่างไรก็ตาม ค่าเฉลี่ย 3.49 ยังคงอยู่ในระดับมาก แสดงว่าความเชื่อดั้งเดิมยังมีความสำคัญในจิตสำนึกของชุมชน

นัยสำคัญที่ประเพณีนี้ได้รับการยอมรับในระดับสูงทุกมิติ (ค่าต่ำสุด 3.49) แสดงถึงความสมบูรณ์และความหลากหลายของคุณค่าที่ประเพณีสร้างให้กับชุมชน ทั้งในมิติของการพัฒนาคน สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเพณีนี้สามารถคงอยู่และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาบุญบั้งไฟตะไลล้าน: การจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนบ้านกุดหว้า ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ได้ดำเนินการศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก คือ (1) ความรู้ความเข้าใจประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของคนในชุมชน (2) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในประเพณี และ (3) ความสำเร็จของการจัดประเพณีต่อการพัฒนาท้องถิ่น ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านอยู่ในระดับใกล้เคียงกับ "รู้" ($\bar{x}$ = 2.42) โดยพบว่าชุมชนมีความรู้สูงสุดในด้านรายละเอียดขั้นตอนพิธีกรรม (ร้อยละ 64.3) และประวัติศาสตร์ความเป็นมา (ร้อยละ 62.2) แต่มีความรู้ต่ำสุดในด้านวัตถุประสงค์ของการจัดประเพณี (ร้อยละ 54.1) และวัสดุอุปกรณ์การผลิต (ร้อยละ 56.1)

การอภิปรายผล: ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bloom (1956) เกี่ยวกับระดับความรู้ ความเข้าใจ (Knowledge and Comprehension) ซึ่งระบุว่าความรู้เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ที่เริ่มจากการจำและระลึกถึงข้อมูล จนพัฒนาไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การที่ชุมชนมีความรู้สูงในด้านพิธีกรรมและประวัติศาสตร์ แต่ขาดความเข้าใจในวัตถุประสงค์และกระบวนการผลิต แสดงให้เห็นว่าการถ่ายทอดความรู้ยังคงอยู่ในระดับพื้นฐาน ยังไม่ถึงระดับความเข้าใจเชิงลึก

ผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับ ณัฐธวัช สุธธิโยธิน (2556) ที่กล่าวว่า การสืบทอดทางวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์และมีความเป็นพลวัต สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามบริบทของยุคสมัย การที่ชุมชนยังคงรักษาความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมไว้ได้ดี แสดงถึงความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ กลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการผลิตบั้งไฟต่ำกว่าด้านอื่น ซึ่งสอดคล้องกับ UNESCO (2003) ที่เน้นย้ำว่ามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงแค่การรักษา รูปแบบและพิธีกรรม แต่ต้องรวมถึงทักษะและความรู้ที่เป็นแก่นแท้ของวัฒนธรรมนั้นด้วย การขาดความรู้เชิงลึกในกระบวนการผลิตอาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนในการสืบทอดภูมิปัญญานี้ในอนาคต

นัยสำคัญ: ชุมชนควรพัฒนากลไกการถ่ายทอดความรู้ที่ครอบคลุมทั้งมิติของพิธีกรรม ความหมาย และภูมิปัญญาการผลิต โดยเฉพาะการส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่เข้าใจวัตถุประสงค์และคุณค่าของประเพณีอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเท่านั้น

2. พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านของชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในประเพณีอยู่ในระดับ "บ่อยครั้ง" ($\bar{x}$ = 2.78) โดยการมีส่วนร่วมสูงสุดคือการเป็นผู้เข้าชมงาน (ร้อยละ 77.5) รองลงมาคือการดำเนินงานจัดประเพณี (ร้อยละ 75.5) และการวางแผนตัดสินใจ (ร้อยละ 69.4) ขณะที่การมีส่วนร่วมต่ำสุดคือการเป็นช่างทำบั้งไฟ (ร้อยละ 56.1) ซึ่งมีผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมสูงถึงร้อยละ 29.6

การอภิปรายผล: ผลการวิจัยนี้สะท้อนถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนที่มีความหลากหลายตามทฤษฎีของ Arnstein (1969) เกี่ยวกับบันไดการมีส่วนร่วม (Ladder of Citizen Participation) ซึ่งแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็นหลายระดับตั้งแต่การมีส่วนร่วมเชิงรับ (Passive Participation) ไปจนถึงการมีส่วนร่วมเชิงรุก (Active Participation) การที่ชุมชนมีการมีส่วนร่วมสูงในบทบาทผู้เข้าชมและผู้ปฏิบัติงาน แสดงถึงความรู้สึกเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อประเพณี

ผลการวิจัยสอดคล้องกับ จินตวิรี เกษมสุข (2554) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนที่แท้จริงคือ การที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนในการตัดสินใจ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมใช้ความรู้ความสามารถในการพัฒนาชุมชน การที่ชุมชนบ้านกุดหว้ามีการมีส่วนร่วมในระดับการวางแผนและตัดสินใจสูงถึงร้อยละ 69.4 แสดงให้เห็นถึงการกระจายอำนาจและความเป็นประชาธิปไตยในการบริหารจัดการประเพณี

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Cohen และ Uphoff (1980) ที่จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (Implementation) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ซึ่งผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีส่วนร่วมครบทั้ง 4 ขั้นตอน

อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมในการเป็นช่างทำบั้งไฟมีระดับต่ำที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kirshenblatt-Gimblett (1998) เกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาที่เสี่ยงต่อการสูญหาย โดยเฉพาะทักษะและความรู้เฉพาะทางที่ต้องใช้เวลาในการฝึกฝนและถ่ายทอด การที่คนรุ่นใหม่ขาดความสนใจในการเป็นช่างฝีมืออาจส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของภูมิปัญญานี้

นัยสำคัญ: แม้ชุมชนจะมีการมีส่วนร่วมในระดับสูง แต่ควรมีมาตรการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในมิติของการเป็นช่างฝีมือโดยเฉพาะ อาจพิจารณาจัดทำโครงการฝึกหัดช่างรุ่นใหม่ สร้างแรงจูงใจผ่านการยกย่องเชิดชูช่าง และบูรณาการเข้ากับหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น เพื่อให้ภูมิปัญญาการผลิตบั้งไฟสามารถสืบทอดได้อย่างยั่งยืน

3. ความสำเร็จของการจัดประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้นต่อการพัฒนาท้องถิ่น

ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จของการจัดประเพณีต่อการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.80) โดยด้านที่ได้รับการยอมรับสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การพัฒนาทักษะและความสามารถของประชาชน ($\bar{x}$ 3.94) การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกช่วงอายุเข้าร่วม ($\bar{x}$ = 3.93) และการสร้างชื่อเสียงให้ท้องถิ่น ($\bar{x}$ = 3.92) ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือความเชื่อเรื่องการขอฝน ($\bar{x}$ = 3.49)

การอภิปรายผล: ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนของ Chambers (1983) ที่เน้นการพัฒนาที่มีชุมชนเป็นศูนย์กลาง (Community-Based Development) โดยเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน การที่ประเพณีบุญบั้งไฟทะเลล้นได้รับการยอมรับว่าช่วยพัฒนาทักษะและความสามารถของประชาชนมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าประเพณีนี้ไม่ใช่เพียงแค่พิธีกรรมทางศาสนา แต่เป็นเวทีการเรียนรู้และพัฒนาทุนมนุษย์ของชุมชน

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ สนธยา พลศรี (2545) ที่กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเป็น กระบวนการพัฒนาคนและกลุ่มคนในชุมชนให้มีศักยภาพและร่วมมือกันปรับปรุงคุณภาพชีวิต โดยใช้พลัง ของชุมชนร่วมกับการสนับสนุนจากภายนอก การที่ชุมชนบ้านกุดหว้าสามารถบริหารจัดการประเพณีจน ประสบความสำเร็จในระดับสูง แสดงถึงศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชน

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน (Community-Based Cultural Tourism) ของ Richards (2018) ที่เน้นว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จต้อง สร้างคุณค่าในหลายมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าประเพณีบุญบั้งไฟ ทะเลล้นสร้างผลกระทบเชิงบวกครบทั้ง 3 มิติ

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ อัครเดช ไม้จันทร์ (2560) ที่กล่าวว่า ความสำเร็จของงานวัดได้จากความสามารถในการบรรลุเป้าหมายและความพอใจในผลการปฏิบัติงาน การที่ทุกมิติของความสำเร็จได้รับการยอมรับในระดับมาก แสดงว่าการจัดประเพณีบรรจุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อค้นพบที่น่าสนใจคือ ความเชื่อดั้งเดิมเรื่องการขอฟนมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด (แม้จะยังอยู่ในระดับมาก) ซึ่งสะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในสังคมสมัยใหม่ที่ Giddens (1991) เรียกว่า "การสะท้อนคิดสมัยใหม่" (Reflexive Modernity) ที่ผู้คนให้ความสำคัญกับประโยชน์เชิงปฏิบัติมากขึ้น แต่ไม่ได้หมายความว่าความเชื่อดั้งเดิมจะหมดความสำคัญไป แต่เป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของยุคสมัย

นัยสำคัญ: ความสำเร็จของประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้านเป็นตัวอย่งที่ดีของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนที่ประสบความสำเร็จ โดยสามารถสร้างสมดุลระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม ควรมีการส่งเสริมความเข้าใจในคุณค่าและความหมายดั้งเดิมของประเพณีแก่คนรุ่นใหม่ เพื่อให้การสืบทอดมีความสมบูรณ์ทั้งในมิติวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์เชิงบูรณาการ

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยทั้ง 3 ประเด็นร่วมกัน พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรมการมีส่วนร่วม และความสำเร็จของประเพณี ซึ่งสอดคล้องกับ Putnam (2000) เกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เน้นว่าความไว้วางใจ เครือข่ายทางสังคม และบรรทัดฐานร่วมกันเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับกรอบแนวคิด SWOT Analysis โดยชุมชนบ้านกุดหว้ามี:

จุดแข็ง (Strengths): การมีส่วนร่วมสูง ความรู้พื้นฐานดี และได้รับการยอมรับในหลายมิติ

จุดอ่อน (Weaknesses): ขาดความรู้เชิงลึกในภูมิปัญญาการผลิต และการมีส่วนร่วมในการเป็นช่างตำ

โอกาส (Opportunities): ความสนใจของนักท่องเที่ยว การสนับสนุนจากภาครัฐ และเทคโนโลยีสมัยใหม่

อุปสรรค (Threats): ความเสี่ยงต่อการสูญเสียภูมิปัญญา และการเปลี่ยนแปลงค่านิยมของคนรุ่นใหม่

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

ลักษณะพื้นที่ทางกายภาพของบริเวณที่ใช้ในการจุดบั้งไฟตะไลล้าน เป็นสิ่งสำคัญที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการคำนึงถึงความปลอดภัย ความเสียหายของชีวิต และทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ การจัดการแข่งขันจุดบั้งไฟตะไลล้านควรมีการนำสายไฟบริเวณนั้นลงดิน และเพิ่มมาตรการความปลอดภัยเพื่อป้องกันความเสียหายทางธรรมชาติ เช่น ต้นไม้ นาข้าว เป็นต้น และหน่วยงานภาครัฐควรมีการสนับสนุนการจัดงานให้เป็นงานประเพณีระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจในจังหวัดและชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็น และความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมงาน ประเพณีบุญบั้งไฟตะไลล้าน เพื่อเป็นข้อมูลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปรับปรุง และพัฒนาต่อไป
2. ควรมีการศึกษาแนวทางในการป้องกัน และการเพิ่มความปลอดภัยในการจัดการแข่งขันบั้งไฟ ตะไลล้านของประชาชนในชุมชนบ้านกุดหว้า ต.กุดหว้า อ.กุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาองค์ความรู้และการถ่ายทอด
 - 1.1 จัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ทั้งเอกสารและสื่อดิจิทัล
 - 1.2 พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งพิธีกรรม ความหมาย และภูมิปัญญา
 - 1.3 การผลิตสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างช่างรุ่นเก่าและรุ่นใหม่
2. การส่งเสริมการมีส่วนร่วม
 - 2.1 จัดโครงการฝึกอบรมช่างทำบั้งไฟรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง
 - 2.2 สร้างแรงจูงใจผ่านการยกย่องเชิดชูช่างฝีมือและการสนับสนุนทางการเงิน
 - 2.3 บูรณาการเข้ากับหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่น
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กลายเป็นอำนาจละมุน (Soft Power)
 - 3.1 ยกระดับการจัดงานเป็นประเพณีระดับจังหวัดเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว
 - 3.2 พัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการที่เกี่ยวข้องกับประเพณี
 - 3.3 สร้างมาตรฐานความปลอดภัยในการจุดบั้งไฟ
4. การเสริมสร้างความเข้าใจในคุณค่าทางวัฒนธรรม
 - 4.1 จัดกิจกรรมส่งเสริมความเข้าใจในความหมายและวัตถุประสงค์ของประเพณี
 - 4.2 สร้างสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). *ยุทธศาสตร์ นโยบาย และแผนแม่บทกระทรวงวัฒนธรรม*. สืบค้นเมื่อ 11 พฤษภาคม 2560, จาก http://www.mculture.go.th/th/ewt_news.php?nid=1545&file Name=index_ThaiJO.
- จินตวีร์ เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2556). การสืบทอดทางวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 31(2), 45-62.
- สนธยา พลศรี. (2545). *การพัฒนาชุมชน: แนวคิดและทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัครเดช ไม้จันทร์. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการปฏิบัติงานของบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 10(1), 78-95.

- เอกพงษ์ สารน้อย. (2560). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
- Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals*. New York: David McKay Company.
- Chambers, R. (1983). *Rural development: Putting the last first*. London: Longman.
- Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1980). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213-235.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Stanford: Stanford University Press.
- Kirshenblatt-Gimblett, B. (1998). *Destination culture: Tourism, museums, and heritage*. Berkeley: University of California Press.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12-21.
- UNESCO. (2003). *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage*. Paris: UNESCO.

กระบวนการสร้างและใช้ความรู้ประเพณีตานสลากชะลอมของชุมชนบ้านคุ่ม
ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

The process of creating and using knowledge of the Tan Salak Chalom
tradition of the Ban Khum community, Chaichumphon Subdistrict, Laplae
District, Uttaradit Province

เอกฤทัย ฉัตรชัยเดช¹, ศิววัฒน์ กมลคุณานนท์²
Eakruthai Chutchaidej¹, Siwat Kamonkunanon²

Received: November 1, 2025

Revised: November 17, 2025

Accepted: December 2, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีของชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ซึ่งกำลังเสื่อมความนิยมและอาจสูญหายจากชุมชน อันเนื่องมาจากผู้สืบทอดประเพณีลดจำนวนลง รวมถึงการขาดการอนุรักษ์ สืบทอด และส่งต่อองค์ความรู้สู่เด็ก เยาวชน และสมาชิกในชุมชน

ผู้ศึกษาจึงมุ่งหมายพัฒนากระบวนการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนให้เหมาะสมกับพื้นที่และบริบทของชุมชนบ้านคุ่ม โดยเฉพาะ “ประเพณีตานสลากชะลอม (สลากชะลอม)” ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าควรดำรงอยู่ร่วมกับสังคมปัจจุบัน

การวิจัยนี้จึงเน้นศึกษากระบวนการเรียนรู้ประเพณีตานสลากชะลอมดั้งเดิมของชุมชนบ้านคุ่ม พร้อมทั้งพัฒนาองค์ความรู้ของประเพณีดังกล่าวให้เป็นระบบมากขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน และเป็นฐานข้อมูลความรู้ที่สามารถส่งต่อให้คนรุ่นหลัง รวมถึงใช้เป็นต้นแบบในการอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีตานสลากชะลอมของชุมชนบ้านคุ่มต่อไป

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้, ประเพณีตานสลากชะลอม, ชุมชนบ้านคุ่ม

Abstract

This study aims to investigate the traditional cultural practices of the Ban Khum community in Chai Chumphon Subdistrict, Laplae District, Uttaradit Province, which have been declining in prominence and are at risk of disappearing. This decline is attributed to

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University

E-mail: eakruthai@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

Assistant Professor Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Uttaradit Rajabhat University

the diminishing number of cultural custodians, as well as the insufficient preservation, transmission, and intergenerational transfer of cultural knowledge to children, youth, and community members.

In response, the researcher seeks to develop a knowledge management process appropriate to the local context of Ban Khum, with particular emphasis on the *Tan Salak Salom* (Salok Chalom) tradition-an important cultural heritage that warrants sustained preservation in contemporary society. The research focuses on examining the traditional learning processes associated with *Tan Salak Salom* in the Ban Khum community and on systematizing the body of knowledge related to this cultural practice.

The findings aim to provide a framework for enhancing community learning processes, establishing a structured cultural knowledge base for future generations, and offering a model for the preservation and transmission of the *Tan Salak Salom* tradition within the Ban Khum community.

Keywords: The process of creating and using knowledge, the Tan Salak Salom (Salok Chalom) tradition, Ban Khum community

บทนำ

การพัฒนาประเทศในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยการหลอมรวมระหว่างความรู้ คุณธรรม และปัญญาในการสร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน การพึ่งพาศรัทธาเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะรองรับความท้าทายทางสังคมและเศรษฐกิจที่ซับซ้อนขึ้นเรื่อย ๆ ปัญญาที่มีคุณภาพจึงเป็นทุนภายในที่สำคัญยิ่งกว่าทุนภายนอกหรือทรัพยากรธรรมชาติที่กำลังลดลงอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีความรู้ คู่คุณธรรม และมีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลจึงเป็นปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ในบริบทของภูมิปัญญาท้องถิ่น การเสริมสร้างองค์ความรู้แก่บุคคลและชุมชนถือเป็นกระบวนการที่ช่วยดำรงต้นทุนทางวัฒนธรรม พร้อมต่อยอดสู่การพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยจุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นชุมชนไทยวนที่ยังคงสืบสานวิถีชีวิต ภาษา ประเพณี และงานหัตถกรรม อีกทั้งยังมีแหล่งเรียนรู้สำคัญและความเชื่อดั้งเดิมที่สะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

ประเพณีตานสลากสลอมถือเป็นพิธีกรรมสำคัญที่เชื่อมโยงความเชื่อทางพุทธศาสนากับการดำรงชีวิตของชาวไทยวน โดยจัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 และมีการจัดทำสลอมบรรจุสิ่งของทำบุญ พร้อมสร้างก้างงูยา อันเป็นสัญลักษณ์ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากคติความเชื่อเรื่องต้นกัลปพฤกษ์ตามคัมภีร์ไตรภูมิและคัมภีร์โลกสันฐาน อย่างไรก็ตาม ภูมิปัญญาดังกล่าวกำลังเผชิญวิกฤตการสืบทอด เนื่องจากผู้รู้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ล้มหายไปจำนวนมาก ขาดระบบการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และยังไม่มีการจัดการความรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

ด้วยความเสี่ยงที่ประเพณีตานสลากสลอมอาจสูญหายจากชุมชนบ้านคุ่ม การศึกษากระบวนการเรียนรู้และพัฒนาองค์ความรู้จึงมีความจำเป็นเร่งด่วน งานวิจัยนี้มุ่งศึกษากระบวนการเรียนรู้ประเพณีตาน

สลาภะลอมของชุมชนบ้านคุ่มอย่างเป็นระบบ เพื่อจัดทำองค์ความรู้ที่สามารถสืบทอดได้จริงและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ทั้งยังมุ่งสร้างแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนบ้านคุ่ม และเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนอื่นในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาที่ยั่งยืนของสังคมจำเป็นต้องตั้งอยู่บนฐานของปัญญา ความรู้ และคุณธรรม ซึ่งเป็น “ทุนภายใน” ที่สามารถงอกงามและเพิ่มคุณค่าได้ต่อเนื่อง ต่างจากทรัพยากรภายนอกที่มีข้อจำกัดและเสื่อมถอยตามกาลเวลา การเสริมสร้างองค์ความรู้ให้บุคคลและชุมชนจึงเป็นกระบวนการสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพ การพึ่งตนเอง และการดำรงความเข้มแข็งของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสืบทอดวัฒนธรรม และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในบริบทของชุมชนไทย กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่สร้างการปรับตัว การแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วม และการยกระดับคุณภาพชีวิต ผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ฝึกปฏิบัติจริง และการสืบทอดค่านิยมทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคม ส่งผลให้ชุมชนจำนวนมากประสบปัญหาการขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงเสี่ยงต่อการเลือนหายหากขาดกระบวนการจัดการความรู้ที่เหมาะสม

ชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เป็นชุมชนไทยวนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเด่นชัด ทั้งด้านภาษา วิถีชีวิต งานหัตถกรรม และประเพณีพื้นถิ่น หนึ่งในนั้นคือ “ประเพณีตานสลาภะลอม” ซึ่งสะท้อนคติความเชื่อและระบบคุณค่าของชุมชนมาช้านาน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันประเพณีดังกล่าวกำลังเสื่อมความนิยม เนื่องจากผู้รู้ในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุที่ลดจำนวนลง ขาดการถ่ายทอดไปยังคนรุ่นใหม่ และยังไม่มีระบบการจัดการองค์ความรู้ที่เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่

สถานการณ์นี้ทำให้ประเพณีตานสลาภะลอมเสี่ยงต่อการสูญหาย ทั้งที่เป็นภูมิปัญญาซึ่งมีคุณค่าทั้งต่อชุมชนและต่อมรดกวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น งานวิจัยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของประเพณีดังกล่าว พร้อมทั้งพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการฟื้นฟู สืบทอด และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบ้านคุ่ม รวมถึงสามารถประยุกต์เป็นต้นแบบให้ชุมชนอื่นในการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความรู้และการใช้ความรู้ประเด็นานสลาภะลอมของชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
2. เพื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ประเด็นานสลาภะลอมของชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ประเด็นานสลาภะลอม ของชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

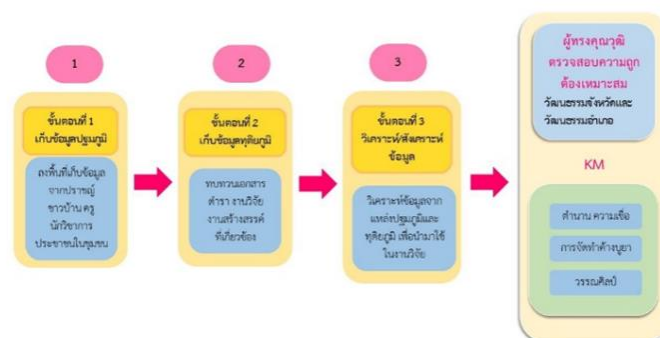
สมมติฐาน

กระบวนการสร้างและใช้ความรู้ประเพณีตานสลากสอลอมของชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากการสร้างสื่อองค์ความรู้ประเพณีตานสลากสอลอมที่มีความหลากหลายและเหมาะสมกับชุมชนในการสืบทอดและการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับ องค์ความรู้ประเพณีตานสลากสอลอมของชุมชน บ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR) โดยทุกกระบวนการของการวิจัยเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนในพื้นที่ ชุมชน และนักวิจัย โดยเริ่มจากระยะซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ระยะการทําวิจัย และระยะเสนอรูปแบบการบริหารจัดการชุมชน โดย การมีส่วนร่วม และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนบ้านคุ่ม อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ กล่าวคือ ผู้วิจัยใช้การประชุมปฏิบัติการเป็นกลไกสำคัญในการศึกษาและเกิดขึ้นในทุกกระยะของการวิจัย เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจที่ตรงกันและเข้าใจกระบวนการและเป็นการทวนสอบข้อมูลที่ได้จากการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยหรือศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. กระบวนการสร้างความรู้และการใช้ความรู้ประเพณีตานสลากสอลอมของชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ที่มีความยั่งยืนและสามารถพัฒนาต่อยอดได้
2. กระบวนการเรียนรู้ประเพณีตานสลากสอลอมของชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการสร้างและใช้ความรู้ประเพณีตานสลากสอลอมของชุมชนบ้านคุ่ม ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์” ผู้ศึกษาได้รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 3 แนวคิดได้ดังนี้

กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างทัศนคติร่วมกัน การแบ่งปันองค์ความรู้ ตลอดจนการพัฒนาทักษะและนวัตกรรมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่ต้องการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ (learning space) ทั้งรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ เพื่อให้

สมาชิกในชุมชนสามารถแสวงหาความรู้ แก้ไขปัญหา และยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน การจัดการความรู้มีเป้าหมายในการบรรลุผลสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การบรรลุผลสัมฤทธิ์ของงาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การขับเคลื่อนองค์กรสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และการเสริมสร้างความเป็นชุมชนที่เอื้ออาทรต่อกันภายในกระบวนการทำงาน (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2565)

องค์ความรู้ภายในชุมชนประกอบด้วยความรู้ที่ฝังอยู่ในบุคคล (tacit knowledge) ซึ่งเกิดจากประสบการณ์และความชำนาญเฉพาะตัว และความรู้ที่ชัดแจ้ง (explicit knowledge) ซึ่งสามารถถ่ายทอดบันทึก และพัฒนาเป็นระบบได้อย่างเป็นรูปธรรม การจัดการความรู้จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการรวบรวม จัดระเบียบ และถ่ายทอดความรู้ทั้งสองประเภท เพื่อให้เกิดการเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ยังเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาศักยภาพสมาชิกชุมชน โดยครอบคลุมการเรียนรู้ทั้งในระบบ (formal), นอกกระบบ (non-formal) และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย (informal) ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกช่วงวัย และในทุกบริบทของการดำเนินชีวิต ทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การคิดเชิงวิพากษ์ ภาวะผู้นำ การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น การจัดการข้อมูล การปรับตัว และความใฝ่รู้ (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2565)

ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้สำคัญที่ตั้งอยู่บนความเชื่อในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม หลักการมีส่วนร่วมเน้นให้ประชาชนมีบทบาทในการคิด วิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ และร่วมกันจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยมีระดับการมีส่วนร่วมตั้งแต่การให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การวางแผนร่วมกัน การดำเนินงานร่วมกัน การติดตามประเมินผล และการควบคุมโดยประชาชนซึ่งเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วม (โกวิทย์ พวงงาม, 2553; ถวิลวดี บุรีกุล อ้างใน โกวิทย์ พวงงาม, 2553; จินตวิรี เกษมสุข, 2557)

เทคนิคการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมประกอบด้วย การเปิดช่องทางข้อมูลข่าวสาร การจัดเวที แลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสนทนากลุ่ม เวทีสาธารณะ เวทีประชาพิจารณ์ และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เอื้อต่อการสร้างความเข้าใจร่วมและพัฒนากระบวนการเรียนรู้เชิงชุมชนอย่างแท้จริง (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

ประเพณีค้ำงยา ตานก้วยสลาก

ประเพณีตานก้วยสลาก (ประเพณี=ขนบธรรมเนียม, ตานก้วยสลาก=ไหว้หรือถวายตะกร้าหรือชะลอมที่มีเครื่องไทยทาน (เป็นภาษาถิ่นเหนือ) ซึ่งเป็นการทำบุญของชนภาคเหนือ 8 จังหวัดมีจังหวัดแม่ออน สอน เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน เพนตัน การทำนั้นจะทำในช่วงเดือน 10- 12 (เดือนนับแบบภาคเหนือ) ของแต่ละปี ซึ่งเทศกาลทำบุญนี้ อยู่ในระหว่างพรรษาและออกพรรษา การทำบุญตานก้วยสลากเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ตายไป (เปตพลี) การทำบุญใหญ่ตายแต่ละภาคเรียกชื่อไม่เหมือนกัน เพนตนวภาคใต้เรียกทำบุญสารทเดือนสิบ ภาคกลางเรียกทำบุญสารทไทยภาคอีสานทำบุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก ภาคเหนือเรียกว่าการทำบุญตานก้วยสลาก (พระบุญชุม วชิโร (ปัญญายศ) : 2562)

สลากภัต คือ ชื่อประเพณีทางพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง เป็นการถวายภัตตาหาร เครื่องไทยธรรมแด่พระภิกษุสงฆ์ โดยมีได้มีความประสงค์จำเพาะเจาะจงถวายพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง พระภิกษุรูปใดจะพึง

ได้รับก็ด้วยการจับสลากต้องตรงกันกับสลาก ซึ่งทายกหรือทายิกาปักไว้ที่เครื่องภัตตาหารที่ได้เตรียมไว้ถวายเท่านั้น สลากภัต ชาวล้านนานิยมเรียกว่า กินสลาก (อ่าน "กินสะหลาก") หรือ กินกวยสลาก (อ่าน "กินกวยสะหลาก") หรือ ทานสลาก (อ่าน "ตานสะหลาก") หรือ ตานกวยสลาก หรือ กินเข้าสลากมักทำกันราว วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เหนือ คือเดือน 10 ภาคกลาง และสิ้นสุดในเดือนเกี๋ยงดับ (เดือน 11 แรม 15 ค่ำ) ราวปลายเดือนสิงหาคมถึงตุลาคมความสำคัญของประเพณีสลากภัต คือ เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ ญาติ พี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว สอนให้ลูกหลานมีความกตัญญู กตเวทิต่อผู้มีพระคุณ ทั้งนี้การทำบุญที่ไม่จำเพาะเจาะจงพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง เป็นการขจัดซึ่งความเห็นแก่ตัว การขจัดซึ่งกิเลสที่เรียกว่า อคติ (ความลำเอียง) พระภิกษุสามเณรที่มารับสลากเองก็ไม่มีซึ่งความยึดติด เพราะสลากที่นำมาถวายนั้นแตกต่างกันหลากหลาย ประเพณีสลากภัตถือเป็นงานบุญใหญ่ที่ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในหมู่บ้าน สังคม ซึ่งย่อมนำมาซึ่งความสามัคคีปรองดอง ประเพณีสลากภัตจะจัดขึ้นในช่วงของการเข้าพรรษา หรือช่วงพักระหว่างการทำนา เกษตรกรรม พระภิกษุสามเณรจำพรรษายังวัดที่แน่นอน ชาวบ้านก็ว่างเว้นจากกิจการงาน ผลผลิตทางการเกษตรออกผลผลิต จึงเป็นช่วงเวลาที่มีความเหมาะสมในการทำบุญ การถวายสลากภัตยังเป็นการบำเพ็ญบุญกิริยาอันบริสุทธิ์ด้วยการบริจาคภัตตาหารและบริขารอันควรแก่ความจำเป็น เพื่อทำนุบำรุงพระภิกษุให้สามารถดำรงชีพและสืบพระพุทธศาสนาต่อไป ซึ่งทำเป็นเครื่องหมายกำหนดไว้เนื่องในการเสี่ยงโชคเสี่ยงทายเป็นต้น ฉลาก-สลากก็ว่า ภัต หมายถึง อาหาร, ข้าว สลากภัต หมายถึง อาหารแห้งหรือผลไม้ถวายพระโดยวิธีจับฉลาก ภัต หมายถึง ข้าวสาร สลากภัต หมายถึง ภัตอันบุคคลพึงถวายตามสลาก ในพจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) กล่าวว่า “สลาก” คือ เครื่องหมายหรือวัตถุที่ใช้ในการเสี่ยงโชค เช่น สลากภัต ก็ได้แก่อาหารที่เขากวายเป็นสังฆ โดยเขียนชื่อเจ้าภาพลงในกระดาษใบละชื่อ ม้วนรวมคละกันเข้าแล้วให้ภิกษุทั้งหลายจับตามลำดับพรรษาขึ้นมา หรือเขียนเลขหมายไว้ที่ของจำนวนหนึ่ง ภิกษุจับได้สลากของผู้ใดก็ได้รับอาหารของทายกนั้น ฉลาก ก็เรียก “สลากภัต” อาหารถวายตามสลากหมายเอาสังฆภัตอันทายกเข้ากันถวาย ต่างคนต่างจัดมา เป็นของต่างกัน เขามักทำในเทศกาลที่ผลไม้ผลัดแล้วถวายพระด้วยวิธีจับสลาก ในอรรถกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท ทัศนวรรคที่ 10 เรื่องพระโกลนทธานเถระ ท่านได้จับสลากได้ที่ 1 สามครั้ง พระพุทธองค์จึงยกย่องทรงแต่งตั้งไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้เลิศแห่งภิกษุผู้จับสลากก่อน

วิธีปฏิบัติทานสลากภัตของชาวล้านนา ก่อนวันทำบุญพิธีสลากภัต หรือตานกวยสลาก 1 วัน หรือมากกว่านั้น เรียกว่า “วันดา”, “วันดาสลาก” (วันสุกดิบ) คือ วันที่จัดเตรียมสิ่งของไทยทาน ชาวบ้านใกล้เรือนเคียงจะช่วยกันแต่งดาจัดเตรียมสิ่งของ หน้าที่ของผู้ชายจะसानกวย (อ่าน "กวย") ซึ่งมีทั้งกวยเล็ก กวยใหญ่ คือ ตะกร้าไม้ไผ่ สำหรับเป็นภาชนะบรรจุสิ่งของที่จะถวายทาน ส่วนผู้หญิงจะจัดเตรียมห่อของจำพวก พริก เกลือ หอม กระเทียมอาหารคาวหวาน ผลไม้ และสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตรประจำวัน แล้วเอาตะกร้าไม้ไผ่ที่ผู้ชายสานมากมารถ้วยใบตอง ใบหมากผู้หมากเมีย หรือกระดาด เอาสิ่งของที่เตรียมไว้บรรจุลงไปในของบางอย่างที่มีน้ำหนักเบาเช่น ไม้ขีดไฟ บุหรี่ ยาสูบ ก็เอาผูกติดกับริ้วไม้ไผ่ที่เหลาตกแต่งไว้อย่างสวยงาม นอกจากนั้นที่สำคัญต้องมีไม้หนึบสำหรับเสียบยอด หรือธนบัตรจำนวนหนึ่งเสียบไว้กับกวยสลากนั้น ด้านหน้ากวยจะมีเส้นสลากหรือข้อเขียนคำจารึกชื่อผู้ถวายพร้อมทั้งระบุด้วยว่าถวายเพื่ออะไรหรือถวายสำหรับใคร เพราะบางคนจะถวายทานเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปสะสมไว้เป็นส่วนกุศลของตนเพื่อวันข้างหน้า บางคนก็อุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษหรือญาติมิตรผู้ล่วงลับ

ในวันดาสลากนี้ บางท้องถิ่นจะมีคนต่างหมู่บ้านซึ่งเป็นเพื่อนฝูงญาติมิตรพี่น้องมาเที่ยวเยี่ยมเยียนเจ้าของบ้าน หรือหมู่บ้าน ชุมชนที่ดาสลาก เพื่อช่วยเหลือจัดเตรียมสิ่งของ พร้อมกับนำข้าวของปัจจัยมาร่วมทำบุญเรียกว่ามา รอมสลาก (อ่าน "ฮอมสะหลาก") หรือ รอมพอย (อ่าน "ฮอมปอย") เจ้าของบ้านหรือชาวบ้านจะตอบแทนด้วยการเลี้ยงอาหาร แล้วยังทำขนมพื้นเมือง อย่างข้าวต้มกะทิ ข้าวต้มกล้วย ข้าวต้มถั่ว ที่นิยมทำและชอบกินกันคือเข้าหนมจ็อก หรือขนมเทียนแบบล้านนา เป็นของฝากให้แก่พี่น้องทุกคนเพื่อนำไปให้ลูกให้หลานที่อยู่บ้านได้กินกันกล้วยสลาก หรือ กล้วยสลาก คำว่า “กล้วย” คือ ภาชนะสานประเภทตะกร้า หรือชะลอม ที่สานขึ้นเพื่อบรรจุเครื่องไทยทานซึ่งจะได้นำไปถวายพระ มีรูปแบบที่หลากหลาย และมีชื่อเรียกขานที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ประกอบด้วย สลากน้อย คือ สลากกล้วยเล็ก (กระซุหรือชะลอมขนาดเล็ก) สลากกล้วยใหญ่ หรือสลากโชค สลากตัน หรือสลากที่มีขนาดใหญ่

วิธีการถวายทานสลากภัต ในวันทานสลากภัตหรือทำบุญสลากภัตนั้น พระภิกษุตามหัววัดต่างๆ ในตำบลเดียวกันหรือต่างตำบลที่มีความสัมพันธ์กันจะได้รับนิมนต์ให้มาร่วมรับการถวายทานด้วยพร้อมกันนั้นวัดต่างๆ ก็นำต้นสลาก หรือเครื่องไทยทานที่นำมาร่วมจับสลากด้วย ชาวบ้านที่เป็นเจ้าศรัทธาวัดนั้นจะนำกล้วยสลากทั้งหมดไปที่วัด กล้วยเล็กที่เตรียมสำหรับทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลจะนำไปถวายทานแต่เช้ามีลักษณะเดียวกันเหมือนกับการทานขันเช้า เมื่อพระสงฆ์ให้พรแล้วก็จะนำกล้วยสลากทั้งหมดไปรวมกัน ส่วนที่เป็นกล้วยถวายพระเจ้าคือถวายพระพุทธรูปหรือพระธรรม ก็นำไปรวมกันที่หน้าพระประธานในวิหาร กล้วยใหญ่ที่จะให้พระสงฆ์จับสลากก็นำไปวางเรียงกันตามสถานที่กรรมการวัดจัดไว้ให้ กรรมการวัดมีหน้าที่จัดเตรียมสลากอีกชุดหนึ่งเท่ากับจำนวนกล้วยสลากที่ศรัทธาชาวบ้านจะถวาย เมื่อถึงเวลาก็นิมนต์พระสงฆ์ให้มาร่วมพิธีทุกรูปจับสลาก เมื่อแต่ละรูปได้เบอร์ไหนก็ออกเดินค้นหาต้นสลากที่วางไว้ พบแล้วชาวบ้านก็จะถวายทานต้นสลาก หรือบางทีพระสงฆ์ก็อาจอ่านชื่อศรัทธาตามเส้นสลาก เพื่อเรียกให้ศรัทธานำเอากล้วยสลากไปถวายพระสงฆ์จะให้พรศรัทธาผู้ถวายแล้วรับต้นสลากไป เป็นอันเสร็จพิธี พระเณรก็จะรีบกลับไปฉันเพลที่วัดของตน ซึ่งหากวัดอยู่ไกลเกินไป ก็อาจฉันตามห้างนาราวป่าตามข้างทางก็ได้เพราะสมัยก่อนไม่มีการเลี้ยงเพล

เส้นสลาก คือข้อความที่จารหรือเขียนกำกับต้นสลากหรือ กล้วยสลาก ในเส้นสลากจะเขียนชื่อเจ้าของ / หน่วยงาน ต้นสลาก และมีคำปรารภณา (อ่าน "กำผาณะนา") คือคำอุทิศที่แสดงความจำนงว่าจะให้อานิสงส์ในการทำบุญนั้นไปตกอยู่กับผู้ใด ในอดีตเส้นสลากทำด้วยใบตาลหรือใบลาน นำมาตากให้แห้ง ตัดแต่งให้กว้างประมาณ 3-5 เซนติเมตร ยาวประมาณ 40-50 เซนติเมตร แหลมหัวและท้าย แต่งขยักหัวให้สวยงาม ในปัจจุบันมักเขียน หรือปริ้นบนแผ่นกระดาษ และที่ทำเป็นแบบฟอร์มให้กรอกรายละเอียดก็มี ในพิธีการถวายสลากภัตที่นิยมมี 3 ประเภท คือสลากเอาเส้น ประชาชนเป็นผู้จับสลาก แล้วนำสลากไปถวาย สลากที่พระสงฆ์จับสลากเองสลากที่มีจำนวนมาก นำเอาเส้นสลากมาวางรวมกันหมดแล้ว ทางคณะกรรมการจึงทำการ “สุณเส้นสลาก” ผูกเส้นสลากทำเป็นมัดๆ คำนวณหารกับจำนวนวัด หรือพระภิกษุสามเณรที่นิมนต์มา (พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ น่าน : ออนไลน์)

ประเพณีตานกล้วยสลาก ประเพณีทำบุญให้คนตาย ทำทานให้คนเป็นประเพณีตานกล้วยสลากหรือที่ภาษาไทยภาคกลางเรียกว่าสลากภัต เป็นประเพณีเนื่องในพระพุทธศาสนาที่กระทำสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล ในภาคเหนือจะเรียกประเพณีต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น มีทั้ง ตานสลาก กินข้าวสลาก กินกล้วยสลาก กินสลาก แต่ก็ล้วนหมายถึงประเพณีเดียวกัน แม้จะมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้างก็ตาม ประเพณี ตานกล้วยสลาก มักทำกันตั้งแต่เดือน 12 เหนือ ถึงเดือนยี่เหนือ หรือตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือน

ตุลาคมของทุกปี ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านหยุดพักจากทำนา พระสงฆ์ก็จำพรรษาอยู่ในวัดเพราะอยู่ในช่วงเข้าพรรษา ผลไม้มากและกำลังสุก เช่นส้มโอ ส้มเกลี้ยง กล้วย อ้อย และยังเป็นช่วงที่ข้าวเปลือกหรือข้าวสารใกล้หมดยุ้งฉาง จึงเป็นโอกาสอันเหมาะสม โดยมีความเชื่อว่าการตานก๋วยสลากนอกจากจะเป็นการทำบุญแก้ญาติผู้ล่วงลับแล้ว ยังเป็นการทำทานสงเคราะห์แก่คนยากไร้ ซึ่งถือว่ามีกุศลแรง 1 วันก่อนวันตานก๋วยสลาก จะมีการจัดเตรียมข้าวของ เรียกว่า “วันดา” หรือ “วันสุกดิบ” ชาวบ้านจะจัดเตรียมสิ่งของไม่ว่าจะเป็นอาหาร ขนม ดอกไม้ ของใช้ มาจัดเตรียมใส่ “ก๋วย” ซึ่งเป็นตะกร้าสานด้วยไม้ไผ่ ลักษณะคล้ายชะลอม จะรองก้นด้วยใบตองหรือกระดาษ หรือในปัจจุบันก็เปลี่ยนเป็นถังน้ำพลาสติกหรืออะลูมิเนียม เพราะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อ โดยวันนี้จะมีญาติสนิทมิตรสหายจากต่างหมู่บ้านมาร่วมกันจัดก๋วยสลาก

ก๋วยสลาก มีอยู่หลากหลายแบบหลายขนาด ตามแต่ความคิดสร้างสรรค์และกำลังศรัทธาของแต่ละคน แบ่งออกเป็น 2 แบบกว้าง ๆ คือ ก๋วยน้อย กับ ก๋วยใหญ่ มีก๋วยพิเศษ เช่น ก๋วยย้อมหรือสลากย้อม เป็นของหญิงสาวทำขึ้น เชื่อว่าเมื่อถวายแล้วจะทำให้ครอบครัวมีความสุข ในบางท้องถิ่นโดยเฉพาะในกลุ่มไทยองก์จะมีข้าวของเครื่องใช้มากกว่าปกติ มีหวี กระຈก แป้ง ผ้าเช็ดหน้า หรือของใช้ผู้หญิงอื่น ๆ และจะกางร่มไว้บนยอดสุด

ส่วนก๋วยโจ้ค เป็นก๋วยสลากขนาดใหญ่ อาจเป็นกระบะมีขาสูงแค่อว หรือเป็นต้นสลากขนาดใหญ่ สูงหลายเมตร มีต้นดอกหรือกิ่งไม้แขวนเครื่องใช้ต่าง ๆ หรืออาจเป็นกระบะขนาดใหญ่มาก ปักด้วยต้นคาหรือหญ้าคาทำเป็นก้านยาวเพื่อแขวนสิ่งของต่าง ๆ หรือบางครั้งอาจทำเป็นบ้านขนาดย่อม ๆ หรือปราสาทแบบล้านนา นำข้าวของต่าง ๆ ใส่ในบ้าน โดยก๋วยโจ้คจะใส่ปัจจัยมากกว่าก๋วยชนิดอื่น ๆ และเชื่อว่ามีกุศลมากข้าวของเครื่องใช้ที่ใส่ในก๋วย โดยทั่วไปได้แก่ น้ำ ข้าวสุก ข้าวสาร อาหารสุก อาหารแห้ง แคบหมู แหนม ไข่ต้ม หมูหนึ่ง ปลานึ่ง นอกจากนี้จะมีพริกเกลือ หอมแดง กระเทียม เมี่ยง บุหรี่ หมาก พลุ ปูน ยาสูบ เทียนไข สบู่ สมุด ดินสอ ยาสีฟัน ขนมต้ม ขนมเทียน ขนมชั้น หรือขนมชนิดอื่น ๆ ตามแต่สะดวก และยังมีดอกไม้รวมถึงผลหมากรากไม้ เช่น กล้วย อ้อย แต่ที่สำคัญที่สุดคือเงินที่จะต้องนำปึกส่วนยอดก๋วยเมื่อถึงวันตานก๋วยสลาก ชาวบ้านจะเขียน “เส้นสลาก” ซึ่งเป็นใบลานหรือใบตาล ในปัจจุบันบางที่ได้เปลี่ยนมาใช้กระดาษแทน โดยระบุข้อความลงในเส้นสลากว่าใครเป็นของ จะถวายทานไปหาบรรพบุรุษหรือญาติพี่น้องผู้ล่วงลับชื่ออะไร หรืออุทิศให้ผู้ใดผู้ใด และระบุที่อยู่ว่าอยู่ส่วนไหนของวัดเพื่อให้พระสงฆ์หาพบโดยสะดวก จากนั้นจะนำเส้นสลากมากองรวมกันหน้าพระประธานในวิหาร ขณะที่ชาวบ้านจะนำก๋วยมารออยู่ด้านนอกอย่างคับคั่ง

ประเพณีนี้ไม่ได้จำกัดแค่คนในหมู่บ้านเดียว หากรวบรวมคนจากต่างหมู่บ้าน และญาติมิตรพี่น้องจากต่างถิ่นจำนวนมาก วัดที่เป็นเจ้าภาพจัดงานก็ต้องนิมนต์พระจากวัดอื่นมาช่วยรับเส้นสลาก ตานก๋วยสลาก จึงคับคั่งด้วยผู้คนจากสารทิศ และเมื่อพระสงฆ์ทำพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในวิหารแล้วเสร็จ จะนำเส้นสลากแบ่งให้กับพระสงฆ์ ชาวบ้านบางคนก็จะเดินหาเส้นสลากของตนเพื่อนิมนต์พระสงฆ์ให้มารับก๋วยได้สะดวก โดยไม่ต้องให้พระสงฆ์เดินตามหาให้วุ่นวาย เมื่อเจอเจ้าของเส้นสลากแล้ว พระสงฆ์จะให้ศีลให้พร หยาดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ล่วงลับที่มีชื่อในสลากนั้นก็ป็นอันเสร็จพิธี ในช่วงเที่ยงจะมีการแจกจ่ายข้าวของเครื่องใช้ในก๋วยสลากให้กับชาวบ้านที่มารอรับ หรือนำไปแจกจ่ายสงเคราะห์ให้กับผู้ยากไร้อีกต่อหนึ่ง เพราะข้าวของเครื่องใช้ในก๋วยสลากมีมากเหลือเฟือสำหรับพระสงฆ์ ในอดีตจะแกะเอาข้าวของในก๋วยสลากมารับประทานร่วมกัน หรือในปัจจุบันบางท้องถิ่นจะมีการทำโรงทานเพื่อสงเคราะห์ผู้ยากไร้ก็มี

ประเพณีตานก๋วยสลาก หรือสลากัด จึงเป็นประเพณีเนื่องในพุทธศาสนาที่ช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับชุมชน สร้างความสามัคคีในหมู่ญาติสนิทมิตรสหาย นอกจากจะเป็นการทำบุญให้คนตายยังทำทานให้คนเป็นอีกด้วย (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม : 2567)

ตำนานเมืองลับแล ตั้งแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ ลับแลเป็นป่าลึกดงใหญ่เสือหมีผีป่าดุร้ายชุกชุมมาก เต็มไปด้วยภัยร้ายนานา ชนิดบรรยากาศเยือกเย็น มีหิมะตกคลุมทุกฤดูกาล แวดล้อมไปด้วยขุนเขาลำเนาไพร ชื่อเดิมว่า “ลับแล่ง” หมายความว่า ลับตอนเย็น คือตอนเย็น ๆ แสงตะวันจะลับมือนฤษี เพราะเป็นภูเขาสูงมาก อีกนัยหนึ่งคนโบราณยึดมั่นว่าพระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับนั่งที่วัดพระแท่นศิลาอาสน์ แล้วก็เสด็จขึ้นที่วัดพระยืนพุทธบาทยุคล ทอดพระเนตรดูไปทางลับแล มองไม่เห็นอะไรเลย มีดมัวไปด้วยเมฆหมอก จึงได้ชื่อว่า “ลับแล” หมายความว่า แลไปลับไม่รู้ไม่เห็นสิ่งใด พระพุทธองค์ก็ทอดพระเนตรไปทางบางโพธิ์ เห็นแต่ต้นโพธิ์ และใบ โพธิ์บัง จึงได้ชื่อว่า “บางโพ” เรื่องเมืองลับแลนี้จะต้องโยงไปถึงชาวพระนครนาคพันธ์สิงหนวัติโยนกชัยบุรีศรีเชียงแสน ซึ่งมี นักปราชญ์ได้เล่าเรียนศึกษาอยู่ในสมณเพศบรรพชาอุปสมบทอยู่วัดพระธาตุตอดตุง มีความรู้แตกฉานใน แพทยศาสตร์ เวทศาสตร์ ไสยศาสตร์ ดาราศาสตร์ และลาดรอบรู้ในพิธีกรรมต่าง ๆ จนได้รับเป็นตุ๋หลวง (สมภารหรือเจ้าอาวาส) ย่อมเป็นที่เคารพนับถือของคฤหัสถ์ญาติโยม ในถิ่นนั้นถึงจะลาสิกขาออกมาครอง ขวราวาสก็ยังได้รับยกย่องให้มีตำแหน่งปกครองราชการเป็นเจ้าหลัก (ผู้ใหญ่บ้าน) ตามกฎพระราชมณเฑียรบาล ของราชาธิปไตย หรือปกครองแบบสมัย สมบูรณาญาสิทธิราชย์ คือ หนานคำลือ และหนานคำแสน ท่านทั้งสอง นี้ประกอบไปด้วยเมตตาจิตช่วยให้ราษฎรมีความสุขกายสบายใจ ทำหน้าที่เป็นหมอยาและหมอเวทย์มนต์ อาคมขลัง ปราบภูติผีปีศาจพ่ายแพ้วไปหมดประกอบพิธีสังเคราะห์สี่สัปดาห์เรียกขวัญ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ ปวงชนทั่วไปในสมัยนั้นเกิดศึกสงครามกันปีละหลาย ๆ ครั้ง เอาจนราษฎรไม่มีเวลาจะประกอบอาชีพ สงคราม สมัยโบราณเป็นสงครามแย่งราษฎรเพื่อเอาไปเป็นเชลย

ประชาชนต้องเตรียมเสบียงอาหารหลบหนีไปลี้ภัยสงครามอยู่แต่ในป่า ไม่มีเวลาจะทำมาหากิน หนาน คำลือและหนานคำแสน ผู้เป็นปราชญ์ฉลาดด้วยโวหารจึงนัดประชุมราษฎรเป็นทางลับ เพื่อชักชวนประชาชนเมืองเชียงแสนอพยพหลบหนี ออกจากบ้านใหญ่เมืองหลวง ไปให้พ้นจากข้าศึกสงคราม ว่าตู่ข้าจะพาพวกคิง เจ้าทั้งหลายไปตั้งหลักปักฐานอยู่ในถิ่นที่สงบสุข ใครผู้ใดจะไปด้วยก็ให้เตรียมเสบียงอาหาร สัตว์พาหนะพืช พันธุ์ของปลูกของฝังพอที่จะนำเอาติดตัวไปได้ ก็เตรียมให้พร้อมไว้ แล้วก็นัดวันอพยพออกเดินทางมีราษฎรที่ ตัดสินใจได้เพียงชาวกว่าครอบครัวนับทั้งลูกเด็กเล็กแดงประมาณ 70 กว่าคน เตรียมเสบียงอาหารขึ้นหลังช้าง หลังควายพร้อมแล้วถึงฤกษ์งามยามดี ก็ไปชุมนุมกันที่ปราสาทปู่พญาแก้ววงษ์เมืองเพื่อเชิญผีปู่เสด็จติดตาม คุ่มครองรักษา เดินทางรอนแรมไปด้วย ราษฎรทุกคนและหนานผู้เป็นหัวหน้าก็ชอบภูมิลำเนาในท้องที่ลับแลเพราะเป็นที่ร่มเย็นสายธารน้ำใส สะอาด จึงตกลงกันเริ่มลงหลักปักฐานตอนแรก ๆ พวกเสือหมีผีป่าดุร้ายก็ไม่ค่อยจะยอม แต่ก็จะต้องยอมพ่าย แพ้อิทธิพลของปู่พญาแก้ววงษ์เมืองและคาถาอาคมมนต์ขลังของหนานคำลือ หนานคำแสน ราษฎรก็เริ่ม แฝวถางไร่ สวน นา เพาะปลูกข้าวไร่ ข้าวฟ่าง ข้าวโพด ถั่ว งา พริก มะเขือ มะแต้ มะแตงหน่อม ฝ้าย หอมแย้ และอย่างอื่นพืชผลกึ่งองกาม ข้าวน้ำอาหารอุดมสมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้น ทุก ๆ ปี คณะอพยพเข้าสู่ท้องถื่นลับแล ได้เริ่มตั้งบ้านเรือนขึ้นแห่งแรก ตรงที่บ้านเชียงแสนหมู่ที่ 1 ตำบลผายหลวงซื้อบ้านเป็นสัญลักษณ์เดิม ราษฎรก็พร้อมใจกันยกย่องแต่งตั้งให้หนานคำลืออยู่ในตำแหน่งเจ้า แคว้น หนานคำแสนอยู่ในตำแหน่งเจ้าหลักขึ้นต่อเจ้าแคว้น ประชาชนผู้ใดมีทุกข์มีร้อนก็ต้องร้องทุกข์ต่อเจ้า หลัก เมื่อไม่สำเร็จก็ส่งเรื่องถึงเจ้าแคว้นถือว่าเป็นศาลสูงสุด

ก็เป็นอันว่าสำเร็จเรียบร้อย การบำบัดทุกข์สุขยาม เจ็บไข้ เจ็บไข้ เจ็บไข้ และเจ้าคำสือและเจ้าคำแสนก็ทำหน้าที่หมอน้ำมนต์ หมอยา หมอดูเคราะห์โศกโรคร้ายต่าง ๆ หมอเข้าซื้อต่อ กระดุก หมอเรียกขวัญทำพิธีได้ทุกอย่าง การปกครองประชากรราษฎรก็ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขเสมอกันทุกทั่วหน้ามีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นลำดับ เวลาที่ผ่านมา ๗ ปี เจ้าคำสือ กับเจ้าคำแสนก็ชวนกันกลับขึ้นไปเฝ้า เมื่อตั้งตัวติดขึ้นแล้ว พระเจ้าเรืองธิดาขององค์พระมหากษัตริย์พระนครนาคพันธ์สิงหนวัติโยนกชัยบุรีศรีเชียงใหม่ รัชกาลที่ 21 เล่าเรื่องที่ได้พาราษฎรไปก่อร่างสร้างตัวอยู่ในหุบเขาลับแล ถวายองค์พระมหากษัตริย์ พระองค์ท่านก็ ทรงพอพระทัยรับเป็นสาธุการอุปถัมภ์ เจ้าคำสือ กับเจ้าคำแสน ก็ได้โอกาสขอรับวัฒนธรรม ประเพณีธรรม ระเบียบแบบแผนต่าง ๆ และพระพุทธศาสนา ก็ได้อาราธนาพระภิกษุสงฆ์เมืองเชียงใหม่ 6 รูป พร้อมด้วย คัมภีร์พระไตรปิฎก เอาขึ้นหลังช้างออกเดินทางรอนแรม เดือนกว่า ๆ ก็ได้บรรลุถึงเมืองลับแล

เจ้าแคว้นและเจ้าหลัก ทั้งสองท่าน เป็นผู้นำราษฎรสร้างวัดขึ้นตรงที่โรงเรียนประชาบาล วัดใหม่ ปัจจุบันนี้ชื่อว่า วัดมูล ถ้าจะเรียกให้เต็มความหมายก็เรียกว่า วัดเก่าเจ้ามูลศรีธา ประชาชนชาวเมืองลับแล ซึ่งเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนามาตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงมีศรีธาประสาทะล้อมใสเอาจูกเอาจาลานเข้าบรรพชา อุปสมบท เพื่อให้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือพื้นเมืองภาคพายัพ และศึกษาวิชาความรู้ทางไสยศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ เวทย์ศาสตร์ และวิชาความรู้เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ตามสมควร เมื่อลาสิกขาจากความเป็นสามเณรมีศักดิ์ เรียกว่า น้อย ลาสิกขาจากความเป็นพระภิกษุมิศักดิ์เรียกว่า นานา (ทิด) ออกไปประกอบอาชีพ อาชีพกสิกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน สุภาพบุรุษจะต้องฝึกหัดจักสาน ฟันเชือกฟันพวน สุภาพสตรีต้องฝึกหัด ทอหูก ปั่นฝ้าย เก็บก้อน เย็บปัก ถักร้อย บางคนก็มีฝีมือประณีตบรรจงดีเป็นพิเศษ พระบรมราชวังของพระเจ้าฟ้าอัคราษฎมาร เจ้าครองเมืองลับแลอยู่ตรงวัดป่าแก้วไร่ คือ วัดเจติยคีรีวิหาร ซึ่งยังมีคูเวียงเป็นพยานหลักฐาน อยู่ทางทิศตะวันออกของวัดพระบรมราชวัง มีคูล้อมรอบมีกำแพงเวียง ป้อมปราการ หอรบ ประตูชัย ราวในพุทธศตวรรษที่ 24 นักปราชญ์ชาวเมืองลับแล ผู้สนใจ ประวัติศาสตร์เมืองลับแล ชูดตรงที่ข้างคูค้นพบซากศพคนร่างใหญ่สูงทรงเครื่องต้น เครื่องทรงของ พระมหากษัตริย์โบราณ เปิดดินออกแล้วเห็นแจ่มแจ้งชัด ประชาชนหลังไหลกันมาดู เมื่อเอามือเข้าไปจับก็เหลว และเป็นดินไปหมด การปกครองเมืองลับแลในยุคต้นนั้น แบ่งหมู่บ้านออกเป็นหลักแต่ละหลักมีหัวหน้าปกครองหนึ่งคน เรียกตามตำแหน่งว่า เจ้าหลัก ขึ้นกับ เจ้าแคว้น เจ้าแคว้นขึ้นกับเจ้าเมือง อำนาจสิทธิ์ขาดอยู่กับเจ้าเมืองแต่ผู้เดียว

ชาวเมืองลับแลนับถือศาสนาพุทธ เป็นมรดกที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษจึงไม่หวั่นไหวเอนเอียงไปถือ ศาสนาอื่นอย่างเด็ดขาด ประมาณ พ.ศ. 519 พระเจ้าฟ้าอัคราษฎมาร เสด็จขึ้นไปกราบถวายบังคมขอพระราชทานแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า จากพระเจ้าพนธิดาธิราช พระเชษฐา องค์พระมหากษัตริย์ พระนครนาคพันธ์สิงหนวัติโยนกชัยบุรีศรีเชียงใหม่ พระเชษฐาก็ได้พระราชทานแบ่งพระบรมสารีริกธาตุจากพระมหาสถูปเจติยดอยตุง อัญเชิญมาสร้างเป็นสถูปเจติยไว้ให้พุทธบริษัทเมืองลับแลได้สักการบูชาขึ้นที่วัดป่า แก้วไร่ (วัดเจติยคีรีวิหาร) นับว่าเป็นปฐมเจติยของเมืองลับแลประมาณอายุพระสถูป 2,000 กว่าปี มีการ บูรณปฏิสังขรณ์มาหลายครั้ง และประมาณเมื่อ พ.ศ. 2449 พระเดชพระคุณหลวงปู่พระครูธรรมฐิติวงศ์ศรี เขต เจ้าคณะแขวง ได้นำญาติโยมบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

ชาวเมืองลับแล จึงเคารพเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อมเป็นที่สูงสุด เมื่อทอหูก ทอผ้า เสริ่งแล้วมี พิธีขึ้นครุ เอาผ้าที่ทอเสร็จใหม่ ๆ นั้นทั้งหมดขึ้นพาดบนเขาพิม เรียกร้อยแล้วก็เชิญครุ มานุ่งห่มผ้าถ้าสตรีผู้ใดไม่ทำพิธีขึ้นครุถือว่าไม่เคารพต่อครูบาอาจารย์ ทอหูกทอผ้าอีกคราวหน้าก็จะทำให้หัด หายไป ซ้ำ

มากทำให้เสียเวลานาน จึงนิยมขึ้นครูกันทุกครั้ง แต่ไม่มีการอ้อนวอนให้เจ้าแม่ช่วยอย่างอื่น เพียงแต่ ยกเจ้าแม่ทั้งสองขึ้นเป็นครูบาอาจารย์ การทอหูก ทอผ้า เย็บปัก ถักร้อยเท่านั้น (นิพัทธ์พงศ์ พุมมา : 2565)

ผลการศึกษา

1. มิติความหมายและคุณค่าทางวัฒนธรรมของประเพณีตักขันธ์

ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนตรงกันว่า ประเพณีตักขันธ์มีสถานะเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนบ้านคุ่ม ซึ่งเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ล้านนา/เชียงใหม่และรากเหง้าทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ หลายคำบอกเล่าระบุว่า “ตักขันธ์เป็นสิ่งที่บอกว่าเราเป็นใคร” แสดงให้เห็นถึงการยึดโยงระหว่างพิธีกรรมกับความทรงจำร่วมของชุมชน การตีความ: ประเพณีดังกล่าวมีความหมายมากกว่าพิธีกรรมทางศาสนา แต่ทำหน้าที่เป็น “ตัวแทนอัตลักษณ์” และแสดงความต่อเนื่องทางสังคม-วัฒนธรรมของบ้านคุ่ม

ความเชื่อเรื่องการอุทิศบุญและความกตัญญู ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่าการทำตักขันธ์มุ่งอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษ และเป็นช่องทางเชื่อมโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ หลายคนกล่าวว่า “ทำให้ปู่ย่าตายายได้รับของใช้ในโลกลูกหลาน” ความเชื่อดังกล่าวตอกย้ำคุณค่าความกตัญญู การเสียสละ และการทำทานในสังคมล้านนา โดยตักขันธ์ทำหน้าที่เสมือน “สื่อกลาง” ส่งบุญไปสู่ผู้ล่วงลับ ซึ่งเป็นรากฐานทางจริยธรรมของชุมชน

2. โครงสร้างทางกายภาพและภูมิปัญญาหัตถกรรมท้องถิ่น ลักษณะของตักขันธ์และชุดความรู้เชิงช่างที่ใช้ในการสร้าง ลักษณะและองค์ประกอบของตักขันธ์ ข้อมูลภาคสนามชี้ว่าโครงสร้างของตักขันธ์มักประกอบด้วยจำนวนชั้นเลขคี่ (3-9 ชั้น) และมีรูปทรงคล้ายฉัตรหรือต้นไม้ชีวิต หลายคนอธิบายว่า “ยิ่งชั้นเยอะ บุญยิ่งสูง” โครงสร้างของตักขันธ์เป็นสัญลักษณ์เชิงจักรวาลวิทยาตามความเชื่อพุทธแบบล้านนา ขณะที่สิ่งของที่ใช้ภายในสะท้อนความต้องการพื้นฐานของผู้ล่วงลับในโลกหลังความตาย

ภูมิปัญญาช่างฝีมือและการร่วมแรงร่วมใจของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่มยืนยันว่าการทำตักขันธ์ต้องอาศัยทักษะเฉพาะ เช่น การสาน การประดิษฐ์ การทำโครง และบางขั้นตอนยังอิงคติความเชื่อ เช่น “การเลือกวันตัดไม้ไม่ให้เกิดมอด” จะเห็นได้จากกระบวนการสร้างตักขันธ์เป็นงานหัตถกรรมที่ต้องใช้ความชำนาญเชิงเทคนิคและความรู้เชิงความเชื่อ พร้อมทั้งสะท้อนบทบาท “สลา” เป็นผู้ควบคุม และการมีส่วนร่วมของคนทั้งชุมชนในแต่ละส่วนงาน

3. พัฒนาการและพลวัตของประเพณีในบริบทสมัยใหม่ ประเพณีตักขันธ์มีการปรับตัวตามเงื่อนไขสังคมและทรัพยากรของชุมชน จาก “ตักขันธ์ส่วนรวม” สู่ “ตักขันธ์ประจำครัวเรือน” ผู้ให้ข้อมูล 8 ใน 10 คนระบุว่า ปัจจุบันตักขันธ์มีขนาดเล็กและเปลี่ยนสถานที่ทำจากวัดมาเป็นภายในบ้าน จะเห็นถึงแนวโน้มสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากระบบรวมศูนย์ (ทำร่วมกันที่วัด) สู่ระบบกระจายศูนย์ (ทำเองที่บ้าน) ซึ่งเกิดจากข้อจำกัดสถานที่ในวัด การลดลงของแรงงานช่าง และความสะดวกของแต่ละครอบครัวในสังคมยุคใหม่

4. ความท้าทายและทิศทางการจัดการองค์ความรู้เพื่อการสืบสานประเพณี ในประเด็นสุดท้ายสะท้อนภาวะวิกฤตด้านการถ่ายทอดความรู้เชิงช่างและปัจจัยสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิกฤตการขาดแคลนผู้สืบทอดภูมิปัญญา ผู้ให้ข้อมูลหลายรายแสดงความกังวลว่าปัจจุบัน “แทบไม่มีใครทำเป็นแล้ว” โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน และประเด็นการเกิด “ช่องว่างการส่งต่อ” (Gap in Transmission) จากการ

ลดลงของปราชญ์ท้องถิ่นตามวัย และการอพยพของคนหนุ่มสาวไปทำงานในเมือง ทำให้ความรู้เชิงเทคนิคเสี่ยงต่อการสูญหาย

บทบาทที่ยังไม่ชัดเจนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังต่อ อปท. ในการสนับสนุนการจัดการองค์ความรู้และการจัดงานประเพณี แต่สะท้อนว่าการสนับสนุนยัง “ไม่ต่อเนื่อง” และ “ไม่ทั่วถึง” ยังสะท้อนความไม่สอดคล้องระหว่างนโยบายและการรับรู้ของประชาชน ซึ่งอาจบ่งชี้ว่าโครงการส่งเสริมยังไม่เป็นระบบหรือไม่สื่อสารถึงประชาชนอย่างชัดเจน

ศักยภาพของสถานศึกษาและปราชญ์ชุมชน ผู้ให้ข้อมูลเห็นตรงกันว่าสถานศึกษาเป็นช่องทางสำคัญที่สุดในการสืบทอดความรู้ โดยหลายโรงเรียนเคยจัดกิจกรรมสาธิตและเชิญปราชญ์ชุมชนร่วมสอน รวมถึงสถานศึกษาทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลางมรดกวัฒนธรรม” (Heritage Hub) ที่สามารถพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นหรือฐานการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาให้เยาวชนอย่างเป็นระบบ

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษากระบวนการสร้างความรู้และการใช้ความรู้ประเพณี ตานสลากสลอม (ตานกำบาย) ของชุมชนบ้านคุ่ม และ (2) ศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปพัฒนาองค์ความรู้เชิงระบบเกี่ยวกับประเพณีดังกล่าว ผลการศึกษาได้สะท้อนประเด็นสำคัญเชิงมโนทัศน์และเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1. ประเพณีในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพลวัต

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า ประเพณีตานสลากสลอมมีฐานรากเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ล้านนา-เชียงแสนอย่างชัดเจน ผู้ให้ข้อมูลทุกคนสะท้อนตรงกันว่าแก่นของพิธีกรรมมุ่งเน้น “ความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ” ผ่านการอุทิศบุญและเครื่องอุปโภคบริโภคให้ผู้ล่วงลับ โดยมีกำบายทำหน้าที่เป็นสื่อกลางเชื่อมโลกมนุษย์และโลกวิญญาณ ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องพิธีกรรมในฐานะตัวแทนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาลในสังคมดั้งเดิม ซึ่งมักดำรงอยู่เพื่อค้ำจุนโครงสร้างจริยธรรมของชุมชน

2. ความรู้ที่ตกทอดและการมีส่วนร่วมของชุมชนในฐานะกลไกการผลิตความรู้

โครงสร้างกำบายถูกสร้างขึ้นจากทักษะงานช่างเฉพาะถิ่น ทั้งด้านเทคนิคและด้านความเชื่อ เช่น การเลือกวันตัดไม้ไผ่ การประดิษฐ์ดอกไม้กระดาษ และการสานเครื่องสลอม ซึ่งสะท้อน “ความรู้ร่วม” (Shared Craft Knowledge) ที่ต้องอาศัยทักษะเชิงช่างและความร่วมมือของสมาชิกชุมชนหลายฝ่าย การมี “สลา” ทำหน้าที่ควบคุมงานชี้ให้เห็นถึงรูปแบบการผลิตความรู้แบบครู-ศิษย์ที่เป็นหัวใจของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมายาวนาน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาที่ชี้ว่า ความรู้ภูมิปัญญาไม่อาจคงอยู่โดยปราศจากโครงสร้างทางสังคมที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติร่วมของชุมชน

3. พลวัตและการปรับตัวของประเพณีภายใต้ข้อจำกัดยุคปัจจุบัน

ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่าประเพณีมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านรูปแบบและบริบทการประกอบพิธี เช่น การเปลี่ยนจากการสร้างกำบายองค์ใหญ่ร่วมกันที่วัด มาเป็นการสร้างขนาดเล็กในระดับครัวเรือน เพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่และกำลังคนที่ลดลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดว่ามรดกวัฒนธรรมเป็น “พลวัตทางสังคม” ที่ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ไม่ใช่สิ่งตายตัว ผลวิจัยยังพบความ

ยึดหยุ่นด้านวัสดุและรูปแบบ เช่น การทำกังงูยาแบบกระถางหรือการผูกติดกับต้นทุเรียน ซึ่งเป็นการประยุกต์ที่ช่วยให้ชุมชนยังสามารถสืบสานประเพณีท่ามกลางข้อจำกัดด้านแรงงานและพื้นที่

4. ความเสี่ยงต่อการสูญหายและความจำเป็นในการจัดการความรู้

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความเสี่ยงต่อการสูญหายขององค์ความรู้หัตถกรรม เนื่องจากผู้สืบทอดมีจำนวนลดลงจากการย้ายถิ่นของคนรุ่นใหม่ รวมถึงการล้มตายของปราชญ์ท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่ “ช่องว่างการถ่ายทอดความรู้” อย่างมีนัยสำคัญ อีกทั้งบทบาทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ชัดเจน ทำให้ชุมชนขาดกลไกสนับสนุนเชิงสถาบัน แม้ว่าจะมีจุดแข็งสำคัญคือการมีปราชญ์ชุมชนที่มีทักษะโดดเด่นและมีศักยภาพของสถานศึกษาในพื้นที่ ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยที่ชี้ว่า การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องมี “โครงสร้างการจัดการความรู้” ที่ชัดเจนและยั่งยืน มิฉะนั้นจะเกิดการขาดช่วงในระยะยาว

5. กระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ผลการดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า ผู้เข้าร่วมสามารถอธิบายคุณค่าของประเด็นสานสลากสลอมได้ (K), ปฏิบัติจริงในการสร้างกังงูยา สลอม หรือดอกไม้-หงส์กระดาดได้ (P), และพัฒนาทัศนคติด้านความภาคภูมิใจในประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน (A)

นอกจากนี้ คณะประเมินคุณภาพกิจกรรมอยู่ในระดับ “ดีมาก” (100%) สะท้อนว่ากระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการมีประสิทธิภาพ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเชิงลึกและกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมอย่างมีความหมาย ตรงตามหลักการของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ซึ่งเน้นการลงมือทำร่วมกับผู้รู้ในชุมชน

สรุปอภิปรายโดยภาพรวม

ผลวิจัยทั้งสองวัตถุประสงค์ชี้ว่า ประเพณีสานสลากสลอมเป็นองค์ความรู้เชิงวัฒนธรรมที่มีทั้งมิติความเชื่อ จริยธรรม หัตถกรรม และบทบาทของชุมชน การสืบสานให้ยั่งยืนจำเป็นต้องมีระบบการถ่ายทอดที่เป็นทางการมากขึ้น การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและปราชญ์ท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นหรือฐานเรียนรู้เชิงปฏิบัติการได้ต่อไป พร้อมทั้งควรเร่งจัดทำระบบการจัดการความรู้ที่มีโครงสร้าง เพื่อป้องกันการสูญหายของภูมิปัญญาในชุมชน

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

1. ยกระดับการถ่ายทอดเชิงปฏิบัติการและการแก้ไขสภาพแวดล้อมเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญ: ควรจัดกิจกรรมถ่ายทอดทักษะอย่างต่อเนื่อง โดย เพิ่มระยะเวลาเรียนรู้ ให้ยาวนานขึ้น เพื่อให้เยาวชนมีเวลาเพียงพอในการฝึกฝนทักษะเชิงช่างจนเกิดความชำนาญอย่างสมบูรณ์ และควรปรับปรุงสถานที่จัดกิจกรรมให้เป็น ห้องปรับอากาศ เพื่อแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสมาธิและประสิทธิภาพในการเรียนรู้

2. ขยายขอบเขตองค์ความรู้สู่การบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นในภาพรวม: ควร ขยายหัวข้อการจัดกิจกรรม จากประเด็นสานสลากสลอม ไปสู่ ประเพณีและความเชื่ออื่น ๆ ที่สำคัญในอำเภอลับแล (เช่น การปั้นเมฆ, การแห่นางแมว, การเลี้ยงผีปู่ย่า, ต้นดอกต้นผึ้ง) เพื่อสร้าง ฐานเรียนรู้แบบบูรณาการ ที่ครอบคลุมภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นทั้งหมด และเสริมสร้างความเข้าใจในมิติที่หลากหลายของความเป็นลับแล

3. จัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ภาคสนามเพื่อสร้างประสบการณ์ตรงและขยายเครือข่ายความรู้: ควรกำหนดให้มี การลงพื้นที่ศึกษาประเพณีและพิธีกรรม ใน ลับแลโซนเหนือ (เช่น ต.แม่พูล, ต.ฝายหลวง) เพื่อยกระดับการเรียนรู้ไปสู่ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ในบริบทจริง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมได้สัมผัสกับ พิธีกรรมในสภาพแวดล้อมจริง และสามารถเปรียบเทียบพลวัตของประเพณีในชุมชนอื่น ๆ ได้

เอกสารอ้างอิง

- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2562). ความเป็นมาของ “ตานก๋วยสลาก” ประเพณีทำบุญให้คนตาย ทำทานให้คนเป็น. สืบค้นจาก https://www.silpa-mag.com/culture/article_38356
- กาญจนา จันทรสิงห์. (2568). ตานก๋วยสลาก ประเพณีโบราณของคนไทย. สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร. สืบค้นจาก [https://www.finearts.go.th/nanmuseum/view/45382](https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/च्छ्री_แก้วสุลลิต. (2565). การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดทำหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐาน 2565. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.</p>
<p>นิพัทธ์พงศ์ พุมมา. (2565). การวิเคราะห์วรรณกรรมเมืองลับแล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. คณะกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์เมืองลับแล.</p>
<p>พงศธร ศรีธรรณนท์. (2556). การออกแบบแอนิเมชันเพื่อส่งเสริมและสืบทอดประเพณีท้องถิ่นตานก๋วยสลาก. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต.</p>
<p>พระบุญชุม วชิโร (ปัญญายุศ). (2562). ศึกษาวิเคราะห์ปูพพเปตพลี: ตามประเพณีตานก๋วยสลาก. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.</p>
<p>พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ น่าน. (2568). สลากภัต หรือตานก๋วยสลาก. สืบค้นจาก <a href=)
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, และเพียว ยินดีสุข. (2568). กระบวนการเรียนรู้ 5 ขั้นตอน (CO-5STEPS). โรงเรียนบ้านฝางแดง (พระเทพวรมนูปถัมภ์) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1. สืบค้นจาก <https://www.fangdaeng.com/special-project/co-5-steps>
- ภาณุรังษี เดือนไธสง, และชยพล อินทรวงศ์. (2560). เมืองลับแล...เมืองต้องห้าม (พลาด): อัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวในบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน กรณีศึกษาอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- มรดกทางวัฒนธรรมทางภูมิปัญญาของชาติ. (2568). ประเพณีเดือน 10: ตานก๋วยสลาก. สืบค้นจาก <http://ich.culture.go.th/article/detail/63217a11b4ed5aa030321838>
- สมชาย ธรรมใจ. (2568). ประเพณี “ตานก๋วยสลาก” วัดปากลี. ศูนย์ข้อมูลกลางทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม. สืบค้นจาก <http://m-culture.in.th/album/197656/>

ปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน
คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา
Operational Factors Affecting Effectiveness of Community Enterprises in
Sathing Phra Peninsula, Songkhla Province

คณิศร ตันวัฒน์¹, นิวุฒิ พูลศรี², ปณัย ไชยธาดา³
และวาสนา สุวรรณวิจิตร⁴
Kanitsorn Tanwattana¹, Niwut Poolsri², Panai Chaitada³
and Wassana Suwanvijit⁴

Received: September 23, 2025

Revised: October 6, 2025

Accepted: October 15, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และศึกษาปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา การวิจัยเป็นงานวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 4 อำเภอ จำนวน 261 คน ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา t-test F-test และ Regression Analysis ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ภาพรวมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนอยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{x} = 4.58$) โดยด้านผู้นำและการบริหารจัดการมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.61$) ประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{x} = 4.63$) โดยด้านความพึงพอใจของสมาชิกมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.68$) การเปรียบเทียบตามปัจจัยส่วนบุคคล 7 ด้าน พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ผลการวิเคราะห์การถดถอยพบว่าปัจจัยการดำเนินงานสามารถส่งผลของประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนได้ร้อยละ 51.8 ($R^2 = .518$; $p < .001$) สะท้อนถึงความสำคัญของการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การสร้างภาวะผู้นำ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกเป็นปัจจัยหลักที่หนุนเสริมให้วิสาหกิจชุมชนเติบโตอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ปัจจัยการดำเนินงาน, ประสิทธิภาพองค์กร, วิสาหกิจชุมชน

^{1,2,3} นักศึกษาปริญญาเอก สาขาการพัฒนที่ยั่งยืน วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Email: kanitsorn_nagas@hotmail.com, Sustainable Development, International College of Thaksin University

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาการพัฒนที่ยั่งยืน วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Email: wassana@tsu.ac.th, Assistant Professor Dr., Sustainable Development, International College of Thaksin University

Abstract

This research aimed to compare the effectiveness of community enterprises classified by personal factors and to examine operational factors affecting the effectiveness of community enterprises in the Sathing Phra Peninsula, Songkhla Province. The study employed a quantitative survey research design, collecting data from 261 community enterprise members across four districts using a questionnaire as the research instrument. Data analysis was conducted using descriptive statistics, t-tests, F-tests, and regression analysis. The research findings revealed that the overall operational performance of community enterprises was at the highest level ($\bar{x} = 4.58$), with leadership and management having the highest mean score ($\bar{x} = 4.61$). The overall effectiveness of community enterprises was at the highest level ($\bar{x} = 4.63$), with member satisfaction achieving the highest mean score ($\bar{x} = 4.68$). Comparisons across seven personal factors showed statistically significant differences, while regression analysis indicated that operational factors could explain 51.8% of the variance in community enterprise effectiveness ($R^2 = .518$; $p < .001$). These findings reflect the importance of systematic management, leadership development, and promoting member participation as key factors that support sustainable growth of community enterprises.

Keywords: Operational factors, Organizational effectiveness, Community enterprise

บทนำ

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา วิสาหกิจชุมชนได้กลายเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในแวดวงการพัฒนาเศรษฐกิจไทย หากเราดูตัวเลขจะพบว่า ปัจจุบันมีวิสาหกิจชุมชนมากกว่า 74,000 แห่งกระจายตัวอยู่ทั่วประเทศ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567) ซึ่งจำนวนนี้ไม่ใช่เพียงแค่ตัวเลข แต่สะท้อนถึงพลังของชุมชนท้องถิ่นที่พยายามสร้างความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นให้กับตนเอง การที่วิสาหกิจชุมชนเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องแสดงให้เห็นว่า แนวคิดเรื่องการพึ่งพาตนเองและการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นยังคงมีความหมายสำคัญต่อคนไทยหลายล้านคน บริบทของวิสาหกิจชุมชนในประเทศไทยมีความซับซ้อนกว่าที่หลายคนคิด จากการศึกษาของ World Economic Forum (2021) ชี้ให้เห็นว่า วิสาหกิจขนาดเล็กทั่วโลกมีบทบาทต่อเศรษฐกิจโลกถึงร้อยละ 70 ของ GDP และจ้างงานกว่าร้อยละ 70 ของการจ้างงานรวม ในประเทศไทยก็เช่นกัน วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (ซึ่งรวมถึงวิสาหกิจชุมชน) จ้างงานคนไทยกว่า 12 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 70.4 ของการจ้างงานทั้งประเทศ (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2567) ตัวเลขเหล่านี้ทำให้เราตระหนักว่า วิสาหกิจชุมชนไม่ใช่เพียงกิจกรรมเสริมของชุมชน แต่เป็นส่วนสำคัญของระบบเศรษฐกิจไทย

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

บทบาทของวิสาหกิจชุมชนในแต่ละพื้นที่ จะพบว่า ไม่ใช่ทุกแห่งจะมีความเจริญเติบโตในระดับเดียวกัน คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง แต่ก็เผชิญกับความท้าทายที่ไม่ต่างจากพื้นที่อื่นๆ พื้นที่นี้ครอบคลุม 4 อำเภอ คือ สิงหนคร สทิงพระ กระแสสินธุ์ และระโนด มีพื้นที่รวมกว่า 767,000 ไร่ ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรถึง 320,000 ไร่ (สำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา, 2566) ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติทำให้คนในพื้นที่มีวิสาหกิจชุมชนที่หลากหลาย ตั้งแต่การประมง การแปรรูปอาหาร หัตถกรรม จนถึงการท่องเที่ยว แม้จะมีทรัพยากรและโอกาสมากมาย แต่วิสาหกิจชุมชนในพื้นที่นี้กลับมีประสิทธิผลที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน บางแห่งเติบโตได้ดี สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่บางแห่งกลับดำเนินไปอย่างชบเซา หรือแม้แต่หยุดชะงักไป มีนักวิจัยหลากหลายพยายามตอบคำถามนี้ Sheik (2023) เสนอแนวคิดการออกแบบประสิทธิผลองค์การในวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยเน้น 4 หลักการหลัก ได้แก่ การบรรลุเป้าหมาย การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามารถในการปรับตัว และการสร้างนวัตกรรม แนวคิดนี้ค่อนข้างสมเหตุสมผล แต่เมื่อนำมาใช้กับบริบทของไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท เราอาจต้องพิจารณาปัจจัยอื่นเพิ่มเติม การศึกษาของ Kosayodom และคณะ (2020) ในบริบทไทย พบว่า ความเป็นผู้นำและการมีส่วนร่วมของสมาชิกมีอิทธิพลสำคัญต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษานี้สะท้อนลักษณะของสังคมไทยที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาเหล่านี้ยังไม่ได้เจาะลึกไปถึงปัจจัยการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม เช่น การบริหารจัดการ การผลิต การตลาด หรือการเงิน ซึ่งเป็นสิ่งที่วิสาหกิจชุมชนต้องเผชิญในชีวิตประจำวัน

วิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จมักมีลักษณะร่วมกันในหลายด้าน ทั้งการมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ การจัดการที่เป็นระบบ การผลิตที่มีคุณภาพ การตลาดที่เข้าถึงลูกค้า การเงินที่มั่นคง การมีส่วนร่วมของสมาชิก และการพัฒนาความรู้ความสามารถอย่างต่อเนื่อง แต่การศึกษาที่ครอบคลุมปัจจัยเหล่านี้ยังเป็นระบบในบริบทของคาบสมุทรสทิงพระยังมีไม่มาก ยังมีนัยยะสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในอนาคต

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษา ปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างขององค์ความรู้ดังกล่าว โดยการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระ ทั้งในเชิงการดำเนินงานเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน

สมมติฐาน

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลต่างกันมีประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนแตกต่างกัน
2. ปัจจัยการดำเนินงานส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน

ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา คณะฯ ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาสำหรับการวิจัยครั้งนี้ไว้ตาม ประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ 1) การดำเนินงานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1.1) ผู้นำและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน 1.2) การวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน 1.3) การบริหารการตลาด 1.4) การจัดการความรู้และข้อมูล 1.5) การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 1.6) การจัดการสินค้าหรือบริการ 2) ประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านประสิทธิภาพ และด้านความพึงพอใจ

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้กำหนดพื้นที่ทำการวิจัย คือ คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา

3. ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยครั้งนี้กำหนดระยะเวลาการวิจัยครอบคลุม ระยะ การเตรียมการวิจัย ระยะดำเนินการวิจัย และรายงานผลการวิจัย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2568 ถึงเดือน กันยายน 2568

4. ขอบเขตด้านตัวแปรปัจจัย ส่วนบุคคล ประกอบด้วย 7 ตัวแปร ได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) รายได้ 4) ระดับการศึกษา 5) สถานภาพการสมรส 6) ศาสนา 7) พื้นที่สังกัดวิสาหกิจชุมชน

5. ตัวแปรการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 6 ตัวแปร ได้แก่ 1) ผู้นำและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน 3) การบริหารการตลาด 4) การจัดการความรู้และข้อมูล 5) การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 6) การจัดการสินค้าหรือบริการ

5.4.3 ตัวแปรประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวแปร ได้แก่ 1) ด้านการผลิต 2) ด้านประสิทธิภาพ 3) ด้านความพึงพอใจ

ระเบียบวิธีการวิจัยหรือศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของวิสาหกิจชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ สมาชิกของวิสาหกิจชุมชนในคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา ที่ครอบคลุม 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสทิงพระ อำเภอสะทิงพระ อำเภอกระแสดินธุ์ และอำเภอระโนด รวมทั้งสิ้น 745 ราย ตามข้อมูลจากทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ณ วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2568 สำหรับการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamane (1967) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมทุกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ดังนี้

$$\text{สูตรคำนวณ } n = N / (1 + Ne^2)$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร = 745

e = ค่าความคลาดเคลื่อน = 0.05

จากการคำนวณ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง = $745 / (1 + 745 \times 0.05^2) = 261$ ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนหลัก ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 6 ข้อ ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ประสบการณ์ในการทำงาน และพื้นที่สาขากิจชุมชน โดยใช้รูปแบบคำถามแบบเลือกตอบ (Check List)

ส่วนที่ 2 ข้อคำถามการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน จำนวน 6 ด้าน รวม ได้แก่ 1) ผู้นำและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน 2) การวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน 3) การบริหารการตลาด 4) การจัดการความรู้และข้อมูล 5) การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน 6) การจัดการสินค้าหรือบริการ

ส่วนที่ 3 ข้อคำถามเกี่ยวกับประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ด้านการผลิต ด้านประสิทธิภาพ และด้านความพึงพอใจการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนาเครื่องมือตามขั้นตอนดังนี้

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษา ตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์การวิจัย

การทดสอบเบื้องต้น (Pre-test) โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ราย

การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability Test) โดยใช้วิธี Cronbach's Alpha Coefficients ผลการทดสอบได้ค่าความเชื่อมั่น 0.962 ซึ่งตาม Kline (2011) กำหนดไว้ว่าค่าความเชื่อมั่นมากกว่า 0.90 ถือว่าอยู่ในระดับดีมาก

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์และถูกต้อง จากนั้นนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. สถิติเชิงพรรณนา (Description Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายข้อมูลส่วนบุคคล
2. ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อวิเคราะห์ระดับปัจจัยการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน
3. t-test และ F-test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
4. Regression Analysis เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การกำหนดนโยบายและแนวทางการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนให้มีประสิทธิผลมากขึ้น
2. การพัฒนาเครื่องมือประเมินประสิทธิผลวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทไทย

3. การเป็นต้นแบบสำหรับการขยายผลไปยังพื้นที่อื่นที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน
4. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

พื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา

เป็นพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบสงขลาที่อ่าวไทย ครอบคลุมพื้นที่ 4 อำเภอ ของจังหวัดสงขลา คือ อ.สิงหนคร อ.สทิงพระ อ.ระโนด และ อ.กระแสสินธุ์

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และ 2562 (ฉบับที่ 2) การประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชน และการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนโดยมี รายละเอียด

การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และ 2562 (ฉบับที่ 2) (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2552, น. 9-11) กล่าวถึง พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ว่า เกิดจากการนำเสนอของผู้นำชุมชนร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้าน ผ่านกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ เมื่อปี 2544 และผ่านขั้นตอนในการตรากฎหมายจนกระทั่งมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม 2548 มีเจตนารมณ์สำคัญ คือ ให้มีการส่งเสริมกิจการชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนด้วยการส่งเสริมความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างรายได้ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพัฒนาความสามารถในการ จัดการและพัฒนารูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาระบบ เศรษฐกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็ง พร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต โดยพระราชบัญญัติ กำหนดให้มีคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจังหวัดและ คณะกรรมการประสานนโยบายกองทุนเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนได้ออกประกาศกำหนดคุณสมบัติหลักเกณฑ์ และลักษณะของ วิสาหกิจชุมชนไว้ ณ วันที่ 15 สิงหาคม 2548 คือ 1) เป็นกิจการที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้า การ ให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่ทำให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของ ชุมชน 2) เป็นกิจการที่ดำเนินการ หรือประสงค์จะดำเนินการร่วมกันในชุมชน โดยคณะบุคคลที่เป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคล และ ประกอบด้วยสมาชิกที่อยู่ร่วมกันในชุมชนไม่น้อยกว่า 7 คนโดยบุคคลดังกล่าวต้องไม่อยู่ในครอบครัว เดียวกัน 3) เป็นกิจการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพื่อประโยชน์สุข ของคนในชุมชน 4) เป็นกิจการที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน โดยวิสาหกิจชุมชนที่มีคุณสมบัติ ดังกล่าว ต้องจดทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรตาม ระเบียบคณะกรรมการว่าด้วยการรับจดทะเบียนและการเพิกถอนทะเบียนวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน

สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (2548, น.2-4) กล่าวถึง การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน ว่าเป็นการดำเนินงานเพื่อให้ได้รับรู้ศักยภาพและความสามารถ ของวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนในเรื่องทิศทางของวิสาหกิจชุมชน การวางแผน ดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การบริหารตลาด การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร การบริหาร สมาชิกวิสาหกิจชุมชน กระบวนการจัดการสินค้าและบริการ และผลลัพธ์การดำเนินงานวิสาหกิจ ชุมชน โดยใช้แบบประเมิน

ศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเป็นเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลและสรุปผล การ ประเมิน เพื่อเป็นข้อมูลให้วิสาหกิจชุมชนใช้ประโยชน์ในการกำหนดแนวทางพัฒนาตนเองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้พิจารณา กำหนดแนวทางส่งเสริมสนับสนุนตามศักยภาพในแบบการ การประเมินกระบวนการ มีประเด็นดังนี้

1) ผู้นำและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เป็นการประเมิน เพื่อให้ทราบแนวทางการกำหนดทิศทางดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเรื่องการบริหารองค์กร และ ความรับผิดชอบต่อชุมชน ทั้งในส่วนของผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ซึ่งการบริหารองค์กรเป็นการ ประเมินเพื่อให้ทราบว่าวิสาหกิจชุมชนมีการกำหนดทิศทางและเป้าหมายขององค์กรไว้หรือไม่ และ สมาชิกมีส่วนร่วมหรือไม่อย่างไรในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางองค์กร การกำหนดเป้าหมายและ ทิศทาง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการกำหนดเป้าหมายและทิศทางดำเนินการของวิสาหกิจ ชุมชน

2) การวางแผนการดำเนินการวิสาหกิจชุมชน มุ่งเน้นกิจกรรมที่ เชื่อมโยงกันเพื่อจุดมุ่งหมายในการนำแนวความคิด กำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและทิศทางในการ ผลิตหรือบริการไปสู่ผู้รับบริการของวิสาหกิจชุมชน การแปลงแนวคิดเป็นแผนการดำเนินการวิสาหกิจ ชุมชน ที่สอดคล้องกับแผนแม่บทชุมชนแบบมีส่วนร่วม ตลอดจนแสดงถึงการถ่ายทอดแนวทางปฏิบัติ ตามแผนไปสู่สมาชิก การติดตามควบคุมและการปรับแผนเพื่อให้ดำเนินงานบรรลุผลตามเป้าหมาย มุ่งเน้นแง่มุมสำคัญ 3 ประการ คือ ครอบคลุม ฟังตนเอง ชุมชนเครือข่ายพอเพียง และธุรกิจพัฒนา ผลิตภัณฑ์สินค้าและบริการ

3) การบริหารตลาด หัวข้อนี้มุ่งเน้นถึงวิธีการที่วิสาหกิจชุมชนใช้ใน การทำความเข้าใจต่อความต้องการของลูกค้าและตลาด ซึ่งมีทั้งตลาดภายในและภายนอกชุมชน โดย มีจุดมุ่งหมายในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนเป็นหลัก มีการ บริหารเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงกิจกรรมการผลิตหรือบริการที่มีความสัมพันธ์กันเกื้อกูลกัน และ ส่งเสริมซึ่งกันและกัน สร้างความประทับใจ ความเชื่อมั่นในด้านคุณภาพ ความปลอดภัยของสินค้า หรือบริการ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวิสาหกิจชุมชน และลูกค้า การรับฟังข้อมูลความพอใจ ของ ลูกค้าเป็นเรื่องสำคัญที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนได้มีการเรียนรู้ทำความเข้าใจลูกค้าและตลาด เพื่อให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนร่วมกันดูแลทรัพยากร สิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ มีใช้ตลอดไปอย่างสมดุล

4) การจัดการความรู้และข้อมูลข่าวสาร การจัดการความรู้ ข่าวสาร ข้อมูลวิสาหกิจชุมชนเองที่มีการจัดเก็บและรวบรวมอย่างมีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ มีความ พร้อมและสะดวกในการนำมาใช้งาน ทำให้การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนและการ จัดการความรู้ของวิสาหกิจชุมชนมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาเพิ่มความสามารถ ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

(1) การจัดการความรู้ เป็นการรวบรวม ถ่ายทอด และ แลกเปลี่ยนภูมิปัญญา ท้องถิ่น มีการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง ให้เกิดการเรียนรู้ และนำองค์ความรู้มา ใช้ให้เกิดประโยชน์ ต่อการประกอบการวิสาหกิจชุมชน รวมถึงการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ทั้งภายใน ชุมชนและภายนอกชุมชน เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และมีการต่อยอดภูมิ ปัญญาท้องถิ่น นำความรู้เทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ให้เข้ากับภูมิปัญญาเดิมที่วิสาหกิจชุมชนมีอยู่ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชุมชนในปัจจุบัน เป็นการสร้างความรู้ใหม่จาก ฐานความรู้เดิมของชุมชน

(2) ความพร้อมการใช้งานของข้อมูล มีระบบการจัดเก็บ ข้อมูลของวิสาหกิจชุมชนที่น่าเชื่อถือ ถูกต้องแม่นยำ ทันสมัย มีรูปแบบในการจัดเก็บที่มีความพร้อม และสะดวกในการนำมาใช้งานของชุมชนเอง

และมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารแก่สมาชิก เครือข่าย และบุคคลภายนอกให้ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ทันสมัย น่าเชื่อถือ มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องหรือไม่

5) การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน มุ่งเน้นการบริหารจัดการ ชุมชนที่ประกอบด้วย คน ความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาของชุมชนและเครือข่าย ภายใต้อำนาจ กระบวนการ ตัดสินใจในการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแผนดำเนินการวิสาหกิจชุมชนและภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้ สามารถนำไปบริหารจัดการสมาชิกวิสาหกิจชุมชนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนและขยายผลสู่เครือข่าย

(1) การกำหนดเงื่อนไขการรับสมาชิก วิสาหกิจชุมชน วิธีการอย่างไรในการกำหนดหลักเกณฑ์ และเงื่อนไขของการรับสมาชิกใหม่และเครือข่ายเพื่อให้ได้ สมาชิกวิสาหกิจ ชุมชนที่เข้าใจในกฎระเบียบ และเงื่อนไขของวิสาหกิจชุมชน และดำเนินกิจกรรม เชื่อมโยงอย่าง มั่นคงและยั่งยืน

(2) การพัฒนาผู้นำและสมาชิกวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจ ชุมชนมีวิธีการอย่างไรในการพัฒนา คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนและสมาชิก ให้มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการและดำเนินงานได้ คล่องตัว ทันต่อเหตุการณ์และสถานการณ์ที่ เปลี่ยนแปลงไป จนบรรลุแผนการดำเนินงานของชุมชน มี แนวทางการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน และสอดคล้องกับการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนนั้น ๆ

(3) การสร้างขวัญกำลังใจ ความพึงพอใจ และแรงจูงใจ หมายถึง การให้ผลตอบแทนทั้งด้านการเงิน สวัสดิการ และการสนับสนุนยกย่องชมเชย การประเมิน ในส่วนนี้ทำให้ ทราบถึงระบบและวิธีการของวิสาหกิจชุมชนในการสร้างขวัญและกำลังใจในการ ดำเนินงาน วิสาหกิจชุมชนให้ยั่งยืน มีระบบการ ดำเนินการที่เหมาะสมทั่วถึง และเป็นธรรมหรือไม่

(4) การประเมินผลการปฏิบัติงานของสมาชิก วิสาหกิจ ชุมชนมีแนวทางในการติดตามและวัด ความก้าวหน้า หรือปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานและ ปรับปรุงการดำเนินงานของสมาชิกหรือไม่อย่างไร อาจมีการกำหนดเป็นทีมงานหรือคณะทำงานของ วิสาหกิจชุมชน เพื่อติดตามประเมินผลงาน และแจ้ง ผลให้สมาชิกทราบ และนำไปปรับปรุงการ ดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

6) การจัดการสินค้าและบริการ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการ ต่างๆ ในการเพิ่มมูลค่าให้กับ สินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค และ ส่งผลต่อความสำเร็จและการเติบโต ของกิจการ

(1) การบริหารให้เกิดความเชื่อมโยงกิจกรรมวิสาหกิจ ชุมชน จำแนกได้เป็น 2 ระดับ คือ ระดับภายในองค์กร มีวิธีการจัดการกระบวนการผลิตสินค้าหรือ บริการภายในกิจการ เพื่อให้กระบวนการ ในการผลิตและบริการมีความสัมพันธ์และต่อเนื่องกัน โดย ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิต และ ระดับภายนอกองค์กรมีวิธีการจัดการกระบวนการ ผลิตสินค้าหรือบริการ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงและ เชื่อมโยงกับกิจกรรมวิสาหกิจอื่น ๆ ในชุมชน โดย ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิต

(2) ผลลัพธ์และระบบที่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ (การ จัดการสินค้าและบริการ) วิสาหกิจชุมชนมี การกำหนดขั้นตอน กระบวนการ และระบบในการผลิต สินค้าหรือบริการ ให้สามารถควบคุมคุณภาพ ความสม่ำเสมอของสินค้า มีการนำข้อมูลจากลูกค้า ความรู้ และเทคโนโลยี มาปรับปรุงกระบวนการผลิต สินค้าและบริการ และพัฒนารูปแบบผลลัพธ์ที่ ตอบสนองต่อความต้องการของลูกค้า เพื่อให้เกิดสินค้า หรือบริการที่มีคุณภาพดี สม่ำเสมอ และ เป็นที่พอใจของลูกค้า

(3) การควบคุมระบบงาน ป้องกันความผิดพลาดใน ระบบงานปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง วิสาหกิจชุมชนมีวิธีการในการควบคุมและป้องกันให้ กระบวนการผลิตเป็นไปตามขั้นตอนหรือเป้าหมายที่กำหนด รวมทั้งได้มีการปรับปรุงและพัฒนา วิธีการเพื่อให้ระบบการทำงานดีขึ้น

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชนมีลักษณะเป็นระบบที่ องค์ประกอบต่างๆ เชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน การประเมินไม่ได้มองแต่ละมิติแยกส่วน แต่เป็นการประเมินความสามารถโดยรวมในการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนให้เติบโตอย่างยั่งยืน มีความสมดุล ระหว่างการตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจและการดูแลสุขภาพทรัพยากรชุมชน

แนวความคิดเกี่ยวกับประสิทธิผลองค์กร (Organizational Effectiveness)

กิบสัน อีวานเซอร์วิช และดอนเนลลี (Gibson, Ivancevich, & Donnelly, 1979)

กล่าวว่า ประสิทธิภาพองค์กรสามารถประเมินได้ตั้งแต่การนำปัจจัยนำเข้าสู่กระบวนการ จนเสร็จสิ้น กระบวนการในช่วงเวลาหนึ่ง โดยเครื่องบ่งชี้ประสิทธิภาพองค์กร เครื่องบ่งชี้ในระยะสั้น (Short Run) ประกอบด้วย 3 ด้าน

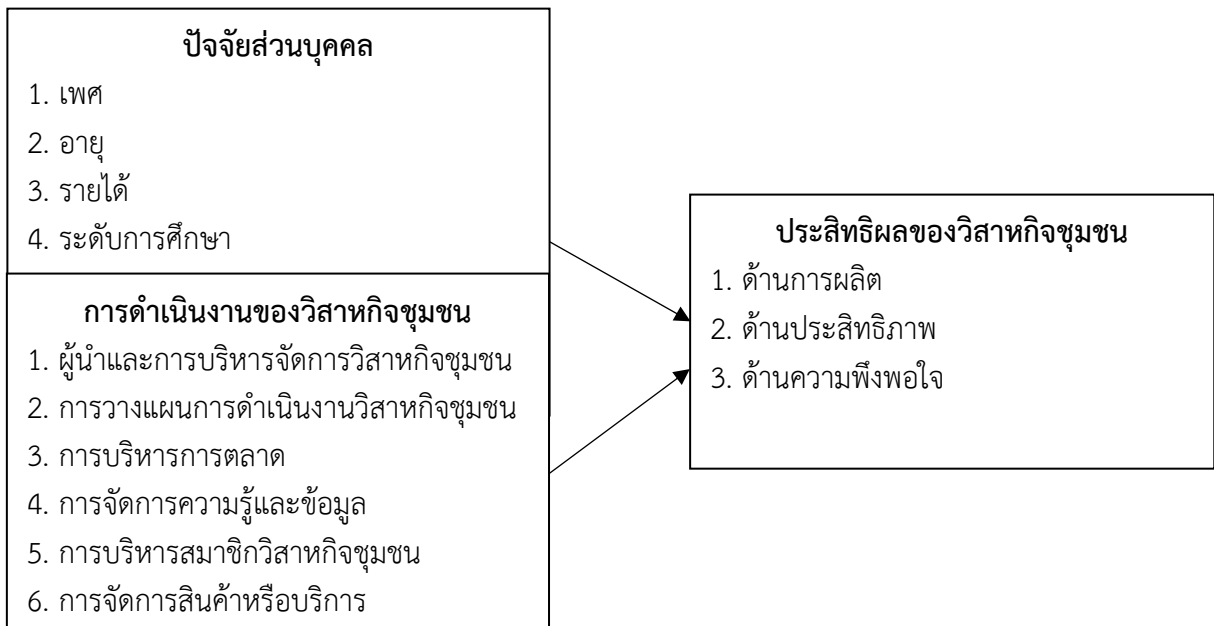
1) การผลิต (Production) หมายถึง ศักยภาพขององค์การในการเพิ่มผลผลิต ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ตามที่ผู้บริโภคต้องการ การผลิตสามารถวัดประสิทธิภาพในแง่การบรรลุเป้าหมายขององค์การได้ องค์การที่มีความสามารถในการผลิตสูงได้ก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมภายในองค์การ และสภาพแวดล้อมภายนอกองค์การ

2) ประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การพิจารณาระหว่างการลงทุน ในทรัพยากรมนุษย์ เงิน เครื่องจักร กับผลผลิตที่เกิดจากการดำเนินงานว่าบรรลุตามเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์มากน้อยเพียงใด โดยมีเงื่อนไขของการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3) ความพึงพอใจ (Satisfaction) หมายถึง ความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงาน ที่องค์การสามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลเหล่านั้นได้ โดยมีการจูงใจด้วยงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งงานนั้นมีความสำคัญส่งผลต่อความอยู่รอดขององค์การ และให้ประสบการณ์ทางาน ที่ล้ำค่าแก่ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงผู้ปฏิบัติงานสามารถกำหนดวิธีการปฏิบัติงานด้วยตนเอง ตลอดจนความก้าวหน้าในผลสำเร็จของงาน รวมถึงทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานในด้านต่างๆ อาทิ ความทุกข์ ความเฉื่อยชา และการเปลี่ยนแปลงงาน เป็นต้น

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า เครื่องบ่งชี้ประสิทธิภาพทั้ง 3 ด้านมีความเชื่อมโยงและส่งเสริมซึ่งกันและกัน การผลิตที่มีประสิทธิภาพสูงต้องอาศัยการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ขณะเดียวกันความพึงพอใจของบุคลากรก็ส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิต การประเมินประสิทธิภาพองค์กร จึงควรพิจารณาทั้ง 3 ด้านอย่างครบถ้วน เพื่อให้ได้ภาพรวมของประสิทธิภาพองค์กรที่แท้จริง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการศึกษา

การศึกษา โดยผู้วิจัยนำเสนอข้อมูล 3 ส่วนดังต่อไปนี้

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ 1) เพศ 2) อายุ 3) รายได้ 4) ระดับการศึกษา 5) สถานภาพการสมรส 6) ศาสนา 7) พื้นที่สังกัดวิสาหกิจชุมชน จำนวน 261 คน ได้ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1) เพศ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 164 คน (ร้อยละ 62.8) และเพศชาย 97 คน (ร้อยละ 37.2)

2) อายุ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ ส่วนใหญ่มีอายุ 46 - 50 ปี จำนวน 80 คน (ร้อยละ 30.7) รองลงมา คือ 36 - 45 ปี จำนวน 61 คน (ร้อยละ 23.4) อายุ 51 - 55 ปี จำนวน 48 คน (ร้อยละ 18.4) อายุ 30 - 35 ปี จำนวน 44 คน (ร้อยละ 16.9) และ ต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 28 คน (ร้อยละ 10.7) ตามลำดับ

3) รายได้ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ ส่วนใหญ่ ต่ำกว่า 16,500 บาท จำนวน 96 คน (ร้อยละ 36.8) รองลงมา คือ 16,500 - 20,000 บาท จำนวน 91 คน (ร้อยละ 34.9) 20,001 - 25,000 บาท จำนวน 52 คน (ร้อยละ 19.9) 25,001 - 30,000 บาท จำนวน 16 คน (ร้อยละ 6.1) 30,001 - 35,000 บาท จำนวน 4 คน (ร้อยละ 1.5) และ มากกว่า 35,001 บาท จำนวน 2 คน (ร้อยละ 0.8)

4) ระดับการศึกษา กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ ส่วนใหญ่ ปริญญาตรี จำนวน 146 คน (ร้อยละ 55.9) รองลงมา ต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 97 คน (ร้อยละ 37.2) ปริญญาโท จำนวน 16 คน (ร้อยละ 6.1) และ ปริญญาเอก จำนวน 2 คน (ร้อยละ 0.8) ตามลำดับ

5) สถานภาพการสมรส กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาค้างนี้ ส่วนใหญ่ สมรส จำนวน 164 คน (ร้อยละ 62.8) รองลงมา โสด จำนวน 97 คน (ร้อยละ 31) และ หย่าร้าง/หม้าย/แยกกันอยู่ จำนวน 16 คน (ร้อยละ 6.1) ตามลำดับ

6) ศาสนา กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ ส่วนใหญ่ พุทธ จำนวน 203 คน (ร้อยละ 77.8) รองลงมา อิสลาม จำนวน 52 คน (ร้อยละ 19.9) และ คริสต์ จำนวน 6 คน (ร้อยละ 2.3)

7) พื้นที่สังกัดวิสาหกิจชุมชน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ ส่วนใหญ่ อำเภอสิงหนคร จำนวน 88 คน (ร้อยละ 33.7) รองลงมา อำเภอสทิงพระ จำนวน 69 คน (ร้อยละ 26.4) อำเภอระโนด จำนวน 68 คน (ร้อยละ 68) และ อำเภอกะเสสินธุ์ จำนวน 36 คน (ร้อยละ 13.8)

ตารางที่ 1 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

ระดับปัจจัยการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน (ภาพรวม)	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
1. ผู้นำและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน	4.61	0.209	มากที่สุด
2. การวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน	4.56	0.222	มากที่สุด
3. การบริหารการตลาด	4.60	0.205	มากที่สุด
4. การจัดการความรู้และข้อมูล	4.60	0.207	มากที่สุด
5. การบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน	4.53	0.196	มากที่สุด
6. การจัดการสินค้าหรือบริการ	4.57	0.197	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.58	0.148	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ ระดับปัจจัยการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ภาพรวมอยู่ระดับ มากที่สุด ($\bar{x} = 4.58$, S.D = .148) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านผู้นำและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.61$, S.D = .209) รองลงมา คือ การบริหารการตลาด กับ ด้านการจัดการความรู้และข้อมูล ($\bar{x} = 4.60$, S.D = .205), ($\bar{x} = 4.60$, S.D = .207) ด้านการจัดการสินค้าหรือบริการ ($\bar{x} = 4.57$, S.D = .197) ด้านการวางแผนการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ($\bar{x} = 4.56$, S.D = .222) และด้านการบริหารสมาชิกวิสาหกิจชุมชน ($\bar{x} = 4.53$, S.D = .196) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 แสดงผลการวิเคราะห์ระดับปัจจัยประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน

ระดับปัจจัยประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน(ภาพรวม)	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
1. ด้านการผลิต	4.66	0.215	มากที่สุด
2. ด้านประสิทธิภาพ	4.55	0.265	มากที่สุด
3. ด้านความพึงพอใจ	4.68	0.232	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	4.63	0.169	มากที่สุด

ผลการวิเคราะห์ ระดับปัจจัยปัจจัยประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ภาพรวมอยู่ระดับ มากที่สุด ($\bar{x} = 4.63$, S.D = .169) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยด้านความพึงพอใจ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x} = 4.68$, S.D = .232) รองลงมา คือ ด้านการผลิต ($\bar{x} = 4.66$, S.D = .215) และด้านประสิทธิภาพ ($\bar{x} = 4.55$, S.D = .265) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน (ภาพรวม) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	F	P - value (Sig.)
เพศ	5.269	.023*
อายุ	5.474	.000*
รายได้	11.682	.000*
ระดับการศึกษา	5.362	.001*
สถานภาพการสมรส	5.005	.007*
ศาสนา	3.989	.020*
พื้นที่สังกัดวิสาหกิจชุมชน	3.501	.016*

หมายเหตุ : *ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05

ผลการวิเคราะห์ เปรียบเทียบประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน (ภาพรวม) จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดย ความแตกต่างสูงสุด คือ รายได้ ($F=11.682$) รองลงมา อายุ ($F=5.474$) ระดับการศึกษา ($F=5.362$) เพศ ($F=5.269$) สถานภาพสมรส ($F=5.005$) ศาสนา ($F=3.989$) และ พื้นที่สังกัดวิสาหกิจชุมชน ($F=3.501$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน

Unstandardized Coefficients		R	R Square	t	P - value (Sig.)
B	Std. Error				
.944	.234	.720	.518	4.040	.000*

หมายเหตุ : *ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .0001

ผลการวิเคราะห์ การถดถอยพบว่า ปัจจัยการดำเนินงานส่งผลประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนเชิงบวก ในระดับสูงมาก ($r = .944$) และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($\beta = .720$, $t = 4.040$, $p < .001$) โดยตัวแปรต้นสามารถทำนายตัวแปรตามได้อย่างมีนัยสำคัญ ที่ระดับ .000 ($p < .001$) โดยมีค่าสถิติ t เท่ากับ 4.040 บ่งชี้ว่าปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ส่งผลอย่างชัดเจน

อภิปรายผล

จากการศึกษาปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนคาบสมุทร สหิงพระ จังหวัดสงขลา สามารถอภิปรายผลการวิจัยที่สอดคล้อง ทฤษฎี วัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัยได้ดังนี้

ผลการวิจัยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีประสิทธิผลองค์กรในบริบทของวิสาหกิจเพื่อสังคม โดยเฉพาะในสังคมไทยที่มีลักษณะสังคมแบบชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Sheik (2023) เกี่ยวกับการออกแบบประสิทธิผลในวิสาหกิจเพื่อสังคม

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าปัจจัยส่วนบุคคลทั้ง 7 ด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในการส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งด้านรายได้แสดงให้เห็นว่าเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของจิตต์ พิสุทธิโกติมูล (2559) ที่พบว่า

รายได้ของครัวเรือนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และงานวิจัยของ Soomro และคณะ (2019) ที่พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดสำคัญของความสำเร็จของผู้ประกอบการ ด้านอายุมีอิทธิพลสำคัญต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของดุษฎี นาคเรือง และคณะ (2560) พบผลที่สอดคล้องกันว่าการบริหารการเงิน การตลาด และคุณลักษณะของสมาชิกซึ่งรวมถึงอายุมีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ด้านระดับการศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีทุนมนุษย์ของ Becker (1964) ที่เสนอว่าการศึกษาคือการลงทุนในทุนมนุษย์ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน การศึกษาที่สูงขึ้นช่วยเสริมสร้างความสามารถในการวิเคราะห์ สอดคล้องกับการศึกษาของนิสดารัก เวชยานนท์ (2551) ที่เสนอว่าการศึกษาคือการลงทุนเพื่อให้ได้ผลกำไรในรูปของประสิทธิภาพงาน ด้านเพศมีผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนความแตกต่างทางเพศในการมีส่วนร่วมและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของปาพิมพ์ และคณะ (2561) ที่ศึกษาการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดตรัง พบว่าเพศเป็นหนึ่งในปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน ด้านสถานภาพการสมรสส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชีวิต การสนับสนุนจากครอบครัว และเวลาที่สามารถอุทิศให้กับกิจกรรมวิสาหกิจชุมชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับทุนทางสังคม (Social Capital) ที่เสนอว่าเครือข่ายความสัมพันธ์ในครอบครัวมีผลต่อความสำเร็จในการทำงาน ด้านศาสนามีผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนถึงอิทธิพลของค่านิยม จริยธรรม และแนวทางการดำเนินชีวิตที่มีต่อการทำงานร่วมกันในชุมชน ในบริบทของสังคมไทยที่มีความหลากหลายทางศาสนา ความแตกต่างของหลักธรรมและแนวปฏิบัติทางศาสนาอาจส่งผลต่อวิธีการบริหารจัดการและการตัดสินใจในวิสาหกิจชุมชน ด้านพื้นที่สังกัดวิสาหกิจชุมชนปัจจัยพื้นที่สังกัดมีผลต่อประสิทธิผลน้อยที่สุดแต่ยังมีนัยสำคัญทางสถิติ ความแตกต่างนี้อาจเกิดจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ และโอกาสทางการตลาดที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของสำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา (2566) ที่พบว่าแต่ละพื้นที่มีศักยภาพและข้อจำกัดที่แตกต่างกันในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

การวิเคราะห์ปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชน พบว่าปัจจัยการดำเนินงานส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($R^2 = .518$) ผลการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Soonsuwon และคณะ (2024) ที่ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนในภาคใต้ตอนล่าง พบว่าความได้เปรียบทางการแข่งขันส่งผลโดยตรงต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน และ ปัจจัยการดำเนินงานส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ($R^2 = .518$, $t = 4.040$). ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (R^2) ที่ 0.518 แสดงว่าปัจจัยการดำเนินงานทั้ง 6 ด้าน สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลได้ร้อยละ 51.8 ซึ่งถือว่า มีอิทธิพลสูง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Gibson, Ivancevich, & Donnelly (1979) ที่เน้นความสำคัญของการบริหารจัดการที่เป็นระบบต่อประสิทธิผล

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องปัจจัยการดำเนินงานที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนคาบสมุทรสทิงพระ จังหวัดสงขลา จากการเก็บข้อมูลกับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจำนวน 261 คน ทั้ง 4 อำเภอในพื้นที่ศึกษา

พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงวัยกลางคน มีอายุระหว่าง 46-50 ปี และมีรายได้ที่ไม่สูงมาก ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะของวิสาหกิจชุมชนที่เป็นกิจกรรมเสริมรายได้ในครัวเรือนมากกว่าการเป็นอาชีพหลัก ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่มีการดำเนินงานที่ดี โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.58 จาก 5 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับมากที่สุด และประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนเหล่านี้อยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านความพึงพอใจของสมาชิกที่มีคะแนนเฉลี่ย 4.68 ซึ่งบ่งชี้ว่าสมาชิกมีความสุขและพอใจกับการเข้าร่วมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน รองลงมาคือด้านการผลิตและด้านประสิทธิภาพตามลำดับ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุพบว่าปัจจัยการดำเนินงานมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลอย่างชัดเจน โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนได้กว่าครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 51.8) ซึ่งถือว่ามีความสำคัญทางสถิติที่ระดับสูงแสดงให้เห็นว่าการบริหารจัดการที่ดีจะส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนจริง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรปรับปรุงการสนับสนุน จากผลการศึกษาที่พบว่าด้านผู้นำและการบริหารจัดการมีความสำคัญสูงสุด ดังนั้นการลงทุนในการพัฒนาผู้นำวิสาหกิจชุมชนจึงควรได้รับการเน้นย้ำ ไม่ใช่เพียงแค่การให้เงินทุนหรืออุปกรณ์ โดยการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ควรเป็นหัวใจสำคัญของนโยบาย โดยเน้นการถ่ายทอดความรู้จากผู้นำรุ่นพี่ที่ประสบความสำเร็จ รวมถึงการสอนทักษะการบริหารจัดการสมัยใหม่ที่เป็น เช่น การใช้เทคโนโลยี การตลาดออนไลน์ นอกจากนี้ ควรมีการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ต่างๆ เพื่อแบ่งปันประสบการณ์และความรู้ซึ่งกันและกัน การจัดงานแสดงสินค้าหรือตลาดนัดชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาครั้งนี้ ยังมีหลายประเด็นที่น่าสนใจและควรได้รับการศึกษาต่อไป การศึกษาเปรียบเทียบข้ามภูมิภาค วิสาหกิจชุมชนในแต่ละภูมิภาคมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การเข้าใจความแตกต่างนี้จะช่วยในการกำหนดนโยบายสนับสนุนที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2552). *คู่มือการประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2567). *สถิติวิสาหกิจชุมชนประจำปี 2567*. กรมส่งเสริมการเกษตร.
- จิตพิสุทธิ์ กิติมูล. (2566). *ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในอำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก*. วิทยานิพนธ์เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ดุขฎี นาคเรือง. (2560). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดยะลา*. วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 9(17), 69-76.
- นิสดารค์ เวชยานนท์. (2551). *ทฤษฎีทุนมนุษย์และทฤษฎีสองปัจจัยกับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานกรณีศึกษา บริษัทจำหน่ายอุปกรณ์ติดตามรถยนต์*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ.
- ปาพิมพ์ และคณะ. (2561). *การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดตรัง*. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. (2548, 19 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*, 122(6 ก), 10-18.
- พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562. (2562, 16 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*, 136(30 ก), 5-20.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา. (2566). *รายงานสถิติการเกษตรจังหวัดสงขลา ประจำปี 2566*. สำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา. (2566). *แผนพัฒนาการเกษตรจังหวัดสงขลา ประจำปี 2566-2570*. กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2548). *การประเมินศักยภาพวิสาหกิจชุมชน*. กรมส่งเสริมการเกษตร.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2567). *รายงานสถานการณ์ SMEs ประจำปี 2567*. สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.
- Becker, G. S. (1964). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education*. University of Chicago Press.
- Gibson, J. L., Ivancevich, J. M., & Donnelly, J. H. (1979). *Organizations: Behavior, structure, processes* (4th ed.). Business Publications.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3rd ed.). The Guilford Press.
- Kosayodom, K., Rattanawong, W., & Suksod, P. (2020). Leadership and member participation effects on community enterprise effectiveness in Thailand. *Community Development Journal*, 55(3), 423-441.
- Sheik, A. (2023). Designing organizational effectiveness in social enterprises: A framework approach. *Social Enterprise Journal*, 19(2), 156-178.
- Soomro, B. A., Abdelwahed, N. A. A., & Shah, N. (2019). The influence of demographic factors on the business success of entrepreneurs: An empirical study from the small and medium-sized enterprises context of Pakistan. *Academy of Entrepreneurship Journal*, 25(2), 1-15.
- Soonswon, K., Jankingthong, W., & Sangkapan, J. (2024). Factors affecting the success of community enterprise performance in the East Coast Southern Sub-Region of Thailand. *Migration Letters*, 21(3), 568-576.
- Sinaga, O., Anggraeni, L., & Slamet, M. (2021). Factors affecting the success of community enterprise development: Evidence from Indonesia. *Asian Journal of Agriculture and Development*, 18(1), 89-104.
- World Economic Forum. (2021). *The future of small and medium enterprises in the global economy*. World Economic Forum.
- Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper and Row.

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงาน
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

Developing the Model of Civil Society's Participation and Inspection to
Local Administrative Organizations in Loei Province

ธนภัทร ใจเย็น¹

Thanabhatra Jaiyen¹

Received: June 10, 2025

Revised: September 30, 2025

Accepted: October 16, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย ตรวจสอบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบ และพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบ โดยวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed method research) ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 ราย และการวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจและสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) จากประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง และสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 485 ราย จากเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 10 แห่ง ใน 5 อำเภอ โดยใช้แบบสอบถามแบบประมาณค่า ซึ่งมีค่าระดับความเชื่อมั่น (Reliability) เท่ากับ 0.98 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) โดยใช้โปรแกรม LISREL 8.30

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาคประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมและขาดความกระตือรือร้นในการติดตามตรวจสอบการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่อยู่ในฐานะเป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์จากหน่วยงานรัฐ และถูกจัดตั้งหรือจัดตั้งตามข้อกำหนดของกฎหมาย สื่อมวลชนบางคนยังถูกอิทธิพลครอบงำจากนักการเมือง หรือข้าราชการ และบางคนอาจมีพฤติกรรมเรียกรับผลประโยชน์รวมถึงหน่วยงานที่มีหน้าที่ตรวจสอบบางหน่วยกลับไม่มีอำนาจให้คุณให้โทษ แม้ว่าสถานการณ์ด้านการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบจะมีแนวโน้ม “ดีขึ้น” เนื่องจากอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์ ภาคประชาสังคมและเงื่อนไขของกฎหมายใหม่ ๆ ที่เปิดกว้างก็ตาม โดยประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมและตรวจสอบการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.41) ในขณะที่ภาคประชาชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.54) 2) ปัจจัยด้านบทบาทของภาคประชาสังคม ด้านวัฒนธรรมทาง

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Assistance Professor., Ph.D., Public Administration Program, Faculty of Social Science and Humanities,
Loei Rajabhat University. Email: thanabh09@gmail.com

การเมือง ด้านโครงสร้าง กฎหมายและนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ และด้านผลประโยชน์จูงใจและการมีส่วนร่วมได้ ส่วนเสียมีสหสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยอยู่ในระดับค่อนข้างสูงถึงสูงทุกตัวโดยมีค่าสหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.91, 0.85, 0.84, 0.78, และ 0.77 ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 ตามลำดับ 3) โมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยปัจจัยทั้ง 5 สามารถร่วมกันอธิบายการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลยได้ร้อยละ 85

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน, การตรวจสอบภาครัฐ, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, จังหวัดเลย, โมเดลสมการโครงสร้าง

Abstract

This research aimed to study the problem and causes of civil society's participation and inspection to Local Administrative Organizations' operation in Loei province, exploring the factors effecting the participating and inspecting and developing the model of participating and inspecting. Mixed method research was applied with the in-depth interview of 10 key informants and quantitative study by stratified random sampling. A total of 485 cases were sampled including the electoral voters and the member of 10 local councilors in five districts of Loei province. The rating scale of questionnaire was employed as research instrument, which were leveled at 0.98 of reliability. The Structural Equation Modeling (SEM) technique were adopted for statistical testing with LISREL version 8.30.

The findings revealed that 1) Civil society in Loei province had lacked participating and inspecting and less active to local administrative organizations' operation. Most people would rather perform for getting benefits from state agencies and usually being organized by state officials or politicians. Some mass medias were dominated by politicians or civil servants, and involved in bribery and graft. Moreover, some monitoring and supervising agencies were powerless for law enforcement to the officials accused of illegal wrongdoings. However, the situation of civil society's participating and inspecting to local administrative organizations in Loei province had improved because of the increasing role of social medias, civil societies and new opened laws. The general people had participated and inspected to the local administrative organizations' operation by medium level ($\bar{X} = 3.46$). On the other hand, the civil society had participated and inspected to the local organizations' operation by high level ($\bar{X} = 3.54$). 2) The factors of Civil Society, People's Political Culture, Structure Law and Policy, Leadership, and Interest and Stakeholders were statistical significantly correlated with the Civil Society's Participation and Inspection to local administrative organizations in Loei province by high level and nearly high level ($r =$

0.91, 0.85, 0.84, 0.78, 0.77) respectively. 3) The five factors could collectively explain the civil society's participation and inspection to the local administrative organizations' operation in Loei province by 85 percent.

Keywords: Civil Society's Participation, Inspection, Local Administrative Organizations, Loei Province, Structural Equation Model.

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“การมีส่วนร่วมของประชาชน” (Public Participation) ถือว่าเป็นแนวคิดที่เก่าแก่ อาจกล่าวได้ว่าประเทศที่ยึดถือระบอบประชาธิปไตยเสรี (Liberal Democracy) ต่างก็ยอมรับและเล็งเห็นความสำคัญของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” เป็นอย่างมากโดยบัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ และกฎหมาย (สถาบันพระปกเกล้า, ออนไลน์ : 2557) สำหรับประเทศไทยหลังการ “ปฏิวัติ 2475” มาสู่ระบอบประชาธิปไตยมักจะประสบปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนตลอดมา (ธเนศวร์ เจริญเมือง, 2545) เนื่องจากการเมืองมักจะถูก “ผูกขาด” และสืบทอดอำนาจโดยผู้นำกองทัพ (ทหาร) โดยการทำให้รัฐประหารโค่นล้มระบอบรัฐธรรมนูญและการเลือกตั้งอยู่เสมอ (ชาดา นนทวัฒน์, 2552) ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนขาดตอนไม่ต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม หลังเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” (17-21 พฤษภาคม 2535) ส่งผลให้สังคมเรียกร้อง “การปฏิรูปการเมือง” (political reform) ซึ่งประเด็นสำคัญเรื่องหนึ่งคือนโยบาย “การกระจายอำนาจ” ไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (โกวิทย์ พวงงาม, 2546) เหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าการปกครองท้องถิ่นไทยโดยเริ่มจากในปีพ.ศ. 2537 มีการตรา “พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537” ยกฐานะสภาตำบลที่เป็น “การปกครองท้องที่” ขึ้นเป็น “องค์การบริหารส่วนตำบล” (อบต.) ทั่วประเทศ และยกฐานะของ “สุขาภิบาล” ขึ้นเป็น “เทศบาล” ต่อมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (ฉบับประชาชน) ทำให้เกิดแนวคิดที่ว่าด้วย “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Democracy) (จักษ์ พันธ์ชูเพชร, 2549) โดยบัญญัติให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมตัดสินใจในโครงการที่อาจจะกระทบต่อประโยชน์ได้เสียของชุมชน (ประชาพิจารณ์) ร่วมติดตามตรวจสอบ และมีสิทธิเข้าชื่อเพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตลอดจนมีสิทธิเข้าชื่อเพื่อเสนอร่างกฎหมายได้ เป็นต้น ต่อมาบทบัญญัติดังกล่าวก็ยังปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 และ 2560

แม้ว่าแนวโน้มและทิศทางการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายใต้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จะเป็นมิติใหม่ก็ตาม แต่ผ่านมากกว่า 20 ปี สถานการณ์กลับเต็มไปด้วยปัญหาอุปสรรคทั้งในด้านของงบประมาณเงินอุดหนุนที่ไม่เป็นไปตามแผน รวมถึงปัญหาการถ่ายโอนภารกิจที่ล่าช้า นอกจากนี้ปัญหาการทุจริตประทุมิชชอบในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลับปรากฏในหนังสือสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น กรณีผู้ว่าราชการจังหวัดมหาสารคามออกคำสั่งปลดนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 32 แห่ง อันเนื่องมาจากคดีการทุจริตสอบคัดเลือกบุคคลเข้าเป็นพนักงานส่วนตำบล (ไทยรัฐออนไลน์,

2559) รวมถึงการเปิดเผย “สถิติร้องเรียนทุจริตในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในมือ ป.ป.ช. 6,200 เรื่องย้อนหลัง 5 ปี (THAIPULICA, ออนไลน์ : 2014) สำหรับในจังหวัดเลยพบว่า ศาลอุทธรณ์พิพากษาจำคุก 25 ปี อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในคดีเรียกรับเงินจากเจ้าหน้าที่ที่ขอโอนย้าย (สำนักข่าวอิสรာ,ออนไลน์ : 2566) นอกจากนี้กระบวนการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนในจังหวัดเลยที่เคยเป็นข่าวศึกโครมมากที่สุดได้แก่ กรณีการลอบสังหารครูประเวียร บุญหนัก อดีตนายกสมาคมครูจังหวัดเลย หน้าสถานีตำรวจอำเภอวังสะพุง ซึ่งเป็นแกนนำต่อต้านการให้สัมปทานโรงโม่หิน 3 แห่งในพื้นที่อำเภอวังสะพุงจังหวัดเลย (ประชาไท, ออนไลน์: 2557) และกลุ่มคนรักบ้านเกิดชุมชนคัดค้านเหมืองทองคำในอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย (ไทยพีบีเอส,ออนไลน์: 2560) จากการศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า หากภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างจริงจังจะสามารถป้องกันการทุจริตประพฤติดีมิชอบ และช่วยส่งเสริมให้การบริหารงานมีความโปร่งใส และมีธรรมาภิบาลมากยิ่งขึ้น เช่น กิรพัฒน์ เขียนทองกุล (2556) ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองท้องถิ่นที่กำลังเกิดขึ้นหลังปี พ.ศ. 2540 มีส่วนช่วยส่งเสริม “การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม และความเป็นพลเมือง” เกรียงไกร ปัญญาพงศธร (2561) พบว่า ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของการคอร์รัปชันในเทศบาลนครเกิดจากกลไกภาครัฐอ่อนแอโดยเฉพาะการตรวจสอบจากกลไกภายในและภายนอก รวมถึงค่านิยมของคนในสังคม ระบบอุปถัมภ์ ความอ่อนแอของภาคประชาชนในการต่อต้านคอร์รัปชัน งานวิจัยต่างประเทศของ ซูซี แม็ต นูรูดีน และคณะ (SuZie Mat Nurudin and et, al.,2015) พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจสะท้อนถึงการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใสมากขึ้น และมีความสำคัญต่อการนำแผนพัฒนาไปปฏิบัติ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุของการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย
2. เพื่อตรวจสอบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

สมมติฐานวิจัย

1. ปัจจัยด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบาย ด้านวัฒนธรรมทางการเมือง ด้านผลประโยชน์จูงใจและมีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านภาวะผู้นำ ด้านบทบาทของภาคประชาสังคมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย
2. รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยมีความสอดคล้องกับกลืน (goodness-of- fit) กับข้อมูลเชิงประจักษ์

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้กำหนดขอบเขตในด้านพื้นที่ ประชากร กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่างดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตในด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้แบ่งพื้นที่จังหวัดเลยออกเป็น 5 เขตโดยแต่ละเขตได้เลือกอำเภอเป้าหมายเขตละ 1 อำเภอ ได้แก่ กลาง (เมือง) เหนือ (เชียงคาน) ใต้ (ภูกระดึง) ตะวันออก (เอราวัณ) และตะวันตก (ด่านซ้าย) โดยแต่ละอำเภอได้คัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 2 แห่ง (ใหญ่และเล็ก) รวม 10 แห่ง

2. ขอบเขตในด้านประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมาย

1) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่จังหวัดเลย

2) กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน 10 ราย

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ประเภทรูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสามารถตรวจสอบผลการวิเคราะห์ได้อย่างรอบด้าน โดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 ราย ซึ่งประกอบไปด้วยตัวแทนจากผู้บริหารในองค์กรอิสระ ภาคประชาสังคม สื่อมวลชน และหัวหน้าส่วนราชการระดับจังหวัด ส่วนการวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการสำรวจ (Survey Research) โดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) จากสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมจำนวน 485 ราย

2. การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้ตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของอาร์.วี. เครจซี่และ ดี. ดับเบิลยู. มอร์แกน (R.V. Krejcie & D.W. Morgan) (อ้างใน สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์, 2546) ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสมต่อการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ทั้งนี้ขนาดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวทางของHair et. al. (2010 อ้างใน ธานินท์ ศิลป์จารุ, 2555) ที่เสนอว่าขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยควรมีขนาดระหว่าง 10-20 เท่าของจำนวนตัวแปรสังเกตได้ในงานวิจัยนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีตัวแปรสังเกตได้จำนวน 17 ตัว ดังนั้นขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมจึงเท่ากับ 340 ตัวอย่าง (20x17) และสอดคล้องกับนักวิจัยส่วนใหญ่ที่ยอมรับว่าการวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างเชิงเส้นนั้นต้องการขนาดตัวอย่างขั้นต่ำ 300 รายขึ้นไป (Comrey & Lee, 2013., Tabachnick & Fidell, 2012 อ้างในรังสรรค์ โฉมยาและคณะ, 2565)

3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย แบบสอบถาม (Questionnaires) และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) รายละเอียดดังนี้

1) แบบสอบถาม (Questionnaires) ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง และสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย แบบสอบถามมีจำนวน 97 ข้อ โดยใน

จำนวนนี้มี 90 ข้อ เป็นข้อคำถามแบบมาตรวัดประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแนวของลิเคิร์ต (Likert's Scale) ซึ่งได้ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 4 ท่าน ที่มีตำแหน่งตั้งแต่รองศาสตราจารย์ และ/หรือสำเร็จปริญญาเอกในสาขาที่เกี่ยวข้องเพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย (Index of Item-Objective Congruence: IOC) ซึ่งกำหนดเกณฑ์การยอมรับไว้ที่ระดับ 0.60 ขึ้นไป และได้ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ภายหลังได้ทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability Test) ของแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 40 รายโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ผลการทดสอบ (Try-out) พบว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 ซึ่งอยู่ในระดับสูงมากถือมีความเที่ยงตรง

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้สำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 10 ราย เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questions) จำนวน 3 ข้อ เพื่อให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย

4. เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดังรายละเอียดดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) และสถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) ซึ่งสถิติพรรณนา ใช้ในการอธิบายลักษณะทั่วไปของข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าความเบ้ (Skewness) และค่าความโด่ง (Kurtosis) เพื่อพิจารณาการกระจายตัวของข้อมูลและความเหมาะสมของข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ขั้นสูง ส่วนสถิติอ้างอิง ใช้ในการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและทดสอบสมมติฐาน ประกอบด้วย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's r Correlation) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร การวิเคราะห์เส้นทางอิทธิพล (Path Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรตามโมเดลที่กำหนดเอาไว้ สำหรับการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างโมเดลเชิงสาเหตุตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Goodness-of-Fit Measurement) ใช้สถิติและดัชนีดังต่อไปนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542) (1) สถิติไค-สแควร์ (Chi-Square) (2) ดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (Goodness of Fit Index: GFI) (3) ดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted Goodness of Fit Index: AGFI) (4) ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (RMSEA) (5) ค่ารากกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (RMR) และ (6) ค่าขนาดตัวอย่างวิกฤต (CN)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามแนวทางของสุภางค์ จันทวานิช (2554) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Credibility) โดยการเปรียบเทียบและตรวจสอบความสอดคล้องกันของข้อมูลจากแหล่งข้อมูล และผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์เชิงวิชาการและการวิจัย: การวิจัยนี้มุ่งเน้นพัฒนาโมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Structural Equation Model) ถือเป็นการประยุกต์ใช้สถิติวิจัยขั้นสูงในงานด้านสังคมศาสตร์
2. ประโยชน์เชิงนโยบาย: ผลการวิจัยนำไปสู่การปรับปรุงข้อกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้อง
3. ประโยชน์เชิงการปฏิบัติ: ผลการวิจัยนำไปสู่การส่งเสริมข้าราชการ และเจ้าหน้าที่รัฐให้ตระหนักถึงความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน

“การมีส่วนร่วมของประชาชน” (Public Participation) ถือว่าเป็นแนวคิดที่เก่าแก่ซึ่งกำเนิดมาพร้อมกับแนวคิดประชาธิปไตย (Democracy) ในยุคกรีก-เอเธนส์ (Greek-Athene) ราว 500 ปีก่อนคริสตกาล (สมบัติ จันทรวงศ์, 2546) เรื่อยมาจนถึงการเมืองยุคสมัยใหม่ (Modern Age) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-18 ซึ่งนักปรัชญาการเมืองอย่างเช่น จอห์น ล็อก (John) และฌัก ฌาคส์ รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) ต่างก็ให้ความสำคัญกับความยินยอมหรือ “เจตนารมณ์ร่วม” (the general will) (พงศ์เพ็ญ ศุกุลดาภัย, 2547) สำหรับประเทศไทย แนวคิด “การมีส่วนร่วมและการตรวจสอบอำนาจรัฐ” เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” (17-22 พ.ค.2535) เมื่อกระแสสังคมเรียกร้องให้มีการ “ปฏิรูปการเมือง” (political reform) และการกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งนักวิชาการต่างเห็นพ้องกันว่ามีความสำคัญที่มุ่งเน้นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ซึ่งถวิลวดี บุรีกุล (สถาบันพระปกครอง, ออนไลน์: 2561)

สำหรับกระบวนการมีส่วนร่วม นักวิชาการคนสำคัญอย่างอาร์นสไตน์ (Amsteine, 1989, อ้างถึงใน ชัยฤกษ์ วงษ์เจริญ, 2545: 49) ได้เสนอหลักการที่เรียกว่า “บันไดการมีส่วนร่วม” (participation ladder) 8 ขั้น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 การมีส่วนร่วมแบบเทียม (Pseud-Participation or Non-Participation) ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขึ้นถูกกระทำ (Manipulation) และขั้นที่ 2 ขึ้นบำบัดรักษา (Therapy) ระดับที่ 2 การมีส่วนร่วมแบบพิธีการ หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน (Degree of Tokenism or Partial Participation) ได้แก่ ขั้นที่ 3 ขึ้นรับฟังข่าวสาร (Information) ขั้นที่ 4 ขึ้นปรึกษา (Consultation) และขั้นที่ 5 ขึ้นปลอบใจ (Placation) และระดับที่ 3 การมีส่วนร่วมที่อำนาจเป็นของประชาชน (Degree of Citizen Power) ได้แก่ ขั้นที่ 6 ขึ้นการเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ขั้นที่ 7 ขึ้นการใช้อำนาจผ่านตัวแทน (Delegated Power) และขั้นที่ 8 ขึ้นการควบคุมโดยประชาชน (Citizen Control) ถือว่าเป็นขั้นสูงสุด

โดยทั่วไปทฤษฎีการมีส่วนร่วมที่มักอ้างอิงถึงมีอยู่ 5 ทฤษฎีซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (อ้างใน ยุพาพร รูปงาม, 2545 และธนวัฒน์ ปิ่นแก้ว, 2539) ได้เสนอเอาไว้ได้แก่ (1) ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion) แนวคิดนี้อ้างถึงผลงานของอับราฮัม เอช. มาสโลว์ (Abraham H. Maslow) ใน “ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) (2) ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) แนวคิดนี้มีความเชื่อว่า หากมนุษย์มีขวัญกำลังใจดีก็必将ทำให้ผลการปฏิบัติงานสูง (3) ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism) เชื่อว่าปัจจัยสำคัญที่จะนำสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมเพื่อให้คนอยากอุทิศตนหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวม (4) ทฤษฎีการสร้างภาวะผู้นำ

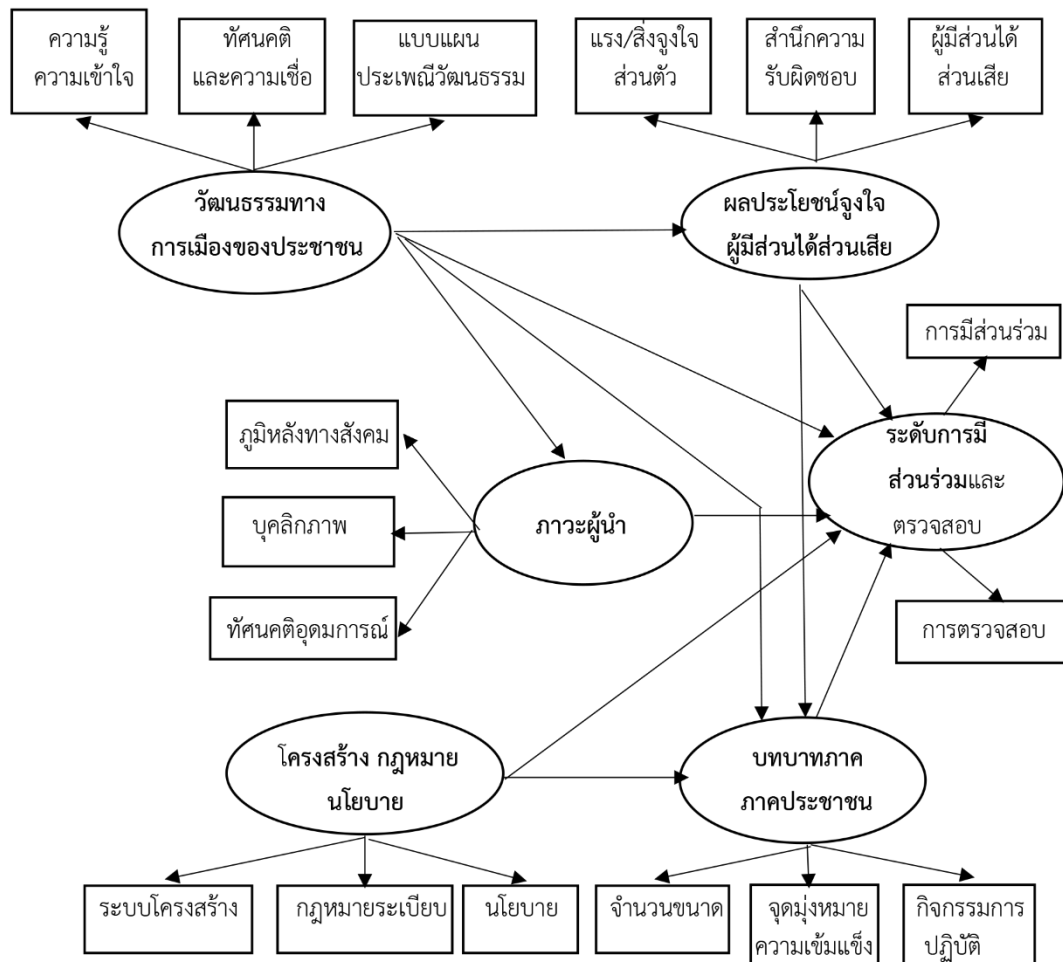
(Leadership) เชื่อว่าบุคลิกภาพ และอำนาจของ “ผู้นำ” จะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมาย และ (5) ทฤษฎีระบบบริหาร (Administration and Method) ใช้กฎหมาย และระเบียบเป็นเครื่องมือ

จากการศึกษาของปิยะนุช เงินคล้ายและคณะ(2563) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าไปมีส่วนร่วม ได้แก่ ปัจจัยด้านวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน (political culture) ปัจจัยด้านโครงสร้างและระเบียบกฎหมายในการเข้าไปมีส่วนร่วม ปัจจัยด้านผลประโยชน์หรือการมีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders or interests) ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ (leadership) ได้แก่ ผู้นำหรือผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยด้านสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาพบว่าม้งงานวิจัยจำนวนมากที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมสาธารณะ (public participation) ว่ามีส่วนช่วยส่งเสริมให้การบริหารงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความโปร่งใส และตอบสนองความต้องการของประชาชน เช่น งานวิจัยของกริพัตน์ เขียนทองกุล (2556) ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองท้องถิ่นที่กำลังเกิดขึ้นหลังปี พ.ศ. 2540 มีส่วนช่วยส่งเสริม “ความเป็นพลเมือง” และ “การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม” เกรียงไกร ปัญญา พงศธร (2561) พบว่า สาเหตุของการคอร์รัปชันในเทศบาลนครเกิดจากกลไกภาครัฐอ่อนแอโดยเฉพาะการตรวจสอบ ค่านิยมของคนในสังคม ระบบอุปถัมภ์ ความอ่อนแอของภาคประชาชน

สำหรับงานวิจัยต่างประเทศที่ได้แก่ ผลงานของไทยาโน มาซิยา, อาดรีโน มาเซนด้า และธานโดกา ซี เอ็น. เอส. วาเบนี (Tyanai Masiya, Adrino Mazenda and Thandokazi N.S. Gwabenai (2021) พบว่า แม้เทศบาลจะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมสาธารณะในงานด้านงบประมาณแต่การเข้าร่วม (involvement) จำเป็นต้องปรับปรุงเพื่อส่งเสริมการส่งมอบบริการของเทศบาลโดยมุ่งเน้นพลเมือง (citizen-focused service delivery) และงานของซูซี แม็ท นูรูดีน และคณะ (SuZie Mat Nurudin and et, al.,2015) พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมสาธารณะในการตัดสินใจสะท้อนถึงการบริหารจัดการที่มีความโปร่งใสมากขึ้น

ภาพประกอบที่ 1 โมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย

ที่มา: สังเคราะห์จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากสมาชิกสภาท้องถิ่น และประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเลย จำนวน 10 แห่ง รวม 485 คน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาทั้งสิ้น จำนวน 465 ชุด คิดเป็นร้อยละ 95.87 ผลการวิจัยจำแนกตามประเด็นสำคัญเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยดังต่อไปนี้

1. สภาพปัญหา สาเหตุ และระดับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย

ผลการวิจัยพบว่าที่ผ่านมาภาคประชาชนยังขาดการมีส่วนร่วมและขาดความกระตือรือร้นในการติดตามตรวจสอบโดยอยู่ในฐานะผู้รับผลประโยชน์จากหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงถูกจัดตั้งจากหน่วยงานภาครัฐตามเงื่อนไขของกฎหมายมากกว่า นอกจากนั้นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมมักจะกระทำตามกระแส

หรือแพ้ชั้นในลักษณะ “ไฟไหม้ฟาง” สื่อมวลชนบางกลุ่มบางคนยังถูกอิทธิพลครอบงำ หรือมีพฤติกรรม
เรียกรับผลประโยชน์ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและตรวจสอบ เช่น ศูนย์ดำรง
ธรรม หรือคณะกรรมการธรรมาภิบาลจังหวัดกลับไม่มีอำนาจให้คุณให้โทษที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม
สถานการณ์ด้านการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนมีแนวโน้ม “ดีขึ้น” เนื่องจากอิทธิพล
ของสื่อมวลชนและสื่อออนไลน์ บทบาทของภาคประชาสังคม และเงื่อนไขของกฎหมายใหม่ ๆ ที่เปิดกว้าง
สำหรับระดับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของประชาชนทั่วไปต่อการบริหารงานขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.41$) ในขณะที่ระดับการมีส่วนร่วมและการ
ตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยอยู่ในระดับ
มาก ($\bar{X} = 3.54$)

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการ บริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่นในจังหวัดเลยมากที่สุดได้แก่ ปัจจัยด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X} = 3.76$) ปัจจัยด้านโครงสร้าง กฎหมายและ
นโยบาย ($\bar{X} = 3.55$) และปัจจัยด้านวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน ($\bar{X} = 3.54$) ซึ่งอยู่ในระดับ
มากทุกปัจจัย ส่วนค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson's r correlation) ของตัวแปรสังเกตได้ที่มีผลต่อ
การมีส่วนร่วมและการตรวจสอบมากที่สุดได้แก่ กิจกรรมและการปฏิบัติของภาคประชาสังคม ($r = 0.75$)
จำนวนและขนาดของภาคประชาสังคม ($r = 0.74$) และบทบาทความเข้มแข็งของภาคประชาสังคม ($r =$
 0.71) อยู่ในระดับค่อนข้างสูงทุกตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ 0.05 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ
ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ระบุว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาค
ประชาชนมากที่สุดได้แก่ ปัจจัยด้านบทบาทของภาคประชาสังคมและสื่อมวลชน (รวมทั้งสื่อสังคมออนไลน์)
ปัจจัยด้านกฎหมาย นโยบายของรัฐ และปัจจัยด้านภาวะผู้นำ

3. ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านวัฒนธรรมทางการเมืองของ ประชาชน ด้านโครงสร้าง กฎหมายและนโยบาย ด้านผลประโยชน์จูงใจและการมีส่วนได้ส่วนเสีย ด้าน ภาวะผู้นำ ด้านบทบาทของภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบการบริหารงานของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

พบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ระหว่างตัวแปรแฝงทั้ง 6 ตัว อยู่ในช่วง 0.70-0.94 โดยค่า
สหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝงคู่ที่มีค่าสัมประสิทธิ์สูงสุด ได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน กับ
โครงสร้าง กฎหมายและนโยบาย ($r = 0.94$) รองลงมาคือ บทบาทภาคประชาสังคมกับการมีส่วนร่วมและ
การตรวจสอบ ($r = 0.91$) และวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนกับบทบาทภาคประชาสังคม ($r =$
 0.87) โดยมีค่าอยู่ในระดับสูงทุกคู่ สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาค
ประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลยมากที่สุดได้แก่ บทบาทของ
ภาคประชาสังคม ($r = 0.91$) วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน ($r = 0.85$) และโครงสร้าง กฎหมาย
และนโยบาย โดยทุกตัวมีค่าสหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูง ($r = 0.84$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ระดับ 0.05
(ดูตารางที่ 1)

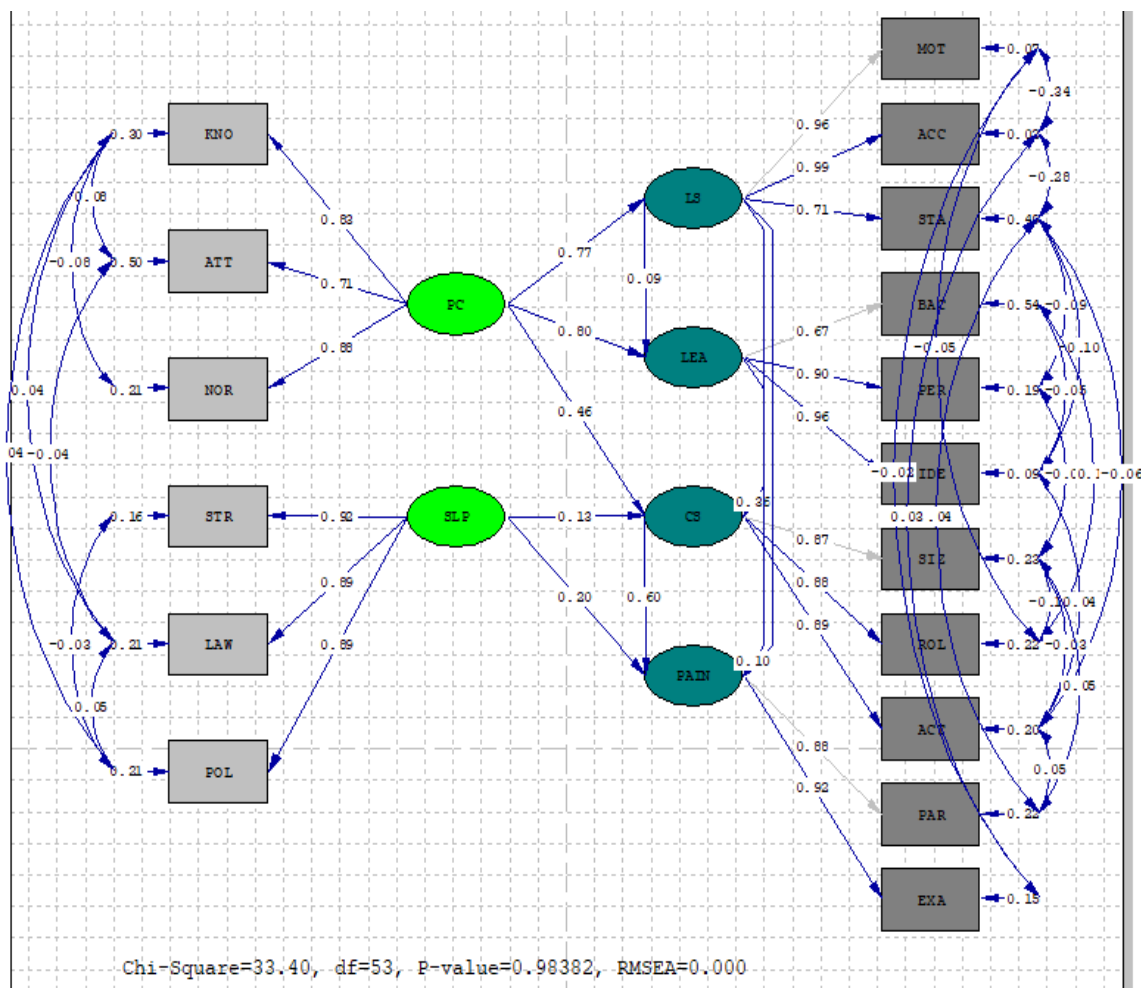
ตารางที่ 1 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรแฝง

ตัวแปรแฝง	เมทริกซ์สหสัมพันธ์ (Correlation Matrix)					
	วัฒนธรรมทาง การเมือง	โครงสร้าง กฎหมาย และ นโยบาย	ผลประโยชน์ จูงใจและผู้มี ส่วนได้เสีย	ภาวะ ผู้นำ	บทบาท ภาค ประชา สังคม	การมีส่วนร่วม และการ ตรวจสอบ
วัฒนธรรมทาง การเมือง	1.00					
โครงสร้าง กฎหมาย และนโยบาย	0.94*	1.00				
ผลประโยชน์ จูงใจและผู้มีส่วนได้เสีย	0.77*	0.73*	1.00			
ภาวะผู้นำ	0.86*	0.81*	0.70*	1.00		
บทบาทภาคประชา สังคม	0.87*	0.83*	0.81*	0.76*	1.00	
การมีส่วนร่วมและการ ตรวจสอบ	0.85*	0.84*	0.78*	0.77*	0.91*	1.00

* $p \leq .05$

4. ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องกลมกลืนของรูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลยเปรียบเทียบกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังการปรับรูปแบบสมมติฐานการวิจัย พบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีดัชนีบ่งชี้ความกลมกลืน ดังนี้ (1) ค่าไค - สแควร์ (Chi - square) เท่ากับ 33.40 ที่องศาอิสระ (Degree of -freedom) เท่ากับ 53 ค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ 0.98 ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 0.00 (2) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) เท่ากับ 0.99 มีค่ามากกว่า 0.90 (3) ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืนที่ปรับแล้ว (AGFI) เท่ากับ 0.98 มีค่ามากกว่า 0.90 (4) ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (RMSEA) เท่ากับ 0.00 มีค่าน้อยกว่า 0.05 (5) ค่ารากของกำลังสองเฉลี่ยของเศษ (RMR) มีค่าเท่ากับ 0.01 มีค่าน้อยกว่า 0.05 และ (6) ค่าขนาดตัวอย่างวิกฤต (CN) เท่ากับ 1122.68 มีค่ามากกว่า ≥ 200 โดยทุกข้อเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด (ดูภาพที่ 2)

ภาพประกอบที่ 2 รูปแบบความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้นของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลยที่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังการปรับรูปแบบสมมุติฐานการวิจัย

เมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ทุกตัว พบว่ามีค่าเป็นบวกและแตกต่างจากศูนย์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ณ ระดับ .05 สำหรับตัวแปรสังเกตได้ที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุดคือ สำนึกรับผิดชอบ (ACC = 0.99) รองลงมา ได้แก่ แรงจูงใจส่วนตัว (MOT = 0.96) และ ทัศนคติอุดมการณ์ (IDE = 0.96) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงของตัวบ่งชี้หรือค่า R^2 ซึ่งบอกค่าความแปรปรวนร่วมของตัวบ่งชี้ มีค่าตั้งแต่ 0.45 – 0.98 สำหรับค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของสมการโครงสร้าง (R^2) มีค่าเท่ากับ 0.85 แสดงว่าตัวแปรสาเหตุสามารถอธิบายการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย ได้ร้อยละ 85 (ดูตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าน้ำหนักองค์ประกอบของตัวแปรสังเกตได้ภายนอกและภายในรูปแบบ

ตัวแปร สังเกตได้ ภายนอก	LAMDA X				ตัวแปร สังเกตได้ ภายใน	LAMDA Y			
	B	SE	t	R ²		B	SE	t	R ²
วัฒนธรรมทางการเมือง (PC)					ผลประโยชน์จูงใจผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (LS)				
KNO	0.83	0.04	21.29*	0.70	MOT	0.96	-	-	0.93
ATT	0.71	0.04	17.22*	0.50	ACC	0.99	0.05	19.53*	0.98
NOR	0.88	0.04	23.98*	0.79	STA	0.71	0.04	16.95*	0.50
โครงสร้าง กฎหมาย นโยบาย (SLP)					ภาวะผู้นำ (LEA)				
STR	0.92	0.04	25.21*	0.84	BAC	0.67	-	-	0.45
LAW	0.89	0.04	24.12*	0.79	PER	0.90	0.05	16.57*	0.81
POL	0.89	0.04	23.25*	0.79	IDE	0.96	0.06	16.88*	0.91
					บทบาทภาคประชาสังคม (CS)				
					SIZ	0.87	-	-	0.77
					ROL	0.88	0.04	21.35*	0.78
					ACT	0.89	0.04	25.14*	0.80
					การมีส่วนร่วมและตรวจสอบ (PAIN)				
					PAR	0.88	-	-	0.78
					EXA	0.92	0.03	28.46*	0.85
ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ของสมการโครงสร้าง (R ²): LS = 0.60, LEA = 0.75, CS = 0.80, PAIN = 0.85									
$\chi^2 = 33.40$, $df = 53$, $p\text{-value} = 0.98$, $GFI = 0.99$, $AGFI = 0.98$, $RMSEA = 0.00$, $RMR = 0.01$, $CN = 1122.68$									

* $p \leq .05$

5. การทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า

1) ปัจจัยด้านบทบาทของภาคประชาสังคม ด้านวัฒนธรรมทางการเมือง ด้านโครงสร้างกฎหมายและนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ และด้านผลประโยชน์จูงใจและการมีส่วนได้ส่วนเสียมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยโดยมีค่าสหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.91, 0.85, 0.84, 0.78, และ 0.77 ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 ตามลำดับ จึงยอมรับสมมติฐาน

2) รูปแบบโครงสร้างความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลยมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่าไค-สแควร์ (χ^2) เท่ากับ 33.40 องศาความเป็นอิสระ (df) เท่ากับ 53 และระดับนัยสำคัญเท่ากับ 0.98 (ไม่มีนัยสำคัญ) จึงยอมรับสมมติฐาน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้ไปสู่การอภิปรายผลในประเด็นหลักได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนดังต่อไปนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) พบว่า ภาคประชาชนในจังหวัดเลยยังขาดการมีส่วนร่วมและขาดความกระตือรือร้นในการติดตามตรวจสอบการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยอยู่ในฐานะเป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์จากหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงถูกจัดตั้งหรือแต่งตั้งจากหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนั้นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมมักจะกระทำตามกระแสหรือแฟชั่นในลักษณะ “ไฟไหม้ฟาง” สื่อมวลชนบางกลุ่มบางคนยังถูกอิทธิพลครอบงำ หรืออาจจะมีพฤติกรรมเรียกรับผลประโยชน์ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและตรวจสอบ เช่น ศูนย์ดำรงธรรม หรือคณะกรรมการธรรมาภิบาลจังหวัดกลับไม่มีอำนาจให้คุณให้โทษที่แท้จริง อย่างไรก็ตามปัจจุบันสถานการณ์ด้านการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนโดยทั่วไป “ดีขึ้น” สาเหตุเกิดจากกฎหมาย ระเบียบเปิดช่องให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม ข้อกำหนดเรื่องความสุจริตและโปร่งใส (ITA) ของหน่วยงานภาครัฐ และบทบาทของภาคประชาชนผ่านอิทธิพลของ “สื่อสังคมออนไลน์” (Social medias) ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจและสัมภาษณ์อย่างจากสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง พบว่าการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$) ส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนทั่วไปซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.41$) สอดคล้องกับงานวิจัยของอาหวัง ล่านุ้ย และบัดินท์ เดเบาะจาโก (2564) ที่พบว่าระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบาง อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาสอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.68$) และงานของสิทธิธินันท์ วารุณสหรชฌณ (2559) พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจและด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตามมีงานวิจัยหลายชิ้นกลับพบว่าระดับการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนอยู่ในระดับปานกลาง และต่ำ ได้แก่ งานของมัสลิน รัตนภูมิ (2554) พบว่าบทบาทของภาคประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นตามกฎหมายอยู่ในระดับปานกลาง และทิสปาโมกข์ ปรัชญากิจ (2556) พบว่าภาคประชาชนไม่ได้มีบทบาทในการกำกับตรวจสอบอย่างแท้จริงเพราะโอกาสที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การบริหารส่วนตำบลไม่เอื้อต่อการเข้าไปทำหน้าที่ของภาคประชาชน งานวิจัยในต่างประเทศ ได้แก่ งานของสตีฟานี แม็คนัลตี้ (Stephanie McNulty, 2023) พบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในประเทศเปรูกำลังเกิดเสียงเรียกร้องของภาคประชาชนมากขึ้นแต่ทว่าเสียงเรียกร้องเหล่านี้มีข้อจำกัด จึงส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวถูกจำกัดลงโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทขององค์กรนอกภาครัฐ (Non-governmental organizations)

2. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย

จากผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรแฝงทุกตัวมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลยอยู่ในระดับสูง และค่อนข้างสูงทุกตัว โดยมีค่าสหสัมพันธ์ (r) อยู่ระหว่าง 0.77-0.91 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ 0.05 สำหรับปัจจัยที่มีค่าสหสัมพันธ์สูงที่สุดคือ บทบาทของภาคประชาสังคม ($r = 0.91$) รองลงมาได้แก่ วัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชน ($r = 0.85$) และโครงสร้าง กฎหมายและนโยบาย ($r = 0.84$) ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงไกร ปัญญาพงศธร (2561) ที่พบว่า สาเหตุของการเกิดคอร์รัปชันในเทศบาลนครเกิดจากค่านิยมของคนในสังคม ระบบอุปถัมภ์ และความอ่อนแอของภาคประชาชน ภาคประชาสังคม งานของธนภัทร ใจเย็น (2564) พบว่า ปัจจัยด้านการตรวจสอบจากองค์กรอิสระ และภาคประชาชนมีความสัมพันธ์กับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลด้านความโปร่งใสอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ($r = 0.70$ และ 0.69) และมีสินี รัตนภูมิ (2554) พบว่า ยุทธศาสตร์การสร้างกลุ่มประชาสังคมทั้ง 7 ด้านส่งผลต่อบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง เป็นต้น งานวิจัยต่างประเทศ ได้แก่ เฮเลน่า คอตเลอร์และคณะ (Helena Cotler and et, all., 2022) พบว่า องค์กรภาคประชาสังคมใช้การรณรงค์ให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ช่วยสร้างความตระหนักรู้ความสำคัญของระบบนิเวศวิทยาลุ่มน้ำของเมือง และช่วยสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของเทศบาล งานของไบรอัน แวมพ์เลอร์ (Brian Wampler, 2012) พบว่า ผู้นำในองค์กรภาคประชาสังคม (CSOs) มีบทบาทช่วยลดทอนวิธีปฏิบัติแบบประเพณีดั้งเดิม และยังช่วยเพิ่มพูนอำนาจของพลเมืองและส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย และงานของโซลิลีส์ จี.งัมเบลล่า (Xolisile G. Ngumbela, 2023) พบว่า องค์กรภาคประชาสังคมมีบทบาทสำคัญ (major role) ในพื้นที่สาธารณะเพื่อช่วยเหลือรัฐบาลในการขับเคลื่อนนโยบาย เป็นต้น

สำหรับปัจจัยด้านวัฒนธรรมทางการเมืองของประชาชนสอดคล้องกับงานวิจัยของอรวรรณ สว่างอารมณ์ (2563) ที่พบว่าพลเมืองรุ่นเจนเอเรชั่นวาย (Generation Y) และเจนเอเรชั่นแซด (Generation Z) มีพฤติกรรมที่มีแนวโน้มเข้าใกล้รูปแบบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (the participant political culture) มากกว่าพลเมืองรุ่นเบบี้บูมเมอร์ส และเจนเอเรชั่นเอ็กซ์ ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการหล่อหลอมกล่อมเกล่าที่แตกต่างกัน งานของยาดี ซาเทรียดี, ซารินา ยูซุฟ และโรสแลน อาลี (Yadi Satriadi, Sarina Yusuf and Roslan Ali, 2021) พบว่าวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนปัจจัยด้านโครงสร้าง กฎหมายและนโยบายสอดคล้องกับงานของกิริพัฒน์ เขียนทองกุล (2556) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่การปกครองท้องถิ่นที่กำลังเกิดขึ้นหลังปี 2540 มีส่วนช่วยส่งเสริม “ความเป็นพลเมือง” และ “การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม” และงานของเย เซ็ง, เคซิน และเซินเหม่า (Ye Zheng, Kexin Qin and Zhenmiao Li, 2023) พบว่า หากโครงสร้างระบบบริหารของรัฐบาลมีทัศนะมองโลกในแง่ดี ก็จะช่วยส่งเสริมให้พฤติกรรมการมีส่วนร่วมสาธารณะมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและสาเหตุด้านการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย ตรวจสอบปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบ และการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบ โดยวิธีวิจัยแบบผสม(Mixed method) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสำรวจและสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified random sampling) จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 10 แห่ง ใน 5 อำเภอ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง และสมาชิกสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 485 ราย วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) ผลการวิจัยพบว่าสถานการณ์ด้านการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนที่มีต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลย “ดีขึ้น” เนื่องจากบทบาทของสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ ภาคประชาสังคมและเงื่อนไขของกฎหมาย โดยประชาชนทั่วไปมีส่วนร่วมและตรวจสอบในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46$) ส่วนภาคประชาชนมีส่วนร่วมและตรวจสอบในระดับมาก($\bar{X} = 3.54$) ปัจจัยด้านบทบาทของภาคประชาสังคม ด้านวัฒนธรรมทางการเมือง ด้านโครงสร้าง กฎหมายและนโยบาย ด้านภาวะผู้นำ และด้านผลประโยชน์จูงใจ และการมีส่วนได้เสียมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยอยู่ในระดับค่อนข้างสูงถึงสูงทุกตัวโดยมีค่าสหสัมพันธ์ (r) เท่ากับ 0.91, 0.85, 0.84, 0.78, และ 0.77 ณ ระดับนัยสำคัญ 0.05 ตามลำดับ โมเดลโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยปัจจัยทั้ง 5 สามารถร่วมกันอธิบายการมีส่วนร่วมและการตรวจสอบของภาคประชาชนต่อการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเลยได้ร้อยละ 85

ข้อเสนอแนะประกอบไปด้วยข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การปฏิบัติ และการวิจัยดังต่อไปนี้

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย: ได้แก่ แก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับ “คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง” โดยเฉพาะตำแหน่งนายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเพิ่มบทบัญญัติที่ว่า “เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นที่ประจักษ์” หรือเพิ่มลักษณะต้องห้าม เช่น “ต้องไม่อยู่ระหว่างถูกจับกุมและสอบสวน หรือตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาแผ่นดิน” เป็นต้น รวมถึงการอุดช่องว่างมิให้ใช้ดุลยพินิจแบบเบ็ดเสร็จในกรณีการจัดซื้อจัดจ้าง และ “ยกเลิก” โครงการที่สุ่มเสี่ยงต่อการทุจริต หรือหาคะแนนเสียง ที่เรียกว่าโครงการ “ประชานิยม” (populism)

2) ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติ ได้แก่ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมที่มุ่งเน้นการยกย่อง “คนดี” โดยจัดให้มีโครงการฝึกอบรมวินัย คุณธรรมจริยธรรมเพื่อกล่อมเกลาเสริมสร้างทัศนคติค่านิยมที่ถูกต้องให้แก่ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่น ข้าราชการ และพนักงานเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

3) ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัย ได้แก่ ควรมีการวิจัยต่อยอดให้ครอบคลุมพื้นที่เป็นรายภาค หรือเฉพาะ องค์กรและควรมุ่งเน้นเชิงคุณภาพ (Qualitative study) และรายกรณี (Case study) ให้มากขึ้น เนื่องจากปัญหาระหว่าง “ระบบ” กับ “ตัวบุคคล” ซึ่งจำเป็นต้องไปด้วยกันโดยจะต้องอยู่ภายใต้การ

ตรวจสอบได้ (Accountability) ตามแนวคิดของ ศาสตราจารย์ ดร.โรเบิร์ต คิลสการ์ด (ลิขิต ชีรเวคิน, 2549: ออนไลน์) “Power tends to corrupt, absolute power corrupts absolutely”

เอกสารอ้างอิง

- กิริพัฒน์ เขียนทองกุล. (2556). *การสร้างความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาสังคมผ่าน การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่น*. รวมบทความวิชาการและงานวิจัยการประชุม วิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 14 (2556). อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟ เซ็ต.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2546). *การปกครองท้องถิ่นไทย: หลักการและมิติใหม่ในอนาคต*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- เกรียงไกร ปัญญาพงศธร. (2561) “การคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย: ศี ก ษ า กรณิเทศบาลนคร” *วารสารราชภัฏกรุงเทพ* ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม 2561).
- จักษ์ พันธุ์เพชร. (2549). *การเมืองการปกครองไทย (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ: พันธุ์ป.
- ชัยฤกษ์ วงษ์เจริญ. (2545). *การวางแผนกลยุทธ์การจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมระดับการศึกษาขั้น พื้นฐาน*. (คุุณินพนธ์การศึกษามัธยมศึกษา สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชาดา นนทวัฒน์(บรรณาธิการและเรียบเรียง). (2552). *13 กฎ 1 ปฏิวัติ 12 รัฐประหารในวังวนเก้าอี้ ผู้นำชาติ*. กรุงเทพฯ: ยิปซีกรุ๊ป จำกัด.
- ทิสปาโมกข์ ปรัชญา. (2556). บทบาทของภาคประชาสังคมในการกำกับตรวจสอบองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี. *การศึกษาค้นคว้าอิสระตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต การเมืองการปกครองท้องถิ่น*. สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนภัทร ใจเย็น (2564). รูปแบบการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลด้านคุณธรรมและความโปร่งใส ของหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคสังกัดกระทรวงมหาดไทยในเขตจังหวัดเลย. *วารสารรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 6(1)
- ธนวัฒน์ ปิ่นแก้ว. (2539). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจการศูนย์การเรียนรู้ เยาวชนตำบล: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์เยาวชนต่อต้านยาเสพติด อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี*. (ภาค นิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาการวิเคราะห์และวางแผนทางสังคม สถาบัน บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ธเนศวร เจริญเมือง. (2545). *100 ปี การปกครองท้องถิ่นไทย พ.ศ. 2440-2540 (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ธานินทร์ ศิลป์ จารุ. (2555). *การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS. (พิมพ์ครั้งที่ 13)*. กรุงเทพฯ: บิสซิเนสอาร์แอนด์ดี.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). *โมเดลริสเรล : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยะนุช เงินคล้าย และคณะ. (2563). “การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนา ท้องถิ่น” *วารสารวิจัยรามคำแหง (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)* 23(1).
- พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย. (2547). *ทฤษฎีการเมืองยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- มัสลิน รัตนภูมิ. (2554). *บทบาทของประชาสังคมในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลปริก อำเภอ สะเดา จังหวัดสงขลา*. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ยุพาพร รูปงาม. (2545). *การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รังสรรค์ โฉมยา และคณะ (2565). *วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างสำหรับการวิเคราะห์แบบจำลองสมการ โครงสร้างเชิงเส้น*. *วารสารการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 28(2)
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2549). *เรียนรู้จากปัญญาของลอร์ด แอคตัน*. จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9490000115969>. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2568.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2557). *การมีส่วนร่วมของประชาชน*. จาก [wiki.kpi.ac.th/index .php? title การมีส่วนร่วมของประชาชน](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การมีส่วนร่วมของประชาชน). สืบค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2566.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2561). *การมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ 2560* จาก [wiki.kpi.ac.th/index. php? Title = การมีส่วนร่วมของประชาชน](http://wiki.kpi.ac.th/index.php?Title=การมีส่วนร่วมของประชาชน). สืบค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2566.
- สมบัติ จันทรวงศ์.(2546). *ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น: บทวิเคราะห์ไฮเกอติส*. กรุงเทพฯ:โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สิทธิธันธ์ วารุณสหรัชน. (2559). *การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการบริหารงานปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลลาดจินดา อำเภอสามพราณ จังหวัดนครปฐม*. เอกสารการค้นคว้าอิสระตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการเมืองการปกครอง. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์. (2549). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม)*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 10)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อคิน รพีพัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- อรรธรรณ สว่างอารมณ์ (2564). *การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองของพลเมือง 4 รุ่น: กรณีศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. *วารสารพัฒนาสังคม*. 23 (1).
- อาหวัง ล่านุ้ยและบัดินท์ เดเบาะจาโก. (2564). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานของ องค์การ บริหารส่วนตำบลบาง อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการพัฒนาสังคม). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. จาก <http://kb.psu.ac.th/psukb/Handle/201617893>. สืบค้นเมื่อ 10 มิถุนายน 2566.
- Cotler, Helena, et, all. (2022). “ Environmental Governance in Urban Watersheds: The Role of Civil Society Organizations in Mexico”. *Sustainability*, 14, 2. <https://doi.org/10.3390/su14020988>.
- Masiya, Tyanai., Mazenda, Adrino., and Gwabeni, Thandokazi N.S. (2021). “Participatory budgeting in a South African local municipality”. *International Journal of*

Management Practice, 14 (3).

McNulty, Stephanie. (2023). Participatory Democracy? Exploring Peru's Efforts to Engage Civil Society in Local Governance. *Latin American Politics and Society*, 55(3).

Ngumbela, Xolisile G. (2023). Examining the role played by civil society organizations in the Amatole District Municipality in the Eastern Cape Province: opportunities and constraints. *International of Sustainable Society*. 15(1).

Nurudin, SuZie Mat., and et, al. (2015). Public Participation Process at Local Government Administration: A Case Study of the Seremban Municipality Council, Malaysia. *Procedia – Social and Behavioral Science*.

Satriadi, Yadi., Yusuf, Sarina and Ali, Roslan. (2021). Understanding the Voter's Behavior as an Effort to Increase Publics' Political Participation in Indonesia. *International Journal of Research in Business and Social Science*. DOI:10.6007/IJARBS/v11-i2/9192.

Wampler, Brian. (2012). “ Entering the State: Civil Society Activism and Participatory Governance in Brazil”. *Political Studies*, 60.

Zheng, Ye., Qi, Kexin., and Li, Zhenmiao. (2023). The relationship between public participation willingness, public participation behavior, and innovative city construction performance”. *International Journal of Data Science*. 7(4)

Investigation and Comparison the Present and Future Situations of
Sustainable Management in Private University
การศึกษาและเปรียบเทียบสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคตของการบริหารจัดการอย่าง
ยั่งยืนในมหาวิทยาลัยเอกชน

Nongnapas Thiengkamol¹, Velu Sinvayupak²

Tanarat Khoowaranyu Thiengkamol³

นงนภัส เทียงกมล¹, เวฬุ สินวายุภักซ์²

และ ธนรรรตต์ คู่วรัญญู เทียงกมล³

Received: September 6, 2025

Revised: November 19, 2025

Accepted: December 9, 2025

Abstract

The objectives of this research were 1) to investigate the present and future situations of sustainable management in private universities, and 2) to compare the present and future situations of sustainable management in private universities. A mixed-method research design was employed, integrating both quantitative and qualitative approaches. The sample selection was based on two criteria: 1) private universities that have been established for at least half a century, and 2) those ranked by both the Webmetrics Ranking of World Universities and the UniRank University Ranking. Based on these criteria, the top five institutions were selected: Assumption University, Rangsit University, Bangkok University, Sripatum University, and the University of the Thai Chamber of Commerce, respectively.

The research was conducted in two phases. In Phase 1, in-depth interviews were used as the research instrument with five-key Informants who were senior executives of private universities in order to explore present and future situations of sustainable management. In Phase 2, a sample of 400 participants, consisting of academic staff and personnel, was employed to compare the present and future situations of sustainable

¹ Sustainable Environmental Management Program, Faculty of Environment and Natural Studies, Mahaeakham University หลักสูตรการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, Email: mahidol@gmail.com

² Independent Scholar, นักวิชาการอิสระ, Email: sinvayupak@gmail.com

³ Independent Scholar, นักวิชาการอิสระ, Email: tanarat.th@gmail.com

management. The research tools were verified using content validity (IOC) and reliability based on standard criteria.

The results revealed that in Phase 1, the sustainable management model for private higher education institutions was formulated based on the 7Ps marketing mix, consisting of product, price, place, promotion, people, process, and physical evidence/environment, integrated with ESG principles: environment, social, and governance. The results indicated high to the highest levels. In Phase 2, comparisons of the present and future situations of sustainable management in private universities containing 10 aspects: product, price, place, promotion, people, process, physical evidence/environment, social, and governance showed statistically significant differences at the .01 level.

Keywords: Future Situation, Present Situation, Sustainable Management, Private University, 7Ps, ESG

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพอนาคตและสภาพปัจจุบันด้านการจัดการอย่างยั่งยืนของมหาวิทยาลัยเอกชน และ 2) เพื่อเปรียบเทียบสภาพอนาคตและสภาพปัจจุบันด้านการจัดการอย่างยั่งยืนของมหาวิทยาลัยเอกชน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Method) โดยบูรณาการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กรณีในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยเอกชนที่ก่อตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่าครึ่งศตวรรษ และ 2) มหาวิทยาลัยที่ได้รับการจัดอันดับใน Webometrics Ranking of World Universities และ UniRank University Ranking โดยเลือก 5 อันดับแรก ได้แก่ 1) มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ 2) มหาวิทยาลัยรังสิต 3) มหาวิทยาลัยกรุงเทพ 4) มหาวิทยาลัยศรีปทุม และ 5) มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

การดำเนินการแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ใช้เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ดำเนินการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยเอกชนเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและอนาคตด้านการจัดการอย่างยั่งยืน และระยะที่ 2 ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน ครอบคลุมทั้งคณาจารย์และบุคลากร เพื่อเปรียบเทียบสภาพปัจจุบันและอนาคตด้านการจัดการอย่างยั่งยืนของมหาวิทยาลัยเอกชน เครื่องมือวิจัยผ่านการตรวจสอบค่าดัชนีความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) และค่าความเชื่อมั่นตามเกณฑ์มาตรฐาน

ผลการวิจัย พบว่า ระยะที่ 1 ได้สร้างรูปแบบการจัดการอย่างยั่งยืนของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยอ้างอิงแนวคิด ส่วนประสมทางการตลาด 7Ps ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ (Product) 2) ราคา (Price) 3) ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place) 4) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) 5) บุคลากร (People) 6) กระบวนการ (Process) และ 7) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Evidence/Environment) ผสานกับแนวคิด ESG ได้แก่ 1) สิ่งแวดล้อม (Environment) 2) สังคม (Social) และ 3) ธรรมาภิบาล (Governance) ซึ่งอยู่ในระดับสูงถึงสูงที่สุด และระยะที่ 2 การเปรียบเทียบสภาพอนาคตและปัจจุบันด้านการจัดการอย่างยั่งยืนของมหาวิทยาลัยเอกชนใน 10 ด้าน ได้แก่ 1) ผลิตภัณฑ์ 2) ราคา 3) ช่องทางการจัด

จำหน่าย 4) การส่งเสริมการตลาด 5) บุคลากร 6) กระบวนการ 7) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 8) สิ่งแวดล้อม
9) สังคม และ 10) ธรรมชาติ พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: สภาพอนาคต, สภาพปัจจุบัน, การจัดการอย่างยั่งยืน, มหาวิทยาลัยเอกชน, 7Ps, ESG

Introduction

Sustainable private university management in Thailand aims to address environmental, social, and economic factors as part of university-wide operations. This includes engaging with the Sustainable Development Goals (SDGs), educating students and staff in sustainability competences, and cooperating with communities, all carried out in pursuit of a more sustainable future as noted in Doppelt (2017), CFA (2018), Jampaklay et al. (2021), and the United Nations (2025a).

Then, most private sector universities in Thailand are looking for international students, also from every corner of Thailand. Internationalization in higher education success factors are seen to include the institution's international atmosphere, reputation, and affordability of education programs together with their operational capacities for international student provision and support (Jampaklay et al., 2021). Specifically, the country needs to emphasize that initiatives related to quality achievement (QA) policies should be delivered as support for graduate achievements, university rankings, and country competitiveness, which are fundamental in promoting higher education development in Thailand (Chaiya & Ahmad, 2021).

Private universities in Thailand have founded the basis for growth and development in national education. Their contributions cut across four core missions: to produce graduates with competences, conduct research, provide academic services, and conserve arts and culture. In the recent past, the private university sector has progressed immensely over the last 50 years, consequently evolving organically to confront societal, economic, and technological changes influenced by admirably enforced government education policies (Charoensuk, 2014; Saichai, 2018; Chaisuwan et al., 2020; Jampaklaya et al., 2021; Saini & Pokhriyal, 2022).

Also among the arguments: competition in higher education, instead of being individual or national, is now institutional. This has, over time, produced a many-strata complex of competition between universities as competitors and insurers. It is believed to be quality-focused, more formal, and corporately governed competition supported by increasing reliance on objective, standardized evaluative methods (Chaisuwan et al., 2020; Jampaklaya et al., 2021; Saini & Pokhriyal, 2022).

In addition, private universities face growing competition not only from public institutions but also increasingly from international education providers. Technologically driven disruptions, demographic changes (such as decreasing population sizes of young school-aged children), and altered student expectations are transforming this competitive environment. The change has also been fueled by the effect of Covid-19, which greatly influences the preferences and behaviour associated with learning (Malisuwan, 2017; Phuworawan, 2019; Chaiya & Ahmad, 2021; Dharmendra et al., 2024).

Private universities also faces insufficient financial and moral support from federal authorities, coupled with the effects of ongoing economic recessions that have worsened internal and external challenges. Undergraduate enrollment rapidly decreases. This shift is occurring because of a continuing demographic decline in the traditional college-aged population. Such factors include the increasing cost of higher education, rapidly escalating student debt, the disruptive impact on teaching and learning created by AI and technology (Dharmendra et al., 2024; Chaisuwan et al., 2020; Saini & Pokhriyal, 2022), and intensified competition across institutions (Zickafoose et al., 2024).

Consequently, a large number of institutions are now experiencing diminished enrollment, escalating financial pressures, and an imperative to embrace more agile and durable ways of operating. The book discusses a number of challenges facing the sector, as outlined in Table 1: Tackling Complex Societal Challenges (Yimprasert & Tubtimcharoon, 2015), which requires higher education institutions to reshape their own systems to meet rising demand.

Financial sustainability – Reductions and increases in public funding: Even with robust endowments, schools are heavily dependent on state and federal income support (The Change Leader, INC, 2025).

With this pressure, the 7Ps marketing mix strategy (Product, Price, Place, Promotion, People, Process, and Physical Evidence) is now no longer optional but a necessity with ESG driven practices. Strategic Imperative: Promoting sustainability is a strategic imperative for institutional survival, relevance, and growth (Doppelt, 2017; CFA, 2018; United Nations, 2025a).

Therefore, an approach to this landscape is the integration of the 7Ps marketing mix: People, Process, and Physical Evidence with ESG principles as recommended by CFA (2018), Sherwood & Pollard (2018), Kotler & Keller (2019), and Kotler et al. Embedding environmental responsibility, social engagement, and transparent governance into core operations. Sustainability allows institutions to evolve by adopting a sustainability-for-schools approach (Sherwood & Pollard, 2018; Saini & Pokhriyal, 2022; Kaewhao, 2022).

The 7Ps is a flexible and effective model in increasing competitiveness in an education space. It provides an integrated systems approach that helps organizations respond to changing market needs while enhancing brand equity, promoting social responsibility, and supporting long-term sustainable value creation (Kotler et al., 2020; Saini & Pokhriyal, 2022; Bloomberg Professional Services, 2023; Mattiello et al., 2024).

Thai Private universities must commit to a strategic vision with specific priorities in order to grow and be resilient for the long term. The projects include:

- Establishing a unique, future-driven institutional icon
- Investing in student-centred academic practices to improve quality of education
- Fostering lifelong learning and digital transformation capabilities
- Reviving the research ecosystem by building high-quality infrastructure

Furthermore, institutions are asked to enhance governance-led management, make the most effective use of resources (Phuworawan, 2019; Srisathanon, 2022), collaborate with business sectors, improve faculty selection and development as well as compensation (Prachyapruit, 2023; Saini & Pokhriyal, 2022), and create dynamic, interconnected networks in the larger higher education system (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2021).

The proposed research first advocates conceptualization by combining the 7Ps marketing mix principles with ESG considerations as an appropriate response to these pressing challenges (CFA, 2018; Sherwood & Pollard, 2018; Intan, 2021). The consolidated methodology drives the integration and alignment between higher education institutions and sustainability objectives, in a way that strengthens their core business of teaching and learning while addressing operational issues to improve long-term sustainability. It therefore encourages integrating sustainability throughout the university system, including course curricula, research projects, campus facilities, and community involvement (Gerhardt and Karsan, 2022; Kaewhao, 2022; Saini and Pokhriyal, 2022; Prachyapruit, 2023; United Nations, 2025a; United Nations, 2025b).

The findings of this study can potentially help private universities in Thailand learn from them and improve their resilience-making capacities, especially when global competitiveness has come to the fore and longer-term sustainability remains a challenge. This can be done by incorporating socially responsive, environmentally concerned governance and strategic marketing management that finally contribute to more sustainable higher education practices (Nattha, 2015; Kunwong, 2015; Intan, 2021; Kotler & Keller, 2019; Kotler et al., 2020; Kaewhao, 2022; Saini & Pokhriyal, 2022).

Objectives of this research

- To investigate the present and future situations of sustainable management in private universities.
- To compare the present and future situations of sustainable management in private universities.

However, the study used a mixed method which integrated both quantitative and qualitative approaches.

Selection of the sample

The sample selection was based on two criteria: 1) private universities that have been established for at least half a century, and 2) those ranked by both the Webmetrics Ranking of World Universities and the UniRank University Ranking.

In the top five rankings, they were listed in order as follows:

1. Assumption University
2. Rangsit University
3. Bangkok University
4. Sripatum University
5. The University of the Thai Chamber of Commerce

The measures were phased in over two periods.

Phase 1: Research instruments were in-depth interview forms, conducted with five key informants comprised of five senior executives, to examine the near future and present headways in private higher education sustainable management.

Phase 2: A study was carried out to examine the future and current situations of sustainable management in private universities with 400 persons members. The research instruments were deemed valid and reliable based on standard values of IOC and reliability.

Methodology

Mixed method: This type of study was investigated, and it resulted in the integration between quantitative and qualitative methods (Creswell, 2014).

Research Process

The study is split into 2 phases. Phase 1: Getting opinions from 5 senior executives of 5 private universities of 1) Assumption University, 2) Rangsit University, 3) Bangkok University, 4) Sripatum University (PSU), and 5) UTCC based on 2 criteria as mentioned above. The In-depth interview were conducted with 5 top executives in the present and

future situations of sustainable management in private universities. Phase 2: Sample are 400 persons that were collected with questionnaire.

Population and Sample

Population private universities were based on two criteria: 1) private universities that have been established for at least half a century, and 2) those ranked by both the Webmetrics Ranking of World Universities and the UniRank University Ranking. Therefore, the top 5 university list for ranking score is as follows: No. 1 Assumption University 2) Rangsit University 3) Bangkok University 4) Sripatum University 5) The Thai Chamber of Commerce / UTCC. Simple random sampling was employed to implement to collect sample group of 400 persons.

Population

Phase 1: population are senior executive directors of top 5 Private universities including as follows: 1) Assumption University, 2) Rangsit University, 3) Bangkok University, 4) Sripatum University, and 5) University of the Thai Chamber of Commerce0

Phase 2: The population is 3,694 persons of these 5 universities (Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, 2021).

Sample

Phase 1: The sample were senior executive directors of top 5 Private universities 1) Assumption University, 2) Rangsit University, 3) Bangkok University, 4) Sripatum University, and 5) University of the Thai Chamber of Commerce. The purposive sampling was used for data collection.

Phase 2: The sample was determined by opening the Krejcie and Morgan tables (Krejcie, & Morgan, 1970). The sample size was 349 persons, but in this research, a sample size of 400 persons would be collected by simple random technique for their working personnel of top 5 private universities.

Research Instruments

Phase 1: In-depth Interview using semi-structured questionnaire having 10 questions which covered 7Ps Marketing Mix (Product, Price, Place, Promotion, People, Process, and Physical Evidence) with the input of Environmental, Social, Governance (ESG) concept for sustainable management operating a private university. The Tool quality was determined and reviewed by 5 experts in item-writing based on the Index of Item-Objective Congruence (IOC). The results of the IOC is 1.00 and it also meets a standard criterion above 0.5.

Phase 2: Questionnaire comprised 33 items:

Each component of 7Ps contains 3 items, and each component of ESG contains 4 items. Each questionnaire was validated the value of the assessment with 5 levels by Likert method (Likert, 1932) as follows: the least = point 1, low = point 2, medium = point 3. A point is returned for the high score and 2 points for the highest. A questionnaire was developed which had both IOC and reliability. 5 Experts were carried out for calculation of tool quality assessment using IOC (Lawshe, 1975; Thiengkamol, 2016). More than 0.5 so this meets the standard criterion. The outcome of IOC is 1.00 Test-retest reliability was established by conducting a pilot trial with 50 persons of top 5 Private universities and it is not the sample group which have similar demographic characteristics of sample population. Reliability was analyzed using the Cronbach's Alpha coefficient (Cronbach, 1984). The questionnaire ranged from 0.787 to 0.983 (acceptable values > 0.700). It means it falls within acceptable levels (Nunnally, 1978). The standard values for IOC and reliability are determined using research tools.

Data Analysis

Phase 1: Content analysis conducted on semi-structured interview data.

Phase 2: Descriptive statistics included mean, standard deviation, frequency, and percentage and inferential statistics was one sample group t-test.

Results

Phase 1: Interviewing with 5 senior executive directors of top 5 PUIs The Content Analysis of Overall Opinions as present in Table 1.

Table 1. Content Analysis of Overall Opinions of 5 senior executive directors

Variables	Overall Opinions of 5 senior executive directors	
	Present situation	Future situation
1) Product	1. Normal products 2. Ordinary products 3. Produce general graduates 4. Obsolete product	1. Distinctive feature Product 2. Excellent product for government and business sectors 3. Qualified graduate 4. Modern product
2) Price	1. Expensive price 2. Stand alone. 3. No clear communication on price	1. Reasonable price 2. Good connection with external partners 3. Clear communication on price

Variables	Overall Opinions of 5 senior executive directors	
	Present situation	Future situation
	4. Only registration revenue sources	4. Registration revenue sources and additional service fees
3) Place	1. No strategy and plan on distribution place 2. No effective distribution channels. 3. Without public awareness of innovative and attractive course offerings 4. Utilize simple and diverse distribution platforms.	1. Prepare supported strategy and plan on distribution place 2. Provide effective distribution channels 3. Raise public awareness of innovative and attractive course offerings 4. Utilize multiple and diverse distribution platforms
4) Promotion	1. Provide normal communication methods and platforms. 2. No attractive promotion for students and parents. 3. Simple media content 4. No global partnership networks. 5. No skilled marketing team	1. Provide diverse communication methods and platforms. 2. Offer attractive promotions for students and parents. 3. Develop diverse media content 4. Establish global partnership networks. 5. Build a skilled marketing team on media and digital technologies.
5) People	1. No structured strategies and initiatives for personnel development 2. Simple method to select staff 3. Employ normal staff 4. Pay no attention to retain talented personnel	1. Implement structured strategies and initiatives for personnel development 2. Recruit individuals with strong reputations and proven qualifications. 3. Employ high-quality staff with strong service mindset. 4. Retain talented personnel

Table 1. Content Analysis of Overall Opinions of 5 senior executive directors (cont.)

Variables	Overall Opinions of 5 senior executive directors	
	Present situation	Futur situation
6) Process	1. No improvement in service levels to increase customer satisfaction 2. Maintain the reputation of the organization. 3. Using ordinary IT systems. 4. Normal operations	1. Improve service levels to increase customer satisfaction 2. Enhance the good reputation of the organization. 3. Provide accurate services using modern, effective, and user-friendly IT systems. 4. Efficient and transparent operations
7) Physical Evidence, Environment and Presentation	1. No Management of building plans and environmental designs 2. Not concerned on beautiful, rejuvenating, and secure environment. 3. No monitoring on sustainable environmental management. 4. Simple environments without fun spaces for good experience. 5. No suitable and convenient environment.	1. Management of building plans and environmental designs 2. Concern on beautiful, rejuvenating, and secure environment. 3. Monitoring on sustainable environmental management 4. Welcoming environments, fun spaces for good experience. 5. A suitable and convenient environment.
8) Environment	1. Ignore maintaining natural resources and protecting the environment. 2. Regardless energy-efficiency 3. No pollution-prevention practices. 4. No Paperless initiation for efficient waste management 5. No building the foundation of wiring for future EV chargers and solar	1. Maintains natural resources and protects the environment. 2. Adoption of energy-efficiency 3. Pollution-prevention practices. 4. Paperless initiation for efficient waste management 5. Building the foundation of wiring for future EV chargers and solar.

Variables	Overall Opinions of 5 senior executive directors	
	Present situation	Futur situation
9) Social	1. No social responsibility programs co-equal to all professional groups 2. No Developing community relations 3. No gaining public trust through a local engagement plan. 4. Keep the brand stability and a reputation 5. No support for development across all organizational units 6. Maintaining respect for human rights	1. Develop social responsibility programs co-equal to all professional groups 2. Developing strong community relations 3. Gaining public trust through a local engagement plan 4. Leveraging the brand and a reputation 5. Support for development across all organizational units 6. Maintaining respect for human rights
10) Governance	1. All dimensions are not best managed through transparency, accountability, credibility, and measurable outcomes. 2. No guarantee of an equal playing field 3. Stakeholder is not a priority 4. Principles of good governance is ignorant.	1. All dimensions are best managed through transparency, accountability, credibility, and measurable outcomes. 2. To guarantee an equal playing field 3. Stakeholder trust is a priority. 4. Embed principles of good governance into the institute.

Phase 2: The results comparison of present and future situations of sustainable management for private university as present in Table 2.

The questionnaire was used for data collection with 400 persons of these Private universities includes 1) Assumption University, 2) Rangsit University, 3) Bangkok University, 4) Sripatum University, and 5) University of the Thai Chamber of Commerce. There 10 aspects of sustainable management was conducted to determine their opinions on present and future situations. The findings were as presented in Table 2.

Table 2 Results of comparison of present and future situations of sustainable management for private university

Questions	Present		Future		t-test	P-value
	Situations		Situation			
	$\bar{x}$	SD.	$\bar{x}$	SD.		
Product	3.78	0.89	4.19	0.91	6.4421	0.01**
Price	3.82	0.88	4.22	0.90	6.3556	0.01**
Place	3.85	0.87	4.23	0.92	6.0021	0.01**
Promotion	3.81	0.91	4.20	0.89	6.1279	0.01**
People	3.80	0.90	4.24	0.91	6.8756	0.01**
Process	3.79	0.89	4.21	0.92	6.6523	0.01**
Physical	3.87	0.88	4.27	0.87	6.4649	0.01**
Evidence/Environment and Presentation						
Environment dimension	3.92	0.94	4.44	0.92	7.9070	0.01**
Social dimension	3.87	0.93	4.32	0.92	6.8799	0.01**
Governance dimension	3.76	0.87	4.25	0.89	7.8741	0.01**

From Table 1, it was found that the environmental dimension of the future situation had the highest mean ($\bar{x}$ = 4.44, S.D. = 0.92), followed by the social dimension and Physical Evidence/Environment and Presentation with the same mean ($\bar{x}$ = 4.32, S.D. = 0.92), Physical Evidence/Environment and Presentation ($\bar{x}$ = 4.27, S.D. = 0.87), the governance dimension ($\bar{x}$ = 4.25, S.D. = 0.89), people ($\bar{x}$ = 4.24, S.D. = 0.91), place ($\bar{x}$ = 4.23, S.D. = 0.92), price ($\bar{x}$ = 4.22, S.D. = 0.90), process ($\bar{x}$ = 4.21, S.D. = 0.92), promotion ($\bar{x}$ = 4.20, S.D. = 0.89), and product ($\bar{x}$ = 4.19, S.D. = 0.91), respectively.

The environmental dimension of the present situation had the highest mean ($\bar{x}$ = 3.92, S.D. = 0.94), followed by the social dimension and Physical Evidence/Environment and Presentation with the same mean ($\bar{x}$ = 3.87, S.D. = 0.93), place ($\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 0.87), price ($\bar{x}$ = 3.82, S.D. = 0.88), promotion ($\bar{x}$ = 3.81, S.D. = 0.91), people ($\bar{x}$ = 3.80, S.D. = 0.90), process ($\bar{x}$ = 3.79, S.D. = 0.89), product ($\bar{x}$ = 3.78, S.D. = 0.89), and the governance dimension ($\bar{x}$ = 3.76, S.D. = 0.87), respectively.

2.1 The comparison between present situation and future situation, the result shows that environmental dimension of future situation had the mean ($\bar{x}$ = 4.44, S.D.=0.92) higher than environmental dimension of present situation had the mean ($\bar{x}$ = 3.92, S.D.=0.94) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.2 The comparison between present situation and future situation, the result shows that social dimension of future situation had the mean ($\bar{x} = 4.32$, S.D.=0.92) higher than social dimension of present situation had the mean ($\bar{x} = 3.87$, S.D.=0.93) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.3 The comparison between present situation and future situation, the result shows that Physical Evidence/Environment and Presentation of future situation had the mean ($\bar{x} = 4.27$, S.D.=0.87) higher than Physical Evidence/Environment and Presentation of present situation had the mean ($\bar{x} = 3.87$, S.D.=0.88) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.4 The comparison between present situation and future situation, the result shows that Governance dimension ($\bar{x} = 4.25$, S.D.=0.89), higher than Governance dimension ($\bar{x} = 3.76$, S.D.=0.87) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.5 The comparison between present situation and future situation, the result shows that People ($\bar{x} = 4.24$, S.D.=0.91), higher than People ($\bar{x} = 3.80$, S.D.=0.90) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.6 The comparison between present situation and future situation, the result shows that Place ($\bar{x} = 4.23$, S.D.=0.92), higher than Place ($\bar{x} = 3.85$, S.D.=0.87) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.7 The comparison between present situation and future situation, the result shows that Price ($\bar{x} = 4.22$, S.D.=0.90), higher than Price ($\bar{x} = 3.82$, S.D.=0.88) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.8 The comparison between present situation and future situation, the result shows that Process ($\bar{x} = 4.21$, S.D.=0.92) higher than Process ($\bar{x} = 3.79$, S.D.=0.89) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.9 The comparison between present situation and future situation, the result shows that Promotion ($\bar{x} = 4.20$, S.D.=0.89) higher than Promotion ($\bar{x} = 3.81$, S.D.=0.91) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

2.10 The comparison present situation and future situation, the result shows that Product ($\bar{x} = 4.19$ S.D.=0.91) higher than Promotion ($\bar{x} = 3.81$, S.D.=0.91) with statistically significant at level of 0.01 as shown in Table 1.

Discussion

Phase 1: Five senior executives interview. In-depth interviews using a semi-structured format were conducted to examine the present situation of sustainable management in private universities, using purposive sampling.

1) Product: Interviewees agreed that products must have distinctive features and products meet to the requirements of both government and business sectors, produce graduates who gain recognition from the community, and product is up-to-date and inclusive of various fields. These insights reflect the diverse backgrounds of the informants, supporting the relevance of the 7Ps. Moreover, students and parents expect for modern curriculum development to leverage foster student individual growth and capabilities. This matches Orji's (2013) study on consumer behavior models, which emphasizes that marketing success depends on meeting consumer expectations and the research of Saini, & Pokhriyal, (2022) revealed that the program has an impact on the students' decision to higher education.

2) Price: Interviewees agreed that prices among Private universities are commonly alike, except those directed at international standards. Private universities should transparently interconnect reasonable price. The tuition and fees are common income for Private universities. Private universities must prepare high technology to support student learning outcome. These findings align with the research of Saini, & Pokhriyal (2022) revealed that the cost has an impact on the students' decision to higher education, and Nattha Thubtimjaroon's (2015) study on market mix responsiveness and Sopin Piyachat & Jirapol Jinachan's (2018) study on marketing strategies affecting university marketing performance.

3) Place: (Distribution Channels): Interviewees agreed that prices among Private universities must introduce new circulation and dominant marketing strategies to encourage customers with new programs through different channels to nourishment for internal and external connection. These align with studies by Nattha Thubtimjaroon (2015), Sopin Piyachat & Jirapol Jinachan (2018), and research of Bu-lud (2017), indicated that pricing and channel mix strongly influence user decisions.

4) Promotion: Interviewees agreed that Private universities must communicate to consumers, it needs to use numerous procedures and operations. Innovative promotions should request the demands of clients. Diverse social means and worldwide needs to be pay attention. The results of promotion aspect goes along with the research of Saini, & Pokhriyal (2022) revealed that the promotional strategy has an impact on the students' decision to higher education, and is to the study of Piyachat & Jinachan's (2018) research that identified service process as a key factor in student satisfaction.

5) People: Interviewees agreed that Private universities must have progressive policy and plans to support staff at all levels to drive themselves development and acknowledge staff through service-oriented mindset. Moreover, Private universities need to method to

maintain the qualified staff through equality, and human rights concepts. The findings supported by the work of Gerhardt & Karsan (2022), revealed that the academic staff needs to be motivated to increase their expectation of career path to achieve more research and publication. They found that career pathways and institutional support for academic staff are essential to ensure retention and advancement. The result is pertinent to the research of Saini, & Pokhriyal (2022) revealed that the staff has an critical impact on the students' decision to higher education enrollment.

6) Process: Interviewees agreed that Private universities must improve service and increase customers satisfaction through university image. Private universities provide accurate processes, and hi-technology. This involves streamlining workflows, implementing digital solutions, and prioritizing customer satisfaction through efficient and reliable service delivery. This result is supported by the research of Hwang,et al. (2019) revealed that tangibles, reliability, empathy, and assurance) of service quality process.

7) Physical and Presentation: Interviewees agreed that All buildings must emphasize clean, safety, and visual attraction. Environmental sustainability should be assessed by using monitoring systems by focusing on environmental outcomes. Establishing pleasant and well-designed environments enhances customer perception and satisfaction. This aligns with the research of Saini and Pokhriyal (2022), which found that location significantly influences students' decisions to pursue higher education. Similarly, Kunwong's (2013) study highlights the critical role of physical appearance in shaping customer decision-making.

8) Environment dimension: Interviewees agreed that Private universities should pay attention to environmental management with proactive emphasizing on the conservation of natural resources, energy efficiency, and pollution control. Initiatives such as paperless operations, installation of EV charging stations, and adoption of solar energy reflect a forward-looking approach. Institutions should also foster environmental awareness and take part in ecosystem restoration efforts. This aligns with Sherwood & Pollard (2018) and the research of Palazzi, et al., 2025 that integrated ESG in the business model operation.

9) Social dimension: Interviewees agreed that Private universities should implement comprehensive social initiatives that benefit professionals across all sectors, foster community cohesion and acceptance, strengthen their reputation to attract skilled personnel, and uphold human rights and fair labor practices. These actions are consistent with ESG principles and supported by Sherwood and Pollard (2018), whose research on ESG investment in emerging markets affirms its critical role in driving sustainable development and the research of Palazzi, et al., 2025 that integrated ESG in the business model operation.

10) Governance Dimension: Interviewees agreed that Private universities should uphold transparency, accountability, reliability, and fairness. Policies must promote equality, address disparities, and embed good governance principles within student development. Integrity and adherence to legal and regulatory frameworks should serve as foundational values. These practices align with ESG management frameworks and are supported by Sherwood and Pollard (2018), who emphasized the integration of ESG principles into investment strategies and the research of Palazzi, et al., 2025 that integrated ESG in the business model operation.

Phase 2: The results of 10 aspects of 7Ps Marketing Mix and ESG of future situations are expected with better sustainable management of private university with the mean scores higher than present situations at statistically significant of 0.01 level. This implied that these top 5 universities need to enhance and accelerate in 10 aspects intensively and frequently.

Across all dimensions, the mean scores for the future situation were consistently higher than those for the present situation. This indicates that personnel foresee substantial improvements in institutional practices, resource utilization, and organizational governance. The relatively narrow standard deviation in both present and future evaluations reflects a cohesive and shared consensus among personnel regarding the current challenges and the anticipated direction of institutional growth.

The highest future mean, which is the environmental dimension ($\bar{x} = 4.44$), suggests that personnel expect significant shifts toward environmentally responsible operations. This aligns with global and national trends in higher education, where sustainability, energy efficiency, and eco-friendly infrastructure have become major indicators of institutional quality and relevance.

The lowest future mean, which is the product dimension ($\bar{x} = 4.19$), although still high, indicates strong expectations for curriculum modernization, program differentiation, and enhanced educational value. At the same time, it highlights the substantial amount of work needed to transition from traditional academic offerings toward more market-responsive and innovation-driven learning experiences.

New knowledge and the effects on society and communities

The research demonstrates broad societal and community impacts, offering valuable insights into the future of sustainable development in private universities. The findings can serve as a practical guide for private universities seeking the implementation guidelines for sustainable management practices. By integrating the 7Ps marketing mix and ESG principles, the research results align with the four core missions of national higher

education. This framework fosters long-term institutional resilience, delivers high-quality education, and upholds environmental and social responsibility. It empowers universities to more effectively serve students, communities, and the public through transparent governance

References:

- Bloomberg Professional Services. (2023). *ESG data*.
<https://www.bloomberg.com/professional/product/esg-data/>
- Bryman, A., & Bell, E. (2011). *Business research methods* (3rd ed.). Oxford University Press.
- Bu-lud, M. (2017). *Service marketing mix and foreign tourists' decision making: The case study of Phuket accommodations in Thailand* (Doctoral dissertation, Prince of Songkla University). Prince of Songkla University.
- CFA Institute. (2018). *ESG case studies and ESG integration framework*.
<https://www.cfainstitute.org/en/research/survey-reports/guidance-case-studies-esg-integration-survey-report>
- Chaiya, C., & Ahmad, M. M. (2021). Success or failure of the Thai higher education development: Critical factors in the policy process of quality assurance. *Sustainability*, 13(17), 9486. <https://doi.org/10.3390/su13179486>
- Chaisuwan, S., Wattanasak, K., & Buranawongsawat, C. (2020). Survival and safety in the slowdown of Thai private universities. *Academic Journal Suvarnabhumi Institute of Technology*, 6(1), 611–622.
- Charoensuk, C. H. (2014). *Marketing theory*. <https://maymayny.wordpress.com/2014/12/07/>
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage.
- Cronbach, J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297–334.
- Dharmendra Hariyani, P., Hariyani, P., Mishra, S., & Sharma, M. K. (2024). Causes of organizational failure: A literature review. *Social Sciences and Humanities Open*, 10, Article 101153. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2024.101153>
- Doppelt, B. (2017). *Leading change toward sustainability: A change-management guide for business, government and civil society*. Routledge.
- Gerhardt, T., & Karsan, S. (2022). Talent management in private universities: The case of a private university in the United Kingdom. *International Journal of Educational Management*, 36(4), 552–575.
- Hair, J., Black, W., Babin, B., & Anderson, R. (2010). *Multivariate data analysis* (10th ed.). Prentice Hall.

- Hwang, Y. S., & Choi, Y. K. (2019). Higher education service quality and student satisfaction, institutional image, and behavioral intention. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 47(1), 1–12. <https://doi.org/10.2224/sbp.7622>
- Intan, N. (2021). 7Ps marketing strategies that affect changes in local knowledge characteristics: Case study of silk, Ban Saen Suk, Yawuk Sub-district, Chumphon Buri District Surin Province. *Journal of Modern Learning Development*, 6(5), 155–165.
- Jampaklaya, A., Penboona, B., & Lucktong, A. (2021). Internationalization of higher education in Thailand: Promises and reality. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 43(2022), 183–193.
- Kaewhao, S. (2022). *Sustainable environmental management*. CU Press. (In Thai)
- Kotler, P., Armstrong, G., Harris, L., & He, H. (2020). *Principles of marketing* (8th European ed.). Pearson Education.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2019). *Marketing management* (14th ed.). Pearson.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.
- Kunwong, S. (2015). Marketing mix factors affecting Thai tourists who decide to use amusement parks in Thailand. *Chandrakasemsan Journal*, 19(37), 57–66. (In Thai)
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, 140, 5–55.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity. *Personnel Psychology*, 28(4), 563–575.
- Malisuwan, S. (2017). *The year of disruption*.
http://tct.or.th/images/article/special_article/25610110/198410_Disruption.pdf (In Thai)
- Mattiello, H., Alijani, O., Moghadam, M., & Ameri, B. (2024). Navigating the future by fuzzy AHP method: Enhancing global tech sustainable governance, digital resilience, and cybersecurity. *AIMS Geosciences*, 10, 371–398.
<https://doi.org/10.3934/geosci.2024020>
- Musselin, C. (2018). New forms of competition in higher education. *Socio-Economic Review*, 16(3), 657–683. <https://doi.org/10.1093/ser/mwy033>
- Nattha Thubtimjaroon. (2015). Market mix responsiveness in higher education. *Marketing Science Review*.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory*. McGraw-Hill.
- Office of the Permanent Secretary, Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. (2021). *Total number of personnel, academic year 2020, classified by*

- type of institution, name of institution, and highest qualification.*
https://data.go.th/dataset/univ_stf_12_02 (In Thai)
- Palazzi, F., Sentuti, A., Cesaroni, F., & Baldo, M. (2025). Integrating ESG into the business model through a network approach: Insights from a case study. In *Proceedings* (pp. 1–15). https://doi.org/10.1007/978-3-031-76618-3_34
- Phuworawan, Y. (2019). Technology that creates change.
<https://www.thailibrary.in.th/2019/03/01/disruptive-tech-2/> (In Thai)
- Piyachat, S., & Jinachan, J. (2018). Marketing strategies and university performance. *Asian Journal of Marketing*.
- Prachyapruit, A. (2023). Development of a Thai university model oriented to working adults and the retired elderly. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, 23(2), 364–374. <https://doi.org/10.14456/hass.2023.33>
- Saichai, K. (2018). The state educational administration of higher level institutions and the characteristics of organizations promoting innovation. *Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University*, 10(1), 1–12. (In Thai)
- Saini, P., Swati, & Pokhriyal, A. K. (2022). Students’ perception about 7Ps of higher education marketing mix in private universities in Uttarakhand. *Business Studies Journal*, 14(5), 1–13.
- Sherwood, M. W., & Pollard, J. L. (2018). The risk adjusted return potential of integrating ESG strategies into emerging market equities. *Journal of Sustainable Finance and Investment*, 8(1), 26–44.
- Srisathanon, P. (2022). Management factors affecting the survival of private higher education institutions in Thailand. *Ratchaphak Journal*, 16(46), 98–113. (In Thai)
- The Change Leader, Inc. (2025). *The greatest challenges facing higher education: A comprehensive analysis for 2025 with exemplars in navigating solutions.*
<https://changinghighered.com/higher-ed-challenges-2025-solution-examples/>
- Thiengkamol, N. K. (2016). *Theory development from LISREL research*. CU Printing House. (In Thai)
- United Nations. (2025a). *The 17 goals*. <https://thailand.un.org/th/sdgs>
- United Nations. (2025b). *Our work on Sustainable Development Goals in Thailand.*
<https://sdgs.un.org/goals>
- Yu, Z. (2023). Research on marketing strategy optimization. *Journal of Buddhist Education and Research*, 9(1), 346–352. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jber/article/view/263427>

- Yimprasert, U., & Tubtimcharoon, N. (2015). Developing marketing strategies of educational institutions connected to business using the quality footprint method. *WMS Journal of Management Walailak University*, 4(2), 31–40. (In Thai)
- Zickafoose, A., Ilesanmi, O., Diaz-Manrique, M., Adeyemi, A., Walumbe, B., Strong, R., Wingenbach, G., Rodriguez, M., & Dooley, K. (2024). Barriers and challenges affecting quality education in Sub-Saharan Africa by 2030. *Sustainability*, 16, Article 2657. <https://doi.org/10.3390/su16072657>

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษกับปัญหาด้านการสื่อสารของ
พนักงานต้อนรับส่วนหน้าในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงิน:

กรณีศึกษาโรงแรมเลยพาเลซ จังหวัดเลย

A Study of the Relationship between English Speaking Skills and
Communication Problems among Front Desk Staff in Room Check-out and
Payment Situations: A Case Study of Loei Palace Hotel, Loei Province

ศรียิตรา นวรัตน์าภรณ์¹, พงษ์เทพ บุญเรือง², ณัฐนันท์ สุมมาตย์³

และศุภกานต์ บำรุงราชหิรัญย์⁴

Srijittra Navaruttanaporn¹, Pongthep Boonreuang², Natthanant Summat³

and Supkarn Bamrungrajhirun⁴

Received: June 10, 2025

Revised: September 30, 2025

Accepted: October 16, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปริมาณนี้มีกลุ่มเป้าหมายคือ พนักงานต้อนรับส่วนหน้าของโรงแรมเลยพาเลซ จังหวัดเลย จำนวน 5 คน ซึ่งสำเร็จการศึกษาทั้งสาขาภาษาอังกฤษและสาขาอื่น การเลือกประชากรโดยวิธีเจาะจงทั้งหมด มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้ากับปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ยังคงพบ 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้าที่มีต่อปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ยังคงพบในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงิน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย 1) แบบคำถามประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษ 2) เกณฑ์การประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ และ 3) แบบรายงานผลการประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานจากผู้ทรงคุณวุฒิ

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีนและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, Assistant Professor, Ph.D., Chinese and English for Communication Program Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University, Email: srijittra9@yahoo.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, Assistant Professor, Ph.D., English Program Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University, Email: manpongthep@gmail.com

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีนและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, Lecturer of Chinese and English for Communication Program Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University, Email: natthanant.sun@lru.ac.th

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีนและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, Lecturer of Chinese and English for Communication Program Faculty of Humanities and Social Science, Loei Rajabhat University, Email: supkarn.bam@lru.ac.th

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีสหสัมพันธ์และการถดถอย ผลการวิจัยพบว่า 1) มีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -0.920$ และ $p = 0.001$) ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้ากับปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ยังคงพบ และ 2) ทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้าเป็นปัจจัยหลักที่มีผลกระทบต่อปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ยังคงพบ (ความชัน = -7.65 $r^2_{(adj)} = 85.9\%$ และ $p = 0.000$) ที่ระดับนัยสำคัญ $\alpha = .05$

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, ทักษะการพูดภาษาอังกฤษ, พนักงานต้อนรับส่วนหน้า, ปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

Abstract

This quantitative research focused on five front desk staff members at Loei Palace Hotel, Loei Province, comprising both English major graduates and non-English major graduates. The participants were selected through Purposive Population. The objectives were 1) to examine the relationship between the English-speaking skills of the front desk staff and the persistent problems in English communication and 2) to investigate the impact of their speaking skills on the existing communication problems during check-out and payment situations. The research instruments consisted of 1) English-speaking skills evaluation questionnaire, 2) an English-speaking skills evaluation rubric for specialists, and 3) an English-speaking skills assessment report from the specialists. The data were analyzed by using relation. The research findings revealed that 1) there was a statistically significant negative relation ($r = -0.920$ and $p = 0.001$) between the English-speaking skills of the front desk staff and the persistent English communication speaking problems, and 2) speaking skills were the primary factor affecting persistent English-speaking skill problems (slope = -7.65 , and $r^2_{(adj)} = 85.9\%$, and $p = 0.000$) at the significance level of $\alpha = .05$.

Keywords: Relationship, English-speaking skills, Front desk staff, Communication problems

ความเป็นมาของปัญหา

ภาษาอังกฤษถือเป็นภาษากลางที่สำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและโรงแรม เนื่องจากเป็นช่องทางหลักในการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยเฉพาะในโรงแรมระดับกลางถึงสูงที่ให้บริการลูกค้าหลากหลายเชื้อชาติ ซึ่งการให้บริการลูกค้าจากหลากหลายเชื้อชาตินั้น ทักษะความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นกับบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ในด้านการบริการ (แจ่มจันทร์ บุญโญปกรณ์, 2565) ในการวัดระดับความสามารถทางภาษา CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) เป็นมาตรฐานสากลของสหภาพยุโรปสำหรับวัดระดับความสามารถทางภาษาและมีการแบ่งระดับความสามารถทางภาษาออกเป็น 6 ระดับ ได้แก่ A1 หมายถึง ใช้ภาษาพื้นฐานได้ เช่น แนะนำตัว ถามทิศทาง พูดคุยเรื่องง่ายๆ ระดับ A2 หมายถึง สื่อสารในสถานการณ์ง่ายๆใน

ชีวิตประจำวันได้ เช่น การซื้อสินค้า การพูดถึงครอบครัว ระดับ B1 หมายถึง เข้าใจหัวข้อทั่วไป พูดและเขียนเกี่ยวกับประสบการณ์ ความคิดเห็น และแผนการในอนาคตได้ ระดับ B2 หมายถึง เข้าใจประเด็นซับซ้อน พูดคุยในระดับวิชาการหรือธุรกิจระดับกลางได้ดี ระดับ C1 หมายถึง ใช้ภาษาได้อย่างคล่องแคล่ว เข้าใจเนื้อหาหายากได้ และระดับ C2 หมายถึง ใช้ภาษาได้เหมือนเจ้าของภาษา เข้าใจและถ่ายทอดความหมายลึกซึ้งซับซ้อนได้

ทักษะในการพูดภาษาอังกฤษระดับสูง (เช่น CEFR C1-C2) มีบทบาทสำคัญในการสร้างความพึงพอใจและความไว้วางใจของลูกค้า Maharaj et al., (2025) ระบุว่าคุณภาพการให้บริการและคุณค่าที่ได้รับช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของโรงแรมและส่งผลต่อความจงรักภักดีของลูกค้าในระยะยาวสอดคล้องกับงานของ Tsai et al., (2025) ที่ศึกษาความตั้งใจซื้อซ้ำของลูกค้าผ่านออนไลน์ (OTA: Online Travel Agencies) ขึ้นอยู่กับคุณภาพการบริการและความพึงพอใจ โดยพบว่าทักษะภาษาอังกฤษของพนักงาน (CEFR C1-C2) เป็นส่วนหนึ่งของ คุณภาพการบริการ โดยเฉพาะในด้านปฏิสัมพันธ์กับลูกค้า (Interaction Quality) หากพนักงานสื่อสารได้คล่องแคล่ว (ระดับ C1-C2) จะลดความผิดพลาดในการบริการ เช่น การจองห้องผิดพลาด

ประเทศไทยเป็นจุดหมายท่องเที่ยวยอดนิยมระดับโลก โดยนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นส่วนสำคัญของรายได้ซึ่งมาจากการอุตสาหกรรมด้านท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ กนต์ธร อรุณไชย (2563) พบว่าพนักงานโรงแรมจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้จบสาขาภาษาอังกฤษ มีทักษะในการพูดในระดับปานกลาง (CEFR B2) ซึ่งอาจไม่เพียงพอสำหรับจัดการสถานการณ์ที่ซับซ้อน เช่น การเจรจาโยกย้ายการชำระเงินหรือการแก้ไขข้อร้องเรียน Talwar et al., (2020) เน้นว่าลูกค้าที่จองผ่าน OTA มีความคาดหวังสูงต่อการสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นมืออาชีพ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของทักษะในการพูดภาษาอังกฤษในระดับสูง สอดคล้องกับประเทศไทยกำลังผลักดันแนวทางการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโลกในปัจจุบัน โดยเน้นว่าไม่ใช่เพียงแค่การให้บริการด้านการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการ “ขายเวลา” ของนักท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการสื่อสารอย่างเข้าใจรวดเร็วที่ตอบโจทย์ความต้องการและสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเติบโตในระยะยาวอย่างยั่งยืน (ฐานเศรษฐกิจ, 2568)

การฝึกเพื่อพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษเป็นกลยุทธ์สำคัญในการยกระดับการสื่อสารของพนักงานโรงแรม โดยเฉพาะในบริบทที่มีความท้าทายจาก OTA และความหลากหลายของลูกค้า งานวิจัยของ กนต์ธร อรุณไชย (2563) แสดงให้เห็นว่าการฝึกทักษะการพูดที่เน้นสื่อสารการเรียนรู้ เช่น วิดีทัศน์ และการฝึกซ้ำในสถานการณ์จำลองช่วยพัฒนาทักษะในการพูดจากระดับ B2 ไปสู่ C1 ได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ การฝึกซ้ำยังช่วยเพิ่มความมั่นใจในการใช้คำศัพท์เฉพาะและจัดการสถานการณ์ที่ตึงเครียด (จารุพร ตั้งพัฒนกิจ, 2563) โดยเริ่มจากพนักงานที่สื่อสารได้ดีสามารถให้การขอโทษอย่างจริงใจและการแก้ไขทันทีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Koc, 2018) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Boz & Koc (2019) ที่ได้กล่าวว่า การพัฒนาทักษะภาษาอังกฤษระดับสูง (CEFR C1-C2) ร่วมกับความฉลาดทางอารมณ์ (EI: Emotional Intelligence) และความสามารถในการจดจำอารมณ์ (ERA: Emotion Recognition Ability) จะเสริมสร้างศักยภาพของพนักงานในการจัดการสถานการณ์ท้าทาย เมื่อพนักงานสามารถรับรู้ความไม่พอใจ

ของลูกค้านักต่างชาติผ่านทั้งภาษากายและน้ำเสียง (ERA) และใช้ภาษาอังกฤษอธิบายอย่างชัดเจน (C1-C2) ด้วยท่าทางเอาใจใส่ (EI) จะช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้า

ในอุตสาหกรรมโรงแรมที่มีการแข่งขันสูง การสื่อสารที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพระหว่างพนักงานกับลูกค้าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ปัญหาการสื่อสารภาษาอังกฤษของพนักงานยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ เช่น พนักงานต้อนรับที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ชัดเจนอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการจองห้องพักหรือข้อมูลบริการที่ผิดพลาด ส่งผลให้ลูกค้าไม่พอใจและส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์ของโรงแรม ปัญหาเหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานโรงแรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร ลดข้อผิดพลาด และเสริมสร้างความพึงพอใจของลูกค้า (Ng & Liu, 2025)

ทักษะในการพูดภาษาอังกฤษจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิภาพของพนักงานต้อนรับส่วนหน้า โดยเฉพาะในกระบวนการคืนห้องพักและการชำระเงินที่มีความซับซ้อน อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในประเทศไทยยังขาดการศึกษาความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างทักษะในการพูดภาษาอังกฤษและปัญหาด้านการสื่อสารที่เกิดขึ้นในบริบทนี้ การวิจัยนี้จึงมุ่งตอบคำถามดังกล่าว โดยใช้กรอบแนวคิดจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ (ศรีจิตรา นวรัตน์ภรณ์, 2568) เพื่อตรวจสอบสมมติฐานว่าทักษะการพูดภาษาอังกฤษมีความสัมพันธ์กับปัญหาด้านการสื่อสารในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงิน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้ากับจำนวนปัญหาทักษะด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ยังคงพบในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงิน ที่ระดับนัยสำคัญ $\alpha = .05$
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้าที่มีต่อปัญหาทักษะด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ยังคงพบในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงิน ที่ระดับนัยสำคัญ $\alpha = .05$

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย
การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
2. กลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มเป้าหมายคือ พนักงานต้อนรับส่วนหน้าทั้งหมดของโรงแรมเลยพาเลซ จังหวัดเลย จำนวน 5 คน ซึ่งสำเร็จการศึกษาทั้งสาขาภาษาอังกฤษและสาขาอื่น คัดเลือกโดยวิธีเจาะจงทั้งหมด (Purposive Population)
3. ตัวแปรที่ศึกษา
 - 3.1 ตัวแปรต้น ทักษะการพูดภาษาอังกฤษ
 - 3.2 ตัวแปรตาม จำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ
4. ขอบเขตด้านเวลา

การดำเนินการศึกษาช่วงระหว่างเดือน สิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน 2567 เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานต้อนรับส่วนหน้าของโรงแรมเลยพาเลซ ในแต่ละบุคคลมีเวลาการปฏิบัติงานไม่แน่นอน ดังนั้นในการดำเนินการติดตามการเรียนรู้ต้องเป็นรายบุคคล โดยขึ้นอยู่กับเวลาในช่วงที่กลุ่มเป้าหมายสะดวกในการติดตามประเมินในช่วงพัก หรือไม่ได้ขึ้นปฏิบัติงาน เช่นช่วงวันหยุด ช่วงหลังเลิกงาน (17.00 น.) เวลาที่ปลอดลูกค้ามาติดต่อหรือวันเสาร์-อาทิตย์

5. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 1) แบบคำถามประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษ 2) เกณฑ์การประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษสำหรับผู้ทรงคุณวุฒิ และ 3) แบบรายงานผลการประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานของผู้ทรงคุณวุฒิ

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลเก็บจากการประเมินทักษะในการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษรายบุคคล โดยผู้วิจัยถามคำถามตามสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงินเป็นรายบุคคล โดยผู้วิจัยถามเป็นภาษาไทยและพนักงานพูดตอบเป็นภาษาอังกฤษซึ่งคำตอบจะเน้นการพูดสื่อสารเพื่อความเข้าใจมากกว่าการเน้นไวยากรณ์ และมอบชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองให้กับพนักงานเพื่อกลับไปศึกษา ผู้วิจัยกลับมาเพื่อถามคำถามจากบทเรียนการคืนห้องพักและการชำระเงิน จำนวน 3 ครั้ง แต่ละครั้งจะห่างกัน 2 สัปดาห์ ซึ่งเกณฑ์การประเมินทักษะการพูดมีดังนี้

0.00 - 0.99 หมายถึง ไม่มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ระดับพูดไม่ได้ หรือไม่ตอบคำถาม

1.00 - 1.50 หมายถึง มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ระดับน้อยที่สุด

1.51 - 2.50 หมายถึง มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ระดับน้อย

2.51 - 3.50 หมายถึง มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ระดับปานกลาง

3.51 - 4.50 หมายถึง มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ระดับมาก

4.51 - 5.00 หมายถึง มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ระดับมากที่สุด

หลังจากนั้นส่งมอบคลิปเสียงและวิดีโอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ประเมินทักษะการพูดลงในแบบรายงานผลประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษสำหรับพนักงาน โดยผู้วิจัยให้ความสนใจคือ ระดับทักษะในการพูดที่ต่ำกว่าหรือเท่ากับระดับ“มาก”(≤ 3.5) จำนวน 3 ครั้ง

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิค Pearson Correlation และ Regression Analysis ที่ $\alpha = .05$ โดยใช้โปรแกรม Minitab13

ผลการวิจัย

แสดงผลเรื่องข้อคำถามและจำนวนปัญหาที่พนักงานมีทักษะการพูดภาษาอังกฤษต่ำกว่าหรือเท่ากับระดับพูดได้มาก (≤ 3.5) ดังตารางที่ 1 และแสดงผลเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษมีความสัมพันธ์กับปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ยังคงพบอยู่หรือไม่ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงข้อคำถามและจำนวนปัญหาที่พนักงานยังตอบคำถามได้ต่ำกว่าหรือเท่ากับระดับพุดได้มาก (≤ 3.5)

		จำนวนปัญหาที่ยังคงพบในแต่ละครั้ง														
		กลุ่มที่ไม่จบสาขาภาษาอังกฤษ						กลุ่มที่จบสาขาภาษาอังกฤษ								
		A05			SU04			B01			S02			N03		
		ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3
ข้อ	คำถาม															
1	ลูกค้าเก่ากำลังคืนห้องและแจ้งลูกค้าใหม่ให้รอ	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
2	กล่าวลาลูกค้าที่จะออกจากโรงแรม	1	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
3	กล่าวอวยพรลูกค้า	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	ตอบรับการคืนห้องและชำระค่าห้องพัก	1	1	1	-	-	-	1	1	-	1	1	-	1	-	1
5	ถามเบอร์ห้องพัก	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
6	ถามชื่อลูกค้าเพื่อความมั่นใจ	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	ถามลูกค้าว่าได้ทานอาหารเช้าที่โรงแรมหรือไม่	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
8	ตอบข้อสงสัยลูกค้าในการชำระเงิน	1	1	-	-	-	-	1	-	1	1	-	-	1	-	-
9	แจ้งราคาค่าใช้จ่ายรวม	1	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	-	1	-	-
10	ถามลูกค้าจะชำระเงินโดยเงินสด บัตรเครดิต หรือชำระผ่านบิล	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
11	ถามลูกค้าจะชำระเงินโดยเช็คเดินทาง หรือ บัตรเครดิต	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	ตอบอัตราแลกเปลี่ยนสกุลเงินดอลลาร์ออสเตรเลีย	1	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	1	1	-
13	ถามลักษณะธนบัตรที่ลูกค้าต้องการแลกเงินทอนเป็นธนบัตรย่อย	1	1	1	-	-	-	1	1	-	1	1	-	1	-	-
14	ถามลักษณะธนบัตรย่อยที่ลูกค้าต้องการแลกเช็คเดินทาง	1	1	1	-	-	-	1	1	-	1	1	1	1	-	-
15	ตอบรับการชำระเงินด้วยเช็คเดินทางตามที่ลูกค้าต้องการ	1	1	1	-	-	-	1	1	-	1	1	-	1	1	-
16	ถามลูกค้าว่ามีบัตรเครดิตประเภทใด	1	1	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-	-	-	-
17	ตอบลูกค้าว่าโรงแรมรับชำระเงินโดยผ่านบัตรเครดิตแบบยูโรและแบบอเมริกัน	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	1	-	-
18	ขอบัตรเครดิตจากลูกค้า	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
19	รับบัตรและกล่าวขอบคุณเมื่อลูกค้าขึ้นบัตรเครดิตให้	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
20	กล่าวขอบคุณเมื่อคืนบัตรเครดิตและขอแลกเงินลูกค้า	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	ยื่นใบเสร็จให้กับลูกค้า	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
22	กล่าวขอเรื่องสัมภาระของลูกค้าภายหลังยื่นใบเสร็จให้ลูกค้า	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-
23	กล่าวหลังจากลูกค้าชำระเงินค่าห้องพักเรียบร้อยแล้วและกำลังจะออกจากโรงแรม	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
24	กล่าวขอบคุณลูกค้าจะมีความสุขที่พักกับโรงแรมเรา	1	1	1	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-
25	ตอบรับการชำระเงินด้วยเช็คส่วนตัว	1	1	1	-	-	-	1	-	-	1	1	-	1	-	-
26	ปฏิเสธรับเช็คส่วนตัวเพราะเป็นกฎของโรงแรม	1	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
27	ขอความช่วยเหลือจากผู้จัดการเพื่อช่วยตัดสินใจ	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
รวมจำนวน (ข้อ)		21	14	9	0	0	0	14	5	0	17	10	2	8	3	1

จากตารางที่ 1 ปัญหาในที่นี้ หมายถึง ระดับทักษะที่ต่ำกว่าหรือเท่ากับระดับพุดได้มาก (≤ 3.5) สรุปได้ดังนี้

A05: ครั้งที่ 1, 2, 3 พบจำนวนปัญหา 21, 14, และ 9 ข้อ ตามลำดับ

SU04: ครั้งที่ 1, 2, 3 ไม่มีปัญหา

B01: ครั้งที่ 1, 2, 3 พบจำนวนปัญหา 14, 5, และ 0 ข้อ ตามลำดับ

S02: ครั้งที่ 1, 2, 3 พบจำนวนปัญหา 17, 10, และ 2 ข้อ ตามลำดับ

N03: ครั้งที่ 1, 2, 3 พบจำนวนปัญหา 8, 3, และ 1 ข้อ ตามลำดับ

สรุปว่า จำนวนปัญหาด้านการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้าลดลงอย่างต่อเนื่องจากครั้งที่ 1 ถึง 3 หลังการฝึกด้วยชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง แสดงให้เห็นว่าการฝึกซ้ำๆ หลายๆ ครั้งในแต่ละสัปดาห์ ช่วยพัฒนาความมั่นใจและความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษกับจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

สถิติ : Pearson Correlation ที่ $\alpha = .05$ วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม MiniTab 13

สมมติฐาน

$H_0 : \rho = 0$ ทักษะการพูดภาษาอังกฤษไม่มีความสัมพันธ์กับจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

$H_1 : \rho \neq 0$ ทักษะการพูดภาษาอังกฤษมีความสัมพันธ์กับจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

	พนักงาน	การทดสอบการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษ		
		ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3
ระดับทักษะการพูด	B1	3.4	3.8	4.5
	S2	2.2	3.7	4.2
	N3	3	4.1	4.4
	A5	2.2	3.2	3.8
	SU4	4.6	4.7	5
ปัญหาของพนักงาน (ข้อ)	B1	14	5	1
	S2	17	10	2
	N3	8	3	1
	A5	21	14	9
	SU4	0	0	0

Pearson correlation of skills and problem = -0.920 และ p-value = 0.001

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่า p-value = 0.001 < .05 แปลว่าทักษะการพูดภาษาอังกฤษมีความสัมพันธ์ (r=-0.920) อย่างมีนัยสำคัญกับจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

ค่าความสัมพันธ์ (r=-0.920) จัดอยู่ในระดับ “สูงมาก” หมายถึงตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดและมีทิศทางตรงกันข้ามกันอย่างเด่นชัด

สรุปว่า ทักษะการพูดภาษาอังกฤษมีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญกับจำนวนปัญหาการพูดภาษาอังกฤษ กล่าวคือ ยิ่งพนักงานมีทักษะการพูดภาษาอังกฤษสูง จำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษยิ่งลดลง จึงแสดงให้เห็นว่าทักษะการพูดที่ดีช่วยเพิ่มความเข้าใจ ลดข้อผิดพลาด และยกระดับคุณภาพการให้บริการในสถานการณ์คืนห้องพักและการชำระเงิน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ 1

ตารางที่ 3 ผลกระทบของทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่มีต่อจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษในการคืนห้องพักและการชำระเงิน

สถิติ : Regression Analysis ที่ $\alpha = .05$ วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม MiniTab 13

สมมติฐาน

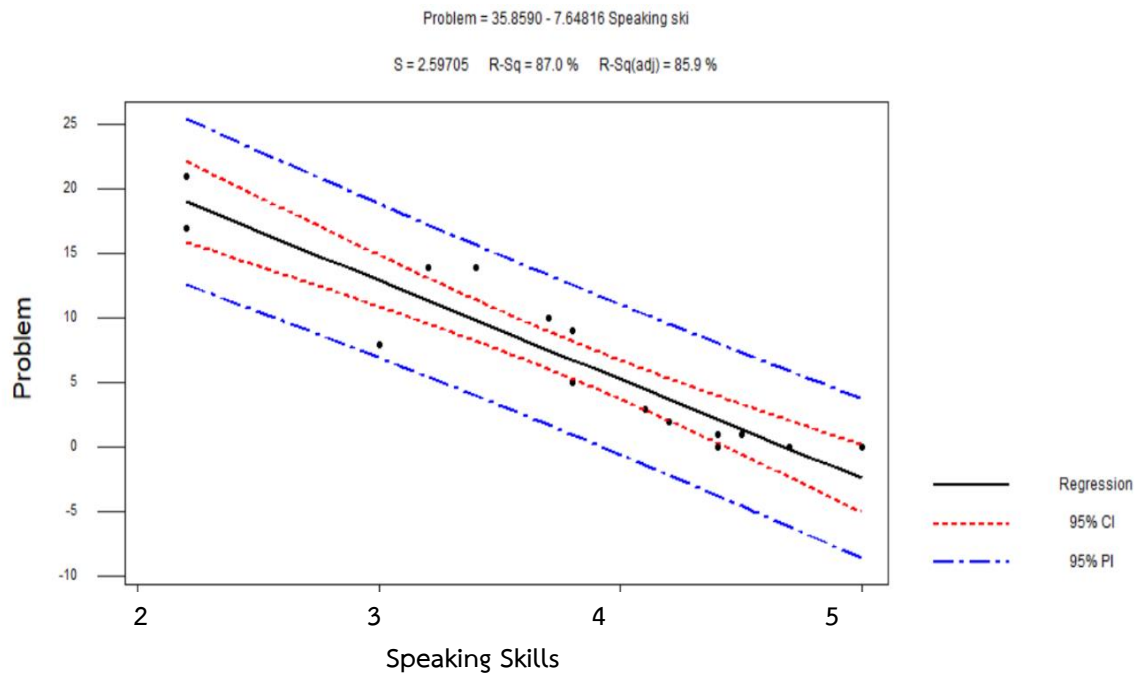
$H_0 : \beta = 0$ ทักษะการพูดภาษาอังกฤษไม่มีผลกระทบกับจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

$H_1 : \beta \neq 0$ ทักษะการพูดภาษาอังกฤษมีผลกระทบกับจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

ผลของการทดสอบ Regression :

1. สมการ Regression: จำนวนปัญหาการสื่อสาร (ข้อ) = 35.8590 – (7.64816x ทักษะการพูดภาษาอังกฤษ)

$S = -2.59705$ $r^2 = 87.0 \%$ $r^2 (\text{adj}) = 85.9 \%$

ภาพประกอบที่ 1 สมการความสัมพันธ์ของผลกระทบของทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่มีต่อจำนวนปัญหา
ด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษในการคืนห้องพักและการชำระเงิน

จาก Regression Analysis พบว่า ค่า p-value = 0.00 < .05 แปลว่าทักษะการพูดภาษาอังกฤษ
มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษ

r^2 (adj) = 85.9% อธิบายความแปรปรวนของปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษได้ถึง 85.9%

Slope = -7.65 อธิบายทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น 1 หน่วย จำนวนปัญหาด้านการสื่อสาร
ภาษาอังกฤษจะลดลงเฉลี่ย 7.65 ข้อ

2. ตารางวิเคราะห์ Analysis of Variance ผลกระทบของทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่มีต่อจำนวนปัญหา
ด้านการสื่อสารในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงิน

Source	Df	SS	MS	F	p-value
Regression	1	584.319	584.319	86.634	0.000
Error	13	87.681	6.745		
Error	14	672.000			

จากตารางที่ 3 พบว่า

ค่า p-value = 0.000 < .05 จึงปฏิเสธ H_0 และยอมรับ H_1 ว่าทักษะในการพูดสื่อสาร
ภาษาอังกฤษมีผลกระทบต่อจำนวนปัญหาการสื่อสารในครั้งที่ 1, 2, และ 3 ที่ระดับนัยสำคัญ $\alpha = .05$

สรุปว่า หากพนักงานต้อนรับส่วนหน้ามีทักษะการพูดภาษาอังกฤษดีขึ้นเท่าใด ปัญหาด้านการ
สื่อสารภาษาอังกฤษในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงินจะลดลงอย่างมีนัยสำคัญซึ่งสอดคล้อง
กับวัตถุประสงค์ที่ 2

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย เมื่อพิจารณาผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาด้านการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษของพนักงานภายหลังการฝึกด้วยชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองในครั้งที่ 1 พบว่า ปัญหาหลักที่พนักงานประสบคือ ความประหม่าและความไม่มั่นใจในการพูด ส่งผลให้พนักงานลืมนเนื้อหาที่ได้เรียนรู้มาและไม่กล้าสื่อสารอย่างเต็มที่ พฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนออกมาในรูปแบบของการใช้เสียงที่เบาในการตอบคำถามและการขาดการสบตาขณะสื่อสาร ซึ่งเป็นสัญญาณชัดเจนของความวิตกกังวลในการพูดตามที่จารุพร ตั้งพัฒนกิจ (2563) ได้กล่าวไว้ว่า ความวิตกกังวลนี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้เรียนหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษ ส่งผลให้ทักษะการพูดสื่อสารไม่พัฒนาอย่างที่ควรจะเป็น

ความวิตกกังวลในการพูดนี้ไม่เพียงแต่เป็นปัญหาทางจิตใจเท่านั้น แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้และการจดจำข้อมูล เนื่องจากผู้เรียนที่มีความเครียดสูงจะมีสมาธิลดลงและไม่สามารถให้ความสนใจกับเนื้อหาที่เรียนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hergenhahn and Olson (1993, อ้างใน ทิศนา แคมมณี, 2556) ที่ระบุว่า หากผู้เรียนไม่ได้ฝึก ทบทวน หรือทำซ้ำอย่างสม่ำเสมอ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวรและมักนำไปสู่การลืมนเนื้อหาที่เรียนมาในที่สุด

หลังจากพนักงานได้รับแนวทางการพูดตอบคำถามและมีการทบทวนบทเรียนโดยการอ่าน ดูวิดีโอ ฟังเสียงเจ้าของภาษา และฝึกซ้ำอย่างต่อเนื่องในครั้งที่ 2 พบว่าปัญหาดังกล่าวลดลงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ Brown (2007) ที่ระบุว่า หากผู้เรียนมีความเข้าใจในภาษาอังกฤษและสามารถเลือกใช้ภาษาพูดให้เหมาะสมกับบริบทการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง ผู้เรียนจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

การฝึกซ้ำและการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีบทบาทสำคัญในการช่วยให้พนักงานเกิดความมั่นใจและพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มพนักงานที่เริ่มต้นด้วยจำนวนปัญหาสูง เช่น พนักงาน B01 ที่พบปัญหาถึง 14 ข้อในครั้งที่ 1 แต่ลดลงจนเหลือ 0 ข้อในครั้งที่ 3 ซึ่งสนับสนุนทฤษฎีการจำได้ของ Atkinson & Shiffrin (1971) ได้อธิบายว่าการทบทวนซ้ำช่วยให้ข้อมูลถูกเก็บไว้ในความจำระยะยาว

นอกจากนี้ ยังพบปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลลัพธ์ของการฝึกการเรียนรู้ ได้แก่

1. การลดลงของความวิตกกังวล ความวิตกกังวลเป็นอุปสรรคหลักที่ทำให้พนักงานไม่กล้าพูดและขาดความมั่นใจในครั้งแรก แต่หลังจากผ่านการฝึกและมีความคุ้นเคยกับบริบทการสื่อสารมากขึ้น ความมั่นใจในการพูดก็เพิ่มขึ้นตามลำดับ โดยพนักงานเริ่มใช้เสียงที่ชัดเจนและมีการสบตาเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นสัญญาณของความมั่นใจที่เพิ่มขึ้นในกระบวนการสื่อสาร สอดคล้องกับทฤษฎีของ Brown (2007) ที่กล่าวว่าความมั่นใจเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนใช้ภาษาธรรมชาติได้มากขึ้น แม้จะมีข้อผิดพลาดทางไวยากรณ์ และสนับสนุนผลการศึกษาของจารุพร ตั้งพัฒนกิจ (2563) ที่พบว่าพนักงานที่มีความมั่นใจจะกล้าใช้ภาษาอังกฤษมากขึ้น

2. ความหลากหลายของพื้นฐานทักษะภาษาอังกฤษของพนักงาน พื้นฐานทักษะและประสบการณ์ของพนักงานมีผลต่อความก้าวหน้าในการฝึกเรียนรู้ เช่น พนักงาน SU04 ที่ไม่มีปัญหาในการพูดสื่อสารเลยในทั้ง 3 ครั้ง เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความสนใจและชอบศึกษาภาษาอังกฤษอยู่แล้ว อีกทั้งยังมีประสบการณ์ทำงานกับชาวต่างชาติมาหลายปี ทำให้มีความคล่องแคล่วในการใช้ภาษาดี ในขณะที่พนักงานบางคนที่ยังประสบปัญหาด้านภาษาแต่ขาดประสบการณ์จริงกลับพบปัญหามากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของจารุพร

ตั้งพัฒนกิจ (2563) ที่ระบุว่าความมั่นใจในการใช้ภาษาอังกฤษเกิดจากการฝึกฝนในสถานการณ์จริงมากกว่าการท่องจำกฎไวยากรณ์เพียงอย่างเดียว

3. ความเร็วในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล พนักงานแต่ละคนมีจังหวะและความเร็วในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน เช่น พนักงาน N03 ที่มีปัญหาน้อยตั้งแต่เริ่มต้นและพัฒนารวดเร็ว โดยมีปัญหา 8 ข้อในครั้งแรก ลดลงเหลือ 3 ข้อในครั้งที่สอง และเหลือ 1 ข้อในครั้งที่สาม ขณะที่พนักงาน A05 ยังคงมีปัญหาลืออยู่ในระดับหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าการฝึกเรียนรู้จำเป็นต้องปรับให้เหมาะสมกับระดับทักษะและความสามารถของแต่ละบุคคล เพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เฉพาะบุคคลที่เน้นการปรับวิธีการสอนตามความต้องการและศักยภาพของผู้เรียน (Zhao, 2025)

4. บทบาทของสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง การใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีความหลากหลาย เช่น ภาพวิดีโอ ฟังเสียงเจ้าของภาษา และแบบฝึกหัด ทำให้พนักงานสามารถเลือกวิธีเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองได้มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น โดยสื่อเหล่านี้ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แบบหลายมิติซึ่งช่วยเพิ่มความเข้าใจและการจดจำเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น

ผลการศึกษารังนี้ชี้ให้เห็นว่า การฝึกด้วยชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองที่เน้นการทบทวนและฝึกซ้ำอย่างต่อเนื่อง สามารถช่วยลดปัญหาความวิตกกังวลและเพิ่มความมั่นใจในการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ การพิจารณาปัจจัยเฉพาะบุคคล เช่น พื้นฐานทักษะและความเร็วในการเรียนรู้ ยังเป็นสิ่งสำคัญที่ควรนำมาปรับใช้ในการออกแบบการฝึกเรียนรู้ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต เพื่อให้การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานเป็นไปอย่างยั่งยืนและตอบสนองความต้องการขององค์กรได้อย่างแท้จริง

จากตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วย Pearson Correlation พบว่ามีความสัมพันธ์ทางลบสูงมากและมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = -0.920$, $p = 0.001$) ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้ากับจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงินใน 3 ช่วงเวลา ซึ่งหมายความว่าพนักงานที่มีทักษะการพูดภาษาอังกฤษดี จะมีแนวโน้มพบปัญหาน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับสมมติฐาน H_1 และปฏิเสธสมมติฐาน H_0 ที่กล่าวว่าทักษะการพูดภาษาอังกฤษและจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษไม่มีความสัมพันธ์กัน

ความสัมพันธ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของทักษะการพูดภาษาอังกฤษในการจัดการกับสถานการณ์ที่ซับซ้อนและท้าทายในอุตสาหกรรมโรงแรม โดยเฉพาะในบริบทที่พนักงานต้อนรับส่วนหน้าจำเป็นต้องรับมือกับความหลากหลายของอารมณ์และความพึงพอใจของลูกค้าต่างชาติที่มีความคาดหวังสูงและแตกต่างกัน พนักงานต้อนรับส่วนหน้ามักจะต้องทำงานหลายหน้าที่พร้อมกัน เช่น การรับคืนห้องพักจากลูกค้าเก่า การลงทะเบียนลูกค้าใหม่ และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในทันที โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีความเร่งด่วนและความกดดันสูง เช่น ช่วงวันหยุดยาวหรือเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษอย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความสับสนและความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นสอดคล้องกับ Koc (2018) ได้กล่าวถึงปัญหาที่พบในโรงแรมระดับ 4 ดาวขึ้นไปว่า พนักงานต้องจัดการกับปริมาณงานที่มากและต้องรองรับความคาดหวังที่หลากหลายของลูกค้าพร้อมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยทักษะการพูดภาษาอังกฤษในระดับดีมากเพื่อช่วยประคับประคองอารมณ์ของลูกค้าและแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม

ในทางปฏิบัติ ความท้าทายเหล่านี้สะท้อนผ่านสถานการณ์จริงที่พนักงานต้องเผชิญ เช่น งานวิจัยของ Boz & Koc (2019) พบว่าลูกค้ามักแสดงอารมณ์ไม่พอใจผ่านสีหน้าและท่าทาง โดยเฉพาะในกรณีที่ลูกค้าจองที่พักผ่าน OTA ในช่วงวันหยุดยาว เมื่อลูกค้าเข้าพักและชำระเงิน อาจเกิดปัญหาการตัดเงินซ้ำซ้อนจากบัตรเครดิต หรือปัญหาบัตรเครดิตถูกปฏิเสธ เช่น วงเงินไม่เพียงพอ หรือระบบล้นเหลว ทำให้ลูกค้าไม่ทราบว่าต้องแก้ไขอย่างไร หรือในกรณีที่ลูกค้าจองห้องพักจากต่างประเทศและถูกตัดเงินด้วยอัตราแลกเปลี่ยนที่ไม่เป็นธรรม หรือมีค่าธรรมเนียมแอบแฝงจากการแปลงสกุลเงินที่สูง ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ทำให้พนักงานต้อนรับส่วนหน้าต้องเป็นด่านแรกในการรับมือกับความไม่พึงพอใจของลูกค้า

ดังนั้น การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในสถานการณ์เหล่านี้ Maharaj et al., (2025) ชี้ให้เห็นว่าทักษะการสื่อสารที่ชัดเจนและแม่นยำส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการบริการ ตัวอย่างเช่น ในกรณีปัญหาการชำระเงิน เช่น การตัดเงินซ้ำซ้อน (Double Charging) หรือการปฏิเสธบัตรเครดิต (Declined Transactions) พนักงานต้องมีทักษะการพูดในระดับสูง (เช่น CEFR C1-C2) เพื่ออธิบายคำศัพท์เฉพาะ เช่น “pre-authorization” หรือ “refund processing time” อย่างมีอาชีพและเข้าใจง่าย ซึ่งช่วยลดความสับสนและความไม่พอใจของลูกค้า แม้ว่าปัญหาจะไม่ได้เกิดจากพนักงานเองก็ตาม

นอกจากทักษะทางภาษาแล้ว ความสามารถในการจัดการอารมณ์และความสัมพันธ์กับลูกค้าก็มีความสำคัญ ผลการศึกษาของ Tsai & Lou (2025) สนับสนุนว่า การรับมือและฟื้นฟูอารมณ์ไม่พอใจของลูกค้าให้กลายเป็นประสบการณ์ที่ดีได้ ต้องอาศัยความฉลาดทางอารมณ์ และทักษะการสื่อสารที่ดีมาก พนักงานต้องสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองในสถานการณ์กดดัน เช่น พูดด้วยเสียงนิ่ง ไม่ตอบโต้ด้วยอารมณ์ ใช้คำพูดที่แสดงความเข้าใจ เช่น “ขอโทษที่ทำให้คุณรู้สึกแบบนี้” แทนการเถียงว่า “คุณเข้าใจผิด” และเสนอทางออกแทนการยืนยันว่าตัวเองถูก รวมถึงสร้างสัมพันธ์ที่ดีด้วยการยิ้มและเรียกชื่อลูกค้าในขณะให้บริการ ซึ่งช่วยลดความตึงเครียดและสร้างความไว้วางใจ

ความคาดหวังของลูกค้าที่สูงขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มที่จองผ่าน OTA ยังเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้ทักษะการสื่อสารมีความสำคัญมากขึ้น Talwar et al., (2020) ระบุว่าลูกค้าที่จองผ่าน OTA มีความคาดหวังสูงต่อการสื่อสารที่ชัดเจนและโปร่งใสเกี่ยวกับนโยบายการชำระเงิน และ Koc (2018) ยังเน้นย้ำว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสนับสนุนให้การบริการที่ดีขึ้น เช่น การจัดการข้อร้องเรียนด้านการเงิน ช่วยลดผลกระทบจากความล้มเหลวของบริการได้อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ Pearson Correlation ที่ชี้ว่าทักษะการพูดที่ดีช่วยลดปัญหาการสื่อสารได้จริง

ด้านของระดับทักษะภาษาอังกฤษ พบว่าความต้องการทักษะในระดับสูงขึ้นตามความซับซ้อนของสถานการณ์ Maharaj et al., (2025) ระบุว่า ทักษะภาษาอังกฤษระดับ B2 ตามเกณฑ์ CEFR เพียงพอสำหรับการสื่อสารทั่วไป แต่ในสถานการณ์ที่ซับซ้อน เช่น การแก้ไขข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการชำระเงิน จำเป็นต้องใช้ทักษะระดับ C1 ขึ้นไป ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ กนต์ธร อรุณไชย (2563) ที่พบว่าพนักงานในโรงแรมกรุงเทพฯ ร้อยละ 68 มีทักษะอยู่ในระดับ B1-B2 เท่านั้น ซึ่งอาจไม่เพียงพอสำหรับการจัดการสถานการณ์ที่ซับซ้อนและต้องการความแม่นยำในการสื่อสารในระดับสูง

ด้วยเหตุนี้ การฝึกจึงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการยกระดับทักษะภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้าของโรงแรม โดยเฉพาะในบริบทที่มีความท้าทายจาก OTA และความหลากหลายของลูกค้า งานวิจัยของ กนต์ธร อรุณไชย (2563) แสดงให้เห็นว่า การฝึกด้วยสื่อการเรียนรู้ เช่น วิดีทัศน์ และการฝึกซ้ำในสถานการณ์จำลองช่วยพัฒนาทักษะการพูดจากระดับ B2 ไปสู่ C1 ได้อย่างมีนัยสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การฝึกซ้ำยังช่วยเพิ่มความมั่นใจและความสามารถในการจัดการสถานการณ์ที่ตึงเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ จารุพร ตั้งพัฒนกิจ (2563) ระบุว่า การฝึกซ้ำช่วยเพิ่มความมั่นใจของพนักงานในการใช้คำศัพท์เฉพาะและจัดการสถานการณ์ตึงเครียด เช่น การเจรจากับลูกค้าที่ไม่พอใจ โดยแนะนำให้โรงแรมจัดโปรแกรมฝึกอบรมที่เน้นการสื่อสารเกี่ยวกับการชำระเงิน รวมถึงการใช้คำศัพท์ด้านการเงินและการรับมือกับสำเนียงหลากหลายของลูกค้าต่างชาติ

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่ดีมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการลดปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่เกิดขึ้นในกระบวนการคืนห้องพักและการชำระเงินของโรงแรม โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความซับซ้อนและต้องการการจัดการอารมณ์ของลูกค้าอย่างมืออาชีพ การฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่เหมาะสมและต่อเนื่องจะเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทักษะนี้ เพื่อให้พนักงานสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความพึงพอใจสูงสุด

จากตารางที่ 3 การวิเคราะห์สมการถดถอยแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้ากับจำนวนปัญหาที่เกิดขึ้นในการสื่อสารกับลูกค้า โดยค่าความชัน (Slope) เท่ากับ -7.65 หมายความว่า ทุกๆ 1 หน่วยที่ทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น จะทำให้ปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษลดลงเฉลี่ย 7.65 ข้อ ในขณะที่ค่าคงที่ (Intercept) เท่ากับ 35.86 หมายความว่า หากทักษะการพูดเป็น 0 คาดว่าจะพบปัญหาเฉลี่ย 35.86 ข้อ

ค่าความชันนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในเชิงปฏิบัติ เพราะชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะการพูดจากระดับ B2 เป็น C1 ตามมาตรฐาน CEFR สามารถลดปัญหาการสื่อสารได้ถึง 7-8 ข้อ ซึ่งสะท้อนถึงความคุ้มค่าและประสิทธิผลของการฝึกภาษาอังกฤษแบบเข้มข้น การฝึกที่มุ่งเน้นการยกระดับทักษะนี้จึงเป็นมากกว่าการเพิ่มความรู้ทางภาษา แต่ยังเป็นการลดข้อผิดพลาดที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการบริการและประสบการณ์ของลูกค้า

ในบริบทของอุตสาหกรรมโรงแรม พนักงานที่มีทักษะระดับ B2 สามารถสื่อสารเรื่องทั่วไปได้ดี แต่เมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ซับซ้อน เช่น การจัดการข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการชำระเงิน หรือปัญหาทางการเงินที่เกิดขึ้นระหว่างลูกค้าและ OTA จำเป็นต้องใช้ทักษะระดับ C1 ขึ้นไปเพื่อให้สามารถอธิบายคำศัพท์เฉพาะและแก้ไขปัญหาได้อย่างมืออาชีพ Maharaj et al., (2025)

ค่าทางสถิติที่สนับสนุนความน่าเชื่อถือของโมเดลนี้ ได้แก่ ค่า $p\text{-value} = 0.000$ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ทักษะการพูดมีผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่า $F\text{-statistic} = 86.63$ ซึ่งบ่งชี้ว่าโมเดลนี้เหมาะสมและสามารถอธิบายข้อมูลได้ดีมาก ค่า r จากการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เท่ากับ -0.920 และค่า r^2 (adjusted) อยู่ที่ 85.9% หมายความว่าโมเดลนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของปัญหาการสื่อสารได้ถึง 85.9% โดยทักษะการพูดเป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อปัญหา

แผนภาพการกระจาย (Scatter Plot) แสดงจุดข้อมูลที่กระจายอย่างชัดเจนใกล้เส้นถดถอย แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ (r^2 (adjusted) = 85.9%) ระหว่างทักษะการพูดภาษาอังกฤษและจำนวนปัญหาด้านการสื่อสารภาษาอังกฤษที่เกิดขึ้น ซึ่งยืนยันถึงความน่าเชื่อถือและความแม่นยำของโมเดลนี้

ความสำคัญของการฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษในอุตสาหกรรมโรงแรม เพื่อสนับสนุนผลการวิเคราะห์นี้ งานวิจัยหลายเรื่องที่ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการฝึกทักษะการพูด ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Maharaj et al., (2025) พบว่าทักษะการพูดภาษาอังกฤษในระดับสูง (C1 ขึ้นไปตาม CEFR) มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานต้อนรับส่วนหน้า โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่

ต้องจัดการกับข้อร้องเรียนและปัญหาการชำระเงินที่ซับซ้อน นอกจากนี้ Koc (2018) ยังระบุว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยลดข้อร้องเรียนและเพิ่มความพึงพอใจของลูกค้าในโรงแรมระดับหรูได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่เน้นทักษะการสื่อสารเชิงปฏิบัติและการจำลองสถานการณ์จริงจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับพนักงานต้อนรับส่วนหน้า เพื่อเพิ่มความมั่นใจและความสามารถในการจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมืออาชีพ

นอกจากนี้ งานวิจัย Fachria et al., (2025) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมภาษาอังกฤษเพื่อการโรงแรมที่เน้นการใช้ภาษาในสถานการณ์จริงและกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อเพิ่มความสามารถในการสื่อสารของพนักงานและบุคลากรในโรงแรมระดับนานาชาติ จากงานวิจัย และบทสัมภาษณ์ ผลการศึกษพบว่า หลักสูตรนี้ช่วยเพิ่มความสามารถในการสื่อสารภาษาอังกฤษและได้ยกระดับคุณภาพในการบริการ ความพึงพอใจของลูกค้า และชื่อเสียงของโรงแรมในระดับสากลได้ ดังนั้นการฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่เหมาะสมและต่อเนื่อง ไม่เพียงแต่ช่วยลดปัญหาการสื่อสารและข้อผิดพลาดในการให้บริการเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของโรงแรมในสายตาของลูกค้าชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของธุรกิจโรงแรมยุคใหม่อย่างไรก็ตาม Aini et al., (2024) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การนำ AI (ปัญญาประดิษฐ์) มาช่วยในการพัฒนาการเรียนรู้และฝึกภาษาอังกฤษโดยการจำลองสถานการณ์จริง โดยเน้นทักษะภาษาอังกฤษและการโต้ตอบกับลูกค้าชาวต่างชาติ ผลการศึกษพบว่า AI ช่วยให้พนักงานโรงแรมสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดีขึ้น มั่นใจมากขึ้น และส่งผลให้ความพึงพอใจของลูกค้าเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. โรงแรมควรสนับสนุนการจัดโปรแกรมฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษแบบเน้นสถานการณ์จริง โดยเฉพาะในบริบทการเงินและการบริการลูกค้า เพื่อเพิ่มความมั่นใจให้พนักงาน หรือจัดให้มีคู่มือให้พนักงานต้อนรับส่วนหน้าปฏิบัติเมื่อเกิดความผิดพลาดในเรื่องการชำระเงิน
2. การเรียนรู้ภาษาอังกฤษในสถานการณ์การคืนห้องพักและการชำระเงินมีความซับซ้อนมีคำศัพท์เฉพาะที่หลากหลาย จึงควรออกแบบเน้นสถานการณ์จริง เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ควรส่งเสริมการเรียนรู้นอกเวลาผ่าน Mobile Learning โดยอาศัยวินัยในตนเอง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และเพื่อทดสอบทักษะการทำงานภายใต้ความกดดัน
3. ทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษที่ดี โดยเฉพาะทักษะการพูดอาจต้องใช้เวลาในการพัฒนา และอาจเป็นข้อจำกัดสำหรับพนักงานบางคน ดังนั้น การจัดอบรมเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมของเจ้าของภาษาอังกฤษจึงเป็นสิ่งจำเป็นและควรให้ความสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). สถิตินักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางเข้าประเทศไทยปี 2566. สืบค้นวันที่ 19 เมษายน 2568, จาก <https://mots.go.th/news/category/55>
- กนต์ธร อรุณไชย. (2563). การศึกษาปัญหาการใช้ภาษาอังกฤษของพนักงานต้อนรับส่วนหน้า กรณีศึกษา: โรงแรมแห่งหนึ่งในย่านสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. กรุงเทพฯ.

- จารุพร ตั้งพัฒนกิจ. (2563). อิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษโดยมีแรงจูงใจเป็นตัวแปร คั่นกลางและความวิตกกังวลเป็นตัวแปรกำกับ. *วารสารบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ราชชมงคลล้านนา*, 8(2), 111-126.
- แจ่มจันทร์ บุญโญปกรณ์. (2565). การพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษของผู้ประกอบการการท่องเที่ยวเพื่อยกระดับการให้บริการการท่องเที่ยวบนชีวิตวิถีใหม่ด้วยแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi*, 4(2), 402-414.
- ฐานเศรษฐกิจ. (2568). ต่างชาติเที่ยวไทยเฉียด 24 ล้านคนแล้ว เปิด 5 ชาติเข้าไทยสูงสุด. สืบค้นวันที่ 1 ตุลาคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/o8pcP>
- ทิตินา เขมมณี. (2556). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีจิตรา นวรัตน์ภรณ์. (2568). การศึกษาความคงทนในทักษะการพูดสื่อสารภาษาอังกฤษพนักงานต้อนรับส่วนหน้าของโรงแรมเลยพาเลซ จังหวัดเลย โดยการใช้ชุดสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- Aini, N., Rahman, A., & Ong, M. (2024). Exploring the role of Artificial Intelligence in enhancing communication competence among hospitality employees. *Tourism and Hospitality Management Perspectives*, 56, 100363. <https://doi.org/10.1016/j.thmp.2024.100363>
- Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1971). The control of short-term memory. *Scientific American*, 224(2), 82–90.
- Boz, H. & Koc, E. (2019). Development of hospitality and tourism employees' emotional intelligence through developing their emotion recognition abilities. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 29(2), 121-138.
- Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching* (5th ed.). New York: Longman.
- Fachria, Y. M., Amalia, M., Susi, I., Rizki, A., & Ratna, R. (2025). Hospitality English: Essential Phrases for Hotel and Tourism Professionals. *IJERE Journal*, 4(1), 211-224.
- Koc, E. (2018). Service failures and recovery in hospitality and tourism: a review of literature and recommendations for future research. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 1-24.
- Maharaj, M., Pawar, S., & Rani, M. (2025). A study on Impact of travel agency services on customer satisfaction. *International Journal of Engineering, Business and Management (IJEEM)*, 9(2), 10-16.
- Ng, Y. L. & Liu, C. H. (2025). Cultivating adaptability and competency through enhancing hotel employability skills and language communication abilities. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 15-29.

- Talwar, S., Dhir, A., Kaur, P., & Mäntymäki, M. (2020). Why do people purchase from online travel agencies (OTAs)? A consumption values perspective. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 29(4), 1-11.
- Tsai, C. M., Huang, Y. F. & Lou, K. R. (2025). The Effects of Service Quality, Brand Loyalty, and Customer Satisfaction on Repurchase Intention. *An Empirical Case Study of Online Travel Agents in Taiwan. Asia Pacific Viewpoint*, 66 (1), 73-84.
- Zhao, Z. (2025). Understanding the Role of Personalized Learning Pathways in Enhancing Academic Confidence among ESL Students in Overseas Study Contexts. *Journal of Education and Educational Research*, 13(2), 24-25.

การออกแบบนวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลผ่านบทบาทนายหนังตะลุง

อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา

Designing digital communication innovations through the role of
Shadow puppet master, Khuan Niang District, Songkhla Province

ธีระ ราชapol¹
Teera Rachapol¹

Received: October 30, 2025

Revised: December 18, 2025

Accepted: December 29, 2025

บทคัดย่อ

หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สะท้อนภูมิปัญญา วัฒนธรรม และคติความเชื่อของชาวภาคใต้มายาวนาน โดยมี “นายหนังตะลุง” เป็นผู้ดำเนินเรื่อง ถ่ายทอดสาระและความบันเทิงผ่านการว่าบท การสนทนา และการเชิดตัวหนังบนจอผ้า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลผ่านบทบาทของนายหนังตะลุง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสืบสานศิลปะหนังตะลุงให้แก่เยาวชนในพื้นที่อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่ นักเรียนมัธยมปลายจำนวน 15 คน และ นายหนังตะลุงและผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อและวัฒนธรรมจำนวน 6 คน โดยใช้แนวทางการออกแบบสื่อดิจิทัลในรูปแบบมัลติมีเดียที่ผสมผสานข้อความ ภาพ เสียง และภาพเคลื่อนไหว ผ่านการเล่าเรื่องของตัวละครในรูปแบบแอนิเมชันและวิดีโอสั้นเพื่อเผยแพร่บนแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ และติ๊กต็อก

ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้บทบาทนายหนังตะลุงในสื่อดิจิทัลช่วยให้ผู้ชม โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน เกิดความสนใจ เข้าใจเนื้อหา และตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของหนังตะลุงมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นแนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่ศิลปะพื้นบ้านให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้การดำเนินงานยังสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อดิจิทัล และนายหนังตะลุงในท้องถิ่น เพื่อพัฒนาและถ่ายทอดองค์ความรู้ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืน ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า การออกแบบนวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลโดยใช้บทบาทนายหนังตะลุง เป็นแนวทางสำคัญในการเชื่อมโยงศิลปะดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านภาคใต้ให้คงอยู่และพัฒนาอย่างต่อเนื่องในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: การออกแบบนวัตกรรม, การสื่อสารดิจิทัล, นายหนังตะลุง, หนังตะลุง, สื่อสังคมออนไลน์

¹ อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Thaksin University, Email: Teera.r@tsu.ac.th

Abstract

Nang Talung is a traditional folk performance art that has long reflected the wisdom, culture, and beliefs of Southern Thai people. The “Nai Nang Talung” (shadow puppet master) acts as the main storyteller, conveying knowledge and entertainment through recitation, dialogue, and the manipulation of puppets behind a cloth screen. This research aims to develop digital communication innovations through the role of the Nai Nang Talung to promote learning and preserve the art of Nang Talung among youth in Khuan Niang District, Songkhla Province. The research sample consisted of 15 upper secondary school students, as well as 6 Nang Talung masters and experts in media and culture. The study employed a digital media design approach in a multimedia format that integrates text, images, sound, and animation. Storytelling was presented through animated characters and short video clips disseminated on social media platforms such as Facebook, YouTube, and TikTok.

The findings revealed that applying the role of the Nai Nang Talung in digital media increased interest, understanding, and cultural appreciation of Nang Talung, especially among young audiences. This method is also an effective way to preserve and disseminate folk arts to new generations. Additionally, the implementation fostered collaborative networks among local schools, digital media experts, and local Nang Talung masters in the development and transfer of knowledge for sustainable joint learning. The study indicates that designing digital communication innovations based on the role of the Nai Nang Talung is a key strategy in connecting traditional arts with modern technology, thereby leading to the continued preservation and development of Southern Thai folk arts in the digital era.

Keywords: Innovative design, digital communication, shadow puppet master, shadow play, social media

บทนำ

หนังตะลุงคือ เป็นภูมิปัญญาแขนงศิลปะการแสดงประจำท้องถิ่นอย่างหนึ่งของภาคใต้ เป็นการเล่าเรื่องราวที่ผู้กร้อยเป็นนิยาย ดำเนินเรื่องด้วยบทหรือกรองที่ขับร้องเป็นสำเนียงท้องถิ่น หรือที่เรียกกันว่าการ “ว่าบท” มีบทสนทนาแทรกเป็นระยะ และใช้การแสดงเงาบนจอผ้าเป็นสิ่งดึงดูดสายตาของผู้ชม ซึ่งการว่าบท การสนทนา และการแสดงเงา นี้ นายหนังตะลุงเป็นคนแสดงเองทั้งหมด หนังตะลุงเป็นมหรสพที่นิยมแพร่หลายอย่างยิ่งมาเป็นเวลานาน นุชนันต์ สัจจาเฉลิม (2562) โดยเฉพาะในยุคสมัยก่อนที่จะมีไฟฟ้าใช้กันทั่วถึงทุกหมู่บ้านอย่างในปัจจุบัน หนังตะลุงแสดงได้ทั้งในงานบุญและงานศพ ดังนั้นงานวัด งานศพ หรืองานเฉลิมฉลองที่สำคัญจึงมักมีหนังตะลุงมาแสดงให้ชมด้วยเสมอ ยุคหนึ่งเมื่อหลายปีเวลาผ่านไป หนังตะลุงกลับกลายเป็นความบันเทิงที่ต้องจัดหาในราคาที่ “แพงและยุ่งยากกว่า” เมื่อเทียบกับภาพยนตร์ เพราะการจ้างหนังตะลุงมาแสดง เจ้าภาพต้องจัดทำโรงหนังเตรียมไว้ให้ และเพราะหนังตะลุง

ต้องใช้แรงงานคน (และฝีมือ) มากกว่าการฉายภาพยนตร์ ค่าจ้างต่อคืนจึงแพงกว่า ยุคที่การฉายภาพยนตร์เฟื่องฟู หนังตะลุงและการแสดงท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น มโนราห์ ร้องเงี้ยว ฯลฯ ก็ซบเซาลง ยิ่งเมื่อเข้าสู่ยุคที่ทุกบ้านมีโทรทัศน์ดูละครโทรทัศน์จึงเป็นความบันเทิงราคาถูกและสะดวกสบาย ที่มาแย่งความสนใจไปจากศิลปะพื้นบ้านเสียเกือบหมด (ชวน เพชรแก้ว, 2548)

เพื่อเป็นการส่งเสริมการสืบทอดการคงอยู่ของศิลปะหนังตะลุง ผู้วิจัยมีจึงแนวคิดในการพัฒนาการสื่อสารบทภาพยนตร์หนังตะลุงผ่านสื่อดิจิทัล ให้กับเยาวชนโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่ อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา ด้วยการผสมรูปแบบระหว่างข้อความภาพนิ่ง เสียง และภาพเคลื่อนไหว ผ่านการเล่าเรื่องของตัวละครในรูปแบบการ์ตูน ที่ มีการจำลอง เหตุการณ์ เสียง และคำบรรยายประกอบ ซึ่งจะช่วยให้กระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความสนใจ เข้าใจเนื้อหา และได้รับ ความสนุกสนาน พร้อมเผยแพร่ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก หรือ ยูทูบ ซึ่งจะช่วยให้เข้าถึงผู้ชมได้เป็นจำนวนมากและผู้ชมมีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

จากสถานการณ์การเปิดรับสื่อออนไลน์และการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่ที่มีความวิวัฒนาการเป็นเท่าตัวด้วยการเปลี่ยนแปลงการบริโภคโซเชียลมีเดียที่เข้าถึงเยาวชนได้ด้วยการดูผ่านมือถือและสื่อออนไลน์ หนังตะลุงที่มีการแสดงเป็นเอกลักษณ์ที่มีโรงหนังผ่านจอผ้าสีขาว มีการแสดงในเวลากลางคืนเท่านั้น ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ ขาดการสนใจและเข้าถึงหนังตะลุงได้ยากและน้อยลงทุกวัน ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่หันหลังหันไปบริโภค สื่อทันสมัย แบบก้าวกระโดด หลายครั้งที่มีการจัดแสดงหนังตะลุง จะมีเพียงคนสูงอายุหรือคนยุคก่อนเท่านั้นที่หันมาสนใจ แต่นั่นถ้าเปรียบเทียบกับสมัยก่อน ถือว่าน้อยมาก ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวจึงเล็งความสำคัญต่อศิลปะพื้นบ้านอย่างหนังตะลุงให้คงไว้ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2549). อัตลักษณ์การแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ จึงจำเป็นต้องนำนวัตกรรมการสื่อสารการเล่าเรื่องผ่านสื่อดิจิทัล ของเยาวชนในพื้นที่ภาคใต้ในรูปแบบสื่อดิจิทัล ที่เข้าถึงได้ง่ายเพื่อเสริมสร้างเทคนิคและวิธีการ การอนุรักษ์สืบสานหนังตะลุงให้กับเยาวชนได้ศึกษาให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทการนำเรื่องราวการแสดงหนังตะลุงในอดีตเล่าผ่านตัวเอกของหนังตะลุงรูปแบบการสื่อสารการเล่าเรื่องผ่านรูปแบบสื่อ ดิจิทัล ในรูปแบบภาพเคลื่อนไหว โดยบางครั้งนายหนังตะลุงได้เลือกเฉพาะประเด็นที่ตลก สนุกสนานเพียงอย่างเดียวผ่านสื่อดิจิทัล ทำให้การสืบสานการแสดงหนังตะลุงแบบถูกต้องได้ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพกาลเวลา ปัจจุบัน ทำให้รูปแบบอย่างดั้งเดิมได้ขาดหายไปจากการแสดงที่มีเนื้อหาถูกเล่าผ่านการแสดงแบบสรุปจนสูญเสียอัตลักษณ์รูปแบบการแสดงหนังตะลุงแต่เดิมไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนานวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลผ่านบทภาพยนตร์ของนายหนังตะลุง
2. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และสืบสานศิลปะหนังตะลุงให้แก่เยาวชนในพื้นที่อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา

ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การออกแบบนวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลผ่านบทภาพยนตร์ของนายหนังตะลุง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา” มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มุ่งเน้นการออกแบบ สื่อดิจิทัลในรูปแบบมัลติมีเดีย (Multimedia) ที่สะท้อนบทบาทของ นายหนังตะลุง ในฐานะผู้สื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ ปัจจา ชูช่วย (2564) โดยนำเสนอผ่านองค์ประกอบของศิลปะการแสดงและกระบวนการเล่าเรื่อง (Storytelling Process) ที่ประยุกต์เข้ากับเทคโนโลยีสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ ทั้งภาพ เสียง วิดีโอ และสื่ออินเทอร์เน็ตแอคทีฟ เพื่อสร้างความน่าสนใจและเข้าถึงกลุ่มผู้ชมรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การศึกษายังครอบคลุมการ ประเมินและส่งเสริมทักษะการออกแบบสื่อดิจิทัล ที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุง โดยมุ่งเน้นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมกับเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารและการสร้างสรรค์สื่อเชิงนวัตกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

การวิจัยดำเนินการในพื้นที่ อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นแหล่งอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและมีนายหนังตะลุงที่ยังคงสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ดังกล่าวสะท้อนบริบททางวัฒนธรรมที่เหมาะสมต่อการศึกษาระบบการสื่อสารของนายหนังตะลุง และการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ในการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สาธารณะ

3. ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

3.1 นายหนังตะลุงในพื้นที่อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา จำนวน 3-6 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับบทบาท กระบวนการสื่อสาร และองค์ความรู้เชิงวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหนังตะลุง

3.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านสื่อดิจิทัล มัลติมีเดีย และนวัตกรรมการสื่อสาร เพื่อให้คำปรึกษาและร่วมประเมินคุณภาพของสื่อดิจิทัลที่ได้รับการออกแบบ

3.3 กลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หรือประชาชนในท้องถิ่น ที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาและส่งเสริมทักษะการออกแบบสื่อดิจิทัล เพื่อประเมินผลลัพธ์เชิงการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้าน

4. ขอบเขตด้านเครื่องมือและกระบวนการวิจัย

การวิจัยใช้เครื่องมือและกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย

4.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อเก็บข้อมูลจากนายหนังตะลุงและผู้เชี่ยวชาญ

4.2 การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) เพื่อศึกษาองค์ประกอบการสื่อสารในบริบทธรรมชาติของการแสดง

4.3 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อออกแบบและพัฒนาสื่อมัลติมีเดียต้นแบบ

4.4 แบบประเมินความคิดเห็นและทักษะ (Evaluation Form) สำหรับการประเมินผลลัพธ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ระเบียบวิธีการวิจัยหรือศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาบทบาทของนายหนังตะลุงในการสื่อสารดิจิทัลและการสืบทอดภูมิปัญญาหนังตะลุงสู่สื่อสมัยใหม่ โดยเน้นการเข้าใจความหมาย ประสบการณ์ และบริบทของผู้เข้าร่วม ทั้งนี้วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การเตรียมการรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน

- 1.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนายหนังตะลุง ประวัติการแสดง และเทคโนโลยีดิจิทัลที่นำมาใช้
- 1.2 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานวิจัยด้านการออกแบบสื่อดิจิทัล การสื่อสารเชิงวัฒนธรรม และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 1.3 จัดทำกรอบแนวคิดการวิจัยและวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติ เพื่อกำหนดแนวทางเก็บข้อมูลให้สอดคล้องกับเป้าหมาย

2. การเก็บข้อมูล

- 2.1 สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับนายหนังตะลุง ผู้เชี่ยวชาญ และกลุ่มนักเรียน เพื่อรวบรวมประสบการณ์ มุมมอง และความคิดเห็น
- 2.2 การสังเกตการณ์ (Observation) ติดตามการแสดงจริง การใช้สื่อดิจิทัล และการมีส่วนร่วมของผู้ชม
- 2.3 เอกสารประกอบการวิจัย รวบรวมบทความ รายงานการประชุม และข้อมูลจากสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อสนับสนุนการวิเคราะห์

3. การวิเคราะห์และสรุปผล

- 3.1 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้ Content Analysis จัดหมวดหมู่และตีความตามธีมหลัก (Theme)
- 3.2 เสนอผลวิเคราะห์ในรูปแบบรายงาน โดยระบุข้อค้นพบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และคำถามวิจัย
- 3.3 สรุปข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติในการออกแบบนวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัล

4. การออกแบบนวัตกรรม

- 4.1 พัฒนาต้นแบบสื่อดิจิทัล เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์ แอปพลิเคชัน หรือ มัลติมีเดีย เพื่อส่งเสริมการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของผู้ชม
- 4.2 ทดสอบต้นแบบกับกลุ่มเป้าหมายและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ ก่อนนำไปใช้จริง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ใหม่ด้าน “นวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลเชิงวัฒนธรรม” ซึ่งผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (หนังตะลุง) เข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อใช้เป็นต้นแบบในการจัดการเรียนรู้ ศึกษาวิจัย หรือพัฒนานวัตกรรมต่อยอดในระดับอุดมศึกษา
2. สร้างต้นแบบสื่อมัลติมีเดียทางวัฒนธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ในหลักสูตรนิเทศศาสตร์ การสื่อสารมวลชน ศิลปกรรม และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้
3. ส่งเสริมการบูรณาการศาสตร์ระหว่างศิลปวัฒนธรรมและเทคโนโลยี เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาองค์ความรู้ด้าน “Digital Humanities” ให้เกิดความร่วมสมัยและมีคุณค่าทางวิชาการ

4. ช่วยสร้างช่องทางการสื่อสารใหม่ให้กับนายหนังตะลุงในอำเภอควนเนียง ในการเผยแพร่ผลงานศิลปะ และภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อดิจิทัล
5. ส่งเสริมให้เยาวชนและคนรุ่นใหม่ในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง และเห็นศักยภาพของหนังตะลุงในฐานะสื่อสร้างสรรค์ร่วมสมัย
6. เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนเพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้และร่วมกันออกแบบเนื้อหาดิจิทัล ส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ระดับท้องถิ่น
7. สร้างแบบอย่างของการอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วยวิธีการที่สอดคล้องกับยุคดิจิทัล ช่วยสานมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ในสังคมไทย
8. ช่วยเชื่อมโยงความเข้าใจระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ผ่านสื่อดิจิทัล ส่งเสริมความกลมกลืนทางวัฒนธรรม
9. สนับสนุนแนวคิด “Soft Power ไทย” โดยใช้ศิลปะหนังตะลุงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเผยแพร่ภาพลักษณ์เชิงบวกของสังคมไทยในระดับสากล

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การปรับเปลี่ยนการแสดงไปจากเดิมของการแสดงหนังตะลุง ศราณี เวศยาสิรินทร (2562) กล่าวไว้ใน “การสร้างอัตลักษณ์คนใต้ผ่านสื่อพื้นบ้านหนังตะลุง” นายหนังตะลุงแต่ละแบบ มีการปรับเปลี่ยนการแสดงไปจากเดิมเพื่อความอยู่รอด แต่ไม่ว่า จะเป็นหนังแบบใดก็ตาม ทั้งแบบหนังกลุ่มอนุรักษ์ หนังกลุ่มผสมผสาน หรือหนังกลุ่มทันสมัย นายหนังตะลุงยังแสดงเจตนารมณ์ที่ต้องการให้หนังตะลุงทำหน้าที่เป็นสื่อพื้นบ้านเพื่อสืบทอดอัตลักษณ์ความเป็นคนใต้ วัฒนธรรมของคนใต้ สอดคล้องกับแนวคิดของ พิทยา บุขรรัตน์ (2547) ที่ใช้ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่อธิบายบทบาท หน้าที่ของหนังตะลุงไว้ว่าหนังตะลุงเป็นเสมือนหนึ่งสถาบันสังคม (Social Institution) ที่ทำหน้าที่ให้ สังคมดำรงสภาพอยู่ได้ ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาวะสังคม เพราะหนังตะลุงเป็นเสมือน ส่วนย่อยของสังคมที่เป็นตัวประสานความผูกพันของคนในชุมชน และมีบทบาทหน้าที่ต่อวิถีชีวิตของชาว ใต้ทั้งในด้านความเชื่อ เศรษฐกิจ การเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ ทัศนคติ และความรู้สึกนึกคิดของคนในชุมชนสอดคล้องกับเอกชฌงค์ พรขจรกิจกุล (2558) นำเสนอแนวทางการสืบสานและอนุรักษ์ศิลปะหนังตะลุงโดยประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัล เช่น สื่อออนไลน์และมัลติมีเดีย เพื่อเพิ่มช่องทางการเผยแพร่และเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ พร้อมทั้งวิเคราะห์อุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนากระบวนการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ยุคสมัยแห่งการสื่อสารผ่านสื่อออนไลน์ คนส่วนใหญ่สามารถใช้งานอินเทอร์เน็ตได้ ทุกที่ทุกเวลา เกิดช่องทางปฏิสัมพันธ์ต่างไปจากเดิม สังคมออนไลน์กระตุ้นให้ผู้ใช้งานสร้าง ตัวแทนประดิษฐ์บนโลกเสมือน ความคลาดเคลื่อนจากกระบวนการถ่ายโอน และเจตนาบิดเบือน ข้อมูล ตลอดจนทรรศนะที่ต่างกันของผู้รับสาร ทำให้การพิสูจน์ความจริงแท้ของอัตลักษณ์ ออนไลน์ไม่ใช่เรื่องง่าย คนส่วนหนึ่งใช้งานสังคมออนไลน์อย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงก่อให้เกิดปัญหาการถ่ายทอดแบบสั่นกระชับมากเกินไป ขาดการเล่าแบบละเอียดครบถ้วนนั้นเป็นเรื่องยาก จึงมีการหยิบเอาส่วนที่เป็นตลก ฮา สนุกของหนังตะลุง เท่านั้น เพราะด้วยจำกัดระยะเวลาของคลิปนั้นๆ ขณะที่คนอีกส่วนหนึ่งใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สร้างความเป็นไปได้ด้วยคุณสมบัติของโลกเสมือนเพื่อปิดช่องว่างที่โลกกายภาพไม่เอื้ออำนวย ในกรอบของปฏิสัมพันธ์บนสังคมออนไลน์สร้าง ผลกระทบทั้งด้านลบและด้านบวก เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมรูปแบบใหม่ซึ่งน่าสนใจที่จะศึกษา

ในส่วนของการพัฒนาหนังตะลุงให้เป็นภาพยนตร์แอนิเมชัน 2 มิติ อมينا ฉายสุวรรณ (2561) ผู้พัฒนางานวิจัย “รักษพลังงาน” ผ่านระบบ เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งพัฒนาตามขั้นตอนการสร้างแอนิเมชันทั้ง 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนก่อน การผลิต (Pre-Production) ขั้นตอนการผลิต (Production) ขั้นตอนหลังการผลิต (Post-Production) ทำให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ เกิดความสนุกสนาน ได้อรรถรสในการรับชม อีกทั้งสอดแทรกเรื่องของพลังงาน ให้เยาวชนได้รู้จักใช้พลังงานอย่างประหยัดและรู้จักคุณค่าของพลังงานได้โดยตรงเข้าใจง่ายและรวดเร็ว เหมาะสำหรับทุกเพศทุกวัย สุดารัตน์ สอนบัว (2561) ได้พัฒนาสื่อด้วยการ์ตูนแอนิเมชัน 2 มิติ เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม อาเซียน เรื่อง การตกท่าย ของประเทศไทยฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในการ รับชมสื่อ คือ นักเรียนระดับประถมศึกษา และมีกระบวนการสร้างการ์ตูนแอนิเมชัน 2 มิติ เป็นตัวละคร เล่าเรื่อง ประกอบภาพและเสียง ตามหลัก 3P คือ P1 การเตรียมงาน (Pre – production) P2 ขั้นตอน การพัฒนาสื่อ (Production) และ P3 ขั้นตอนหลังการพัฒนาสื่อ (Post – production) เพื่อถ่ายทอด วัฒนธรรมอาเซียนให้มีความน่าสนใจ ธรรมศักดิ์ เอื้อรักสกุล (2554) สามารถเข้าถึงบุคคลทั่วไปได้อย่างรวดเร็ว และเพื่อให้บุคคลที่สนใจ พัฒนาสื่อใหม่ ได้รับรู้และเข้าใจขั้นตอนการพัฒนาสื่อและสามารถนำไปเป็น แนวทางในการพัฒนาสื่อต่อไป

คุณลักษณะทางการสื่อสาร จากผลการวิจัยของ ปิยดา สุนทรปิยะพันธ์ (2561) ผลการวิจัยมีการวิเคราะห์ให้ผู้ชมหนังตะลุงเพื่อเลือกสรรประเด็นเนื้อหาให้สอดคล้องกับผู้ชมและพื้นที่ที่ไปแสดง รูปแบบการนำเสนอใช้บทเจรจาในการนำเสนอเรื่องราวในลักษณะการโต้ตอบของตัวละคร หรือใช้เทคนิคการโต้ว่าที่เป็นสำคัญ ทั้งนี้มีการถ่ายทอดเนื้อหาทางการเมืองผสมผสานกับความสนุกสนาน มีความรู้ทางการเมืองด้วยตนเอง โดยเรียนรู้จากการติดตามข่าวสารบ้านเมืองและการแลกเปลี่ยนความรู้กับประชาชนในท้องถิ่น 2) ประเด็นเนื้อหาทางการเมืองมีความสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลา เน้นนโยบายการบริหารประเทศของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน โดยวิธีการหยิกแกมหยอกและวิจารณ์ข่าวสารเหตุการณ์บ้านเมืองเป็นหลัก 3) ปัญหาการสื่อสารที่สำคัญ คือ ผู้ชมบางส่วนยังขาดความรู้ทางการเมือง ขาดการมีประสบการณ์ร่วมทางการเมืองในช่วงเวลาเดียวกันกับนายหนึ่ง ประเคียง 4) ความต้องการประเด็นเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอของผู้ชม ในส่วนของเนื้อหาต้องมีความใกล้ตัวกับประชาชน อาทิ นโยบายความมั่นคงและการป้องกันประเทศ การแก้ปัญหาปากท้องของประชาชน การมีส่วนร่วมขอประชาชนการแก้ปัญหาทุจริตคอร์ปชั่นของเจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมือง ฯลฯ และ 5) แนวทางการพัฒนาการสื่อสาร จากงานวิจัย พรชนก พงศ์ทองเมือง (2555) ในประเด็นนี้นายหนังตะลุงในฐานะผู้ส่งสาร ต้องมีอุดมการณ์และมีแบบแผนทางการเมือง เห็นถึงคุณค่าการเมืองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีการวิเคราะห์ผู้ชมด้านระดับความรู้ ความคิด หรือความเชื่อ ค่านิยมทางการเมืองและวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้ชมในแต่ละท้องถิ่นเรียนรู้ในการพัฒนาความสามารถ เลือกสรรประเด็นเนื้อหาทางการเมืองในแต่ละช่วงเวลามีการพัฒนา พัฒนารูปแบบการนำเสนอให้สอดคล้องกับรสนิยมของผู้ชมรุ่นใหม่พัฒนาเทคนิคการนำเสนอ

การขับร้องตามบทหรือกรองบทเจรจาของตัวละคร มีการเพิ่มตัวละครใหม่ ๆ ที่มีความหลากหลาย และทันสมัยและมีการใช้ดนตรีสมัยใหม่ผสมกับดนตรีดั้งเดิมของคณะหนังตะลุง ซึ่งยังคงสืบทอดอัตลักษณ์ของความเป็นหนังตะลุง ศราณี เวศยาสิริพันธ์ และคณะ (2562) กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์คนใต้ที่มีผู้กำหนดไว้ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำทะเลสาบสงขลา คือ 1) คนใต้มีถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นภูเขา ป่า ทุ่งนา ทะเล

ภูมิอากาศ มีฤดูฝน ฤดูร้อน มีลมประจำถิ่น ตั้งบ้านเรือนแบบยกเสาสูง 2) ตัวบุคคล เป็นคนไทยพุทธ มุสลิม และคนจีน มีรูปร่างหน้าตา ผิวเข้ม ผมหยิก ตาคม มีทั้งตัวแข็งแรงและโปร่งบาง คางแหลม บุคลิกนิสัย กตัญญู รักศักดิ์ศรี ช่างเจรจา และรักพวกพ้อง แต่งกายแบบพื้นบ้านใส่ผ้าถุง และนุ่งผ้าขาวม้า อาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน ประมง และค้าขาย ใช้ภาษาใต้แตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ กินอาหารเน้นวัตถุดิบในท้องถิ่น รสจัด และมีเครื่องเคียง 3) โลกทัศน์ มีความเชื่อในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์และศิลปวัฒนธรรมประเพณีภาคใต้ 4) ลักษณะการต่อรอง การต่อต้าน และการยอมรับ ซึ่งผู้ชมต่างยอมรับในอัตลักษณ์คนใต้ประเภทตัวบุคคล คือ ตัวตลกในหนังตะลุงเป็นตัวแทนของคนใต้ทั่วไป ทั้งการแต่งกาย บุคลิกนิสัย ภาษา อาหารการกิน และอาชีพ ซึ่งตรงกับ อัตลักษณ์คนใต้ที่ถูกประกอบสร้างในหนังตะลุงและอัตลักษณ์คนใต้ที่มีผู้กำหนดไว้ใน พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา สามารถสรุปผลการวิจัยได้ 3 ประเด็น ตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ อัตลักษณ์ คนใต้ที่ถูกกำหนดไว้ในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา กลวิธีในการประกอบสร้างอัตลักษณ์คนใต้ผ่านสื่อ พื้นบ้านหนังตะลุง และการถอดรหัสความหมายอัตลักษณ์คนใต้ของผู้ชมผ่านสื่อพื้นบ้านหนังตะลุง

หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวไทย จรูญ หนูทอง-แสงอุทัย (2558) กล่าวว่า โดยเฉพาะชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่พบว่าบริเวณลุ่มแม่น้ำแห่งนี้เป็นที่เกิดของนายหนัง ตะลุงจำนวนมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่ยุคคบทางมะพร้าว ตะเกียงมันวูว ชี้น้ำมันยาง ตะเกียง เจ้าพายุจนมาถึงยุคเครื่องปั่นไฟและยุคไฟฟ้าในปัจจุบัน เด็ก ๆ และเยาวชนของดินแดนแห่งนี้เติบโตขึ้นมา ท่ามกลางเรื่องเล่าและเรื่องราวจากนายหนังตะลุง เช่น หนึ่งคลั่งเฒ่า เจ้าของบทกลอนล้อล้อสนทนทุ่งและ ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ปริณห์ รัตนบุรี (2562) การละเล่นพื้นเมืองสาขาหนังตะลุงมีบทบาทสำคัญในการ กล่อมเกลாதงสังคม การเมือง และวัฒนธรรมของชาวภาคใต้โดยเฉพาะชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในพื้นที่ 3 จังหวัดรอบทะเลสาบสงขลา ประกอบด้วย จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็น ต้นกำเนิดของนายหนังตะลุงคนสำคัญของภาคใต้ตั้งแต่สมัยเริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน หนังตะลุงมีสถานภาพและ บทบาทสำคัญ ต่อสังคมอย่างน้อย 2 ฐานะ กล่าวคือ ในฐานะของสื่อพื้นบ้านหรือสื่อมวลชนของชาวบ้านที่ ให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นหรือโลกทัศน์แก่ชาวบ้าน และในอีกฐานะหนึ่งคือศิลปะการแสดง ที่เน้นให้เกิดความบันเทิงเต็มเปี่ยมด้วยสาระ มีคติสอนใจจรรโลงสังคมให้เกิดสุนทรีย์และเกิดจินตนาการอัน กว้างไกลจนในปัจจุบันก็นำมาพัฒนาเป็นบทเรียน จากงานวิจัยของนางสาววันดี โชติพานิช (2546) กล่าวถึงหนังตะลุงในฐานะศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่สะท้อนภูมิปัญญาและมรดกวัฒนธรรมของชาวภาคใต้ โดยนำเสนอประวัติ ความสำคัญ โครงสร้างการแสดง รวมถึงบทบาทของนายหนังตะลุงที่ถ่ายทอดเรื่องราว และคติความเชื่อผ่านตัวหนังและบทสนทนา นอกจากนี้ยังวิเคราะห์คุณค่าในแง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรม พร้อมเสนอแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานศิลปะหนังตะลุงให้คงอยู่ในสังคมไทยต่อไป โดยเฉพาะเรื่อง ผล ของการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยใช้บทหนังตะลุงที่มีต่อความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียนระดับ นานุศิลป์ชั้นกลางปีที่ 1 วิทยาลัยนานุศิลปะพัทลุง จังหวัดพัทลุง ปรากฏว่า ภายหลังการใช้ชุดกิจกรรมแนะ แนวโดยใช้บทหนังตะลุง นักเรียนกลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบต่อตนเองสูงกว่าก่อนการใช้ชุดกิจกรรมแนะ แนว โดยใช้บทหนังตะลุงอย่างมีนัยสำคัญ และแสดงให้เห็นว่าการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ เช่น การใช้เทคนิค แม่แบบ การใช้สไลด์เทป การใช้เทคนิคแม่แบบสไลด์การ์ตูน การเชิดหนังตะลุง การแสดงบทบาทสมมติ การใช้แม่แบบหนังตะลุง สามารถพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนได้ โดยจากการใช้ชุด กิจกรรมแนะแนวโดยใช้บทหนังตะลุง เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อตนเองของนักเรียน เนื่องจากหนัง ตะลุงเป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น และมีอิทธิพลต่อนักเรียนทั้งในด้านความเป็นอยู่

ความรู้สึกนึกคิด การดำเนินตามลำดับของการใช้บทหนังตะลุงในการทำกิจกรรม ณัฐพงษ์ แผ้วชนะ (2566) ได้เอื้ออำนวยให้สมาชิกเกิดความคุ้นเคยกันมากขึ้น ส่งผลให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจ และยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรอุมา พรหมจรรย์ (2552) ผลการใช้รูปหนังตะลุงเป็นสื่อการเรียนที่มีผลต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดแหลมดินสอ จังหวัดพัทลุง กล่าวไว้ว่า นักเรียนมีทักษะการพูดภาษาอังกฤษหลังเรียนโดยใช้รูปหนังตะลุงเป็นสื่อการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และจากการสังเกตพฤติกรรมการพูดของนักเรียนพบว่านักเรียนมีพฤติกรรมการพูดอยู่ในระดับดี

ผลการศึกษา

ผลจากการศึกษาบทสัมภาษณ์และการใช้วัตรกรรมในการเผยแพร่เรื่องของชุมชนผ่านบทบาทยานหนังตะลุง

1. เพิ่มการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการทดลองพบว่าผู้คนในชุมชนเริ่มมีความสนใจและร่วมกิจกรรมมากขึ้น โดยเฉพาะเยาวชนที่มักจะไม่ค่อยให้ความสนใจกับ ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้เทคโนโลยีและรูปแบบการเล่าเรื่องที่ทันสมัย เช่น วิดีโอหนังตะลุงหรือการใช้สื่อดิจิทัล ช่วยดึงดูดความสนใจได้มากขึ้น การมีส่วนร่วมของเยาวชนในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเล่าเรื่องผ่านหนังตะลุง เช่น การร่วมแสดง การสร้างสรรค์เนื้อหาหรือการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะพื้นบ้าน ได้ช่วยกระตุ้นการเรียนรู้และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. เสริมสร้างอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำเรื่องราวของชุมชน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สินค้าชุมชน หรือประเพณีที่สำคัญมาผสมผสานกับการเล่าเรื่องในรูปแบบหนังตะลุงดิจิทัล ได้ช่วยสร้างความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชน ชุมชนเริ่มมีความรู้สึกภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง การนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ในลักษณะใหม่ทำให้ชุมชนสามารถเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกได้ดีขึ้น

3. เพิ่มความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยี นายหนังและผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อการสร้างสรรค์เนื้อหาต่างๆ เช่น การผลิตสื่อดิจิทัล การใช้โปรแกรมตัดต่อภาพและเสียง การใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ ซึ่งช่วยให้พวกเขาสามารถขยายพื้นที่การสื่อสารและเข้าถึงผู้ชมในวงกว้างขึ้น การฝึกทักษะด้านเทคโนโลยีไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแพร่เรื่องราวชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการเสริมสร้างความยืดหยุ่นในการปรับตัวของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัล

4. เสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน การทำงานร่วมกันระหว่างนายหนังตะลุง, เยาวชน, และชุมชนอื่นๆ ได้เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนและภายในชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การร่วมมือกันในกิจกรรมดังกล่าวยังช่วยกระตุ้นการทำงานร่วมกันในด้านอื่นๆ ของชุมชน เช่น การส่งเสริมสินค้าชุมชน หรือการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวที่ใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐาน

5. เพิ่มช่องทางการประชาสัมพันธ์และการสร้างการรับรู้ ผลการทดลองพบว่าเมื่อเรื่องราวของชุมชนถูกเผยแพร่ผ่านช่องทางดิจิทัลและการแสดงหนังตะลุงที่ผสมผสานเทคโนโลยีใหม่ๆ มีผู้ชมจากต่างพื้นที่เข้าร่วมชมมากขึ้น ทำให้เกิดการเผยแพร่ข้อมูลและการรับรู้เกี่ยวกับชุมชนในวงกว้าง นอกจากนี้ยัง

สามารถสร้างความสนใจจากนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจด้านศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีผลต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจของชุมชน

6. สิ่งที่ต้องการพัฒนาในอนาคต ควรขยายการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการเผยแพร่และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การใช้ Virtual Reality (VR) หรือ Augmented Reality (AR) ในการนำเสนอเรื่องราวของชุมชนเพื่อเพิ่มประสบการณ์ให้กับผู้ชม ควรจัดฝึกอบรมและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการสร้างสื่อดิจิทัลให้กับนายหนังและคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ควรขยายความร่วมมือระหว่างชุมชนและองค์กรต่างๆ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว และให้เกิดความยั่งยืนในการเผยแพร่เรื่องราวของชุมชน ผลลัพธ์เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการผสมผสานระหว่างศิลปะท้องถิ่นกับนวัตกรรมสมัยใหม่เพื่อเผยแพร่สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเผยแพร่เรื่องราวของชุมชน สร้างการมีส่วนร่วม และเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาการสื่อสารบทบาทนายหนังตะลุงผ่านสื่อดิจิทัลให้กับเยาวชนโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา โดยมีมุ่งหวังที่จะศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อดิจิทัลในการเรียนรู้ศิลปะการแสดงหนังตะลุงของเยาวชนในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งการวิจัยนี้ดำเนินการผ่านการเก็บข้อมูลทั้งจากการสอบถามเชิงคุณภาพและสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง สรุปภาพรวมบท “การออกแบบนวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลผ่านบทบาทนายหนังตะลุง อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา” ตามแนวคิดหลักของการออกแบบการออกแบบนวัตกรรมสื่อสารดิจิทัลผ่านบทบาท “นายหนังตะลุง” มีจุดมุ่งหมาย 1.เพื่อสืบสานศิลปะพื้นบ้านให้คงอยู่ในสังคมยุคดิจิทัล 2.ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือ “ต่อยอดและขยายการเรียนรู้” 3.ผสมผสานความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับรูปแบบการสื่อสารสมัยใหม่ เพื่อดึงดูดเยาวชนและผู้เรียนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วม โดยแนวคิดนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีการเผยแพร่นวัตกรรม (Diffusion of Innovations Theory) ของ Everett Rogers ที่มุ่งเน้นการนำของใหม่ (นวัตกรรมดิจิทัล) เข้าสู่สังคมผ่าน “ผู้เผยแพร่หลัก” ซึ่งในบริบทนี้คือนายหนังตะลุง ผู้เป็นทั้ง ผู้นำทางวัฒนธรรม และ ผู้นำทางการสื่อสาร ในชุมชน โดยอาศัย โครงสร้างหลักของนวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัล นวัตกรรมที่ออกแบบขึ้นมีลักษณะเป็น สื่อมัลติมีเดียแบบผสมผสาน (Blended Digital Media) ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ 1. สารการเรียนรู้ (Learning Content) 2.รูปแบบการนำเสนอ (Presentation Format) 3.เครื่องมือและช่องทางการสื่อสาร (Communication Tools)

ผลการวิจัยพบว่า การนำศิลปะหนังตะลุงมาประยุกต์ใช้ร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นแนวทางที่ช่วยให้ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้านสามารถดำรงอยู่ในสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีชีวิตชีวา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “การอนุรักษ์เชิงสร้างสรรค์” (Creative Conservation) ที่มุ่งเน้นให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการปรับปรุงแบบให้เข้ากับยุคสมัยโดยไม่สูญเสียอัตลักษณ์เดิม กระบวนการสร้างหนังสั้นดิจิทัล ถือเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านศิลปะพื้นบ้านกับเทคโนโลยีการสื่อสารร่วมสมัย ส่งผลให้ผู้ชม โดยเฉพาะเยาวชนมีความสนใจและเข้าถึงศิลปะวัฒนธรรมมากขึ้น เกิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมในรูปแบบใหม่ ผลลัพธ์ด้านการมีส่วนร่วมและการพัฒนาทักษะของชุมชนการสืบทอดหนังตะลุงในยุคใหม่จำเป็นต้องใช้สื่อดิจิทัลและกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่สานต่อภูมิปัญญา

ท้องถิ่น การประยุกต์เทคโนโลยีกับศิลปะพื้นบ้านสามารถสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมแบบใหม่ที่เชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

กล่าวโดยสรุป “นวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลผ่านบทบาทนายหนังตะลุง” เป็นกระบวนการบูรณาการระหว่างวัฒนธรรมพื้นบ้านกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสร้างการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของเยาวชนในยุคดิจิทัล โดยใช้หลักการของทฤษฎีการเผยแพร่วัฒนธรรม และทฤษฎีการเรียนรู้ดิจิทัล เป็นฐานในการออกแบบ ช่วยให้การสืบทอดหนังตะลุงไม่เพียงคงอยู่ แต่เติบโตไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในโลกดิจิทัลอย่างยั่งยืนผลการวิจัยสะท้อนว่า นวัตกรรมการสื่อสารดิจิทัลผ่านบทบาทนายหนังตะลุงสามารถเชื่อมโยงเรื่องราวหนังตะลุงยุคเก่าให้สามารถเข้าถึงเยาวชนรุ่นใหม่ ดังนี้

1. ช่วยให้เยาวชนเกิด แรงจูงใจใฝ่เรียนรู้มากขึ้น ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิด Digital Storytelling ที่เน้นการสร้างสรรค์และถ่ายทอดความรู้ด้วยตนเอง
2. พัฒนาศักยภาพการทำงานร่วมกัน (Collaboration) และการร่วมออกแบบความรู้ (Co-creation) ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Participatory Culture)
3. ส่งเสริม Soft Power วัฒนธรรมหนังตะลุง ผ่านสื่อสมัยใหม่ ทำให้กลุ่มเยาวชน และสังคมออนไลน์เข้าถึงได้ง่ายขึ้น
4. ทำหน้าที่เป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่าง ภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้วัฒนธรรมสามารถดำรงอยู่และแพร่หลายสู่คนรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืน
5. นวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นช่วยยกระดับการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์และเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้ทำหน้าที่เป็นผู้สืบสานงานศิลปะพื้นฐานในยุคของดิจิทัล

ข้อเสนอแนะ

1. ส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนในการเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องในระยะยาว
2. พัฒนาสื่อการเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น คู่มือหรือแอปพลิเคชัน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
3. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี เช่น การขยายการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในพื้นที่ห่างไกลหรือการจัดหางบประมาณเพื่อพัฒนาเนื้อหาการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุง
4. การฝึกอบรมสำหรับครูและผู้สอน การพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้และทักษะในการใช้สื่อดิจิทัลในการสอนหนังตะลุงเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้ครูสามารถออกแบบและนำเสนอเนื้อหาการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. สร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน การมีความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนในท้องถิ่นจะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับหนังตะลุงในรูปแบบที่เข้ากับบริบท

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2549). *ปฐมบทแห่งองค์ความรู้ เรื่องสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข*. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จรูญ หยุทอง แสงอุทัย. (2558). หนังตะลุงภาคใต้ รากเหง้าและเบ้าหลอม “ตัวตนของคนใต้”. *Asian Journal of Arts and Culture*, 14(2), 11-30.
- ชวน เพชรแก้ว. (2548). *หนังตะลุงในประเทศไทย*. สุราษฎร์ธานี: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ณัฐพงษ์ แฝ้วชนะ. (2566). อิทธิพลของกระบวนการกล่อมเกลาคูณธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยผ่านการแสดงหนังตะลุงภาคใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 15(2), 97-123.
- ธรรมศักดิ์ เอื้อรักสกุล. (2554). *การสร้าง 2D แอนิเมชัน*. ปทุมธานี: มีเดีย อินเทลลิเจนซ์ เทคโนโลยี. สารานุกรมไทย.
- นุชนันต์ สัจจาเฉลิยว (2562) *หนังตะลุงภาคใต้: การเคลื่อนไหวทางภาษาในสังคมพหุวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล
- ปัญญา ชูช่วย. (2564). ศักยภาพการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 40(6), 109-119.
- ปรินทร์ รัตนบุรี. (2562). *การศึกษาภาพสะท้อนวัฒนธรรมภาคใต้ผ่านบทกลอนหนังตะลุง: กรณีศึกษาหนังเค้าน้อยโรจนเมธากุล*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ปิยดา สุนทรปิยะพันธ์ (2561). *การสื่อสารในการเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองผ่านหนังตะลุงของนายหนังประเคียง ระฆังทอง*. สุราษฎร์ธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
- พรชนก พงศ์ทองมือง. (2555). *การสร้างและการสื่อสารอัตลักษณ์ประเพณีบุญเดือนสิบ จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชานิติศาสตร์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2547). *แนวคิดและทฤษฎีด้านการพัฒนาสังคม*. เอกสารประกอบการสอน สาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พิทยา บุขรรัตน์. (2547). *หนังตะลุง: ศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภริตพร สุขโกศล. (2548). *การสืบทอดอัตลักษณ์ของชาวใต้ผ่านหนังตะลุง*. พิษณุโลก. คณะวิทยา จัดการและสารสนเทศศาสตร์. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- รวีวัชร ปานช่วย (2565). *หนังตะลุงการเมืองกับมุมมอง ผ่านทฤษฎีทางสังคมวิทยาและทฤษฎีการเขียนบทละคร*. กรุงเทพฯ: คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
- วันดี โชติพานิช. (2546). *หนังตะลุง: มรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.

- ศราณี เวศยาสิรินทร์, และคณะ. (2562). การพัฒนาสื่อดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น: กรณีศึกษาหนังตะลุงภาคใต้. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา* สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.(2547). หนังตะลุงและโนราในบริบทของโครงสร้างและพลวัตทางสังคมวัฒนธรรมภาคใต้. *วารสารทักษิณคดี* 7(1), 107-138.
- สุชาดา ปราบมีชัย และสมสมร เรืองวรบูรณ์. (2560). ผลของสื่อแอนิเมชันต่อความรู้และพฤติกรรม การดูแลตนเองของเด็กวัยเรียนโรคธาลัสซีเมีย. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 27(2), 96-109.
- สุทามาศ ราชวังเมือง. (2564). *การอนุรักษ์และสืบสานการแกะหนังตะลุงบ้านควนมะพร้าว*. อำเภอเมืองจังหวัดพัทลุง.
- สุดารัตน์ สอนบัว. (2561). *การออกแบบกราฟิกเคลื่อนไหว 2 มิติ เรื่อง แนวทางการพัฒนาสื่อด้วยการ์ตูน แอนิเมชัน 2 มิติ เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมอาเซียน*. ในคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประชานการประชุมวิชาการระดับชาติอาเซียนบนเส้นทางของประชาคม (ASEAN on the Path of Community. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- สุธาทิพย์ หอมสุวรรณ. (2557). *การพัฒนารูปแบบการใช้สื่อวีดิทัศน์ในการออกแบบเว็บไซต์* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- อนัน วาโชะ. (2561). *เริ่มต้นวาดการ์ตูนอย่างมืออาชีพด้วย Illustrator CC*. นนทบุรี: ไอดีซี พรีเมียร์.แอนิเมชัน. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2566 จาก <https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/>
- อมีนา ฉายสุวรรณ. (2561). การพัฒนาภาพยนตร์แอนิเมชัน 2 มิติ เรื่อง รักพลังงานผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 8(3), 59-70.
- อรอุมา พรหมจรรย์. (2552). *ผลการใช้รูปหนังตะลุงเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวัดแหลมดินสอ จังหวัดพัทลุง*. วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- เอกขญงค์ พรขจรกิจกุล. (2558). การสืบสานและอนุรักษ์ศิลปหนังตะลุงในยุคสื่อดิจิทัล. *วารสารศิลปวัฒนธรรมภาคใต้*, 17(1), 85-99.
- Argenti, P. A. (2009). *Corporate communication*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Block, B. (1989). Creating a culture all employees can accept. *Management Review*, 67(July), 41-45.
- Cascio, W. F. (1995). *Managing human resource productivity: Quality of work life and profits*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Cornelissen, J. (2004). *Corporate communications: Theory and practice*. London: Sage.
- Cornelissen, J. (2008). *Corporate communication: A guide to theory and practice*. London: Sage.
- Corporate Communication International. (2013). *Corporate communication practices and trends study 2013*. New York, NY: Author.

- Cutlip, S. M., & Center, A. H. (1952). *Effective public relations: Pathways to public favor*. New York, NY: Prentice-Hall.
- Daniels, T. D., Spiker, B. K., & Papa, M. J. (1997). *Perspectives on organizational communication* (4th ed.). Boston, MA: McGraw-Hill.
- Goodman, M. B., & Hirsch, P. B. (2010). *Corporate communication*. New York, NY: Peter Lang.
- Goodman, M. B., Genst, C., Bettoli, K., Templo, L., & Wolman, L. (2013). *CCI organization behavior*. Nonthaburi: Theera Film & Scitax.

ผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

The Impact on People's Rights and Freedoms in Communication Through Computer Networks

ณัฐวัฒน์ จิระเสรีรัตน์¹, สุขสมัย สุทธิบัติ², อุทัย อาทิวา³,
และ ไพจิตร สวัสดิสาร⁴

Natawat Jiraserirat¹, Suksmai Sutthibodee², Uthai Artivetch³,
And Paijit Savasdisara⁴

Received: July 14, 2025

Revised: October 7, 2025

Accepted: December 2, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบกรอบแนวคิดทางกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์ข้อจำกัดและผลกระทบของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ต่อเสรีภาพในการสื่อสาร และศึกษาความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ผลการวิจัยพบว่า กรอบแนวคิดทางกฎหมายของไทยและต่างประเทศมีความแตกต่างในการคุ้มครองเสรีภาพในการสื่อสาร มาตรา 14 มีถ้อยคำคลุมเครือ เช่น “ข้อมูลอันเป็นเท็จ” ทำให้เปิดช่องให้รัฐใช้ดุลพินิจได้กว้างโดยไม่มีการตรวจสอบถ่วงดุล ขณะที่กฎหมายของสหรัฐอเมริกา สหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี และราชอาณาจักรญี่ปุ่นใช้หลักความได้สัดส่วนพร้อมระบบศาลที่ตรวจสอบอำนาจรัฐ กฎหมายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมอาชญากรรมทางไซเบอร์ แต่กลับถูกใช้ในลักษณะจำกัดเสรีภาพของประชาชน การแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และการบังคับใช้กฎหมายยังขาดดุลยภาพแม้รัฐมีสิทธิในการจำกัดเสรีภาพเพื่อความมั่นคงแต่ใช้อำนาจมากเกินไปขอบเขตกฎหมายในหลายกรณี ดังนั้น ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ให้ชัดเจนมากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องขอบเขตอำนาจของเจ้าหน้าที่กำหนดให้การเข้าถึงข้อมูลของประชาชนต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน เพื่อลดความเสี่ยงในการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของประชาชน พิจารณาใช้มาตรการทางเลือกแทนโทษทางอาญา การปรับหรือการ

¹ นักศึกษาปริญญาเอก, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง,

LL.D. Candidate, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University Email: natawatjiraserirat@gmail.com

² คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³ อดีตรองอัยการสูงสุด สำนักงานอัยการสูงสุด, Former Deputy Attorney General, Office of the Attorney General

⁴ ผู้พิพากษาอาวุโสในศาลอุทธรณ์ภาค 7 ศาลอุทธรณ์ภาค 7, Senior Justice of the Court of Appeal, Region VII, The Court of Appeal, Region VII

คุมประพฤติ สำหรับกรณีความผิดไม่ร้ายแรงต่อความมั่นคงของรัฐ และเสริมสร้างกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุลการบังคับใช้กฎหมายว่ามีการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือไม่

คำสำคัญ: เสรีภาพในการสื่อสาร, ระบบคอมพิวเตอร์, หลักความได้สัดส่วน

Abstract

This research aims to study and compare the legal frameworks of Thailand and other countries regarding the freedom of people in communicating via computer systems, analyze the limitations and impacts of the Computer-Related Crime Act (No. 2) B.E. 2560 on freedom of communication, and study the proportionality between the enforcement of the law and the protection of the freedom of people under Thai law regarding communication via computer systems. The research results show that the legal frameworks of Thailand and other countries differ in protecting freedom of communication. Section 14 contains ambiguous words such as “false information”, which leaves the state with wide discretion without a check and balance body. Meanwhile, the laws of the United States, the Federal Republic of Germany, and the Kingdom of Japan use the principle of proportionality with a court system that checks the state’s power. This law aims to control cybercrime, but it is used to limit people’s freedom of expression, political expression, and law enforcement lacks balance. Although the state has the right to limit freedom for security, it has used its power beyond the scope of the law in many cases. Therefore, the Computer-Related Crime Act should be amended to be clearer, especially regarding the scope of officials’ powers, and to stipulate that access to people’s data must be authorized by the court in order to reduce the risk of violating people’s privacy rights. Consider using alternative measures instead of criminal punishment, fines, or probation. For cases of non-serious offenses against state security and to strengthen the mechanism for checking and balancing law enforcement to determine whether there is a violation of people’s rights and freedoms.

Keywords: Freedom of Communication, Computer Systems, Principle of Proportionality

บทนำ

ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศกลายเป็นเครื่องมือหลักของการสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การรับรู้ของประชาชนต่อสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกได้พัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประชาชนจำนวนมากหันมาใช้พื้นที่ออนไลน์เป็นเวทีในการวิพากษ์วิจารณ์แสดงความคิดเห็นทางการเมือง และเรียกร้องสิทธิของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน การเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้การควบคุมข้อมูลข่าวสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

กลายเป็นเรื่องละเอียดอ่อนโดยเฉพาะในประเทศที่ยังมีข้อจำกัดทางเสรีภาพ พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ยิ่งตอกย้ำปัญหานี้ โดยเฉพาะการบัญญัติมาตรา 18 และมาตรา 20 ที่เปิดช่องให้รัฐสามารถเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลและสั่งปิดเนื้อหาออนไลน์โดยไม่ผ่านกระบวนการทางศาล ซึ่งเป็นการขยายอำนาจรัฐเหนือข้อมูลของประชาชนอย่างไม่มีการถ่วงดุล แม้กฎหมายจะมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมไซเบอร์ แต่การบัญญัติมาตรา 14 กลับพบว่ามีประเด็นปัญหา ดังนี้ (1) ปัญหากรอบแนวคิดทางกฎหมายประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นปัญหาดังเดิมที่มีมาตั้งแต่พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และต่อเนื่องมาถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 โดยยังคงมาตรา 14 ที่คลุมเครือและเปิดโอกาสให้ใช้กฎหมายดำเนินคดีต่อประชาชนที่โพสต์เนื้อหาออนไลน์ และมีการเพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับ “ข้อมูลเท็จที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ” ซึ่งสามารถตีความได้กว้างและใช้เพื่อปิดกั้นเนื้อหาทางการเมืองหรือข้อมูลที่รัฐบาลไม่พึงพอใจ เมื่อพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างกรอบแนวคิดทางกฎหมายของไทยและต่างประเทศ จะพบว่าหลายประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป เน้นการคุ้มครองสิทธิพลเมืองและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นควบคู่กับการรักษาความมั่นคงของรัฐ (2) ปัญหาข้อจำกัดและผลกระทบของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ซึ่งข้อเท็จจริงที่ปรากฏ คือ ตามมาตรา 14 (1) และ (2) กฎหมายเขียนค่อนข้างกว้าง ไม่เจาะจงและสามารถตีความได้หลากหลาย เปิดช่องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้อำนาจดุลพินิจเข้ามาตัดสินว่าอะไรคือข้อ “มุลปโลมหรือเท็จ” และสิ่งใดที่ “น่าจะเกิดความเสียหาย” การใช้กฎหมายที่มีโทษรุนแรงเกินไปและมีการตีความที่กว้างขวาง ส่งผลให้เกิดการฟ้องปิดปากซึ่งตามมาด้วยการบังคับใช้กฎหมายอาญาเพื่อ เช่น คดีของนายพริษฐ์ ชิวารักษ์ หรือเพนกวิน ที่ถูกดำเนินคดีจากการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามมาตรา 14 (1) โดยไม่มีการพิสูจน์ความเสียหายอย่างแท้จริงหรือกรณีที่มีการฟ้องร้องนักวิชาการจัดการโควิด-19 ของรัฐบาล แม้ภายหลังศาลจะยกฟ้องก็ชี้ให้เห็นถึงผลของการฟ้องปิดปาก (SLAPP) ซึ่งทำให้ประชาชนหวาดกลัวและหลีกเลี่ยงการแสดงออกทางการเมือง (คันธิดา ฉายาวงศ์, 2566) แม้กฎหมายจะกำหนดไว้เพื่อคุ้มครองสังคมโดยรวมแต่ในทางปฏิบัติกลับถูกนำมาใช้ในลักษณะควบคุมเสรีภาพของสื่อและประชาชน การใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนและสื่อมวลชน ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นและการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์หากยังทำให้รัฐสามารถควบคุมข้อมูลข่าวสารได้อย่างเต็มที่โดยไม่มีมาตรการตรวจสอบจากองค์กรอิสระย่อมทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความหวาดกลัว ประชาชนอาจต้องเซ็นเซอร์ตัวเอง และหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือประเด็นสังคมที่ละเอียดอ่อนเพราะเกรงว่าจะถูกดำเนินคดี และ (3) ปัญหาความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ที่พบว่า การบังคับใช้กฎหมายในลักษณะนี้ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การป้องกันอาชญากรรมไซเบอร์อย่างแท้จริง แต่กลับถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมประชาชนการแสดงความคิดเห็นและการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนโดยการบังคับใช้กฎหมายร่วมกับกฎหมายความมั่นคงอื่น ๆ ในช่วงรัฐบาล คสช.

เช่น อติโตโฆษกพรรคอนาคตใหม่ที่ถูกดำเนินคดีตามมาตรา 14 (1) จากการวิจารณ์รัฐบาลผ่านโพสต์สาธารณะบนทวิตเตอร์ แม้จะเป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตย แต่กลับถูกกล่าวหาว่าเผยแพร่ข้อมูลเท็จ โดยศาลในเวลาต่อมาได้มีคำพิพากษายกฟ้อง เนื่องจากเห็นว่าเป็นการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ มิใช่การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชน หรือกรณีนักเคลื่อนไหวจากกลุ่มแนวร่วมธรรมศาสตร์ฯ ที่ถูกกล่าวหาว่าละเมิดพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์จากการโพสต์ข้อความวิจารณ์กองทัพและรัฐบาล ผลสุดท้ายศาลพิเคราะห์ว่าไม่ได้เข้าข่ายการนำเข้าข้อมูลเท็จที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนจึงยกฟ้อง และกรณีผู้ช่วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคไทยศรีวิไลย์ ซึ่งถูกฟ้องตามพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์จากการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความไม่โปร่งใสของข้าราชการบางกลุ่มแม้จะเป็นการตรวจสอบภาครัฐตามสิทธิเสรีภาพ แต่กลับถูกกล่าวหาในลักษณะเป็นภัยความมั่นคง คดีความข้างต้นถูกดำเนินคดีภายใต้มาตรา 14 (1) มีการฟ้องให้รับโทษสูงสุดคือจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท แม้พฤติกรรมจะเป็นเพียงการแสดงความคิดเห็น เช่น การวิจารณ์รัฐบาล แชร์ข่าวหรือโพสต์เชิงเสียดสีเท่านั้น ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องทบทวนและแก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนสากล เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการรักษาความมั่นคงของชาติและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบแนวคิดทางกฎหมายประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์
2. เพื่อศึกษาปัญหาข้อจำกัดและผลกระทบบทบัญญัติมาตรา 14 (1) (2) (3) ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ต่อนิติสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์
3. เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ สิทธิและเสรีภาพตามหลักการสิทธิมนุษยชนว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ เสรีภาพในการสื่อสารตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หลักการใช้ดุลยพินิจของรัฐ หลักนิติธรรม หลักความได้สัดส่วน अनुสัญญาว่าด้วยอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์แห่งสหภาพยุโรป (Convention on Cybercrime 2001) พระราชบัญญัติว่าด้วยความมั่นคงทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (German IT Security Law) ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี พระราชบัญญัติการเข้าถึงระบบคอมพิวเตอร์โดยไม่ได้รับอนุญาต พ.ศ. 2542 (Unauthorized Computer Access Law 1999, Amendment Act No. 28 of 2013) ของราชอาณาจักรญี่ปุ่น พระราชบัญญัติการฉ้อโกงและการใช้คอมพิวเตอร์ในทางที่ผิด ค.ศ. 1986 (Computer Fraud and Abuse Act 1986--CFAA) ของสหรัฐอเมริกา แนวปฏิบัติว่าด้วยการใช้บริการอินเทอร์เน็ต พ.ศ. 2540 (Internet Code of Practice 1997) ของสาธารณรัฐสิงคโปร์ พระราชบัญญัติว่าด้วยอาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2540

(Computer Crimes Act 1997) และพระราชบัญญัติว่าด้วยการยุยงปลุกปั่น พ.ศ. 2491 (The Seditious Act 1948) ของสหพันธรัฐมาเลเซีย พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อมูลข่าวสารและธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2551 (Information and Electronic Transactions Law--ITE Law 2008) และพระราชบัญญัติลามกอนาจาร พ.ศ. 2551 (The Pornography Act 2008) ของสาธารณรัฐอินโดนีเซีย และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ของประเทศไทย ทั้งนี้ เพื่อนำแนวคิดและหลักกฎหมายดังกล่าวมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวคิดทางกฎหมายประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ วิเคราะห์ปัญหาข้อจำกัดและผลกระทบบทบัญญัติมาตรา 14 (1) (2) (3) ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์เปรียบเทียบความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกจากบุคคลที่มีคุณสมบัติและประสบการณ์ตรงในประเด็นที่ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกและครอบคลุม แบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 คน ประกอบด้วย (1) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (key stakeholders) ได้แก่ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร พนักงานอัยการ ผู้พิพากษาและข้าราชการระดับนโยบายในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายคอมพิวเตอร์ จำนวน 7 คน (2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขั้นพื้นฐาน (primary stakeholders) ได้แก่ ประชาชนทั่วไปผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต นักข่าวออนไลน์ สื่อมวลชนและผู้ประกอบการในสื่อดิจิทัล ที่ได้รับผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมาย จำนวน 3 คน (3) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขั้นรอง (secondary stakeholders) ได้แก่ นักวิชาการด้านกฎหมาย นักสิทธิมนุษยชน นักกิจกรรมทางสังคม และผู้แทนจากองค์กรภาคประชาสังคม เช่น โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน (iLaw) ที่สามารถให้ความเห็นเชิงนโยบายและทฤษฎีได้อย่างลึกซึ้ง จำนวน 11 คน

ระเบียบวิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพและใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 วิธีการดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (documentary research) ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ดังที่ได้กล่าวไว้ในขอบเขตของการวิจัย เพื่อนำผลการศึกษามาวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับสากล

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) ผู้วิจัยนำผลการวิจัยเอกสารซึ่งเป็นประเด็นปัญหามาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 คน เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสร้างเป็นมาตรการทางกฎหมายในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ต่อไป

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การตีความกฎหมาย (legal interpretation) และการวิเคราะห์แก่นสาร (thematic analysis)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สามารถเสนอแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระดับสากล

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องผลกระทบต่อนิติสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดด้วยสิทธิและเสรีภาพแบบสัมบูรณ์ ซึ่งเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่สามารถถูกละเมิดหรือจำกัดได้ รวมถึงสิทธิและความเสมอภาคในการดำเนินชีวิต การแสดงความเห็น และเสรีภาพการแสดงออก การรับรู้และเข้าถึงข้อมูล (วีระ โลจายะ, 2539; สมยศ เชื้อไทย, 2553) และสิทธิและเสรีภาพแบบสัมพัทธ์ ซึ่งเป็นสิทธิที่มีการจำกัดหรือข้อบังคับบางประการเป็นสิทธิและเสรีภาพที่อาจตรากฎหมายมาจำกัดได้และอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขหรือสถานการณ์ เช่น เสรีภาพในการแสดงออก แม้ว่าโดยทั่วไปแล้วบุคคลมีสิทธิที่จะมีเสรีภาพในการแสดงออก แต่การแสดงออกบางรูปแบบอาจถูกจำกัด เช่น คำพูดแสดงความเกลียดชังหรือคำพูดที่ยุยงให้เกิดความรุนแรง (Justia, 1969) หลักการใช้ดุลยพินิจของรัฐที่เป็นแนวทางหรือแนวคิดพื้นฐานที่ควบคุมอำนาจของหน่วยงานของรัฐในการตัดสินใจและใช้วิจารณ์ญาณภายในขอบเขตความรับผิดชอบที่กำหนด เพื่อให้มั่นใจว่าการใช้ดุลยพินิจของรัฐ เช่น รัฐบาล คณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลคอมพิวเตอร์ สอดคล้องกับ (1) หลักนิติธรรม ที่รัฐบาลต้องดำเนินการภายใต้กรอบกฎหมายและข้อบังคับที่จัดตั้งขึ้น เพื่อให้มั่นใจว่าการกระทำของตนถูกต้องตามกฎหมายและสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางกฎหมาย (2) หลักความรับผิดชอบ ที่ดุลยพินิจของรัฐควรใช้อย่างโปร่งใสโดยมีกลไกเพื่อให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจรับผิดชอบต่อการกระทำและการตัดสินใจของตน (3) หลักความได้สัดส่วน ที่การแทรกแซงของรัฐบาลควรเป็นสัดส่วนกับวัตถุประสงค์ที่พวกเขาแสวงหาเพื่อให้บรรลุ โดยสร้างสมดุลระหว่างความจำเป็นในการดำเนินการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อนิติสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล (4) หลักการตัดสินใจโดยรัฐควรอยู่บนพื้นฐานของการให้เหตุผลและหลักฐานที่ถูกต้อง มากกว่าการพิจารณาตามอำเภอใจหรือตามอำเภอใจ (5) หลักประโยชน์สาธารณะ ดุลยพินิจของรัฐควรใช้เพื่อประโยชน์สูงสุดของสาธารณะ โดยให้ความสำคัญกับสวัสดิการและสิทธิของพลเมือง (6) หลักการเคารพสิทธิมนุษยชน รัฐบาลต้องเคารพและสนับสนุนสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของบุคคล เพื่อให้มั่นใจว่าการกระทำของพวกเขาจะไม่ละเมิดสิทธิเหล่านี้ (7) หลักการไม่เลือกปฏิบัติ ควรใช้ดุลยพินิจของรัฐโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ โดยปฏิบัติต่อบุคคลและกลุ่มทั้งหมดอย่างเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย (8) หลักกระบวนการตัดสินใจที่เป็นธรรม กระบวนการตัดสินใจควรยุติธรรมและเป็นกลาง โดยเปิดโอกาสให้ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้มีส่วนร่วมและนำเสนอความคิดเห็นของตน (9) หลักความยืดหยุ่น ในขณะที่ยึดมั่นในหลักการและกรอบกฎหมายที่กำหนดไว้ ดุลยพินิจของรัฐควรอนุญาตให้มีความยืดหยุ่นในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและความท้าทายที่เกิดขึ้นใหม่ (10) หลักความสม่ำเสมอ ที่การกระทำของรัฐบาลควรสอดคล้องกันเมื่อเวลาผ่านไปและในกรณีที่เกี่ยวข้องกัน ส่งเสริมความสามารถในการคาดการณ์และความเป็นธรรมในการตัดสินใจ (เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล, 2553; บรรเจิด สิงคะเนติ, 2558; Chen, 2017; Smith, 2018; Smith & Johnson, 2020) และสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ วรเจตน์ ภาคีรัตน์ (2543), ศิลป์ฟ้า ต้นศราวุธ และโทบี เมนเดล (2553), สาวตรี สุขศรี, ศิริพล กุศลศิลป์ และวุฒิ อรพิณยิ่งยงพัฒนา (2555), Palatino (2012), Reang (2014) และ Human Right Watch (2016)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาและเปรียบเทียบแนวคิดทางกฎหมายประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ พบว่า การเปรียบเทียบแนวคิดทางกฎหมายของประเทศไทยกับต่างประเทศในประเด็นสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางและฐานคิดที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยประเทศไทยให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมของประชาชนเป็นหลัก กฎหมายสำคัญอย่างพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ให้อำนาจรัฐในการดำเนินคดีกับข้อมูลที่ถูกมองว่าเป็น “เท็จ” หรือ “บิดเบือน” แม้ในบางกรณีอาจขาดหลักฐานความเสียหายโดยตรง และไม่มีการตรวจสอบจากฝ่ายตุลาการที่เพียงพอ ในทางตรงกันข้ามสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่มีระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ยึดถือสิทธิในการแสดงความคิดเห็นเป็นสิทธิธรรมชาติ โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 1 การแทรกแซงของรัฐจะกระทำได้อีกเมื่อมีเหตุผลตามหลักความจำเป็นและได้สัดส่วนเท่านั้น ขณะที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และราชอาณาจักรญี่ปุ่นแม้จะอยู่ในระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร (civil law) ก็ยังวางโครงสร้างทางกฎหมายที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างเสรีภาพของประชาชนกับความมั่นคง โดยมีศาลเป็นกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐอย่างชัดเจน ในทางกลับกัน กฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย มีจุดร่วมสำคัญคือการถือว่าสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเป็น “สิทธิสัมพัทธ์” ที่รัฐสามารถจำกัดได้เพื่อความมั่นคง ศีลธรรม หรือเอกภาพของชาติ อย่างไรก็ตาม แนวคิดเบื้องหลังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สิงคโปร์ยึดแนวทางอำนาจนิยมที่เน้นการควบคุมเพื่อเสถียรภาพของรัฐในสังคมพหุวัฒนธรรม (Chester Tan, 2022) สหพันธรัฐมาเลเซียผสมผสานหลัก Common Law กับกฎหมายอิสลาม จึงให้น้ำหนักต่อศาสนาและสถาบันกษัตริย์ในการจำกัดสิทธิ ส่วนอินโดนีเซียมีฐานกฎหมายมาจากเนเธอร์แลนด์ แต่เน้นจารีตและศาสนาโดยเฉพาะใน ITE Law ที่ใช้จำกัดเนื้อหาออนไลน์อย่างกว้างขวาง (Freedom House, 2022) แม้ทั้งสามประเทศจะเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) แต่ในทางปฏิบัติกลับมีการตีความและบังคับใช้ที่จำกัดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นมากกว่ามาตรฐานสากล

ตาราง 1 เปรียบเทียบกรอบแนวคิดทางกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ

ประเทศ	ระบบกฎหมาย	แนวคิดหลัก	จุดเด่น	ข้อจำกัด
ไทย	Civil law	ความมั่นคงของรัฐ ศีลธรรม	รับรองสิทธิใน รัฐธรรมนูญ	การตีความกฎหมายกว้าง ขาดกลไกถ่วงดุลที่ชัดเจน
สหรัฐอเมริกา	Common law	เสรีนิยมคลาสสิก	ปกป้องเสรีภาพ	ใช้ CFAA ควบคุมไซเบอร์ อาจกระทบสิทธิบางกรณี
เยอรมนี	Civil law	รัฐธรรมนูญนิยม หลักความได้ สัดส่วน	ตรวจสอบผ่านศาล อย่างเข้มงวด	เข้มงวดด้านเนื้อหาบาง ประเภทเพื่อปกป้องสังคม

ประเทศ	ระบบกฎหมาย	แนวคิดหลัก	จุดเด่น	ข้อจำกัด
ญี่ปุ่น	Civil law	ความกลมกลืนของสังคม ความสงบเรียบร้อย	คุ้มครองสิทธิแต่ควบคุมอย่างรัดกุม	เน้นความมั่นคงมากกว่าเสรีภาพในบางกรณี
สิงคโปร์	Common law	อำนาจนิยมแบบปฏิบัตินิยม	ควบคุมความขัดแย้งทางวัฒนธรรม	เซ็นเซอร์และควบคุมข้อมูลออนไลน์มากเกินไป
มาเลเซีย	Common law	กฎหมายศาสนา ความมั่นคงของรัฐ	ปกป้องศาสนาและสถาบัน	ใช้กฎหมายจำกัดความคิดและความคิดเห็นทางการเมือง
อินโดนีเซีย	Civil law	ศาสนา ศีลธรรม เอกภาพของชาติ	ปกป้องศาสนาในสังคมพหุวัฒนธรรม	ใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือทางการเมืองละเมิดเสรีภาพ

การรักษาสมดุลระหว่างความมั่นคงและเสรีภาพการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์เป็นสิ่งจำเป็นแนวทางของประเทศไทยในการกำกับดูแลเนื้อหาบนโลกออนไลน์มีทั้งข้อดีและข้อเสียที่ควรได้รับการพิจารณาอย่างรอบคอบ ในด้านบวก ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามาตรการที่เข้มงวดมีบทบาทสำคัญในการรักษาความมั่นคงของชาติและป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ อย่างไรก็ตาม คำถามที่สำคัญคือขอบเขตและวิธีการของมาตรการเหล่านี้ควรเป็นอย่างไรเพื่อไม่ให้กระทบต่อนิติสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป แม้การควบคุมข้อมูลเท็จเป็นสิ่งจำเป็นในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว แต่การใช้กฎหมายที่ตีความได้กว้างที่ให้อำนาจรัฐสามารถควบคุมหรือสั่งปิดกั้นเนื้อหาโดยอ้างเหตุผลด้านความมั่นคงโดยไม่มี การตรวจสอบอาจส่งผลให้เกิดการละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แม้จะเป็นการแสดงความเห็นโดยสุจริตก็ตาม ปัญหาอีกประการหนึ่งของประเทศไทย คือ ขาดกลไกการกำกับดูแลที่เป็นอิสระ การให้อำนาจรัฐอย่างกว้างขวางโดยไม่มีการตรวจสอบจากภาคประชาสังคมและหน่วยงานอิสระ ทำให้เกิดความไม่แน่นอนทางกฎหมาย และอาจกระทบต่อบรรยากาศการลงทุนในภาคเศรษฐกิจดิจิทัล

สรุปสิทธิเสรีภาพในการสื่อสารขึ้นอยู่กับกรอบแนวคิด “สิทธิสัมบูรณ์-สิทธิสัมพัทธ์” โดยสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนียึดถือสิทธิสัมบูรณ์ (absolute rights) ที่การแสดงความคิดเห็นได้รับการคุ้มครองอย่างเข้มงวด รัฐจะจำกัดสิทธิได้เฉพาะเมื่อมีเหตุผลจำเป็นตามหลักความได้สัดส่วนและผ่านการกลั่นกรองของศาล กฎหมายของสหรัฐอเมริกา และกฎหมาย IT Security Law ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีที่มุ่งควบคุมอาชญากรรมไซเบอร์โดยไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพ ในทางตรงกันข้าม สาธารณรัฐสิงคโปร์ สหพันธรัฐมาเลเซีย และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ถือสิทธิสัมพัทธ์ (relative rights) รัฐมีอำนาจจำกัดสิทธิในการแสดงออกเพื่อความมั่นคง ศีลธรรม หรือความสงบเรียบร้อยโดยไม่ต้องผ่านกลไกตรวจสอบที่เป็นอิสระ ประเทศไทยเองมีแนวทางใกล้เคียงกับสิทธิสัมพัทธ์โดยรัฐมีอำนาจควบคุมเนื้อหาผ่านกฎหมายซึ่งถูกวิจารณ์ว่าขาดความชัดเจนและกลไกถ่วงดุล เสี่ยงต่อการละเมิดเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

2. ผลการศึกษาปัญหาข้อจำกัดและผลกระทบบทบัญญัติมาตรา 14 (1) (2) (3) ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 ที่แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 ต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ พบว่า กฎหมายดังกล่าวมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการที่เปิดช่องให้เกิดการตีความอย่างคลุมเครือและนำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้

1) การใช้ถ้อยคำในกฎหมายที่มีลักษณะกว้างและคลุมเครือ เช่น คำว่า “ข้อมูลเท็จ” หรือ “ข้อมูลที่น่าจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชน” ซึ่งปรากฏในมาตรา 14 วรรคหนึ่งของกฎหมายฉบับดังกล่าว ถ้อยคำเหล่านี้ไม่มีการนิยามไว้อย่างชัดเจนส่งผลให้เจ้าหน้าที่รัฐสามารถใช้ดุลพินิจตีความได้ตามความเข้าใจเฉพาะตนโดยไม่มีกรอบกฎหมายที่รัดกุมควบคุมแนวทางการใช้ ซึ่งแตกต่างจากหลักกฎหมายอาญาที่ควรมีความชัดเจนแน่นอน

2) การที่กฎหมายฉบับนี้ขาดกฎหมายลำดับรอง เช่น กฎกระทรวง ระเบียบ หรือคำอธิบายแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในการบังคับใช้ ซึ่งควรจะมีหน้าที่กำหนดขอบเขตการใช้ดุลพินิจ การวินิจฉัยข้อเท็จจริง และหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่าการกระทำใดเข้าข่ายความผิดตามกฎหมาย หากไม่มีแนวทางดังกล่าว เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายย่อมสามารถตัดสินได้ตามวิจารณญาณของตนเองโดยขาดกลไกตรวจสอบและกำกับดูแลที่มีประสิทธิภาพ ผลที่ตามมาคือการใช้ดุลพินิจอย่างไม่มีหลักประกันว่าจะเป็นธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหาตามหลักนิติธรรม

3) การบังคับใช้กฎหมายที่ปราศจากคู่มือหรือแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ทำให้เกิดการใช้อำนาจอย่างไม่เป็นระบบ และอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองได้โดยง่าย โดยเฉพาะเมื่อเจ้าหน้าที่รัฐสามารถดำเนินคดีต่อประชาชนที่แสดงความคิดเห็นอย่างสุจริตหรือแสดงออกทางการเมืองที่แตกต่างจากรัฐ ความไม่ชัดเจนในข้อกฎหมายจึงกลายเป็นช่องว่างที่ทำให้กฎหมายกลายเป็นกลไกควบคุมประชาชนแทนที่จะเป็นกลไกคุ้มครองสิทธิของพวกเขา ผลกระทบที่ตามมาอย่างชัดเจนคือภาวะเซ็นเซอร์ตนเองที่เกิดขึ้นในวงกว้าง โดยเฉพาะในหมู่ประชาชน นักกิจกรรม นักวิชาการ และสื่อมวลชน ซึ่งเริ่มหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรัฐ นโยบาย หรือประเด็นสาธารณะที่อาจสุ่มเสี่ยงต่อการถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดตามกฎหมาย แม้จะเป็นการแสดงความเห็นอย่างสุจริตและอยู่ในกรอบของสิทธิตามรัฐธรรมนูญก็ตาม ซึ่งมีผลกระทบต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการตรวจสอบอำนาจรัฐและลดทอนพลังของระบอบประชาธิปไตยในระยะยาว

4) การเกิดขึ้นของการฟ้องปิดปาก ซึ่งเป็นการดำเนินคดีทางกฎหมายกับผู้แสดงความคิดเห็นที่มีลักษณะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์รัฐหรือเปิดเผยข้อมูลที่รัฐไม่พึงประสงค์ โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการข่มขู่หรือปิดปากไม่ให้ผู้คนกล้าแสดงออก ผลของการฟ้องคดีเช่นนี้ไม่ได้อยู่ที่ผลของคดีในชั้นศาล หากแต่เป็นภาระที่ผู้ถูกฟ้องต้องเผชิญระหว่างกระบวนการ เช่น ค่าใช้จ่าย ทรัพยากร เวลา และความเครียดทางจิตใจ การใช้กฎหมายลักษณะนี้จึงเป็นการกลั่นแกล้งสิทธิในการแสดงความคิดเห็นโดยทางอ้อม ซึ่งส่งผลเสียต่อบรรยากาศแห่งการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างชัดเจน กฎหมายฉบับนี้แม้จะมีเจตนารมณ์เพื่อควบคุมอาชญากรรมทางไซเบอร์ แต่ในทางปฏิบัติกลับกลายเป็นเครื่องมือที่เปิดช่องให้รัฐใช้อำนาจควบคุมการสื่อสารของประชาชนอย่างกว้างขวางโดยขาดกลไกถ่วงดุลที่เหมาะสม

3. ผลการวิเคราะห์และเปรียบเทียบความได้สัดส่วนระหว่างการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายไทยในการสื่อสารผ่านระบบคอมพิวเตอร์ พบว่า การบังคับใช้กฎหมายตามบทบัญญัติดังกล่าวในทางปฏิบัติ ยังไม่ผ่านเกณฑ์ของหลักความได้สัดส่วนที่เป็นมาตรฐานสำคัญตามหลักนิติธรรมและสิทธิมนุษยชนสากล ซึ่งตามหลักหลักความได้สัดส่วนเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) หลักความเหมาะสมซึ่งหมายถึงว่ามาตรการทางกฎหมายที่นำมาใช้นั้นต้องสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของรัฐได้อย่างแท้จริง (2) หลักความจำเป็นซึ่งหมายถึงว่าต้องไม่มีมาตรการอื่นใดที่มีประสิทธิภาพเท่ากันแต่ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพน้อยกว่า และ (3) หลักความได้สัดส่วนในความหมายแคบ ซึ่งหมายถึงว่าผลกระทบต่อสิทธิที่เกิดขึ้นต้องไม่เกินสมควรเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์สาธารณะที่รัฐพึงได้รับ

การบังคับใช้มาตรา 14 วรรคหนึ่งในหลายกรณี พบว่า ไม่ผ่านเกณฑ์ทั้งสาม ในประเด็น (1) ความเหมาะสม พบว่า มาตรการทางกฎหมายที่ใช้ไม่ได้มีประสิทธิภาพเพียงพอในการป้องกันอาชญากรรมทางไซเบอร์อย่างแท้จริง เนื่องจากหลายคดีที่เกิดขึ้นไม่ได้เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามร้ายแรงต่อสังคมหรือความมั่นคงของรัฐ แต่เป็นเพียงการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง หรือการเผยแพร่ข้อมูลที่มีลักษณะวิพากษ์วิจารณ์หน่วยงานของรัฐ ในขณะที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่าการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนตามองค์ประกอบของความผิด (2) ความจำเป็นการใช้โทษทางอาญา เช่น โทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับซึ่งเป็นบทลงโทษตามมาตรา 14 วรรคหนึ่ง มักถูกนำมาใช้กับกรณีที่มีได้ก่อให้เกิดอันตรายโดยตรงหรือไม่มีหลักฐานความเสียหายที่เป็นรูปธรรม จึงไม่อาจถือได้ว่าเป็นมาตรการที่จำเป็นในระดับที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การเลือกใช้โทษรุนแรงในกรณีที่มีโทษอาชญากรรมร้ายแรงสะท้อนให้เห็นถึงการขาดทางเลือกที่เหมาะสมยิ่งกว่าซึ่งควรพิจารณาเป็นลำดับแรกตามหลักความจำเป็น (3) ความได้สัดส่วนในความหมายแคบ พบว่า การบังคับใช้มาตรา 14 วรรคหนึ่งในหลายกรณีมีลักษณะเกินกว่าเหตุ เมื่อพิจารณาจากลักษณะการกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณะอย่างแท้จริง เช่น การโพสต์ข้อความบนสื่อสังคมออนไลน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัว การวิพากษ์นโยบายรัฐ หรือการแสดงออกทางการเมืองโดยสันติ ซึ่งในหลายกรณี ศาลภายหลังได้วินิจฉัยให้ยกฟ้องเนื่องจากไม่ปรากฏว่าการกระทำของจำเลยเข้าข่ายเป็นภัยสาธารณะ แต่จำเลยต้องเผชิญกับกระบวนการทางกฎหมายที่ยืดเยื้อและบทลงโทษที่รุนแรง สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าการบังคับใช้มาตรการทางกฎหมายไม่ได้อยู่ภายใต้การควบคุมตามเกณฑ์ของหลักสัดส่วนในความหมายแคบ

ลักษณะการใช้กฎหมายเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เรียกว่า กฎหมายอาญาเพื่อซึ่งหมายถึงการบัญญัติให้พฤติกรรมที่ไม่จำเป็นต้องเป็นอาชญากรรมกลายเป็นความผิดทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์รัฐ หรือการเรียกร้องสิทธิพลเมือง การกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิดที่มีโทษรุนแรงทางอาญาโดยไม่มีการประเมินความได้สัดส่วนอย่างเข้มงวดถือเป็นการขยายอำนาจรัฐเกินสมควร และขัดกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญซึ่งรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการแสดงออกโดยสุจริต นอกจากนี้การบังคับใช้มาตรา 14 วรรคหนึ่งยังอาจนำไปสู่การละเมิดพันธกรณีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะมาตรา 19 กติการหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (ICCPR) ซึ่งรับรองสิทธิในการมีความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซง และเสรีภาพในการแสดงออก รวมถึงสิทธิในการแสวงหา รับ และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารโดยไม่คำนึงถึงพรมแดน การใช้มาตรการทางกฎหมายที่มีลักษณะเกินความจำเป็นหรือไม่เหมาะสมกับสภาพของ

การกระทำ อาจเข้าข่ายการละเมิดสิทธิเหล่านี้ตามหลักสิทธิมนุษยชนสากล ในภาพรวมการประเมินการบังคับใช้มาตรา 14 วรรคหนึ่งของพระราชบัญญัติคอมพิวเตอร์ฯ ตามหลักความได้สัดส่วน พบว่า ขาดความสมดุลระหว่างความมั่นคงของรัฐกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การใช้โทษทางอาญาในกรณีที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายอย่างแท้จริง การไม่สามารถพิสูจน์ความเสียหายที่เป็นรูปธรรม และการไม่ผ่านเกณฑ์ของความเหมาะสม ความจำเป็น และความได้สัดส่วนในความหมายแคบ สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายไทยที่ยังไม่สามารถสร้างดุลยภาพระหว่างอำนาจรัฐกับสิทธิของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. กำหนดให้การเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน

1.1 เพื่อให้การเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนโดยเจ้าหน้าที่รัฐเป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิความเป็นส่วนตัวอย่างแท้จริง ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 โดยกำหนดเงื่อนไขว่า การที่พนักงานเจ้าหน้าที่จะเข้าถึงข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนของบุคคลได้ ต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อนทุกครั้ง ยกเว้นกรณีมีเหตุฉุกเฉินที่อาจกระทบต่อความมั่นคงหรือชีวิตของบุคคล ซึ่งต้องมีการรายงานต่อศาลภายหลังทันทีภายในระยะเวลาที่กำหนด การกำหนดเช่นนี้จะช่วยป้องกันการใช้อำนาจรัฐเกินขอบเขต และสร้างกลไกถ่วงดุลอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 เพื่อความชัดเจนในการบังคับใช้กฎหมายและสอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 ควรเพิ่มเติมนิยามของคำว่า “ข้อมูลส่วนบุคคล” ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 โดยให้หมายถึง “ข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลธรรมดาซึ่งทำให้สามารถระบุตัวตนของบุคคลนั้นได้ ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม” การเพิ่มเติมดังกล่าวจะช่วยให้การตีความกฎหมายเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับมาตรฐานสากล และลดความคลุมเครือที่อาจเปิดช่องให้เกิดการละเมิดสิทธิเสรีภาพโดยมิชอบ

1.3 เพื่อให้การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรบัญญัติเพิ่มบทลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่มีคำสั่งศาลหรือโดยมิชอบไว้ในพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้ เช่น กำหนดให้เจ้าหน้าที่ที่ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี หรือปรับไม่เกิน 300,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ การกำหนดบทลงโทษนี้จะเป็นการส่งเสริมความรับผิดชอบในการใช้อำนาจรัฐอย่างถูกต้อง และยับยั้งการใช้อำนาจละเมิดสิทธิของประชาชน อันเป็นหลักประกันสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2. บัญญัตินิยามของคำว่า “ข้อมูลเท็จ” เพื่อให้การใช้กฎหมายมีความชัดเจน เป็นธรรม และจำกัดขอบเขตอำนาจรัฐไม่ให้แทรกแซงสิทธิเสรีภาพโดยไม่สมควร ควรมุ่งเน้นไปที่การบัญญัตินิยามของคำว่า “ข้อมูลเท็จ” ให้ชัดเจนในมาตรา 3 ซึ่งเป็นมาตราที่กำหนดคำจำกัดความของถ้อยคำสำคัญที่ใช้ตลอดทั้งกฎหมาย ปัจจุบัน กฎหมายดังกล่าวระบุความผิดเกี่ยวกับการนำเข้าสู่ข้อมูลเท็จไว้ในมาตรา 14 แต่ไม่ได้ให้คำนิยามคำว่า “ข้อมูลเท็จ” อย่างชัดเจน ทำให้เกิดปัญหาในการตีความและนำไปใช้โดยเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งอาจกระทบต่อเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนโดยไม่จำเป็น

3. **บัญญัติให้ศาลมีอำนาจดุลพินิจเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นคุมประพฤติ** เพื่อลดภาระของระบบยุติธรรมทางอาญา และส่งเสริมแนวทางการแก้ไขปัญหามุ่งเน้นการฟื้นฟูแทนการลงโทษที่รุนแรง ควรเพิ่มเติมมาตราใหม่ ในหมวดที่ว่าด้วย “บทกำหนดโทษ” หรือแทรกไว้หลังมาตรา 17/1 ซึ่งเป็นมาตราที่เพิ่มขึ้นใหม่ในพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับกลไกเปรียบเทียบความผิดซึ่งเป็นฐานของการใช้โทษทางเลือกหรืออีกทางเลือกหนึ่งคือบัญญัติมาตราใหม่เป็น “มาตรา 17/2” โดยเฉพาะเพื่อให้ครอบคลุมอำนาจศาลในการพิจารณาเปลี่ยนโทษจำคุกเป็นคุมประพฤติได้อย่างชัดเจน

4. **กำหนดให้มืองค์กรตรวจสอบการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน** เพื่อจัดตั้งหรือกำหนดกลไกของ “องค์กรตรวจสอบอิสระ” หรือ “คณะกรรมการอิสระ” ที่มีหน้าที่รับเรื่องร้องเรียน ตรวจสอบข้อเท็จจริง และเสนอความเห็นหรือมาตรการทางกฎหมายต่อกรณีที่มีเจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจละเมิดสิทธิประชาชน เช่น การเข้าถึงข้อมูลโดยมิชอบ การบิดเบือนข้อมูลเพื่อออกคำสั่ง หรือการสั่งปิดกั้นเนื้อหาโดยไม่ผ่านศาล กลไกเช่นนี้อาจอยู่ภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี หรือกำหนดให้เป็นองค์กรตามกฎหมายเฉพาะ ดังนั้น จึงควรบัญญัติมาตราใหม่ในหมวดที่ว่าด้วย “พนักงานเจ้าหน้าที่” หรือ “บททั่วไป” ของพระราชบัญญัติฯ นี้ เพื่อจัดตั้งองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐอย่างเป็นทางการ โดยต้องมีอิสระจากฝ่ายบริหาร มีอำนาจเรียกพยานเอกสาร และสามารถรายงานผลการตรวจสอบต่อสาธารณะ เพื่อให้กฎหมายมีความโปร่งใส เป็นธรรม และสอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากล

เอกสารอ้างอิง

- คันธिरา ฉายาวงศ์. (2568). เสรีภาพสื่อกับกฎหมายดิจิทัล: ความท้าทายของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อกับการปรับตัวในอนาคต. *วารสารศาสตร์*, 18(1), 99-150.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2558). *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2543). เงื่อนไขการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน: “มาตร” ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 30(2), 184-194.
- วีระ โลจายะ. (2539). *เอกสารการสอนชุดกฎหมายมหาชนเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ชวนพิมพ์.
- ศิลป์ฟ้า ต้นศรารุช และโทบี้ เมนเดล. (2553). *บทวิเคราะห์พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ 2550*. ศูนย์กฎหมายและประชาธิปไตย (Centre for Law and Democracy) องค์การสาธารณประโยชน์นานาชาติด้านสิทธิมนุษยชนในประเทศแคนาดา.
- สมยศ เชื้อไทย. (2553). *คำอธิบายหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สาวตรี สุขศรี, ศิริพล กุศลศิลป์วุฒิ และอรพิน ยิ่งยงพัฒนา. (2555). *ผลกระทบจากพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และนโยบายของรัฐกับสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น*. โครงการอินเทอร์เน็ตเพื่อกฎหมายประชาชน.

- เอกบุญ วงศ์สวัสดิ์กุล. (2553). *หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม*. กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Chen, L. (2017). Freedom of Speech and the Principle of Proportionality. *Journal of Constitutional Law*, 45(3), 120-135.
- Chester Tan. (2022). Free speech and public order in Singapore. *Asian Journal of Comparative Law*, 17(1), 88-105.
- Freedom House. (2022). *Freedom on the Net 2022-Indonesia*. Retrieved from <https://freedomhouse.org>
- Human Right Watch. (2016). *Thailand: Cyber Crime Act Tightens Internet Control*. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2016/12/21/thailand-cyber-crime-act-tightens-internet-control>
- Justia. (1969). *Brandenburg v. Ohio*, 395 U.S. 444 (1969). Retrieved from <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/395/444/>
- Palatino, M. (2012). Malaysia's new internet law. Retrieved from <https://thediplomat.com/2012/08/guilty-until-proven-innocent-malaysias-new-internet-law/>
- Reang, P. (2014). *Freedom of expression and right to information in Asian countries: A regional analysis of challenges, treats and opportunities*. London: Internews Europe.
- Smith, J. (2018). *Human rights and the rule of law: A comparative analysis*. Oxford University Press.
- Smith, J., & Johnson, A. (2020). Principles of state discretion: A legal and political perspective. *Journal of Political Science*, 15(2), 123-145.

อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิง
ของวัยรุ่น Gen Z
The Influence of Influencers and Short-Form Content on Entertainment
Consumption Decisions of Gen Z

สันดุสิต บรวิงษ์ตระกูล¹ จเร เพ็งจันทร์² อรพรรณ ถาวรายุสม³
และศตวรรษ คันธจันทร์⁴

Sandusit Brorewongtrakhul¹, Jaray Phengjan² Oraphan Thawarayusm³
and Sattawat Kanthajan

Received: December 1, 2025

Revised: December 22, 2025

Accepted: December 29, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาระดับและลักษณะของอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z (2) ศึกษาระดับและลักษณะของอิทธิพลของคอนเทนต์สั้นที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z และ (3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นกับการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z กลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน ได้จากการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามมาตรฐานค่า 5 ระดับ ซึ่งมีความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการถดถอยเชิงพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่น Gen Z รับรู้ถึงอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นในระดับมาก

¹ อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจบันเทิง ท่องเที่ยวและอีสปอร์ต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, E-mail: Sandusit.b@rbru.ac.th, *Frist author

Lecture, Bachelor of Communication Arts Program in Entertainment Business, Travel and Esports, Faculty of Communications Arts, Rambhai Barni Rajabhat University

² อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจบันเทิง ท่องเที่ยวและอีสปอร์ต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, E-mail: Jaray.p@rbru.ac.th, *Corresponding author

Lecture, Bachelor of Communication Arts Program in Entertainment Business, Travel and Esports, Faculty of Communications Arts, Rambhai Barni Rajabhat University

³ อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาธุรกิจบันเทิง ท่องเที่ยวและอีสปอร์ต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, E-mail: Oraphan.t@rbru.ac.th, *Essentially intellectual contributor

Lecture, Bachelor of Communication Arts Program in Entertainment Business, Travel and Esports, Faculty of Communications Arts, Rambhai Barni Rajabhat University

⁴ หัวหน้าหลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาดิจิทัลมีเดีย (หลักสูตรนานาชาติ)

มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, E-mail: satawatk@sau.ac.th Head of the Digital Media (International Program), Bachelor of Business Administration Program in Digital Media (International Program), South east Asia University

โดยเฉพาะด้านความน่าเชื่อถือ รูปแบบการนำเสนอที่เป็นธรรมชาติ และความกระชับของเนื้อหา ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ทั้งในเชิงเดี่ยวและเชิงร่วมกัน สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของสื่อดิจิทัลต่อพฤติกรรมการเสพสื่อของวัยรุ่นในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: อินฟลูเอนเซอร์, คอนเทนต์สั้น, การตัดสินใจบริโภคสื่อ, วัยรุ่น Gen Z, สื่อบันเทิง

Abstract

This study aims to (1) examine the level and characteristics of influencer influence on Generation Z's entertainment media consumption decisions, (2) investigate the influence of short-form content on such decisions, and (3) analyze the relationship between influencer influence, short-form content, and media consumption decisions. The sample consisted of 300 respondents selected through purposive sampling. A five-point Likert scale questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.89 was employed. Data were analyzed using descriptive statistics and multiple regression analysis. The results revealed that Gen Z respondents perceived a high level of influence from both influencers and short-form content, particularly in terms of credibility, authentic presentation, and content brevity. Hypothesis testing indicated that influencer influence and short-form content had statistically significant positive effects on entertainment media consumption decisions, both individually and jointly. These findings highlight the crucial roles of influencers and short-form content in shaping media consumption behavior among Generation Z in the digital era.

Keywords: Influencer, Short-form content, Media consumption decision, Generation Z, Entertainment media

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่การเข้าถึงสื่อออนไลน์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน วัยรุ่นเจนเนอเรชัน Z (Gen Z) ซึ่งเกิดระหว่างกลางทศวรรษ 1990 ถึงกลางทศวรรษ 2000 ได้กลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนแนวโน้มการบริโภคสื่อและสินค้าในสังคมไทย กลุ่ม Gen Z เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีความชำนาญในการใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย และคุ้นเคยกับรูปแบบคอนเทนต์สั้น (short-form content) ที่ตอบสนองพฤติกรรมการบริโภคสื่อที่รวดเร็วและหลากหลาย

จากการศึกษาของ (Wisights, 2567) พบว่า 6 ใน 10 ของ Gen Z และ Alpha ส่งแรงอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของคนในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นอาหาร ความบันเทิงหรือการท่องเที่ยวสะท้อนให้เห็นถึงพลังในการสร้างอิทธิพลของกลุ่มวัยนี้ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงตัวเองเท่านั้น แต่ยังขยายไปสู่วงกว้างในครอบครัวและสังคม ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในยุคดิจิทัลคือการเกิดขึ้นของ อินฟลูเอนเซอร์ (influencer)

ซึ่งเป็นบุคคลที่มีอำนาจในการชี้นำความคิดและพฤติกรรมผู้ติดตามผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ งานวิจัยของ (เมทยา, 2567) แสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ในสื่อโซเชียลมีเดียส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย โดยสามารถพยากรณ์การตัดสินใจได้ถึง 65.40% ซึ่งสะท้อนถึงอิทธิพลที่มีนัยสำคัญของอินฟลูเอนเซอร์ต่อพฤติกรรมผู้บริโภค

นอกจากปัจจัยด้านอินฟลูเอนเซอร์แล้ว รูปแบบของคอนเทนต์ยังมีบทบาทสำคัญต่อการดึงดูดความสนใจของกลุ่ม Gen Z โดยเฉพาะคอนเทนต์รูปแบบสั้น เช่น วิดีโอบนแพลตฟอร์ม TikTok ที่มีความยาวเพียง 15-60 วินาที ตามที่บทความ 8 เทรนด์การตลาด Gen Z มาแรงปี 2024 ระบุว่า แปรนัยอาจใช้แพลตฟอร์มนี้สร้างวิดีโอขนาดสั้นและร่วมมือกับอินฟลูเอนเซอร์เพื่อโปรโมตที่จะช่วยดึงดูดความสนใจของกลุ่มคน Gen Z ได้ คอนเทนต์สั้นจึงไม่เพียงแต่ตอบสนองพฤติกรรมผู้บริโภคที่รวดเร็วแต่ยังเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายนี้ แม้จะมีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับอินฟลูเอนเซอร์และพฤติกรรมผู้บริโภคของวัยรุ่นอยู่บ้าง แต่ยังพบช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญหลายประการ ได้แก่

1. การศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่พฤติกรรมการซื้อขายสินค้า (เช่น เครื่องสำอาง อาหาร) มากกว่าการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิง ทั้งที่สื่อบันเทิงเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันของวัยรุ่น ไม่ว่าจะเป็นซีรีส์ รายการโทรทัศน์ หรือคอนเทนต์ออนไลน์
2. ยังขาดการศึกษาที่เชื่อมโยงอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และรูปแบบคอนเทนต์สั้นเข้าด้วยกันอย่างครอบคลุม เพื่อทำความเข้าใจว่าปัจจัยทั้งสองนี้ทำงานร่วมกันอย่างไรในการส่งผลต่อการตัดสินใจของวัยรุ่น
3. การศึกษาในบริบทสังคมไทยยังมีจำนวนจำกัด ทั้งที่พฤติกรรมและวัฒนธรรมการบริโภคสื่อของวัยรุ่นไทยอาจแตกต่างจากบริบทสากล

งานวิจัยนี้จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากจะช่วยเติมเต็มช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว โดยศึกษาอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ในบริบทสังคมไทย ผลการศึกษาจะสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ในหลายมิติ ทั้งการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารสำหรับผู้ผลิตคอนเทนต์และสื่อบันเทิง การวางแผนการตลาดที่มีประสิทธิภาพสำหรับกลุ่มเป้าหมาย Gen Z และการส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มวัยรุ่น เพื่อให้สามารถบริโภคสื่อได้อย่างมีวิจารณญาณและเหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับและลักษณะของอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z
2. เพื่อศึกษาระดับและลักษณะของอิทธิพลของคอนเทนต์สั้น (short-form content) ที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z
3. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นกับการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

สมมติฐานการวิจัย

1. อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์มีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z
2. อิทธิพลของคอนเทนต์สั้นมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z
3. อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นร่วมกันมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านประชากร กลุ่มวัยรุ่นเจนเอเรชัน Z (Gen Z) ที่อยู่ในช่วงอายุ 18-24 ปี ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาผลของอินฟลูเอนเซอร์ (ตัวแปรหนึ่ง) และคอนเทนต์สั้น (ตัวแปรสอง) ต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิง (ตัวแปรตาม) ขอบเขตด้านพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจันทบุรี มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี และวิทยาลัยเทคนิคจันทบุรี ขอบเขตด้านเวลา การรวบรวมข้อมูล พฤษภาคม - พฤศจิกายน 2568

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) แบบสำรวจ (Survey Research) เพื่อศึกษาระดับอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z รวมถึงตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Population and Sample)

ประชากร

วัยรุ่นกลุ่มเจนเอเรชัน Z อายุระหว่าง 18-25 ปี และมีประสบการณ์ในการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์อย่างสม่ำเสมอ ที่ เช่น TikTok, YouTube Shorts, Instagram Reels, Facebook Reels และรับรู้หรือมีการติดตามอินฟลูเอนเซอร์

กลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์รับชมคอนเทนต์สั้นและติดตามอินฟลูเอนเซอร์ รวมถึงมีการบริโภคสื่อบันเทิงออนไลน์อย่างสม่ำเสมอ จำนวนกลุ่มตัวอย่างกำหนดตามสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% กลุ่มตัวอย่างจำนวน 300 คน เพื่อให้เหมาะสมต่อการวิเคราะห์ทางสถิติ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามเชิงปิด (Rating Scale) ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (เพศ อายุ การศึกษา ระยะเวลาใช้อินเทอร์เน็ต แพลตฟอร์มที่ใช้บ่อย) ระดับอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ระดับอิทธิพลของคอนเทนต์สั้น การตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงออนไลน์ ใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบ 5 ระดับ (5-Point Likert Scale) ดังนี้

5 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง

4 = เห็นด้วย

- 3 = ปานกลาง
- 2 = ไม่เห็นด้วย
- 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (Instrument Validity and Reliability)

ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน และคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) กำหนดเกณฑ์ ≥ 0.50 ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะผู้เชี่ยวชาญ ทดลองใช้แบบสอบถาม (Try-out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน คำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือมีความน่าเชื่อถือในระดับสูง เหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection Procedures)

ขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล แจกแบบสอบถามในรูปแบบออนไลน์ผ่าน Google Forms หรือแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ คือ SPSS โดยแบ่งการวิเคราะห์ดังนี้ ประเภทข้อมูลวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ค่าความถี่ (Frequency), ร้อยละ (Percentage) อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ คอนเทนต์สั้น และการตัดสินใจบริโภคค่าเฉลี่ย (Mean), ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) การทดสอบสมมติฐาน Multiple Regression Analysis

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นที่ส่งผลต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ผลการวิจัยจะช่วยสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเกี่ยวกับปัจจัยด้านสื่อออนไลน์ที่มีบทบาทต่อพฤติกรรมการเสพสื่อในกลุ่มวัยรุ่นยุคดิจิทัล ซึ่งสามารถนำไปใช้สนับสนุนการพัฒนาทฤษฎีและองค์ความรู้ในสาขานิเทศศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้

2. เพื่อเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับผู้ผลิตสื่อ ผู้สร้างคอนเทนต์ และผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมบันเทิงออนไลน์

ข้อมูลจากผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสาร การออกแบบเนื้อหา และการคัดเลือกอินฟลูเอนเซอร์ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมและความสนใจของกลุ่มวัยรุ่น Gen Z อันจะส่งเสริมประสิทธิภาพของการเผยแพร่และโปรโมตสื่อบันเทิงให้มีความเข้าถึงและตรงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

3. เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าหรือการพัฒนานโยบายด้านสื่อและเยาวชน หน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา และผู้ที่สนใจสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประเมินแนวโน้มการบริโภคสื่อของวัยรุ่น และประกอบการวางแผนการสื่อสาร การสร้างสื่อสร้างสรรค์ หรือการกำหนดมาตรการส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มเยาวชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม (Social Influence Theory) ซึ่งถูกพัฒนาโดย Kelman และนักทฤษฎีอื่นๆ อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลสามารถถูกกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงได้จากปัจจัยทางสังคม โดยเฉพาะผู้ที่มีสถานะทางสังคมสูงกว่า ผู้ที่ได้รับการยอมรับ หรือผู้ที่บุคคลรู้สึกอยากเลียนแบบ ในบริบทของสื่อดิจิทัล ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายบทบาทของอินฟลูเอนเซอร์ว่าเป็น “ผู้นำทางความคิดเห็น” (Opinion Leader) ที่มีความสามารถในการโน้มน้าวให้ผู้ติดตามเกิดความเชื่อถ้อยและตัดสินใจบริโภคสื่อตามคำแนะนำได้ การยอมรับดังกล่าวอาจเกิดจากความน่าเชื่อถือ ความจริงใจ บุคลิกภาพที่โดดเด่น หรือความคล้ายคลึงกับผู้ติดตาม ทำให้ผู้ชม โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น Gen Z เลือกติดตามเนื้อหาหรือสื่อบันเทิงที่อินฟลูเอนเซอร์นำเสนอ การยอมรับดังกล่าวแบ่งออกเป็น 3 มิติสำคัญ คือ การยอมรับตามข้อมูล (Informational Influence) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้ชมเชื่อว่าข้อมูลที่อินฟลูเอนเซอร์สื่อสารนั้นถูกต้องและเป็นประโยชน์ การยอมรับเพื่อความสอดคล้องทางสังคม (Normative Influence) ที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ชมต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมออนไลน์ และการระบุตัวตน (Identification) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อผู้ชมรู้สึกผูกพันหรืออยากเป็นเหมือนอินฟลูเอนเซอร์ ทั้งสามมิติร้อยเรียงกันทำให้อินฟลูเอนเซอร์สามารถมีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่นได้ ดังนั้น ทฤษฎีนี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการอธิบายตัวแปรอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ในงานวิจัยนี้

ทฤษฎีการใช้และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications Theory) โดย Katz และคณะ เป็นทฤษฎีที่มองว่าผู้บริโภคสื่อไม่ได้เป็นผู้รับสื่อแบบเฉื่อยชาแต่เป็นผู้ที่ “เลือกใช้สื่อ” เพื่อสนองความต้องการของตนเอง ทฤษฎีนี้ชี้ว่าผู้ชมมีแรงจูงใจหลายประการ เช่น ความต้องการความบันเทิง การค้นหาข้อมูล การหลีกเลี่ยงความเครียด การยืนยันอัตลักษณ์ตนเองและการเข้าสังคม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ผู้ชมเลือกเสพสื่อบางประเภทมากกว่าอีกประเภทหนึ่ง เมื่อพิจารณาในบริบทของคอนเทนต์สั้น เช่น TikTok, Reel หรือ Shorts จะพบว่าคอนเทนต์เหล่านี้สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มวัยรุ่นได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด เนื่องจากมีความสั้น กระชับ เข้าใจง่าย และสร้างความเพลิดเพลินได้ภายในไม่กี่วินาที ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการเล่นรับชมอย่างต่อเนื่อง (Scrolling Behavior) และมีแนวโน้มติดตามสื่อในเชิงลึกเพิ่มเติมตามมา ทฤษฎีนี้จึงสามารถอธิบายได้ว่าทำไมคอนเทนต์สั้นจึงมีผลกระทบต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z และยังช่วยทำความเข้าใจพฤติกรรมการเล่นเสพสื่อที่เน้นความเร็วและความบันเทิงเป็นหลักอีกด้วย โดยสรุป ทั้งสองทฤษฎีมีความสอดคล้องและสามารถเสริมกันในการอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรในงานวิจัยนี้ กล่าวคือ อินฟลูเอนเซอร์ส่งผลต่อพฤติกรรมผ่านแรงจูงใจทางสังคม ขณะที่คอนเทนต์สั้นส่งผลผ่านความพึงพอใจส่วนบุคคลของผู้ชม ส่งผลให้ทั้งสองปัจจัยมีบทบาทสำคัญในการกำหนดการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงบริบทการใช้สื่อดิจิทัลในยุคปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและความต้องการตอบสนองทันทีในเวลาอันรวดเร็ว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิตติพงศ์ ชัยมงคล (2562) ; รุ่งทิวา มโนสาเรศ (2565) พบว่า วัยรุ่นไทยใช้สื่อดิจิทัลเพื่อความบันเทิงเป็นหลัก โดยมีแพลตฟอร์มวิดีโอ เช่น TikTok และ YouTube เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากที่สุด งานวิจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการบริโภคสื่อในรูปแบบสั้นกำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว และส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการรับชมสื่อบันเทิงในระดับสูง ในด้านอินฟลูเอนเซอร์วิจัยของ (มนต์ชัย ศุภการเจริญ, 2563) ; (สุภาวดี เกษมศักดิ์ และคณะ, 2564) และ (บุษบา พรประเสริฐ, 2565) พบว่า ความน่าเชื่อถือ บุคลิกภาพ และภาพลักษณ์ของอินฟลูเอนเซอร์เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความเชื่อมั่นของผู้ชม ส่งผลให้ผู้ติดตามเกิดความรู้สึกไว้วางใจและยอมรับคำแนะนำในการเลือกชมสื่อบันเทิงมากยิ่งขึ้น งานเหล่านี้ชี้ว่าบทบาทของอินฟลูเอนเซอร์ได้แผ่ขยายจากการโฆษณาผลิตภัณฑ์ไปสู่การเป็นผู้ชี้นำการบริโภคสื่อในชีวิตประจำวันของวัยรุ่น ในด้านคอนเทนต์สั้น งานวิจัยของ นันทพร ภาคิยศ (2564), จารุวรรณ ศรีเจริญ (2565) และ วราลักษณ์ อนุวัฒน์ชัย (2566) สอดคล้องกันว่า เนื้อหาที่กระชับ ดึงดูดในไม่กี่วินาที และมีความบันเทิงสูง มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจรับชมเนื้อหาอื่น ๆ ต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่ม Gen Z ที่มีความคุ้นชินกับการเลื่อนดูคอนเทนต์อย่างรวดเร็ว ซึ่งสนับสนุนแนวคิดที่ว่าคอนเทนต์สั้นมีผลต่อการกำหนดรูปแบบการเสพสื่อสมัยใหม่อย่างชัดเจน ในด้านพฤติกรรมผู้บริโภคและกระบวนการเลือกชมสื่อ งานของ วิภาวดี คุ่มวงศ์ (2564) และ ศราวุฒิ ภัทรธนกุล (2563) ชี้ให้เห็นว่าความถี่ในการรับชมสื่อออนไลน์ การมีส่วนร่วมกับเนื้อหา และลักษณะของการค้นหาข้อมูลเพิ่มเติม เป็นตัวแปรที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิง งานเหล่านี้ยืนยันว่าผู้ใช้ที่รับชมคอนเทนต์สั้นบ่อยครั้งมักจะมีแนวโน้มรับชมเนื้อหาเชิงลึกหรือเนื้อหาแบบยาวที่เกี่ยวข้องต่อทันที ด้านประเด็นเชิงการตลาด งานของ ธนวัฒน์ ชาญวิทยา (2564), ขจรจิตร ชันติธรรม (2567) และ ใจบุญ เกรียงศักดิ์ & หงส์วรรณท์ ภัฏญารัตน์ (2565) สรุปว่า การผสมกลยุทธ์ของอินฟลูเอนเซอร์เข้ากับการออกแบบคอนเทนต์เชิงสร้างสรรค์ส่งผลให้ผู้ชมเกิดแรงจูงใจในการตัดสินใจมากขึ้น โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่ต้องการความน่าเชื่อถือสูง เช่น ความงาม สุขภาพ และสินค้าไลฟ์สไตล์ ซึ่งสะท้อนถึงผลกระทบของผู้มีอิทธิพลในโลกออนไลน์ที่มีต่อพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ และ จันทิมา วงศ์เจริญ (2563) และ อรพรรณ จิตอารี (2562) ชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของการสร้างเนื้อหาที่เน้นความสั้น กระชับ และสามารถกระตุ้นอารมณ์ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นแนวโน้มสำคัญที่ทำให้คอนเทนต์สั้นกลายเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดการตัดสินใจด้านการบริโภคสื่อในปัจจุบัน

2. กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

- 1) อิทธิพลอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์
 - ความน่าเชื่อถือ
 - ความเชี่ยวชาญ
 - ภาพลักษณ์/ความดึงดูดการมีปฏิสัมพันธ์
- 2) อิทธิพลของคอนเทนต์สั้น
 - ความกระชับของเนื้อหา
 - ความน่าสนใจ/ความบันเทิง
 - ความสามารถในการแชร์
 - การกระตุ้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์

ตัวแปรตาม

- การตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z
- ความตั้งใจรับชม
 - การเลือกแพลตฟอร์มสื่อ
 - พฤติกรรมการรับชมจริง
 - การเลือกสื่อตามคำแนะนำของอินฟลูเอนเซอร์/คอนเทนต์สั้น

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ นำเสนอเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากกลุ่มวัยรุ่น Gen Z จำนวน 300 คน พบว่าผู้ตอบส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 58.0 รองลงมาคือเพศชาย ร้อยละ 36.0 และกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ระบุเพศร้อยละ 6.0 ด้านอายุ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 18–20 ปี คิดเป็นร้อยละ 46.0 รองลงมาคือช่วงอายุ 21–23 ปี ร้อยละ 32.0 ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สอดคล้องกับนิยามของวัยรุ่น Gen Z ที่อยู่ในช่วงกำลังศึกษาและมีการใช้งานสื่อออนไลน์ในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง ระดับการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากกำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 66.0 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 18.0 ระยะเวลาใช้อินเทอร์เน็ตต่อวัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 5–7 ชั่วโมงต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 38.0 และมีสัดส่วนไม่น้อยที่ใช้งานมากกว่า 7 ชั่วโมงต่อวัน คิดเป็นร้อยละ 26.0 แพลตฟอร์มสื่อออนไลน์ที่ใช้อย่างบ่อยที่สุด พบว่า TikTok เป็นแพลตฟอร์มที่ได้รับความนิยมสูงสุดในกลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 43.0 รองลงมาคือ YouTube ร้อยละ 32.0 สะท้อนให้เห็นว่าคอนเทนต์สั้นและคอนเทนต์วิดีโอเป็นรูปแบบสื่อที่ตอบโจทย์พฤติกรรมการเสพสื่อของวัยรุ่นยุคปัจจุบัน ซึ่งเน้นความเร็ว ความบันเทิง และความง่ายในการเข้าถึง สุดท้าย การติดตามอินฟลูเอนเซอร์ของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่าส่วนใหญ่ติดตามอินฟลูเอนเซอร์ด้านบันเทิงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.0 รองลงมาคือกลุ่มไลฟ์สไตล์และ Vlog ร้อยละ 23.0 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสนใจของวัยรุ่น Gen Z มีแนวโน้มอยู่ในด้านเนื้อหาความบันเทิง และการติดตามบุคคลที่ให้ความรู้สึกลึกซึ้งหรือสะท้อนตัวตนในชีวิตประจำวัน

ส่วนที่ 2 อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์

ผลการวิเคราะห์อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ต่อการรับรู้ของวัยรุ่น Gen Z พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความคิดเห็นต่ออิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.12 แสดงให้เห็นว่าอินฟลูเอนเซอร์มีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าวทัศนคติและพฤติกรรมของวัยรุ่นในยุคดิจิทัลอย่างชัดเจน เมื่อพิจารณาเป็นรายมิติ พบว่า ภาพลักษณ์และความดึงดูดของอินฟลูเอนเซอร์ ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุด (Mean = 4.20) สะท้อนให้เห็นว่ารูปลักษณ์ บุคลิกภาพ และสไตล์การนำเสนอของอินฟลูเอนเซอร์เป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้วัยรุ่นสนใจและติดตามรองลงมาคือ ความน่าเชื่อถือ (Mean = 4.18) ซึ่งชี้ว่าผู้ตอบให้ความสำคัญต่อข้อมูลหรือคำแนะนำที่ถูกมองว่าจริงใจและน่าเชื่อถือ ในด้าน การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตาม (Mean = 4.07) พบว่ากลุ่มตัวอย่างมองว่าอินฟลูเอนเซอร์ที่มีการสื่อสาร ตอบกลับ หรือมีความใกล้ชิดกับผู้ติดตาม จะสร้างความผูกพันและกระตุ้นความสนใจได้ดีกว่า ขณะที่ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (Mean = 4.05) อยู่ในระดับมากเช่นกัน บ่งบอกว่าอินฟลูเอนเซอร์ที่ให้ข้อมูลตรงประเด็นหรือมีความรู้ในเนื้อหาที่สื่อสาร จะได้รับความเชื่อถือมากขึ้น

ส่วนที่ 3 อิทธิพลของคอนเทนต์สั้น

ตารางที่ 1 แสดงผลร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง ระดับอิทธิพลของคอนเทนต์สั้นของบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z (ภาพรวม)

อิทธิพลของคอนเทนต์สั้น	Mean	SD	ระดับ
1. ความกระชับ เข้าใจง่าย	4.31	0.60	มาก
2. ความน่าสนใจ/ความบันเทิง	4.36	0.55	มาก
3. ความง่ายต่อการแชร์หรือส่งต่อ	4.18	0.63	มาก
4. การกระตุ้นให้ติดตาม/รับชมเนื้อหาเพิ่มเติม	4.11	0.67	มาก

จากตารางที่ 1 ผลการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของคอนเทนต์สั้นต่อพฤติกรรมของกลุ่มวัยรุ่น Gen Z พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับคอนเทนต์สั้นในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 4.24 ซึ่งสะท้อนว่าคอนเทนต์รูปแบบสั้นเป็นสื่อที่ตอบโจทย์การใช้งานของวัยรุ่นอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการเข้าถึง ความบันเทิง และความสามารถในการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการติดตามสื่อบันเทิงรูปแบบอื่นเพิ่มเติม เมื่อวิเคราะห์รายตัวแปร พบว่า ด้านความน่าสนใจและความบันเทิงได้ค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (Mean = 4.36) ความกระชับของเนื้อหา (Mean = 4.31) ความง่ายต่อการแชร์และแพร่กระจาย (Mean = 4.18) การกระตุ้นให้เกิดการดูต่อหรือกดติดตาม (Mean = 4.11)

ภาพรวมแสดงให้เห็นว่า คอนเทนต์สั้นเป็นสื่อที่มีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรมการเสพสื่อของวัยรุ่น Gen Z โดยเฉพาะในด้านการสร้างความสนใจอย่างรวดเร็ว และการกระตุ้นพฤติกรรมการเลือกรับชมสื่อบันเทิงรูปแบบอื่นในภายหลัง คอนเทนต์สั้นจึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมประสิทธิภาพของอินฟลูเอนเซอร์ในการโน้มน้าวผู้ชมในยุคดิจิทัล

ส่วนที่ 4 การตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

ตารางที่ 2 แสดงผลร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง การตัดสินใจบริโภคสื่อของบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z (ภาพรวม)

การตัดสินใจบริโภคสื่อ	Mean	SD	ระดับ
1. ความตั้งใจรับชม (Intention to watch)	4.25	0.57	มาก
2. การเลือกแพลตฟอร์มที่เหมาะสม	4.22	0.60	มาก
3. พฤติกรรมการรับชมจริง	4.17	0.63	มาก
4. การรับชมตามคำแนะนำของอินฟลูเอนเซอร์/คอนเทนต์สั้น	4.12	0.66	มาก

จากตารางที่ 2 จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า “การตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z” อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.19 เมื่อพิจารณารายตัวแปรแล้วพบว่า ความตั้งใจรับชม เป็นมิติที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด (Mean = 4.25) การเลือกแพลตฟอร์ม (Mean = 4.22) พฤติกรรมการรับชมจริง (Mean = 4.17) การรับชมตามคำแนะนำของอินฟลูเอนเซอร์หรือคลิปสั้น (Mean = 4.12) สรุปได้ว่า วัยรุ่น Gen Z มีพฤติกรรมการบริโภคสื่อบันเทิงออนไลน์สูง และได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านอินฟลูเอนเซอร์และคอน

เทรนด์สั้นอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งในด้านเจตนาการรับชม การเลือกช่องทาง และการตัดสินใจเลือกเนื้อหาที่จะรับชมในแต่ละครั้ง

ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานข้อที่ 1 อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์มีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์การถดถอยของตัวแปรอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น

Gen Z

ตัวแปรอิสระ / พารามิเตอร์	B	S.E.	Beta (β)	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.842	0.215	–	3.912	0.000*
อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ (X1)	0.387	0.054	0.421	7.214	0.000*

Multiple R = 0.751 R² = 0.564 F = 191.42 Adjusted R² = 0.561 Sig. 0.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพบคุณพบว่า “อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์” มีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Beta) เท่ากับ 0.421 ค่าสถิติ t เท่ากับ 7.214 และค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งต่ำกว่าระดับนัยสำคัญ .05 หมายความว่า ยิ่งผู้บริโภคมีการรับรู้อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความน่าเชื่อถือ ความเชี่ยวชาญ หรือภาพลักษณ์ ก็จะช่วยเพิ่มระดับการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของพวกเขา ผลลัพธ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของอินฟลูเอนเซอร์ในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น Gen Z ซึ่งมีแนวโน้มที่จะรับชมสื่อหรือคอนเทนต์ตามคำแนะนำของบุคคลที่ตนติดตามมากกว่าการโฆษณาแบบดั้งเดิม ดังนั้น สมมติฐานที่ 1 จึงได้รับการยอมรับอย่างชัดเจน

สมมติฐานข้อที่ 2 อิทธิพลของคอนเทนต์สั้นมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยของตัวแปรอิทธิพลของคอนเทนต์สั้นมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

ตัวแปร	B	S.E.	Beta (β)	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.842	0.215	–	3.912	0.000*
อิทธิพลของคอนเทนต์สั้น (X2)	0.468	0.058	0.459	8.103	0.000*

Multiple R = 0.751 R² = 0.564 F = 191.42 Adjusted R² = 0.561 Sig. 0.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรอิทธิพลของคอนเทนต์สั้นมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์มาตรฐาน (Beta) เท่ากับ 0.459 ค่าสถิติ t เท่ากับ 8.103 และค่า Sig. เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่าระดับนัยสำคัญ .05 แสดงให้เห็นว่า เมื่อระดับการรับรู้หรือการตอบสนองต่อคอนเทนต์สั้นเพิ่มสูงขึ้น จะส่งผลให้ระดับการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงเพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วยในทิศทางเดียวกัน กล่าวได้ว่า คอนเทนต์สั้นมีอิทธิพลอย่างเด่นชัดต่อพฤติกรรมการเลือกเสพสื่อของวัยรุ่น Gen Z เนื่องจากคอนเทนต์รูปแบบสั้นมีความกระชับ เข้าถึงง่าย และดึงดูดความสนใจได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานสื่อของวัยรุ่นในยุคปัจจุบัน ทำให้คอนเทนต์สั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เกิดการตัดสินใจเลือกชมสื่อบันเทิงตามคำแนะนำหรือเนื้อหาที่พบเห็นในแพลตฟอร์มต่าง ๆ อย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้น ผลการทดสอบสมมติฐานข้อที่ 2 จึงชี้ชัดว่า อิทธิพลของคอนเทนต์สั้นมีผลเชิงบวกและเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z และ สมมติฐานที่ 2 ได้รับการยอมรับ

สมมติฐานข้อที่ 3 อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นร่วมกันมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์การถดถอยของตัวแปรอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นร่วมกันมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

ตัวแปรอิสระ	B	S.E.	Beta (β)	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	0.842	0.215	–	3.912	0.000*
อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ (X1)	0.387	0.054	0.421	7.214	0.000*
อิทธิพลของคอนเทนต์สั้น (X2)	0.468	0.058	0.459	8.103	0.000*

Multiple R = 0.751 $R^2 = 0.564$ F = 191.42 Adjusted $R^2 = 0.561$ Sig. 0.000*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิเคราะห์โมเดลถดถอยรวมพบว่า อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นทั้งสองตัวแปรร่วมกันสามารถอธิบายการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ได้ถึงร้อยละ 56.4 ($R^2 = 0.564$) และมีนัยสำคัญทางสถิติ (Sig. = 0.000) ซึ่งยืนยันว่าสมการถดถอยโดยรวมเหมาะสมและสามารถทำนายพฤติกรรมการตัดสินใจได้ดี โดยทั้งสองตัวแปรมีผลเชิงบวกและมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิง ไม่ว่าจะเป็นอินฟลูเอนเซอร์ ($\beta = 0.421$) หรือคอนเทนต์สั้น ($\beta = 0.459$) ผลลัพธ์นี้ชี้ให้เห็นว่าการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ไม่ได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลรวมของการรับรู้เนื้อหาในรูปแบบสั้นที่ดึงดูดความสนใจ และความเชื่อถือหรือความนิยมในตัวอินฟลูเอนเซอร์ที่นำเสนอเนื้อหา ทั้งสองตัวแปรเสริมพลังซึ่งกันและกันในการโน้มน้าวให้วัยรุ่นเลือกชมสื่อบันเทิงตามคำแนะนำหรือเนื้อหาที่พบเห็น

ดังนั้น สมมติฐานที่ 3 จึงได้รับการยอมรับ และแสดงให้เห็นว่าตัวแปรทั้งสองมีบทบาทร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญในการทำนายพฤติกรรมการบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับและลักษณะของอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z 2) เพื่อศึกษาระดับและลักษณะของอิทธิพลของคอนเทนต์สั้น (short-form content) ที่มีต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นกับการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z มีประเด็นที่นำมาอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์มีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทฤษฎีอิทธิพลทางสังคม (Social Influence Theory) ที่อธิบายว่า บุคคลมีแนวโน้มปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามบุคคลที่ตนให้ความเชื่อถือหรือรู้สึกต้องการเลียนแบบ ในบริบทของสื่อสังคมออนไลน์ อินฟลูเอนเซอร์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิดเห็นที่สามารถสร้างความไว้วางใจและขึ้นการเลือกเสพสื่อของวัยรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยครั้งนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ความน่าเชื่อถือและรูปแบบการนำเสนอของอินฟลูเอนเซอร์เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจรับชมสื่อบันเทิง ในด้านอิทธิพลของคอนเทนต์สั้น ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า คอนเทนต์สั้นมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วย ทฤษฎีการใช้และความพึงพอใจ (Uses and Gratifications Theory) ที่มองว่าผู้บริโภคสื่อเลือกเสพเนื้อหาที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด คอนเทนต์สั้นที่มีความกระชับ น่าสนใจ และเข้าใจง่ายจึงสามารถตอบสนองความต้องการด้านความบันเทิงและการใช้เวลาว่างของวัยรุ่นได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นร่วมกันสามารถอธิบายพฤติกรรมการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ได้ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงพลังของการผสมระหว่างบุคคลผู้มีอิทธิพลและรูปแบบเนื้อหาที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยร่วมสมัยหลายชิ้นที่ชี้ว่า กลยุทธ์การสื่อสารที่ผสมผสาน “ผู้ส่งสารที่น่าเชื่อถือ” เข้ากับ “เนื้อหาที่ตอบโจทย์ผู้ชม” จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและการโน้มน้าวพฤติกรรมผู้บริโภคได้อย่างชัดเจน

ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์อยู่ในระดับมาก และมีผลเชิงบวกต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงอย่างมีนัยสำคัญ โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ภาพลักษณ์ ความน่าเชื่อถือ และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดตาม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เกิดความสนใจและความไว้วางใจจากกลุ่มวัยรุ่น Gen Z อย่างมีประสิทธิภาพ อินฟลูเอนเซอร์จึงไม่ได้ทำหน้าที่เพียงสื่อบุคคล แต่ยังเป็นผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) ที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเลือกรับชมสื่อบันเทิงตามคำแนะนำหรือการรีวิวของตน ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ (สุภาวดี และคณะ, 2564) ที่กล่าวว่าความน่าเชื่อถือ ความเชี่ยวชาญ และภาพลักษณ์ของอินฟลูเอนเซอร์เป็นปัจจัยที่ส่งผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการติดตามและการตัดสินใจของผู้บริโภค นอกจากนี้ (บุษบา พรประเสริฐ, 2565) ยังระบุว่ากลุ่มวัยรุ่นมักให้ความสำคัญกับบุคลิกภาพและความจริงใจของอินฟลูเอนเซอร์มากกว่าการสื่อสารของสื่อแบบดั้งเดิม อภิปรายผลนี้จึงชี้ว่า

บทบาทของอินฟลูเอนเซอร์ในยุคดิจิทัลเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขับเคลื่อนพฤติกรรมทางเลือกเสฟสื่อของวัยรุ่น Gen Z อย่างชัดเจน

ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลของคอนเทนต์สั้นอยู่ในระดับมากและมีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อ โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ความน่าสนใจ ความบันเทิง และความกระชับของเนื้อหา ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะที่ตอบสนองต่อวิธีการเสฟสื่อแบบรวดเร็วของวัยรุ่น Gen Z ที่ต้องการเนื้อหาที่สั้น กระชับ เข้าใจง่าย และดึงดูดความสนใจในเวลาอันสั้น ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ (วรลักษณ์ อนุวัฒน์ชัย, 2566) ที่ชี้ว่าคอนเทนต์สั้นสามารถสร้างแรงจูงใจแบบฉับพลันและผลักดันให้ผู้บริโภคเกิดความตั้งใจค้นหาเนื้อหาต่อเนื่องได้ดี อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานของ (จารุวรรณ ศรีเจริญ, 2565) พบว่าคลิปสั้นส่งผลต่อการตัดสินใจของผู้ชมมากกว่าคอนเทนต์แบบยาว เนื่องจากตอบโจทย์พฤติกรรมการเล่นดูอย่างรวดเร็ว ผลนี้สะท้อนให้เห็นว่า คอนเทนต์สั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบการบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ไม่เพียงเพราะความกระชับแต่รวมถึงความสามารถในการสร้างความน่าสนใจในช่วงเวลาสั้น ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแสดงให้เห็นว่า อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นร่วมกันสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ได้ถึงร้อยละ 56.4 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับค่อนข้างสูงสำหรับการวิจัยด้านพฤติกรรมผู้บริโภค ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎี Social Influence Theory ที่อธิบายว่า ผู้บริโภคมีแนวโน้มรับอิทธิพลจากบุคคลต้นแบบและจากเนื้อหาที่ตอบสนองความต้องการของตน และยังเชื่อมโยงกับ Uses and Gratifications Theory ที่ระบุว่า ผู้บริโภคเลือกรับชมสื่อเพื่อสนองความต้องการด้านความบันเทิง ความสนใจ และความพึงพอใจส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ธนวัฒน์ ขาววิทยา, 2564) และ (ณัฐชา วัฒนกุล, 2565) พบว่าคอนเทนต์สั้นจำนวนมากถูกผลิตหรือเผยแพร่โดยอินฟลูเอนเซอร์ ส่งผลให้ผู้ชมรับรู้ความน่าเชื่อถือและความน่าสนใจไปพร้อมกัน ทำให้เกิดอิทธิพลสูงสุดต่อการตัดสินใจเลือกเสฟสื่อ ผลลัพธ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทั้งสองไม่ได้ทำงานแบบแยกส่วน แต่มีผลเชื่อมโยงและเสริมพลังกันในการกำหนดพฤติกรรมการตัดสินใจของกลุ่มวัยรุ่น

ดังนั้น การอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 3 จึงชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นมีบทบาทร่วมกันในการพยากรณ์และกำหนดพฤติกรรมการบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ได้อย่างมีนัยสำคัญและสอดคล้องกับบริบทของสื่อยุคใหม่

ข้อเสนอแนะ

1. ควรผสมผสานการทำงานของอินฟลูเอนเซอร์เข้ากับการออกแบบคอนเทนต์สั้นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารเนื่องจากผลวิจัยพบว่า ทั้งอินฟลูเอนเซอร์และคอนเทนต์สั้นมีอิทธิพลร่วมกันต่อการตัดสินใจบริโภคสื่อบันเทิงของวัยรุ่น Gen Z ผู้ผลิตสื่อและนักการตลาดควรใช้กลยุทธ์ที่บูรณาการทั้งสองปัจจัย เช่น การให้ครีเอเตอร์ผลิตคลิปสั้นที่ดึงดูดความสนใจและนำเสนอข้อมูลอย่างกระชับแต่เชื่อถือได้

2. ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาความน่าเชื่อถือและภาพลักษณ์ของอินฟลูเอนเซอร์เนื่องจากภาพลักษณ์ ความจริงใจ และการสื่อสารอย่างโปร่งใสเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความไว้วางใจและพฤติกรรมการ

เลือกเสฟสื่อของวัยรุ่นอย่างชัดเจน ดังนั้นผู้สร้างคอนเทนต์ควรรักษาคุณภาพของการสื่อสาร ข้อมูลที่ถูกต้อง และความสม่ำเสมอในการนำเสนอ

3. ควรออกแบบคอนเทนต์สั้นที่มีความกระชับ น่าสนใจ และสอดคล้องกับพฤติกรรมการเล่นดูอย่างรวดเร็วของ Gen Z

เนื้อหาที่มีจุดเด่นใน 3-5 วินาทีแรกจะช่วยเพิ่มโอกาสในการดึงดูดผู้ชม รวมถึงควรเพิ่มส่วนกระตุ้น เช่น คำเชิญชวนให้ดูต่อ แชร์ หรือกดติดตาม

4. สถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลแก่วัยรุ่นเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องจากเนื้อหาที่มีเจตนาเชิงพาณิชย์ ลดความเสี่ยงจากการเสฟสื่ออย่างไม่ไตร่ตรอง และเพิ่มทักษะการใช้สื่ออย่างมีวิจารณญาณในสังคมดิจิทัล

5. ควรส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการบริโภคสื่อของคนรุ่นใหม่ เนื่องจากบริบทของแพลตฟอร์มและรูปแบบสื่อมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว การวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับการรับรู้ แรงจูงใจ และผลกระทบทางอารมณ์จากสื่อรูปแบบใหม่ จะช่วยเพิ่มความเข้าใจและสนับสนุนการพัฒนาสื่อในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กานติมา ฤทธิ์วีระเดช. (2562). กลยุทธ์ผู้ทรงอิทธิพลไมโครอินฟลูเอนเซอร์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อเครื่องสำอางออร์แกนิกผ่านสื่อออนไลน์ของเพศหญิงในกรุงเทพมหานคร. การค้นคว้าแบบอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ขจรจิตร ชันติธรรม. (2567). คุณลักษณะของอินฟลูเอนเซอร์และเนื้อหาที่มีคุณค่าที่มีผลต่อการตั้งใจซื้อสินค้าและบริการด้านสุขภาพและความงาม. วารสารนวัตกรรมการสังคมและเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน, 7(2), 13-29.
- กิตติพงศ์ ชัยมงคล. (2562). พฤติกรรมการบริโภคสื่อดิจิทัลของวัยรุ่นไทย. วารสารสื่อดิจิทัล, 7(1), 25-40.
- จารุวรรณ ศรีเจริญ. (2565). ลักษณะของคอนเทนต์สั้นบนสื่อสังคมออนไลน์และผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 5(1), 101-120.
- จันทิมา วงศ์เจริญ. (2563). อิทธิพลของผู้มีชื่อเสียงบนสื่อออนไลน์ต่อความตั้งใจในการรับชมสื่อบันเทิง. วารสารนิเทศศาสตร์ร่วมสมัย, 8(2), 33-49.
- ไฉบุญ เกรียงศักดิ์ และ หงส์วรรณท์ กัญญารัตน์. (2565). ปัจจัยการสื่อสารการตลาดและอิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้ออุปกรณ์เกมมิ่ง. วารสารการพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 3(1), 85-104.
- ธนวัฒน์ ขาววิทยา. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตคอนเทนต์และรูปแบบการนำเสนอในสื่อสังคมออนไลน์. วารสารนิเทศศาสตร์ร่วมสมัย, 9(1), 33-48.
- ธีรพงศ์ กาญจนไพศาล. (2564). ปัจจัยด้านเนื้อหาออนไลน์ที่ส่งผลต่อการรับรู้และความสนใจของผู้ชมวัยรุ่น. วารสารนวัตกรรมการ สังคมดิจิทัล, 4(1), 51-67.
- นันทพร ภาคัยศ. (2564). รูปแบบคอนเทนต์สั้นและผลต่อพฤติกรรมผู้ใช้งานโซเชียลมีเดีย. วารสารสื่อออนไลน์และพฤติกรรมผู้บริโภค, 3(2), 98-112.

- ณัฐชยา วัฒนกุล. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเลือกรับชมสื่อบันเทิงออนไลน์ของผู้ใช้งานวัยรุ่น. *วารสารการสื่อสารและสังคม*, 6(2), 77–92.
- พาเจรา นามเขต และ อุปถัมภ์ นันทวรานนท์. (2568). มุมมองต่อช่องทางการสื่อสารของนิสิตต่ออินฟลูเอนเซอร์สายความงามที่มีอิทธิพลต่อการเลือกซื้อเครื่องสำอาง. *วารสารประชาสัมพันธ์และการโฆษณา*, 18(1), 22–40.
- บุษบา พรประเสริฐ. (2565). อิทธิพลของบุคคลบนสื่อสังคมออนไลน์ต่อพฤติกรรมการรับชมสื่อบันเทิงของวัยรุ่น. *วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 4(2), 45–60.
- มนต์ชัย ศุภการเจริญ. (2563). ความน่าเชื่อถือของอินฟลูเอนเซอร์และผลต่อการตัดสินใจของผู้ใช้งานสื่อออนไลน์. *วารสารการตลาดดิจิทัล*, 2(1), 72–89.
- รุ่งทิพา มโนสาเรศ. (2565). การวิเคราะห์พฤติกรรมผู้ใช้งาน TikTok ในกลุ่มวัยรุ่นไทย. *วารสารสื่อดิจิทัลและสังคม*, 5(1), 21–38.
- วรลักษณ์ อนุวัฒน์ชัย. (2566). พฤติกรรมการรับชมคอนเทนต์สั้นบนแพลตฟอร์มดิจิทัลของกลุ่ม Gen Z. *วารสารสื่อดิจิทัลและนวัตกรรม*, 2(1), 15–30.
- วิภาวดี คุ่มวงศ์. (2564). ปัจจัยด้านสื่อสังคมออนไลน์ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการค้นหาสื่อบันเทิง. *วารสารนิเทศศาสตร์*, 13(2), 14–29.
- ศราวุฒิ ภัทรธนกกุล. (2563). ความสัมพันธ์ของความถี่ในการเสพสื่อสั้นกับพฤติกรรมการเลือกชมสื่อวิดีโอ. *วารสารพฤติกรรมผู้บริโภคออนไลน์*, 6(2), 66–80.
- สุภาวดี เกษมศักดิ์ และคณะ. (2564). อิทธิพลของอินฟลูเอนเซอร์ในสื่อออนไลน์ต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคยุคใหม่. *วารสารการตลาดดิจิทัล*, 3(2), 55–70.
- อรพรรณ จิตอารี. (2562). ความสนใจของผู้ชมต่อคลิปวิดีโอความยาวสั้น. *วารสารเทคโนโลยีและนวัตกรรม*, 10(1), 11–25.
- Wiselight. (2567). *ภาพรวมโซเชียลมีเดียประเทศไทย 2024*. บริษัท ไวซ์ไซท์ (ประเทศไทย) จำกัด.

การพัฒนาทักษะการวาดเส้นและความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาวิชาดิจิทัลอาร์ตตาม

แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

The Development of Drawing Skill and Creativity of Digital Art Students
through a Creative Learning Activity Plan.

ชัยทวิ บุบผา¹, ศรีณยพัชร จิตพิไล², ธีระพงษ์ พิทักษ์ศฤงคาร³

Chaitawee Bubpa¹, Saranyaphach Jitpilai² and Teerapong Pitasaringkarn³

Received: July 8, 2025

Revised: November 19, 2025

Accepted: December 24, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) วิธีการส่งเสริมการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาวิชาดิจิทัลอาร์ตในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ 2) ผลการพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ และ 3) ความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้ในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษาสาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต จำนวน 17 คน ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ ภาคการศึกษาที่ทำการวิจัย โดยใช้ระยะเวลาศึกษา 10 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ แบบประเมินทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์ แบบประเมินผลงานศิลปะ แบบทดสอบก่อน-หลังเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ

ผลการวิจัยพบว่าวิธีการส่งเสริมพัฒนา คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การวาดเส้นสร้างสรรค์ที่ออกแบบตามแนวคิดการเรียนรู้โดยเน้นการสังเกต การตีความอัตลักษณ์ผ่านเส้น การใช้เทคนิคหลากหลาย และการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ สามารถพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์และยกระดับความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะของนักศึกษาสาขาวิชาดิจิทัลอาร์ตได้อย่างมีนัยสำคัญ ผลการพัฒนาพบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ส่งผลต่อการคิดสร้างสรรค์อย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) โดยเฉพาะในด้านความแปลกใหม่ ความสั้นไหล และความยืดหยุ่นทางความคิด ผลงานศิลปะของนักศึกษาแสดงพัฒนาการที่ชัดเจนในด้านการใช้เส้นถ่ายทอดแนวคิดอย่างมีเอกลักษณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ และการจัดองค์ประกอบที่สื่ออารมณ์ได้ดี

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Assistant Professor, Program in Digital Art, Department of Humanities Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, Email: chaitawee123@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Assistant Professor, Program in Digital Art, Department of Humanities Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, Email: e-mail: saranyaphach.jit@lru.ac.th

³ อาจารย์ สาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

Lecturer, Program in Digital Art, Department of Humanities Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, Email: Teerapongpitak23@gmail.com

ความพึงพอใจอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.57) โดยเฉพาะด้านผู้สอนและผลที่ได้รับจากการเรียนรู้มีระดับความพึงพอใจสูงสุด ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดและผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่านที่สนับสนุนบทบาทของการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างสรรค์ในการพัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: การพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์, แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์, การวาดเส้นสร้างสรรค์, นักศึกษาสาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต

Abstract

This research aimed to investigate the following: Methods for promoting the development of creative works among Digital Art students in the Creative Drawing course; The results of creative skill development in the Creative Drawing course; and Student satisfaction with learning in the Creative Drawing course. The sample group consisted of 17 Digital Art students enrolled in the Creative Drawing course during the research semester. The study was conducted over a period of 10 weeks. The research instruments included a creative learning activity plan, a creative drawing skill assessment form, an art portfolio evaluation form, pre-test and post-test, and a satisfaction questionnaire. The research findings revealed that the promotional method was the implementation of creative drawing learning activities designed based on the concepts of learning focused on observation, interpretation of identity through lines, use of diverse techniques, and critical reflection. These activities significantly developed creative drawing skills and enhanced the artistic creativity of Digital Art students. The development results indicated that the learning activities significantly impacted creative thinking ($p < 0.05$), especially in the aspects of originality, fluency, and flexibility of thought. Students' artwork demonstrated clear development in the unique use of lines to convey concepts, creativity, and composition that effectively communicates emotions. Overall student satisfaction was at the "Highest" level (overall mean = 4.57), with the highest satisfaction specifically in the areas of the instructor and the learning outcomes. These findings align with the concepts and research results of several academics who support the role of active and creative learning in developing essential skills for the 21st century.

Keywords: Creative Drawing Skill Development, Creative Learning Activity Plan, Creative Drawing, Digital Art Student

บทนำ

การวาดเส้นเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาทักษะทัศนศิลป์และการแสดงออกทางศิลปะ โดยเฉพาะในสาขาดิจิทัลอาร์ตที่เน้นการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการวาดเส้นเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือทำและการสะท้อนผล

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาด้านศิลปะโดยเฉพาะในแขนง ดิจิทัลอาร์ต (Digital Art) จำเป็นต้องอาศัยรากฐานทางทัศนศิลป์ที่มั่นคง โดยเฉพาะ “ทักษะการวาดเส้น” ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักของการสร้างสรรค์งานศิลปะทั้งในเชิงโครงสร้าง รูปร่าง และการสื่อสารเชิงทัศนียภาพ วิชา 2022103 วาดเส้นสร้างสรรค์ ถูกออกแบบขึ้นเพื่อฝึกฝนนักศึกษาให้สามารถพัฒนาความเข้าใจและความสามารถในการใช้เส้นเพื่อการสื่อความหมาย ความคิดสร้างสรรค์ และต่อยอดสู่การผลิตผลงานศิลปะในบริบทของเทคโนโลยีร่วมสมัย

จากการจัดการเรียนการสอนวิชา 2021204 วาดเส้นเพื่องานดิจิทัลอาร์ต ในภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2565 พบว่านักศึกษามัธยมศึกษา ศป.6502 จำนวนหนึ่งยังประสบปัญหาในการประยุกต์ทักษะการวาดเส้นสู่การสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลอาร์ตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีนักศึกษาจำนวน 7 คนจาก 17 คน (คิดเป็นร้อยละ 41.18) ที่แสดงออกถึงภาวะไม่มั่นใจ ขาดแรงบันดาลใจ และไม่สามารถพัฒนาผลงานได้ตามเป้าหมายที่หลักสูตรกำหนด ซึ่งส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแรงจูงใจในการศึกษา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพัฒนารูปแบบการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดของ ทฤษฎีอูต้า (AUTA Model) ซึ่งเป็นกรอบแนวทางในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ผ่านการตระหนักรู้ (Awareness) ความเข้าใจ (Understanding) เทคนิควิธี (Techniques) และการตระหนักในความจริง (Actualization) ผสานกับหลักจิตวิทยาเชิงพฤติกรรมนิยมที่มองว่าความคิดสร้างสรรค์เป็นพฤติกรรมที่สามารถปลูกฝังและฝึกฝนได้ (กรมวิชาการ, 2544) เพื่อพัฒนาศักยภาพเชิงสร้างสรรค์ของนักศึกษาให้สามารถสร้างผลงานที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิธีการส่งเสริมการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาดิจิทัลอาร์ต ในรายวิชา วาดเส้นสร้างสรรค์
2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้ในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์

สมมติฐาน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวทางทฤษฎีอูต้า (AUTA) จะสามารถส่งเสริมการพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์ของนักศึกษาดิจิทัลอาร์ตได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักศึกษาที่ได้รับการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมตามแนวทางสร้างสรรค์จะแสดงออกถึงความพึงพอใจในระดับสูงต่อการเรียนรู้ในรายวิชา

ขอบเขตการวิจัย

1. ด้านประชากร นักศึกษาหมู่เรียน ศป.6502 สาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต จำนวน 17 คน ที่ลงทะเบียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565
2. ด้านเนื้อหา วิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ (2022103) โดยเน้นการพัฒนาทักษะการใช้เส้นเพื่อการแสดงออกทางความคิด
3. ด้านเวลา ภาคการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2565 (ระยะเวลา 10 สัปดาห์)
4. ด้านเครื่องมือ กิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ แบบประเมินทักษะ แบบสอบถามความพึงพอใจ และแบบสัมภาษณ์รายบุคคล

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาตามประเด็นที่ศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยยึดหลักแนวคิดดังนี้

1. แนวคิดเรื่องการวาดเส้น

การวาดเส้นถือเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของงานศิลปะที่ช่วยให้ผู้สร้างงานสามารถถ่ายทอดรูปร่างและอารมณ์ผ่านเส้นสายได้ (Gaitskell, 1957) Lowenfeld & Brittain (1987) เน้นย้ำว่า การฝึกวาดเส้นช่วยพัฒนาทักษะการสังเกตและความแม่นยำทางสายตา รวมถึงการแสดงออกเชิงอารมณ์ด้วยเส้นที่หลากหลาย เช่น เส้นตรง เส้นโค้ง หรือเส้นที่แสดงความรู้สึกเคลื่อนไหว

2. แนวความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะ

Torrance (1966) ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดที่เปิดกว้าง (divergent thinking) ซึ่งถือเป็นหัวใจของความคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในศิลปะที่ผู้สร้างสรรค์ต้องมีการทดลองและแสดงออกที่ไม่ซ้ำแบบ งานวิจัยของ Runco & Acar (2012) ยังชี้ให้เห็นว่าความคิดสร้างสรรค์สามารถพัฒนาได้โดยการฝึกฝนผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการตั้งคำถามและการลองผิดลองถูก

3. การจัดการเรียนรู้ศิลปะเชิงสร้างสรรค์

Eisner (2002) แนะนำให้ใช้กิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม และให้ผู้เรียนสะท้อนคิด (reflection) เพื่อส่งเสริมความลึกซึ้งทางความคิด นอกจากนี้ Kolb (1984) ยังเน้นการเรียนรู้แบบลงมือทำ และการสะท้อนประสบการณ์เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาทักษะและความเข้าใจในงานศิลปะ ดังนี้

3.1 ศึกษาวิธีการส่งเสริมพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษาสาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต ในรายวิชา วาดเส้นสร้างสรรค์โดยประยุกต์ใช้ ทฤษฎีอูต้า (AUTA) ซึ่งเป็นรูปแบบของการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล โดยมีแนวคิดว่าความคิดสร้างสรรค์นั้นมีอยู่ในมนุษย์ทุกคนและสามารถพัฒนาให้สูงขึ้นได้ร่วมกับการเสริมแรงตามทฤษฎีจิตวิทยาความคิดสร้างสรรค์เชิงพฤติกรรมนิยม

3.2 ศึกษาผลการพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์โดยการวัดและประเมิน ด้านทักษะพิสัยด้านทักษะการปฏิบัติ (Performance Skill) โดยวัดความคล่องแคล่วและชำนาญ การในการทำงานเพื่อการปฏิบัติงานวิชาชีพ โดยมุ่งเน้นการทำงานของกล้ามเนื้อ อวัยวะ กับการใช้เครื่องมือและการปฏิบัติตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นนิสัย การสอบภาคปฏิบัติ (Performance

Test) โดยการให้ปฏิบัติจริงหรือลงมือทำจริงเพื่อผสมผสานภาคทฤษฎีกับการปฏิบัติเข้าด้วยกัน โดยมี ชิ้นงานหรือผลงานบ่งบอกความสำเร็จ จัดเป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมุ่งพิจารณา วิธีการปฏิบัติ (Procedure) ผลงาน (Product) และลักษณะนิสัย (Characteristic) การตรวจประเมินผลงาน เป็นการ ประเมินตรวจสอบผลงานการปฏิบัติตามสภาพจริงจากการให้ปฏิบัติโครงงาน จัดทำแฟ้มสะสมงาน หรือ การปฏิบัติภาคสนาม โดยอาศัยเทคนิควิธีการสังเกต สัมภาษณ์ วิเคราะห์ผลงาน ตลอดจนใช้เครื่องมือที่เป็น แบบบันทึก แบบประเมินในการตรวจสอบ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนและตัดสิน (ผดณัชชา มหปัญญานนท์, 2551: 26-27)

3.3 ศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนรู้ในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์โดยใช้ เครื่องมือแบบสอบถามความพึงพอใจของนักศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยชั้นเรียน (Classroom Action Research) ดำเนินการกับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาจิตรกรรม จำนวน 17 คน เครื่องมือประกอบด้วย แบบทดสอบวัดทักษะการวาดเส้น แบบ ประเมินผลงานศิลปะ และแบบสอบถามความพึงพอใจ การเรียนการสอนจัดขึ้นในรูปแบบการจัดกิจกรรม การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เป็นระยะเวลา 15 สัปดาห์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยนี้ จะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้การพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ของนักศึกษาใน รายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ ด้วยวิธีการประเมินที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการฝึกทักษะพัฒนาทักษะการ สร้างสรรค์ของนักศึกษาในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ สามารถส่งเสริมผลงานการสร้างสรรค์ของนักศึกษา เข้าสู่ธุรกิจการหารายได้ในรูปแบบออนไลน์ได้อย่างมีคุณภาพ และนักศึกษาเกิดทัศนคติที่ดีต่อวิชาวาดเส้น สร้างสรรค์ เพื่อที่จะให้การเรียนการสอนสัมฤทธิ์ผลดียิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธัญพิชชา วไลจิตร (2566) วิจัยการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และทักษะการนำเสนอโดยใช้การ เรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับกระดาน Mood boards สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 วัดผลกระทบเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และทักษะการนำเสนอของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดย ประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-Based Learning) ร่วมกับการใช้กระดาน Mood boards เป็นเครื่องมือประกอบการเรียนรู้และการนำเสนอผลงาน

อชิพัชร วิจิตสถิตรัตน์ (2565) วิจัยการพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ 2 มิติ สำหรับ ครูศิลปะระดับประถมศึกษา ผ่านการเรียนรู้แบบเชิงรุก งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ 2 มิติ สำหรับครูศิลปะระดับประถมศึกษา โดยการ ประยุกต์ใช้การเรียนรู้แบบเชิงรุก (Active Learning) และ 2) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ 2 มิติ ผ่าน กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นครูผู้สอนทัศนศิลป์สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 20 คน การวิจัยนี้มุ่งเน้นการยกระดับความสามารถในการสร้างสรรค์งาน ศิลปะของครู เพื่อนำไปปรับใช้ในการสอนต่อไป

มุกดาร์ศ คำปา (2562) วิจัยการพัฒนาการสร้างสรรค์ชิ้นงานทางทัศนศิลป์ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบค้นพบ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์ชิ้นงานทางทัศนศิลป์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้ "กิจกรรมการเรียนรู้แบบค้นพบ" (Discovery Learning) ซึ่งเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง เพื่อกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

Ellen Winner และ Lois Hetland (2008) วิจัย Art for our Sake School Arts Classes Matter More than Ever-But Not for the Reasons You Think. งานวิจัยนี้ตั้งคำถามถึงเหตุผลที่เรา ยังคงสอนศิลปะในโรงเรียน โดยโต้แย้งว่าศิลปะไม่ใช่ "ความฟุ่มเฟือย" ที่ไม่จำเป็นในระบบการศึกษาที่เน้นผลสอบมาตรฐานและงบประมาณที่จำกัด ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าแม้หลายคนจะให้เหตุผลว่าศิลปะช่วยเพิ่มทักษะทางคณิตศาสตร์และภาษา แต่ประโยชน์ที่แท้จริงและสำคัญกว่าของศิลปะคือการสอนรูปแบบการคิดอื่น ๆ ที่มีคุณค่า เช่น การมองเห็นรูปแบบใหม่ การเรียนรู้จากความผิดพลาด และการจินตนาการถึงวิธีแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนที่จะใช้ชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต้องเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนในอนาคต

Winner & Hetland (2008) วิจัย Art for our Sake School Arts Classes Matter More than Ever-But Not for the Reasons You Think" โดย Ellen Winner และ Lois Hetland ตีพิมพ์ใน Arts Education Policy Review ฉบับเดือนพฤษภาคม 2008 (เดิมตีพิมพ์ใน The Boston Globe เมื่อวันที่ 2 กันยายน 2007) งานวิจัยนี้ตั้งคำถามถึงเหตุผลที่เรา ยังคงสอนศิลปะในโรงเรียน โดยโต้แย้งว่าศิลปะไม่ใช่ "ความฟุ่มเฟือย" ที่ไม่จำเป็นในระบบการศึกษาที่เน้นผลสอบมาตรฐานและงบประมาณที่จำกัด ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่าแม้หลายคนจะให้เหตุผลว่าศิลปะช่วยเพิ่มทักษะทางคณิตศาสตร์และภาษา แต่ประโยชน์ที่แท้จริงและสำคัญกว่าของศิลปะคือการสอนรูปแบบการคิดอื่น ๆ ที่มีคุณค่า เช่น การมองเห็นรูปแบบใหม่ การเรียนรู้จากความผิดพลาด และการจินตนาการถึงวิธีแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนที่จะใช้ชีวิตในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต้องเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อนในอนาคต พบว่าการเรียนศิลปะช่วยพัฒนาทักษะการคิดอย่างยืดหยุ่น และสามารถถ่ายโอนความรู้ไปยังบริบทอื่นได้ เช่น ธุรกิจและนวัตกรรม

Rizky Ariaji และคณะ (2021) งานวิจัย Learning Materials Based on Digital Art Student Creativity in Universitas Muhammadiyah Tapanuli Selatan วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เน้นศิลปะดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาที่ Universitas Muhammadiyah Tapanuli Selatan โดยจะสำรวจว่าการใช้สื่อการเรียนรู้ที่ผสมผสานศิลปะดิจิทัลเข้ากับการศึกษา สามารถกระตุ้นและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาได้อย่างไร

Aber S. Aboalgasm และ Rupert Ward (2014) วิจัย "Evaluating the Use of Digital Art Tools for Drawing to Enhance Artistic Ability and Improve Digital Skill among Junior School Students. งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลของการใช้เครื่องมือศิลปะดิจิทัลในการวาดภาพ เพื่อส่งเสริมความสามารถทางศิลปะและพัฒนาทักษะดิจิทัลของนักเรียนระดับประถมศึกษา (junior school students) โดยศึกษาความง่ายในการใช้งานและประโยชน์ของเครื่องมือเหล่านี้ รวมถึงวิธีการประเมินผล

งานศิลปะที่สร้างด้วยดิจิทัล งานวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อเป็นประโยชน์สำหรับนักการศึกษาในการเลือกใช้เครื่องมือศิลปะดิจิทัลและช่วยในการประเมินพัฒนาการทางศิลปะและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน

การทบทวนเอกสารและงานวิจัย พบว่าทักษะการวาดเส้น มีบทบาทสำคัญทั้งในด้านเทคนิค ความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออกเชิงศิลปะ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัล การประยุกต์เส้นในเชิงสร้างสรรค์ จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบงานภาพเคลื่อนไหว เกม การ์ตูน หรือสื่ออินเตอร์แอคทีฟอื่นๆ การใช้ ทฤษฎีอูต้า (AUTA) และแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และ สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิธีการส่งเสริมการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ของนักศึกษา สาขาจิตวิทยาในรายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ 2) วิเคราะห์ผลการพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์จาก กระบวนการเรียนรู้ และ 3) ประเมินความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยคือ นักศึกษาสาขาจิตวิทยา จำนวน 17 คน ที่ลงทะเบียนเรียนใน รายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ ภาคการศึกษาที่ทำการวิจัย โดยใช้ระยะเวลาศึกษา 10 สัปดาห์ กระบวนการนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Creative Learning Activity Plan) แบบประเมินทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์ แบบประเมินผลงานศิลปะ แบบทดสอบก่อน-หลังเรียน และแบบสอบถามความพึงพอใจ พบว่า

1. ผลการวิจัย "กระบวนการส่งเสริมการสร้างสรรค์" ที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้การวาดเส้น สร้างสรรค์ สามารถพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์และยกระดับความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา สาขาจิตวิทยาได้อย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) ดังนี้

1.1 กระบวนการนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิง สร้างสรรค์ (Creative Learning Activity Plan) ซึ่งออกแบบตามแนวคิดที่เน้นการเรียนรู้โดยเน้น องค์ประกอบหลัก 4 ประการ ดังนี้

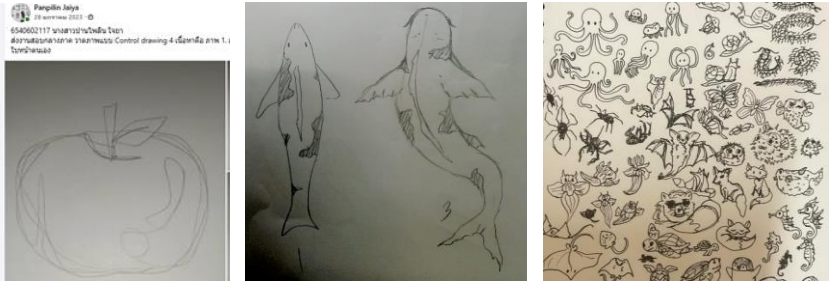
1.1.1 การสังเกต (Observation) การฝึกฝนทักษะการมองเห็นและการรับรู้สิ่ง ต่างๆ รอบตัวอย่างลึกซึ้ง (สอดคล้องกับแนวคิดของ Lowenfeld & Brittain ที่กล่าวว่าการวาดเส้นช่วย พัฒนาทักษะการสังเกต)

1.1.2 การตีความอัตลักษณ์ผ่านเส้น (Interpretation of Identity Through Lines) การใช้เส้น (Line) ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของศิลปะ เพื่อสื่อสารความหมาย แนวคิด หรือความ เป็นตัวตนของผู้วาดออกมาอย่างมีเอกลักษณ์

1.1.3 การใช้เทคนิคหลากหลาย (Use of Diverse Techniques) การเปิดโอกาส ให้นักศึกษาได้ทดลองและประยุกต์ใช้เทคนิคการวาดเส้นและวัสดุที่แตกต่างกัน เพื่อส่งเสริมความแปลก ใหม่และความยืดหยุ่นทางความคิด

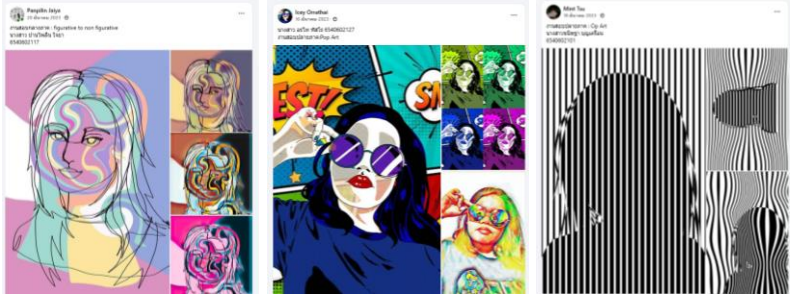
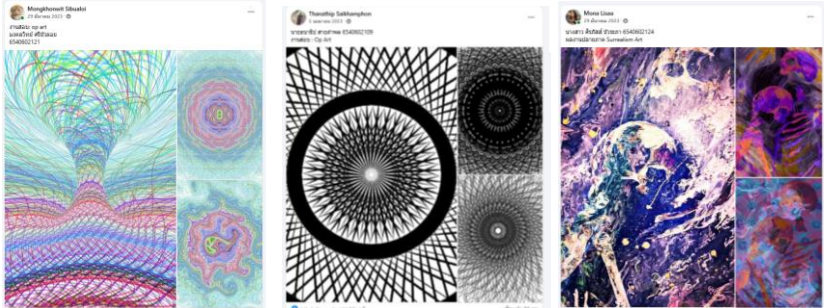
1.1.4 การให้ผู้เรียนทบทวน ตรวจสอบ และวิเคราะห์ผลงานของตนเองและผู้อื่น อย่างมีเหตุผล (สอดคล้องกับแนวคิดของ Eisner และ Kolb ที่เน้นการสะท้อนคิดเพื่อความเข้าใจที่ลึกซึ้ง)

ตาราง: กิจกรรมภาพผลงานศิลปะแสดงการพัฒนาของนักศึกษาสาขาจิตวิทยา

กิจกรรม	ภาพผลงานศิลปะแสดงการพัฒนาของนักศึกษาสาขาจิตวิทยา
การสังเกต (Observation) การฝึกฝนทักษะการ มองเห็นและการรับรู้สิ่ง ต่างๆ รอบตัวอย่างลึกซึ้ง	

ที่มา: ชัยทวี บุปผา (2568)

ตาราง: กิจกรรมภาพผลงานศิลปะแสดงการพัฒนาของนักศึกษาสาขาจิตวิทยา (ต่อ)

กิจกรรม	ภาพผลงานศิลปะแสดงการพัฒนาของนักศึกษาสาขาจิตวิทยา
การตีความอัตลักษณ์ ผ่านเส้น	
การใช้เทคนิคหลากหลาย	
ทบทวน ตรวจสอบ และ วิเคราะห์ผลงานของตนเอง	

ที่มา: ชัยทวี บุปผา (2568)

1.2 กระบวนการส่งเสริมการสร้างสรรค ที่เน้นการสังเกต การตีความอัตลักษณ์ผ่านเส้น การใช้เทคนิคหลากหลาย และการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์การจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการข้างต้น ผลงานศิลปะของนักศึกษา แสดงพัฒนาการที่ชัดเจนในด้านการใช้เส้นถ่ายทอดแนวคิดอย่างมีเอกลักษณ์ มีความคิดสร้างสรรค์ และการจัดองค์ประกอบที่สื่ออารมณ์ได้ดี ส่งผลกระทบต่อความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา โดยเฉพาะในด้านต่อไปนี้

1.2.1 ความแปลกใหม่ (Originality) ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานที่ไม่ซ้ำใคร

1.2.2 ความลื่นไหล (Fluency) ความสามารถในการสร้างสรรค์แนวคิดหรือผลงานได้จำนวนมากและรวดเร็ว

1.2.3 ความยืดหยุ่นทางความคิด (Flexibility of Thought) ความสามารถในการปรับเปลี่ยนแนวคิดหรือมุมมองในการสร้างสรรค์

1.3 ความพึงพอใจของนักศึกษา ต่อกระบวนการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับ “มากที่สุด” (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.57) โดยเฉพาะด้านผู้สอนและผลที่ได้รับจากการเรียนรู้มีระดับความพึงพอใจสูงสุด ความพึงพอใจในระดับสูงนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเป็น “โค้ชทางความคิด” ที่เอื้อต่อการเติบโตของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎี Self-Determination (Deci & Ryan, 1985) ที่ระบุว่า การสนับสนุนจากผู้สอนมีผลต่อแรงจูงใจภายในและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง

2. ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดและผลการวิจัยของนักวิชาการหลายท่านที่สนับสนุนบทบาทของการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างสรรค์ในการพัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

2.1 สอดคล้องกับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างสรรค์ ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า “ชุดกิจกรรมการเรียนรู้การวาดเส้นสร้างสรรค์ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์” เป็นไปในทิศทางเดียวกับงานวิจัยของ ธัญพิชชา วลไพจิตร (2566) ที่พบว่าการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity-Based Learning) สามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และทักษะการนำเสนอของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการนำเครื่องมือหรือวิธีการที่กระตุ้นการสร้างสรรค์เข้ามาประกอบ เช่น Moodboards ในงานของธัญพิชชา ซึ่งเปรียบได้กับการออกแบบกิจกรรมเฉพาะที่เน้นการวาดเส้นสร้างสรรค์ในงานวิจัยนี้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ มุกดาร์ศ คำปา (2562) ที่ระบุว่า “กิจกรรมการเรียนรู้แบบค้นพบ” (Discovery Learning) ซึ่งเน้นการลงมือปฏิบัติและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง สามารถกระตุ้นและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และทักษะในการสร้างสรรค์ชิ้นงานทัศนศิลป์ของนักเรียนได้ การเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานในการวิจัยนี้เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้สำรวจ ทดลอง และสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้แบบค้นพบ

2.2 การพัฒนาทักษะทางศิลปะในบริบทที่หลากหลาย การทำงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการสร้างสรรคผลงานทัศนศิลป์ 2 มิติ (การวาดเส้น) โดยใช้การเรียนรู้แบบเชิงรุก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อธิพัชร์ วิจิตสถิตรัตน์ (2565) ซึ่งมุ่งพัฒนาทักษะเดียวกันสำหรับครูศิลปะระดับประถมศึกษา แสดงให้เห็นว่าแนวทางการเรียนรู้แบบเชิงรุกมีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะศิลปะ ไม่ว่าจะเป็นในกลุ่มนักเรียนหรือครูผู้สอน ยิ่งไปกว่านั้น ผลการวิจัยที่บ่งชี้ว่า “ทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นนั้น

ครอบคลุมทั้งด้านเทคนิคและความสามารถในการถ่ายทอดความคิด" ยิ่งเสริมมุมมองของ Asghar และ Khan (2023) ที่กล่าวถึงการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ในวิชาชีพจิตรศิลป์ การออกแบบ และสถาปัตยกรรมผ่านแบบฝึกหัดที่ท้าทาย ซึ่งช่วยให้นักศึกษาสามารถเปลี่ยนความคิดนามธรรมให้เป็นการแสดงออกที่เป็นรูปธรรมได้ดีขึ้น แสดงให้เห็นว่ากิจกรรมที่เน้นการวาดเส้นและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์มีส่วนช่วยในการพัฒนาทั้งเทคนิคและการสื่อสารทางศิลปะ

2.3 การบูรณาการศิลปะและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล สำหรับนักศึกษาสาขาจิตวิทยา การพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการต่อยอดไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลที่มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ariaji และคณะ (2021) ที่มุ่งพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เน้นศิลปะดิจิทัลเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษา และงานวิจัยของ Aboalgasm และ Ward (2014) ที่ประเมินผลการใช้เครื่องมือศิลปะดิจิทัลในการวาดภาพเพื่อเสริมความสามารถทางศิลปะและทักษะดิจิทัลในเด็กนักเรียน ผลการวิจัยสามารถยืนยันได้ว่าการพัฒนาทักษะพื้นฐานอย่างการวาดเส้นผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ จะเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการประยุกต์ใช้ในงานศิลปะดิจิทัล แม้ว่างานวิจัยนี้จะไม่ได้ใช้ AI โดยตรงเหมือนงานของ Chen Lin และ Chien (2022) แต่การที่นักศึกษาสาขาจิตวิทยาที่มีพื้นฐานการวาดเส้นสร้างสรรค์ที่ดี ย่อมทำให้พวกเขาสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีและเครื่องมือดิจิทัลได้อย่างเต็มศักยภาพมากขึ้นในอนาคต

2.4 ความสำคัญของการเรียนรู้ศิลปะในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในอนาคต สอดคล้องกับแนวคิดหลักของ Winner และ Hetland (2008) ที่เน้นย้ำว่าการเรียนศิลปะไม่ได้เป็นเพียง "ความฟุ่มเฟือย" แต่เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนา "รูปแบบการคิดอื่นๆ ที่มีคุณค่า" เช่น การมองเห็นรูปแบบใหม่ การเรียนรู้จากความผิดพลาด และการจินตนาการถึงวิธีแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับนักศึกษาที่จะรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์ของนักศึกษา โดยเฉพาะด้านความยืดหยุ่นและความคิดริเริ่ม สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่สำคัญนอกเหนือจากทักษะทางเทคนิค

อภิปรายผล

1. วิธีการส่งเสริมการพัฒนาผลงานสร้างสรรค์ กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการเปิดพื้นที่สำหรับการทดลองและการคิดอย่างอิสระ สะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง ตรงกับแนวคิดของ Robinson (2011) ที่กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Torrance (1974) ที่ให้ความสำคัญกับการจัดสถานการณ์เรียนรู้ที่สนับสนุนการแสดงออกทางความคิดอย่างหลากหลาย

2. ผลการพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์ ผลคะแนนที่เพิ่มขึ้นในด้านการริเริ่ม ความยืดหยุ่น และความลื่นไหลของความคิด สะท้อนว่าผู้เรียนสามารถใช้ “เส้น” เป็นเครื่องมือในการสื่อสารความหมายเชิงทัศนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิด Visual Language ของ Eisner (2002) ที่มองว่างาน

ศิลปะคือการแสดงออกของความหมายผ่านระบบภาพ ซึ่งผู้เรียนได้พัฒนาทักษะทั้งเชิงเทคนิคและความเข้าใจเชิงนามธรรมไปพร้อมกัน

3. ความพึงพอใจของนักศึกษา ความพึงพอใจในระดับสูงโดยเฉพาะในด้านผู้สอนและกระบวนการเรียนรู้ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเป็น “โค้ชทางความคิด” ที่เอื้อต่อการเติบโตของผู้เรียน สอดคล้องกับแนวคิด Constructivism และทฤษฎี Self-Determination ของ Deci & Ryan (1985) ที่ระบุว่าปัจจัยด้านความสัมพันธ์ (relatedness) และการได้รับการสนับสนุนจากผู้สอน มีผลต่อแรงจูงใจภายในและการมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้งในการเรียนรู้

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผล

1.1 การวิจัยนี้ได้ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาสาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต 17 คน เป็นระยะเวลา 10 สัปดาห์ โดยใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้การวาดเส้นสร้างสรรค์ตามแนวคิด Creative-Based Learning และเครื่องมือประเมินต่างๆ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1.1.1 กระบวนการส่งเสริมการสร้างสรรค์: กระบวนการที่เน้นการสังเกต การตีความอัตลักษณ์ผ่านเส้น การใช้เทคนิคหลากหลาย และการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ส่งผลต่อการคิดสร้างสรรค์ของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านความแปลกใหม่ ความลื่นไหล และความยืดหยุ่นทางความคิด

1.1.2 พัฒนาการของผลงานศิลปะ: ผลงานศิลปะของนักศึกษาแสดงให้เห็นถึง พัฒนาการที่ชัดเจน ในการใช้เส้นถ่ายทอดแนวคิดอย่างมีเอกลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และการจัดองค์ประกอบที่สื่ออารมณ์ได้ดี

1.1.3 ความพึงพอใจของนักศึกษา: นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับ "มากที่สุด" (ค่าเฉลี่ยรวม = 4.57) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านผู้สอนและผลลัพธ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้

1.2 ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่านที่สนับสนุนบทบาทของการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างสรรค์ในการพัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 ดังนี้

1.2.1 การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างสรรค์ ผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า "ชุดกิจกรรมการเรียนรู้การวาดเส้นสร้างสรรค์ช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์" สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธัญพิชชา วลไพจิตร (2566) และ มุกตาร์ศ คำปา (2562) ที่พบว่าการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐาน (Creativity Based Learning) และกิจกรรมการเรียนรู้แบบค้นพบ (Discovery Learning) มีประสิทธิภาพในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และทักษะการนำเสนอผลงาน

1.2.2 การพัฒนาทักษะทางศิลปะในบริบทที่หลากหลาย มุ่งเน้นพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ ผลงานทัศนศิลป์ 2 มิติ (การวาดเส้น) ผ่านการเรียนรู้เชิงรุก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อธิพัชร์ วิจิตสถิตรัตน์ (2565) และมุมมองของ Asghar และ Khan (2023) ที่กล่าวถึงการพัฒนาทักษะความคิดสร้างสรรค์ในวิชาชีพศิลปะผ่านแบบฝึกหัดสังเกตภาพ ซึ่งช่วยพัฒนาทั้งเทคนิคและการสื่อสารทางศิลปะ

1.2.3 การบูรณาการศิลปะและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล สำหรับนักศึกษาสาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต การพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์เป็นรากฐานสำคัญสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานดิจิทัลอาร์ต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ariaji และคณะ (2021) และ Aboalgasm และ Ward (2014) ที่เน้น

ความสำคัญของศิลปะดิจิทัลและการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการเสริมสร้างความสามารถทางศิลปะ แม้ไม่ได้ใช้ AI โดยตรง แต่พื้นฐานการวาดเส้นสร้างสรรค์ที่ดีจะช่วยให้ นักศึกษาสามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้อย่างเต็มศักยภาพ

1.2.4 ความสำคัญของการเรียนรู้ศิลปะในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในอนาคตผลการวิจัยนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Winner และ Hetland (2008) ที่มองว่าการเรียนศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนา "รูปแบบการคิดอื่นๆ ที่มีคุณค่า" เช่น การมองเห็นรูปแบบใหม่ การเรียนรู้จากความผิดพลาด และการจินตนาการถึงวิธีแก้ปัญหา ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในการรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

โดยสรุป งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้การวาดเส้นสร้างสรรค์สามารถพัฒนาทักษะการวาดเส้นสร้างสรรค์และยกระดับความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะของนักศึกษาสาขาจิตวิทยาได้ อย่างมีนัยสำคัญ และนักศึกษามีความพึงพอใจสูงต่อกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่สอดคล้อง และสนับสนุนแนวคิดของการเรียนรู้เชิงรุกและสร้างสรรค์ในการพัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ รายวิชาวาดเส้นสร้างสรรค์ควรประยุกต์ใช้แนวทาง Reflective Drawing ร่วมกับการสอนเทคนิคพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ภายในกับการใช้เส้นในการแสดงออกทางความคิดและอัตลักษณ์ของตนเอง ทั้งนี้ควรสนับสนุนการใช้ภาษาทัศนในการถ่ายทอดแนวคิดอย่างมีอิสระ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติควรพัฒนาสื่อดิจิทัลการเรียนรู้ที่แสดงตัวอย่างงานศิลปะร่วมสมัยในบริบทของการใช้เส้น เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและเป็นแนวทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง รวมถึงการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Digital Sketchbook หรือ Miro Board เพื่อการสะท้อนคิด การจัดการผลงาน และการวิพากษ์ผลงานอย่างต่อเนื่องในรูปแบบกลุ่ม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

3.1 ควรศึกษาผลของกระบวนการพัฒนาทักษะสร้างสรรค์ในระยะยาว เพื่อประเมินความยั่งยืนของผลลัพธ์

3.2 ควรทดลองการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น AR/VR หรือ AI-Based Feedback Tools ในการเรียนการสอนศิลปะ

3.3 ควรขยายกลุ่มตัวอย่างไปยังนักศึกษาในสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น นิเทศศิลป์ แอนิเมชัน หรือศิลปะการแสดง เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในบริบทที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2544). *ความรู้เกี่ยวกับสื่อมัลติมีเดียเพื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาหนังสือกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- คำปา, มุกดาวิทย์. (2562). *การพัฒนาการสร้างสรรค์ชิ้นงานทางทัศนศิลป์ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบค้นพบ สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร

- มหำบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย].
- ผลนัชา มหปญญานนท. (2551). *การวัดและประเมินผลการเรยนรู้*. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วัลไพจิตร, ธัญพิชา. (2566). *การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และทักษะการนำเสนอโดยใช้การเรยนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับกระดาน MOODBOARDS สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2* [วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย].
- วิจิตสถิตรัตน์, อธิพัชร. (2565). การพัฒนาทักษะการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ 2 มิติ สำหรับครูศิลปะระดับประถมศึกษา ผ่านการเรยนรู้แบบเชิงรุก. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 18(3), 47-60.
- Aboalgasm, A. S., & Ward, R. (2014). Evaluating the Use of Digital Art Tools for Drawing to Enhance Artistic Ability and Improve Digital Skill among Junior School Students.
- Ariaji, R., et al. (2021). Learning Materials Based on Digital Art Student Creativity in Universitas Muhammadiyah Tapanuli Selatan.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. Plenum.
- Eisner, E. W. (2002). *The arts and the creation of mind*. Yale University Press.
- Gaitskell, C. D. (1957). *Children and their art*. Harcourt, Brace & World.
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Prentice-Hall.
- Lowenfeld, V., & Brittain, W. L. (1987). *Creative and mental growth* (8th ed.). Macmillan.
- Robinson, K. (2011). *Out of our minds: Learning to be creative*. Capstone.
- Runco, M. A., & Acar, S. (2012). Divergent thinking as an indicator of creative potential. *Creativity Research Journal*, 24(1), 1-10.
- Torrance, E. P. (1966). *Torrance tests of creative thinking: Norms-technical manual*. Personnel Press.
- Torrance, E. P. (1974). *Torrance tests of creative thinking: Norms-technical manual*. Ginn.
- Winner, E., & Hetland, L. (2008). Art for our Sake School Arts Classes Matter More than Ever- But Not for the Reasons You Think. *Arts Education Policy Review*, 69(5), 29-37.

การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานแสงอาทิตย์อย่างยั่งยืน
กรณีศึกษา: พื้นที่ชุมชนเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี
Legal Measures Development for Sustainable Solar Energy Implementation:
Case Study of the Community Area of Koh Jik, Chanthaburi Province

จุฑาทิพย์ ลิ้มพงษ์ประเสริฐ¹
Chuthathip Limphongprasert¹

Received: October 6, 2025
Revised: November 6, 2025
Accepted: November 19, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับการส่งเสริมการใช้พลังงานแสงอาทิตย์อย่างยั่งยืนในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการสำรวจเชิงปริมาณในกลุ่มตัวอย่าง 193 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) และการวิเคราะห์เชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก

ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคสำคัญคือการขาดองค์ความรู้ด้านเทคนิค และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความไม่สอดคล้องของกฎหมายไทยที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจผ่าน พ.ร.บ.การประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 และระเบียบของคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.) ที่เน้นการกำกับดูแลผู้ผลิตรายใหญ่เป็นหลัก โดยเฉพาะการบริหารจัดการผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กมาก (VSPP) ที่มีขั้นตอนซับซ้อนถึง 16 ขั้นตอน และใช้เวลากว่า 180 วัน นอกจากนี้ ประกาศ กกพ. รับซื้อไฟฟ้าที่เลือกปฏิบัติและล็อกสิทธิให้ผู้ประกอบการรายเดิม 198 ราย ขาดความโปร่งใส จนนำไปสู่การอุทธรณ์เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมทางพลังงาน

ผู้วิจัยเสนอโมเดล HPEM (Holistic Participatory Energy Model) เพื่อปฏิรูปกฎหมายประกอบด้วย (1) การรับรองสถานะ "นิติบุคคลพลังงานชุมชน" (CEE) (2) การเปลี่ยนเป็นระบบแจ้งล่วงหน้า (Notification Regime) และ (3) อัตรารับซื้อแบบ FiT ขั้นบันได (Tiered FiT) ซึ่งกำหนดอัตรารับซื้อที่แตกต่างกันตามขนาดและประเภทผู้ผลิตเพื่อมุ่งแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยตรง สอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากลของเยอรมนีและญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังเสนอการสร้างดัชนีติดตามผล (Solar Legal Acceptance Index: SLAI) เพื่อวัดระดับการยอมรับของสังคมและประสิทธิภาพทางปกครอง โดยกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน (Legal Trigger) ให้มีการปรับปรุงกฎระเบียบโดยอัตโนมัติเมื่อดัชนีต่ำกว่าเกณฑ์ เพื่อลดความ

¹ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก, Ph.D. Candidate in Law, Faculty of Law, Krirk University, Email: chuthathipnok88@gmail.com

เหลื่อมล้ำและส่งเสริมความยั่งยืนทางพลังงาน ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นกรอบนโยบายสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนฐานรากในการพัฒนาพลังงานหมุนเวียนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: กฎหมายพลังงานชุมชน, พลังงานแสงอาทิตย์, ความยั่งยืน, ความเป็นธรรมด้านพลังงาน, การมีส่วนร่วมของประชาชน, ระบบหักลบกลบหน่วยไฟฟ้าสุทธิ, ระบบแจ้งล่วงหน้า

Abstract

This research aims to study and analyze appropriate legal measures for promoting sustainable solar energy use in communities, with a case study of Koh Jik community, Chanthaburi Province. The research employs a mixed methods approach, comprising a quantitative survey of a sample size of 193 individuals selected through simple random sampling, and qualitative analysis through in-depth interviews and focus group discussions with key stakeholders.

The research findings reveal that major obstacles include a lack of technical knowledge and, particularly, centralized and large-operator-centric Thai energy legislation through the Energy Industry Act B.E. 2550 (2007) and regulations of the Energy Regulatory Commission (ERC), which primarily emphasize oversight of large producers. Specifically, the management of Very Small Power Producers (VSPP) involves complex procedures consisting of 16 steps and taking over 180 days. Additionally, ERC announcements on power purchase agreements demonstrate favoritism by locking in rights for 198 existing operators, lacking transparency and leading to appeals demanding energy justice.

The researcher proposes the HPEM (Holistic Participatory Energy Model) for legal reform, comprising: (1) recognition of "Community Energy Entity" (CEE) status; (2) transition to a Notification Regime; and (3) Tiered Feed-in Tariff (FiT) system, which establishes different purchase rates based on producer size and type to directly address inequality, consistent with international best practices in Germany and Japan. Furthermore, the study proposes establishing a monitoring index (Solar Legal Acceptance Index: SLAI) to measure the level of social acceptance and administrative efficiency, with standardized criteria (Legal Trigger) for automatic regulatory improvements when the index falls below the threshold, to reduce inequality and promote energy sustainability. The research findings can be applied as a policy framework for local government organizations and grassroots communities in sustainable renewable energy development.

Key words: Community Energy Law, Solar Energy, Sustainability, Energy Justice, Public Participation, Net Metering, Notification Regime

บทนำ

ปัจจุบันโลกเผชิญวิกฤตพลังงานและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจากการพึ่งพาพลังงานฟอสซิลมากเกินไป การเปลี่ยนผ่านสู่พลังงานหมุนเวียนจึงเป็นความจำเป็นเชิงกลยุทธ์ระดับสากล สำหรับไทย พลังงานแสงอาทิตย์มีศักยภาพสูงสุดจากที่ตั้งในเขตเส้นศูนย์สูตร (พัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2563) อย่างไรก็ตาม พ.ร.บ.การประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 ซึ่งยึดการรวมศูนย์อำนาจและเน้นผู้ผลิตรายใหญ่ กลายเป็นเครื่องมือจำกัด (Constraint) ที่ละเมิดสิทธิในการเข้าถึง (Access Rights) และการกระจายผลประโยชน์ (Distributional Justice) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของความเป็นธรรมด้านพลังงาน (Energy Justice) ตามแนวคิดของ Sovacool & Dworkin (2015) ที่เน้นความเสมอภาคในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานพลังงานและการกระจายต้นทุน-ผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม (Sovacool & Dworkin, 2015)

แม้รัฐกำหนดเป้าหมายเพิ่มพลังงานหมุนเวียนใน AEDP 2018 แต่การขับเคลื่อนระดับชุมชนเผชิญอุปสรรคเชิงโครงสร้าง กรณีชุมชนเกาะจิก จ.จันทบุรี ซึ่งมีประวัติการต่อสู้เพื่อสิทธิพลังงานกว่า 20 ปี (พ.ศ. 2545-2565) สะท้อนความล้มเหลวของกฎหมายปัจจุบัน โดยระบบ VSPP มีขั้นตอนซับซ้อน 16 ขั้นตอน ใช้เวลากว่า 180 วัน (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค, 2561) ขณะที่ Net Metering และ FIT ภายใต้ประกาศ กกพ. 2567 เลือกปฏิบัติและไม่เป็นธรรมต่อรายย่อย โดยล็อกสิทธิให้ผู้ประกอบการเดิม 198 ราย กำหนดอัตรารับซื้อที่ไม่สะท้อนต้นทุนจริงของชุมชนขนาดเล็ก ส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำและการอุทธรณ์เรียกร้องความเป็นธรรม (สภาองค์กรของผู้บริโภค, 2567)

งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษามาตรการทางกฎหมายที่จำเป็น โดยใช้ชุมชนเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี เป็นกรณีศึกษาผ่านกรอบแนวคิด HPEM (Holistic Participatory Energy Model) และทฤษฎี TAM เพื่อสร้างข้อเสนอปฏิรูปกฎหมายพลังงานให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง (กิตติศักดิ์ พงษ์เล็ก, 2564)

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิกฤตพลังงานและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศระดับสากลผลักดันให้การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบพลังงานหมุนเวียนกลายเป็นความจำเป็นเชิงกลยุทธ์เพื่อบรรลุเป้าหมายการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ (IPCC, 2021) สำหรับประเทศไทย แม้ภาครัฐกำหนดเป้าหมายเชิงนโยบายชัดเจน แต่การขยายตัวของพลังงานแสงอาทิตย์ในระดับชุมชนเผชิญอุปสรรคเชิงโครงสร้างจากปรัชญาการกำกับดูแลแบบรวมศูนย์ ภายใต้ พ.ร.บ.การประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 ที่มุ่งเน้นผู้ประกอบการขนาดใหญ่ (วีระพงษ์ แรมรงค์, 2561) ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการขออนุญาตและการเชื่อมต่อบริการสำหรับผู้ผลิตรายย่อยภาคประชาชน

ความล้มเหลวเชิงนโยบายสะท้อนผ่านกระบวนการบริหารจัดการ VSPP ที่มีขั้นตอนซับซ้อนกว่า 16 ขั้นตอนและใช้เวลาไม่น้อยกว่า 180 วัน (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค, 2561) ถือเป็น "ภาระทางกฎหมาย" เกินศักยภาพชุมชนฐานราก (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ, 2563) นอกจากนี้ ประกาศ กกพ. พ.ศ. 2567 เลือกปฏิบัติและล็อกสิทธิให้กลุ่มทุนเดิม 198 ราย ขาดความโปร่งใส จนนำไปสู่การอุทธรณ์เพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมทางพลังงาน (สภาองค์กรของผู้บริโภค, 2567)

งานวิจัยนำหลัก Energy Justice มาเป็นกรอบวิเคราะห์ เน้นสิทธิในการเข้าถึงพลังงานสะอาดและการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม โดยวิเคราะห์ผ่านแบบจำลอง TAM ซึ่งชี้ว่า PEOU จะเกิดขึ้นเมื่อมีการลดทอนอุปสรรคทางกฎหมาย ผู้วิจัยเสนอโมเดล HPEM เป็นนวัตกรรมทางกฎหมายในการรับรองสถานะ CEE และเปลี่ยนกฎหมายจากเครื่องมือควบคุมมาเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจ สอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากลในเยอรมนีและญี่ปุ่น (Lauber & Mez, 2004; Maruyama et al., 2007) เพื่อให้เกิดการจัดพลังงานที่ยั่งยืนและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ช่องว่างเชิงโครงสร้างของกฎหมายและนโยบายพลังงานไทยผ่านการเปรียบเทียบกับแนวปฏิบัติสากล เช่น Renewable Energy Sources Act (EEG) ของเยอรมนี และระบบ Feed-in Tariff (FIT) ของญี่ปุ่น เพื่อระบุอุปสรรคต่อการขยายผลพลังงานแสงอาทิตย์ระดับชุมชน โดยเฉพาะปัญหาเชิงประจักษ์ในชุมชนเกาะจิก จ.จันทบุรี จากขั้นตอนการขออนุญาต VSPP ที่ซับซ้อน 16 ขั้นตอน ใช้เวลากว่า 180 วัน และประกาศ กกพ. ที่ขาดความโปร่งใส เพื่อสร้างฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถประยุกต์ใช้กับชุมชนอื่นในวงกว้าง

2) เพื่อพัฒนารอบแนวคิด HPEM (Holistic Participatory Energy Model) ในฐานะ "เครื่องมือเชิงนวัตกรรม" โดยบูรณาการหลักความเป็นธรรมทางพลังงานกับทฤษฎี TAM เพื่อระบุปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจของภาคประชาชน และออกแบบมาตรการปฏิรูปกฎหมายพลังงานที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง

กรอบแนวคิด/สมมติฐาน

งานวิจัยนี้ประยุกต์ใช้โมเดล HPEM (Holistic Participatory Energy Model) เป็นแกนกลางในการวิเคราะห์เพื่ออุดช่องว่างระหว่างปรัชญากำกับดูแลแบบรวมศูนย์และศักยภาพของชุมชนฐานราก กรอบแนวคิดดังกล่าวบูรณาการ ทฤษฎีความเป็นธรรมทางพลังงาน (Energy Justice) เพื่อมุ่งเน้นการกระจายผลประโยชน์ที่เท่าเทียมและการรับรองสิทธิพื้นฐานในการเข้าถึงพลังงานสะอาด (Saheb, 2021; McCauley et al., 2013) ผสมกับ แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) เพื่อชี้ให้เห็นว่า "การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน" (PEOU) ของประชาชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการลดทอนอุปสรรคทางกฎหมายและระเบียบปฏิบัติที่ซับซ้อน

งานวิจัยตั้งสมมติฐานเชิงนโยบายว่า การเปลี่ยนสถานะกฎหมายจากเครื่องมือควบคุมมาเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจ ผ่านการรับรองสถานะ CEE จะเป็นปัจจัยชี้ขาดต่อความยั่งยืนของพลังงานทดแทนในระดับท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา

การศึกษามุ่งเน้นชุมชนเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี ในฐานะตัวแทนพื้นที่กึ่งนอกโครงข่าย (Semi-Off-Grid) เพื่อวินิจฉัยข้อจำกัดเชิงประจักษ์ของการบริหารจัดการพลังงานในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งเป็นพื้นที่ที่กฎหมายรวมศูนย์มีปัญหาในการบังคับใช้และสร้างอุปสรรคต่อการพัฒนาพลังงานชุมชน (สุวิทย์ เมษินทรีย์ และคณะ, 2562) โดยแบ่งขอบเขตเนื้อหาเป็น 3 มิติหลัก

1. ขอบเขตด้านเนื้อหาทางกฎหมาย

1) มิติด้านกฎหมายโครงสร้างและสิทธิ วิเคราะห์ความไม่สอดคล้องของ "ปรัชญาการกำกับดูแลแบบรวมศูนย์" ภายใต้ พ.ร.บ.การประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 (สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน, 2550) ที่เน้นควบคุมผู้ผลิตรายใหญ่ ขาดการรับรองสถานะ CEE และก่อให้เกิดการกีดกันทางกฎหมายต่อผู้ผลิตรายย่อย

2) มิติด้านกระบวนการปกครองและขั้นตอนการอนุญาต ศึกษาข้อจำกัดของกระบวนการบริหารจัดการ VSPP ที่มีความซับซ้อน 16 ขั้นตอนและใช้เวลากว่า 180 วัน ซึ่งถือเป็นภาระทางกฎหมายเกินสมควร รวมถึงวิเคราะห์ความไม่เป็นธรรมจากประกาศ กกพ. ปี 2567 ที่จำกัดสิทธิเฉพาะผู้ประกอบการรายเดิม 198 ราย (สภาองค์กรของผู้บริโภค, 2567)

3) มิติมาตรการทางเงินและจิตใจ วิเคราะห์ช่องว่างของการเปลี่ยนผ่านจากระบบ Adder สู่ระบบ FIT โดยเฉพาะกรณีการต่ออายุสัญญาโรงไฟฟ้าชีวมวลในอัตรารับซื้อคงที่ 2.28 บาทต่อหน่วย ซึ่งส่งผลต่อความคุ้มค่าและความมั่นคงทางเศรษฐกิจของพลังงานชุมชน (ธนาคาร และคณะ, 2561)

2. ขอบเขตด้านประชากรและแหล่งข้อมูล

1) ข้อมูลเชิงปริมาณ ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนในชุมชนเกาะจิก จำนวน 193 คน เพื่อทดสอบสมมติฐานด้าน PEOU และความไว้วางใจต่อสถาบันรัฐ

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรรมการ และภาคเอกชนผู้เชี่ยวชาญด้านพลังงานหมุนเวียน เป็นต้น เพื่อสังเคราะห์ร่วมกับแนวปฏิบัติสากลภายใต้หลัก Energy Justice

ระเบียบวิธีการวิจัยหรือศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณขยายผลสู่เชิงคุณภาพ (Explanatory Sequential Design) เพื่อให้การออกแบบมาตรการทางกฎหมายตั้งอยู่บนรากฐานข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ในพื้นที่และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิรูปกฎหมายได้อย่างเป็นระบบ

1. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) สุ่มกลุ่มตัวอย่างในชุมชนเกาะจิกจำนวน 193 คน ผ่านวิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย วิเคราะห์ด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อทดสอบอิทธิพลของตัวแปร "ความไว้วางใจต่อสถาบันรัฐ (Trust)" และ "ความง่ายในการใช้งานที่รับรู้ (Perceived Ease of Use: PEOU)" ตามทฤษฎี TAM ผลการวิเคราะห์ระบุว่าอุปสรรคเชิงขั้นตอนทางกฎหมายส่งผลโดยตรงต่อการตัดสินใจเข้าสู่ระบบพลังงานหมุนเวียนของประชาชน

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) วิเคราะห์กฎหมายร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Thematic Analysis) เพื่อระบุช่องว่างทางกฎหมาย (Legal Gaps) และอุปสรรคเชิงโครงสร้างที่ขัดขวางการพัฒนาพลังงานชุมชน

3. การสังเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล (Synthesis & Triangulation) ใช้หลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Creswell, 2014) โดยสังเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ร่วมกับการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบของเยอรมนี (EEG) และญี่ปุ่น (FiT) ภายใต้กรอบแนวคิด HPEM (Holistic Participatory Energy Model) และหลัก Energy Justice เพื่อพัฒนาข้อเสนอการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์และดัชนี SLAI สำหรับการปฏิรูปกฎหมายอย่างยั่งยืน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2568)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การสร้างนวัตกรรมทางความคิดผ่านโมเดล HPEM และหลักความเป็นธรรมทางพลังงาน โดยการประยุกต์ใช้โมเดล HPEM (Holistic Participatory Energy Model) เพื่อลดช่องว่างระหว่างปรัชญาการกำกับดูแลแบบรวมศูนย์และศักยภาพท้องถิ่น
2. การเพิ่มประสิทธิภาพและเสถียรภาพทางปกครองในกิจการไฟฟ้า ในการเสนอแนวทางปฏิรูประบบการอนุญาตสำหรับผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กมาก (VSPP) โดยเสนอให้เปลี่ยนผ่านสู่ระบบแจ้งล่วงหน้า (Notification Regime) เพื่อลดภาระทางกฎหมายที่เกินสมควร และขจัดปัญหาความล่าช้าจากการที่รัฐขาดความเป็นเอกภาพในการบริหารจัดการ
3. การสร้างความเป็นธรรมทางนโยบายและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการจากงานวิจัยนี้จะเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการออกประกาศ กกพ. ที่มีลักษณะเลือกปฏิบัติและขาดการแข่งขันที่โปร่งใส

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ใช้กรอบทฤษฎีสามประการ ได้แก่ แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งเชื่อมโยง SDGs เป้าหมายที่ 7 และ 13 เน้นการตอบสนองความต้องการปัจจุบันโดยไม่ลดทอนศักยภาพอนาคต (Brundtland, 1987) และเป็นกรอบประเมินมาตรการกฎหมายพลังงานทดแทน (Leal Filho et al., 2018) ทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชน อธิบายบทบาทประชาชนเป็นผู้ร่วมผลิตนโยบายที่นำไปสู่การกระจายอำนาจ ทำให้มาตรการกฎหมายสอดคล้องบริบทท้องถิ่นและยั่งยืน และ ทฤษฎี TAM วิเคราะห์พฤติกรรมชุมชนผ่านการรับรู้ประโยชน์และความง่ายในการใช้งาน ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญในการออกแบบมาตรการกฎหมาย

จากการบูรณาการแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยพัฒนา HPEM เป็นกรอบเชิงระบบที่เชื่อมโยงมิติสังคม กฎหมาย และนโยบาย ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมของประชาชน (2) บริบทชุมชนฐานราก (3) การสนับสนุนทางกฎหมายและนโยบาย และ (4) ผลลัพธ์การพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำหน้าที่เป็นกรอบวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับพฤติกรรมชุมชนในการบริหารจัดการพลังงานแสงอาทิตย์อย่างองค์รวม

1. มาตรการทางกฎหมายและนโยบายพลังงานในประเทศไทย

ระบบกฎหมายพลังงานไทยมีอุปสรรคเชิงโครงสร้าง โดย พ.ร.บ.การประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 เน้นกำกับดูแลผู้ประกอบการรายใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน, 2550) แต่ขาดบทบัญญัติสำหรับพื้นที่ห่างไกลที่ใช้ระบบ Off-grid (วีระพงษ์ แรมรงค์, 2561; สุวิทย์ เมษินทรีย์ และคณะ, 2562) ขั้นตอนการขออนุญาตซับซ้อนและขาดกลไกฉุกเฉิน (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ, 2563) แม้มี FiT และลดหย่อนภาษี แต่ขาดความต่อเนื่องและเท่าเทียมในการเข้าถึง (ธนากร และคณะ, 2561)

ต้นทุนติดตั้งสูงเกินกำลังครัวเรือนฐานราก (ปิยะนุช นิลวรรณ, 2560) โดยขาดเงินอุดหนุนหรือสินเชื่อ ดอกเบี้ยต่ำ

นอกจากนี้ อบต. มีอำนาจจัดทำแผนพลังงานแต่ไม่สามารถใช้ศักยภาพเต็มที่ เนื่องจากขาดทรัพยากร ความรู้ทางเทคนิค และการสนับสนุนจากส่วนกลาง (สถาบันพลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม, 2561) สะท้อนช่องว่างเชิงโครงสร้างที่ไม่เอื้อการพัฒนาพลังงานแสงอาทิตย์ชุมชน (กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2563)

2. บทเรียนจากกฎหมายเปรียบเทียบ

ประเทศที่ประสบความสำเร็จให้บทเรียนสำคัญ ได้แก่ การมีกฎหมายเฉพาะ เช่น EEG ของเยอรมนี (Lauber & Mez, 2004; Jacobsson & Lauber, 2006) และ FiT ของญี่ปุ่น (Maruyama et al., 2007) ที่รับรองสิทธิชุมชนจัดตั้งนิคมคนพลังงาน กลไกจูงใจทางเศรษฐกิจที่มั่นคงผ่าน FiT หรือ NEM ที่ต่อเนื่องและโปร่งใส กระบวนการอนุญาตมีประสิทธิภาพ โดยจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จและกำหนด SLA (REN21, 2019; IRENA, 2016) และ การจัดการระยะยาว ผ่านหลัก EPR ภายใต้ WEEE Directive (European Commission, 2012; Cucchiella et al., 2015; Chowdhury et al., 2020) เพื่อจัดการซากแผงโซลาร์เซลล์อย่างยั่งยืน

3. สังเคราะห์และข้อเสนอแนะ

ปัญหาชุมชนเกิดจากช่องว่างระหว่างกฎหมายแบบ Top-down กับความต้องการมีส่วนร่วมระดับฐานราก การปฏิรูปต้องสร้าง "กฎหมายส่งเสริมพลังงานแสงอาทิตย์แบบบูรณาการ" ที่ลดอุปสรรคต้นทุนและขั้นตอน (Del Río & Mir-Artigues, 2014) รับรองสิทธิชุมชน สร้างกลไกการเงินมั่นคง ปรับปรุงกระบวนการอนุญาต และวางระบบจัดการตลอดวงจรชีวิตเทคโนโลยี

HPEM เป็นเครื่องมือสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและปริมาณเพื่อกำหนดแนวทางปฏิรูปที่สมดุลและปฏิบัติได้จริง งานวิจัยเสนอ "พระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์" ที่บูรณาการสนับสนุนพลังงานชุมชน ลดอุปสรรค และรับรองสิทธิจัดการพลังงาน เพื่อนำไทยสู่สังคมพลังงานสะอาดที่ยั่งยืนและเป็นธรรม

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเผยให้เห็นความไม่สอดคล้องเชิงโครงสร้างระหว่างศักยภาพชุมชนกับกรอบกฎหมายส่วนกลาง ซึ่งเป็นอุปสรรคเชิงสถาบันต่อการเปลี่ยนผ่านพลังงานอย่างยั่งยืน โดยสามารถจำแนกประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. อุปสรรคด้านการรับรู้และความซับซ้อนทางกฎหมาย

การวิเคราะห์ผ่าน TAM พบว่าชุมชนมีระดับการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน (PEOU) ต่ำมาก อันเนื่องมาจากการขาดการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบของคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน ซึ่งออกแบบสำหรับผู้ประกอบการรายใหญ่ แต่กลายเป็นภาระเกินกำลังสำหรับผู้ผลิตรายย่อย (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ, 2563) ส่งผลให้ขั้นตอนการอนุญาตและการเชื่อมต่อบริษัทมีความซับซ้อนจนบั่นทอนความตั้งใจในการลงทุนของชุมชน

2. ข้อจำกัดด้านโครงสร้างกฎหมายและสถานะนิติบุคคล

พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 ยังคงยึดระบบการจัดการแบบรวมศูนย์ (วีระพงษ์ แรมรงค์, 2561) โดยขาดบทบัญญัติรองรับสถานะทางกฎหมายของนิติบุคคลพลังงานชุมชน (CEE) (Bauwens et al., 2016) ส่งผลให้ชุมชนขาดความสามารถในการทำนิติกรรมสัญญา การบริหารจัดการ และการจำหน่ายไฟฟ้าส่วนเกิน จนทำให้โครงการพลังงานชุมชนหยุดนิ่งในสถานะโครงการนำร่องตลอดสองทศวรรษ (สถาบันพลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม, 2561; สมชาย ภัทรกุลนิษฐ์, 2560)

3. ความเหลื่อมล้ำทางพลังงานและการกีดกันทางกฎหมาย

การศึกษาพบปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำทางพลังงาน (Energy Inequality) อันเกิดจากมาตรการจูงใจและกลไกสินเชื่อตกเบี่ยงต่ำไม่สามารถเข้าถึงครัวเรือนฐานราก (Boardman, 2010) โดยเฉพาะการขาดระบบหักลบหน่วยไฟฟ้า (Net Metering) ที่เป็นธรรม ซึ่งถือเป็นการกีดกันทางกฎหมายต่อการเข้าถึงแหล่งทุนของครัวเรือนรายได้น้อย (ปิยะนุช นิลวรรณ, 2560; ธนากร และคณะ, 2561) มาตรการที่มีอยู่จึงเอื้อประโยชน์แก่ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีเท่านั้น (IRENA, 2012; อนุชา วัฒนวิบูลย์, 2559)

4. นัยสำคัญเชิงกฎหมาย

ผลการวิจัยเชิงประจักษ์จากชุมชนเกาะจิกประกอบกับผลการวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองสมการโครงสร้าง (SEM) (Hair et al., 2010; Byrne, 2010) มิได้เป็นเพียงข้อมูลเชิงสถิติ แต่เป็นเหตุผลทางกฎหมาย ที่สนับสนุนความจำเป็นในการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อเปลี่ยนแปลงบทบาทของกฎหมายจากเครื่องมือควบคุมและจำกัด มาสู่เครื่องมือสร้างอำนาจ ที่รับรองสิทธิพื้นฐานในการเข้าถึงพลังงานสะอาดและการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนอย่างเป็นธรรม

อภิปรายผล

การอภิปรายผลต่อย้ำว่าอุปสรรคในการเข้าถึงพลังงานสะอาดของชุมชนเกาะจิกไม่ได้เกิดจากข้อจำกัดทางเทคโนโลยีหรือความไม่พร้อมของชุมชน แต่เป็นผลมาจากปรัชญาการกำกับดูแลแบบรวมศูนย์ที่ขัดขวางการกระจายอำนาจด้านพลังงาน งานวิจัยพบว่าพ.ร.บ.การประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือจำกัด ที่เน้นการควบคุมจากส่วนกลางและออกแบบสำหรับผู้ประกอบการรายใหญ่ (สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน, 2550; วีระพงษ์ แรมรงค์, 2561) มากกว่าจะเป็นเครื่องมือสนับสนุน ที่เอื้อให้ชุมชนพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน

งานวิจัยเสนอให้ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ เป็นกฎหมายแม่บทที่มุ่งส่งเสริมพลังงานฐานราก เพื่อแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง โดยมีกลไกหลักคือการรับรองสถานะทางกฎหมายของ CEE (Bauwens et al., 2016) เพื่อให้ชุมชนมีสิทธิในการผลิต บริหารจัดการ และทำสัญญาซื้อขายไฟฟ้าส่วนเกินอย่างชอบธรรม ในด้านกระบวนการทางปกครอง งานวิจัยเสนอเปลี่ยนจากระบบอนุญาตที่ซับซ้อนมาเป็นระบบแจ้งล่วงหน้า (Notification Regime) (IRENA, 2016; REN21, 2019) ควบคู่กับศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ (One-Stop Service) ที่ทำงานภายใต้ SLA และนำหลัก "เงียบเท่ากับอนุมัติ" (Silence is Consent) มาใช้ เพื่อลดความซับซ้อนและสร้างความมั่นคงทางกฎหมาย

เกี่ยวกับมาตรการสนับสนุนทางเศรษฐกิจ กฎหมายแม่บทต้องสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วยการกำหนดระบบ Tiered FIT หรือ Net Metering ที่เป็นธรรม (Poullikkas, 2013) พร้อมลดความเหลื่อม

ผ่านกองทุนพลังงานชุมชน สำหรับสนับสนุนครัวเรือนรายได้น้อย (Boardman, 2010; ปิยะนุช นิลวรรณ, 2560; อนุชา วัฒนวิบูลย์, 2559) ในเชิงการกำกับดูแล งานวิจัยเสนอนิติศาสตร์เชิงประจักษ์ (Epstein & King, 2002) ผ่านดัชนี SLAI (Solar Legal Acceptance Index) เพื่อวัดระดับการยอมรับและปรับปรุงกฎระเบียบตามข้อมูลจริงของชุมชน และเพื่อความยั่งยืนตลอดวงจรชีวิตเทคโนโลยี กฎหมายต้องบูรณาการหลัก EPR (European Commission, 2012; Cucchiella et al., 2015; Chowdhury et al., 2020) เพื่อจัดการซากแผงโซลาร์เซลล์อย่างเป็นระบบ

ข้อเสนอแนะทั้งหมดคือการนำ HPEM ไปสู่การปฏิบัติ (Operationalizing HPEM) เพื่อเปลี่ยนกฎหมายจากเครื่องมือควบคุมมาเป็นเครื่องมือสร้างอำนาจ ให้ชุมชนบริหารจัดการทรัพยากรพลังงานของตนเองอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะสถาบันพัฒนาท้องถิ่น สามารถใช้กรอบ HPEM เป็นเครื่องมือสนับสนุนการพัฒนาพลังงานชุมชน โดยเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการกับการปฏิบัติในระดับพื้นที่ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพชุมชนและท้องถิ่นในการบริหารจัดการพลังงานอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน (สถาบันพลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม, 2561; สมชาย ภัทรกุลนิษฐ์, 2560; นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2561)

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

งานวิจัยพบว่าอุปสรรคการส่งเสริมพลังงานแสงอาทิตย์ในระดับชุมชนมิได้เกิดจากการขาดการยอมรับหรือศักยภาพของประชาชน แต่มีรากฐานจากโครงสร้างกฎหมายพลังงานแบบรวมศูนย์ที่จำกัดบทบาทชุมชน กรณีศึกษาชุมชนเกาะจิกสะท้อนว่าแม้ชุมชนมีความพร้อมสูง แต่เผชิญต้นทุนการติดตั้งสูง กระบวนการอนุญาตซับซ้อน และขาดกลไกสนับสนุนด้านเทคนิคและการเงิน ซึ่งเชื่อมโยงโดยตรงกับ พ.ร.บ.การประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550 และประกาศ กกพ. ที่เน้นการควบคุมจากส่วนกลาง มากกว่าส่งเสริมการผลิตไฟฟ้าแบบกระจายศูนย์ (สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน, 2550; วีระพงษ์ แรมรงค์, 2561; ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ, 2563)

ผู้วิจัยเสนอตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ เพื่อรับรองสิทธิประชาชนในการเข้าถึงพลังงานสะอาดและสิทธิชุมชนในการผลิตและจำหน่ายไฟฟ้า โดยหัวใจสำคัญคือการจัดตั้ง CEE เพื่อให้ชุมชนบริหารจัดการพลังงานในนามนิติบุคคล ลดภาระด้านกฎหมาย และเพิ่มโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน สอดคล้องกับแนวปฏิบัติสากลของเยอรมนีและญี่ปุ่น (Lauber & Mez, 2004; Maruyama et al., 2007)

การบริหารจัดการและการกระจายอำนาจ ควรปรับระบบการอนุญาตเป็นแบบแจ้งล่วงหน้า จัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จ และกำหนดกรอบเวลาพิจารณาภายใต้หลัก "เจียบเท่ากับอนุมัติ" (IRENA, 2016; REN21, 2019; Del Río & Mir-Artigues, 2014) ควบคู่กับการกระจายอำนาจให้ อปท. มีบทบาทจัดทำแผนพลังงาน รวมทั้ง ควรจัดตั้งกองทุนพลังงานชุมชน เพื่อสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำและเงินอุดหนุนแก่ครัวเรือนรายได้น้อย พร้อมสร้างความมั่นคงทางกฎหมายให้กับ FiT และ Net Metering รวมถึงสิทธิประโยชน์ทางภาษี นอกจากนี้ ควรเสริมความมั่นคงทางเทคนิคผ่านศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีและระบบรับรองผู้ติดตั้งในระดับพื้นที่

ผู้วิจัยเสนอพัฒนาดัชนี SLAI เพื่อประเมินประสิทธิภาพกฎหมายพลังงานในทางปฏิบัติ และกำหนดกลไกปรับปรุงกฎหมายโดยอัตโนมัติเมื่อผลการประเมินต่ำกว่าเกณฑ์ ทั้งนี้ ความยั่งยืนต้องครอบคลุมตลอดวงจรชีวิตเทคโนโลยี จึงควรบูรณาการหลัก EPR เพื่อรองรับการจัดการซากแผงโซลาร์

เซลล์ ดังนั้น การเปลี่ยนผ่านสู่พลังงานที่เป็นธรรมของประเทศไทยจำเป็นต้องปฏิรูปกฎหมายจากเครื่องมือควบคุมมาเป็นกลไกเสริมพลัง (Empowerment) ให้กับชุมชน ตามแนวคิด HPEM เพื่อให้การพัฒนาโครงสร้างพลังงานของประเทศเป็นไปอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และยั่งยืนในทุกมิติ

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงต่อ อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ และข้อคิดเห็นเชิงวิชาการอันทรงคุณค่า ซึ่งมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาและยกระดับคุณภาพของงานวิจัยฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งในด้านเนื้อหา ระเบียบวิธีวิจัย และการวิเคราะห์เชิงวิชาการ ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยเกริก ซึ่งเป็นสถาบันที่ให้การสนับสนุนและเป็นแหล่งที่ให้โอกาสในการศึกษาค้นคว้า ทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรในพื้นที่ ตลอดจน ประชาชนในชุมชนเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี ที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งในการให้ข้อมูล การสนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม และการแบ่งปันประสบการณ์จริงเกี่ยวกับการจัดการพลังงานในระดับชุมชน ซึ่งเป็นสาระสำคัญและหัวใจของงานวิจัยฉบับนี้อย่างแท้จริง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครอบครัวและมิตรสหายทุกท่าน ที่เป็นแรงสนับสนุนทางใจ และเป็นกำลังสำคัญเบื้องหลังความสำเร็จของงานวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะมีส่วนช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากฎหมายและนโยบายของประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. (2561). *กระบวนการจัดทำสัญญาและซื้อขายไฟฟ้ากับ VSPP*. สืบค้นจาก <https://www.oic.go.th>
- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. (2561). *คู่มือการยื่นคำขอเป็นผู้ผลิตไฟฟ้าขนาดเล็กมาก (VSPP)*. กรุงเทพฯ: การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค.
- กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน. (2563). *รายงานสถานการณ์พลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือกของประเทศไทย ปี 2563*. กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน.
- กระทรวงพลังงาน. (2562). *แผนพัฒนาพลังงานทดแทนและพลังงานทางเลือก พ.ศ. 2558-2579 (ฉบับปรับปรุง 2562)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน.
- กิตติศักดิ์ พงษ์เล็ก. (2564). การกระจายอำนาจด้านพลังงานสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: บทเรียนจากต่างประเทศ. *วารสารการจัดการภาครัฐและเอกชน*, 28(1), 45-67.
- กิตติศักดิ์ พงษ์เล็ก. (2564). การส่งเสริมพลังงานหมุนเวียนในระดับท้องถิ่นของประเทศไทย: มิติทางกฎหมายและนโยบาย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 50(3), 45-78.
- จุฑาทิพย์ ลิ้มพงษ์ประเสริฐ. (2568). *การพัฒนามาตรการทางกฎหมายเพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานแสงอาทิตย์อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา พื้นที่ชุมชนเกาะจิก จังหวัดจันทบุรี (งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา)*. มหาวิทยาลัยเกริก, กรุงเทพฯ.

- ชาณิกา ปัญญาพูนานนท์, และรัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2559). การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาพลังงานชุมชน. *วารสารสังคมศาสตร์*, 12(2), 156-178.
- ชาณิกา ปัญญาพูนานนท์, และรัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2559). ปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าจากแสงอาทิตย์ในประเทศไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนา วไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 11(3), 63-87.
- ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ. (2563). กฎหมายและนโยบายเพื่อส่งเสริมพลังงานหมุนเวียนในประเทศไทย: ปัญหาและแนวทางแก้ไข. *วารสารนิติศาสตร์*, 49(2), 245-268.
- ธนากร วิเศษสรรพ, สมศักดิ์ ทองสุข, และพิมพ์ใจ เกตุแก้ว. (2561). ข้อจำกัดของระบบ Feed-in Tariff ในประเทศไทย: กรณีศึกษาโครงการพลังงานแสงอาทิตย์ขนาดเล็ก. *วารสารพลังงานทดแทน*, 9(1), 33-50.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2561). บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในการพัฒนาพลังงานชุมชน. *วารสารพัฒนาชุมชน*, 20(3), 112-130.
- ปิยะนุช นิลวรรณ. (2560). ความเป็นไปได้ในการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในครัวเรือนชนบท: การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน. *วารสารเศรษฐศาสตร์ประยุกต์*, 24(1), 89-106.
- วีระพงษ์ แรมรงค์. (2561). กฎหมายพลังงานไทย: ปัญหาและทิศทางการพัฒนา. *วารสารกฎหมายมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 47(3), 456-482.
- สถาบันพลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม. (2561). รายงานการศึกษาศักยภาพการพัฒนาพลังงานชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพลังงานเพื่อสิ่งแวดล้อม.
- สภาองค์กรของผู้บริโภค. (2567). รายงานการประชุมเชิงนโยบายเรื่องความเป็นธรรมในการเข้าถึงพลังงานหมุนเวียน. กรุงเทพฯ: สภาองค์กรของผู้บริโภค.
- สภาองค์กรของผู้บริโภค. (2567). สภาผู้บริโภค ยื่นอุทธรณ์ประกาศ กกพ. รับซื้อพลังงานหมุนเวียนเพิ่มเติม. สืบค้นจาก <https://www.tcc.or.th>
- สมชาย ภัทรกุลนิษฐ์. (2560). การพัฒนาพลังงานชุมชนในประเทศไทย: จากนำร่องสู่กระแสหลัก (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2556). บันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่อง อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (เรื่องเสร็จที่ 1308/2556). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับกิจการพลังงาน. (2550). พระราชบัญญัติการประกอบกิจการพลังงาน พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: ราชกิจจานุเบกษา.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์, ญัฐพล อนุกุลวัฒนา, และชนินทร์ ทองคำ. (2562). ความท้าทายในการพัฒนาระบบไฟฟ้าแบบ Off-grid ในพื้นที่ห่างไกล. *วารสารวิศวกรรมไฟฟ้า*, 12(2), 78-95.
- อนุชา วัฒนวิบูลย์. (2559). ต้นทุนและผลตอบแทนของการลงทุนพลังงานแสงอาทิตย์ในครัวเรือนชนบทไทย. *วารสารเศรษฐศาสตร์พลังงาน*, 13(2), 45-62.
- Bauwens, T., Gotchev, B., & Holstenkamp, L. (2016). What drives the development of community energy in Europe? The case of wind power cooperatives. *Energy Research & Social Science*, 13, 136-147.

- Beck, F., & Martinot, E. (2004). Renewable energy policies and barriers. In *Encyclopedia of energy* (Vol. 5, pp. 365-383). San Diego: Academic Press.
- Boardman, B. (2010). *Fixing fuel poverty: Challenges and solutions*. London: Earthscan.
- Brundtland, G. H. (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (2nd ed.). New York: Routledge.
- Chowdhury, M. S., Rahman, K. S., Chowdhury, T., Nuthammachot, N., Techato, K., Akhtaruzzaman, M., ... Amin, N. (2020). An overview of solar photovoltaic panels' end-of-life material recycling. *Energy Strategy Reviews*, 27, 100431.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Cucchiella, F., D'Adamo, I., Lenny Koh, S. C., & Rosa, P. (2015). Recycling of WEEE: An economic assessment of present and future e-waste streams. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 51, 263-272.
- Del Río, P., & Mir-Artigues, P. (2014). Combinations of support instruments for renewable electricity in Europe: A review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 40, 287-295.
- Epstein, L., & King, G. (2002). The rules of inference. *University of Chicago Law Review*, 69(1), 1-133.
- European Commission. (2012). Directive 2012/19/EU on waste electrical and electronic equipment (WEEE). *Official Journal of the European Union*, L197/38.
- European Parliament and Council. (2018). Directive (EU) 2018/2001 on the promotion of the use of energy from renewable sources. *Official Journal of the European Union*.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- IPCC. (2021). *Climate change 2021: The physical science basis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- IRENA. (2012). *Financial mechanisms and investment frameworks for renewables in developing countries*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency.
- IRENA. (2016). *Renewable energy benefits: Measuring the economics*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency.
- IRENA. (2021). *World energy transitions outlook: 1.5°C pathway*. Abu Dhabi: International Renewable Energy Agency.
- Jacobsson, S., & Lauber, V. (2006). The politics and policy of energy system transformation—explaining the German diffusion of renewable energy technology. *Energy Policy*, 34(3), 256-276.

- Lauber, V., & Mez, L. (2004). Three decades of renewable electricity policies in Germany. *Energy & Environment*, 15(4), 599-623.
- Leal Filho, W., Azeiteiro, U., Alves, F., Pace, P., Mifsud, M., Brandli, L., ... Disterheft, A. (2018). Reinvigorating the sustainable development research agenda: The role of the sustainable development goals (SDG). *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 25(2), 131-142.
- Lesser, J. A., & Su, X. (2008). Design of an economically efficient feed-in tariff structure for renewable energy development. *Energy Policy*, 36(3), 981-990.
- Maruyama, Y., Nishikido, M., & Iida, T. (2007). The rise of community wind power in Japan: Enhanced acceptance through social innovation. *Energy Policy*, 35(5), 2761-2769.
- McCauley, D., Heffron, R. J., Stephan, H., & Jenkins, K. (2013). Advancing energy justice: The triumvirate of tenets. *International Energy Law Review*, 32(3), 107-110.
- Ministry of Economy, Trade and Industry (METI, Japan). (2012). *Japan's Feed-in Tariff Scheme for Renewable Energy*. Tokyo: METI.
- Poullikkas, A. (2013). A comparative assessment of net metering and feed in tariff schemes for residential PV systems. *Sustainable Energy Technologies and Assessments*, 3, 1-8.
- REN21. (2019). *Renewables 2019 global status report*. Paris: REN21 Secretariat.
- Saheb, Y. (2021). Right to energy as a human right. *Energy Research & Social Science*, 74, 101902.
- Sovacool, B. K., & Dworkin, M. H. (2015). *Global energy justice: Problems, principles, and practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sovacool, B. K., Heffron, R. J., McCauley, D., & Goldthau, A. (2016). Energy decisions reframed as justice and ethical concerns. *Nature Energy*, 1(5), 1-6.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Oxford: Oxford University Press.

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์

Legal Issues in the Process of Prosecuting Online Fraud Cases

ธรณินทร์ พุ่มสุวรรณ¹
Torlanin Pumsuwan¹

Received: October 13, 2025

Revised: November 7, 2025

Accepted: November 19, 2025

บทคัดย่อ

ปัญหาการฉ้อโกงออนไลน์ได้ทวีความซับซ้อนขึ้นตามพัฒนาการของเทคโนโลยีดิจิทัล ส่งผลให้กระบวนการดำเนินคดีทางอาญาต้องเผชิญอุปสรรคสำคัญในการรวบรวม ตรวจสอบ พิสูจน์ และนำเสนอพยานหลักฐานที่อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนเครื่องมือและระบบเทคโนโลยีที่มีมาตรฐานในการวิเคราะห์และพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัล ตลอดจนการขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทั้งด้านกฎหมายว่าด้วยกระบวนการพิจารณาคดีและเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสอดคล้องกัน ปัญหาเหล่านี้นำไปสู่ความล่าช้าในกระบวนการสอบสวน ความไม่แน่นอนของผลการตรวจพิสูจน์ และอาจกระทบต่อหลักการพิสูจน์ความผิดอันเป็นหัวใจของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เมื่อพิจารณาแนวทางกฎหมายต่างประเทศ พบว่าประเทศฝรั่งเศสมีการจัดตั้งหน่วยงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัลที่มีมาตรฐานกลางรองรับกระบวนการตรวจสอบหลักฐานดิจิทัลอย่างเป็นระบบ ขณะที่สหราชอาณาจักรกำหนดมาตรฐานการเก็บรักษาและส่งต่อพยานหลักฐานดิจิทัล (Chain of Custody) อย่างเคร่งครัด และจัดให้มีการรับรองผู้เชี่ยวชาญด้าน Digital Forensics ในระดับวิชาชีพ ส่วนประเทศญี่ปุ่นพัฒนาโครงสร้างองค์กรสอบสวนอาชญากรรมไซเบอร์ในลักษณะศูนย์กลางที่บูรณาการข้อมูล การฝึกอบรม และเทคโนโลยีร่วมกัน สิ่งเหล่านี้สะท้อนหลักการสำคัญว่า การจัดการพยานหลักฐานดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยทั้งโครงสร้างทางกฎหมาย องค์กร และบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะด้านควบคู่กันอย่างเป็นระบบ

ในบริบทของประเทศไทย แม้กฎหมายว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ และพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ จะวางกรอบการใช้พยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ไว้ แต่ยังขาดระบบมาตรฐานกลางสำหรับการตรวจพิสูจน์ และการพัฒนากำลังคนที่มีความรู้สหวิทยาการส่งผลให้กระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริงยังไม่สามารถรับมือกับเทคนิคการฉ้อโกงที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิภาพ

¹ นักศึกษา หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก, Student Master of Laws Program, Faculty of Law, Krirk University Email: poot1427@gmail.com

ดังนั้น ข้อเสนอแนะทางเชิงระบบจึงควรมุ่งสู่การจัดตั้งศูนย์กลางนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัลระดับประเทศที่มีมาตรฐานสากล การจัดทำระบบรับรองผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและเทคโนโลยีสารสนเทศ การกำหนดหลักเกณฑ์การเก็บรักษา ตรวจสอบ และนำเสนอพยานหลักฐานดิจิทัลให้มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเฉพาะด้านเพื่อสร้างกำลังคนที่มีความรู้แบบบูรณาการ ซึ่งจะช่วยให้ประเทศไทยสามารถยกระดับประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมดิจิทัลยุคใหม่ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การฉ้อโกงออนไลน์, กฎหมาย, กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

Abstract

The complexity of online fraud has intensified alongside advances in digital technology, creating significant challenges in criminal proceedings, particularly in the collection, examination, and presentation of electronic evidence. A central problem lies in the lack of standardized technological tools and forensic systems for digital evidence analysis, as well as the shortage of experts who possess integrated knowledge of both legal procedures and information technology. These limitations have resulted in delays in investigations, uncertainty in forensic outcomes, and potential risks to the core principle of proof in the criminal justice process.

A comparative review of foreign legal frameworks reveals that France has established centralized digital forensic institutions that operate under standardized procedures, while the United Kingdom strictly applies chain of custody requirements and professional certification for digital forensic specialists. Japan, in turn, has developed an integrated cybercrime investigation structure that centralizes data, training, and technological resources. These models demonstrate that effective management of digital evidence requires a coordinated system of legal standards, organizational structure, and specialized human resources.

In the Thai context, although existing laws such as the Electronic Transactions Act and the Computer Crimes Act provide a basic legal framework for the admissibility of electronic evidence, the absence of unified forensic standards and interdisciplinary professional development continues to hinder the efficiency of verifying factual information in rapidly evolving online fraud cases.

This study proposes systemic reforms including the establishment of a national digital forensic center aligned with international standards, the creation of a certification system for legal and technological experts, clear procedural regulations for handling digital evidence, and the development of specialized training curricula. Such measures

would strengthen the capacity of the Thai criminal justice system to effectively respond to digital-era challenges in a sustainable and credible manner.

Keywords: Online Fraud, Laws, Criminal Justice Process

บทนำ

ปัจจุบันการซื้อขายสินค้าผ่านตลาดออนไลน์มีความสำคัญมากขึ้น การพัฒนาของเครื่องมือสื่อสารและราคาที่ถูกลงทำให้คนเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้มากขึ้น ส่งผลให้ตลาดอีคอมเมิร์ซของประเทศไทยเติบโตไปด้วย ทั้งจำนวนผู้ซื้อผู้ขายทางออนไลน์เพิ่มมากขึ้น สอดรับกับจำนวนแพลตฟอร์มโดยผู้ประกอบการในไทยและต่างประเทศเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเช่นกัน อย่างไรก็ตามผลกระทบที่เกิดขึ้นของการซื้อขายออนไลน์ ได้ทำให้เกิดปัญหากับผู้บริโภค เช่น โฆษณาเกินจริง เป็นเท็จ การฉ้อโกง การหลอกลวงซื้อของแล้วไม่ได้ของ ไม่ได้เงินคืนหรือถึงแม้ได้เงินคืนก็ต้องใช้เวลารอคอยยาวนาน ซึ่งปัญหาจะยิ่งร้ายแรงมากขึ้น ทั้งนี้พบว่าเหตุผลที่ผู้บริโภคให้หันไปใช้จ่ายออนไลน์มากขึ้น นั้นคือความสะดวกสบายของการช้อปปิ้งออนไลน์เป็นประเด็นสำคัญ สามารถสั่งซื้อสินค้าที่ไหนก็ได้ ไม่ต้องลำบากในการเดินทางไปเพราะมีบริการส่งสินค้าที่รวดเร็ว นอกจากนี้สาเหตุที่ผู้บริโภคนิยมการซื้อขายออนไลน์ ได้แก่ 1) ผู้บริโภคให้ความเชื่อถือกับสื่อโซเชียลที่มีคนจำนวนมากสนใจ เช่น มียอดแชร์ ยอด like การรีวิวจากคนดัง เน็ตไอดอล 2) เชื่อว่าราคาจากการซื้อสินค้าผ่านระบบออนไลน์ได้ราคาที่ถูกลงกว่าหน้าร้านปกติ แต่ที่จริงแล้วสินค้าบางอย่างกลับมีราคาแพงกว่า 3) ส่วนใหญ่ของผู้เสียหายมักถูกหลอกลวงด้วยโฆษณาไม่ว่าจะด้วยภาพหรือคำบรรยายที่ไม่ตรงกับความจริง 4) ผู้บริโภคมักเข้าใจว่าสินค้าบางประเภทจัดทำและจำหน่ายโดยดาราราคาแพง แต่เบื้องหลัง คือการจ้างดารามาเป็นผู้ออกมาหน้าเหมือนกับเป็นเจ้าของสินค้าโดยจะมีผู้ลงทุนหลักและตัวดารารเองก็จะได้เงิน ค่าพิธีเซ็นเตอร์รวมทั้งเปอร์เซ็นต์ยอดขาย

การซื้อขายสินค้าผ่านตลาดออนไลน์ที่สามารถทำได้ง่ายขึ้น จึงทำให้เกิดการหลอกลวงกันง่ายขึ้น โดยผู้กระทำความผิดมีวิธีการฉ้อโกง คือ ผู้กระทำความผิดจะโพสต์ขายสินค้า หรือโพสต์ชักชวนไปตามกลุ่มส่วนตัวใน Line Facebook หรืออื่น เป็นกลุ่มเฉพาะที่ไม่ได้โพสต์เป็นสาธารณะหน้า Facebook ตัวเองทำให้บุคคลทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงได้ หากไม่เข้าร่วมกลุ่มเฉพาะ เช่น โพสต์ว่ามีสินค้านำเข้ามาขาย หรือมีงานให้ผู้ที่สนใจทำที่บ้าน หรือจะแจกเงินแต่ต้องเสียค่าสมัครเป็นสมาชิก หรือเข้าร่วมกลุ่มก่อน จากนั้นเมื่อผู้เสียหายที่หลงเชื่อโอนเงินให้ผู้โพสต์ ผู้โพสต์จะทำการบล็อกเพื่อปิดกั้นช่องทางติดต่อทุกทางทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถติดต่อได้ และในการโพสต์ 1 ครั้ง มีผู้เสียหายตกเป็นเหยื่อจำนวนหลายราย แม้ความเสียหายแต่ละคนอาจจะจำนวนไม่มาก แต่เมื่อรวมความเสียหายของผู้เสียหายหลายคนอาจมีมูลค่ามหาศาล

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์ (Online Fraud หรือ Cyber Fraud) เป็นพฤติกรรมทางอาญาที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ตในการหลอกลวงผู้อื่น เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน ข้อมูล หรือผลประโยชน์โดยมิชอบแม้พฤติกรรมการณ์ฉ้อโกงจะมีมานานในรูปแบบดั้งเดิม เช่น หลอกขายสินค้า หลอกยืมเงิน หรือปลอมตัวเป็นเจ้าของหน้าทีวีรัฐ แต่เมื่อเทคโนโลยี

ดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะการใช้งานโทรศัพท์มือถือ สื่อสังคมออนไลน์ และการทำธุรกรรมออนไลน์ ปัญหาการฉ้อโกงจึงมีลักษณะ “ไร้พรมแดน” และมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ประเทศไทยเริ่มพบการฉ้อโกงออนไลน์อย่างชัดเจนในช่วงหลังปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา โดยเฉพาะเมื่อมีการใช้งานแอปพลิเคชันมือถืออย่างแพร่หลาย และเกิดช่องทางการธุรกรรมทางการเงินแบบไม่ต้องยืนยันตัวตน เช่น การโอนเงินผ่านบัญชีม้า (บัญชีที่บุคคลอื่นยืมชื่อไปเปิดเพื่อใช้หลอกโอนเงิน) หรือการส่งลิงก์ปลอมที่หลอกให้กรอกข้อมูลส่วนตัวหรือ OTP

ความสำคัญของปัญหาการฉ้อโกงออนไลน์ ส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้างผู้เสียหายจากการฉ้อโกงออนไลน์มีจำนวนมาก และมักตกเป็นเหยื่อโดยไม่รู้ตัว เช่น ถูกหลอกให้ลงทุน ซื้อสินค้าที่ไม่มีอยู่จริง หรือคลิกลิงก์ปลอม ส่งผลให้สูญเสียเงินและข้อมูลส่วนบุคคลยากต่อการติดตามและดำเนินคดี ผู้กระทำผิดมักใช้บัญชีม้า ซิมปลอม เซิร์ฟเวอร์ต่างประเทศ หรือแพลตฟอร์มที่เข้ารหัสข้อมูล ทำให้การติดตามจับกุมผู้กระทำผิดยากยิ่งขึ้น และใช้เวลานาน ส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของระบบการเงินและการค้าดิจิทัลหากประชาชนไม่เชื่อมั่นในระบบดิจิทัล จะหลีกเลี่ยงการทำธุรกรรมออนไลน์ ซึ่งขัดกับนโยบายเศรษฐกิจดิจิทัลของรัฐ ทำให้รัฐสูญเสียศักยภาพในการควบคุมอาชญากรรม การฉ้อโกงออนไลน์จำนวนมากไม่สามารถดำเนินคดีได้ถึงที่สุด เนื่องจากข้อจำกัดด้านกฎหมายและเครื่องมือ เช่น กฎหมายล้าสมัย การขาดผู้เชี่ยวชาญ หรือปัญหาทางเขตอำนาจศาล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์
2. เพื่อศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์ ตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์ และการดำเนินคดีผู้ต้องหาคดีฉ้อโกงออนไลน์
4. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุงพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับเครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์

กรอบแนวคิด/สมมติฐาน

ในปัจจุบันปัญหาทางกฎหมายการสืบสวนสอบสวนคดีฉ้อโกงออนไลน์ มีปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีอยู่หลายประการ ได้แก่ ปัญหาการสืบสวนคดีฉ้อโกงออนไลน์ ปัญหาการสอบสวนคดีฉ้อโกงออนไลน์ ปัญหาการรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล และปัญหาการดำเนินคดีผู้ต้องหาคดีฉ้อโกงเครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์ ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 โดยผลที่ได้รับจากการทำวิจัยเพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงพัฒนากฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ศึกษาข้อจำกัดขอบเขตอยู่เกี่ยวกับการทำความเข้าใจกับ ความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีทางกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์ กระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์ การสืบสวน การสอบสวน หลักการรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล และหลักการดำเนินคดีผู้ต้องหาในคดีฉ้อโกงออนไลน์ นอกจากนี้ก็จะทำการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน การรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัล และการดำเนินคดีผู้ต้องหาในคดีฉ้อโกงออนไลน์ โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายประเทศไทย ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคกฎหมายที่เกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีฉ้อโกงออนไลน์ เพื่อนำมาปรับใช้และปรับปรุงพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และการพัฒนากฎหมายต่อไป

ระเบียบวิธีการวิจัยหรือศึกษา

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นการวิจัยทางกฎหมาย ใช้วิธีการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และสิ่งบันทึกทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย โดยเป็นการวิจัยเอกสาร การเก็บข้อมูลจากหลักการทางกฎหมาย และกฎหมายฉบับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นเอกสารทางวิชาการ ตำรับกฎหมาย วิทยานิพนธ์ บทความในสิ่งพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ตลอดจนข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยนำมาวิเคราะห์และประมวลผลเพื่อหาข้อสรุปและจัดทำเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎีทางกฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์ เครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์
2. ทำให้ทราบถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์ ตามกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย
3. ทำให้ได้ผลการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับเครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์
4. ทำให้ได้การสรุปข้อเสนอแนะและแนวทางในการปรับปรุงพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์ เครื่องมือพิเศษของพนักงานสอบสวนออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์พยานหลักฐานในคดีฉ้อโกงออนไลน์

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์

1. ประมวลกฎหมายอาญา

เป็นกฎหมายหลักที่ใช้ตั้งข้อหาในคดีฉ้อโกงออนไลน์ โดยความผิดนี้เป็นความผิดฐานฉ้อโกงที่เกิดจากการหลอกลวงให้ผู้เสียหายหลงเชื่อและโอนทรัพย์สินให้ผู้กระทำ

มาตรา 341 – การฉ้อโกง โดยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดความจริงเพื่อให้ผู้อื่นหลงเชื่อและยอมโอนทรัพย์สินให้

มาตรา 343 – การฉ้อโกงประชาชน ใช้เมื่อมีการหลอกลวงผ่านระบบออนไลน์หรือสาธารณะ เช่น เว็บไซต์ Facebook หรือโซเชียลมีเดีย

มาตรา 352-354 – ยักยอกทรัพย์ ใช้กรณีที่ผู้ต้องสงสัยรับเงินแล้วไม่ส่งของ แต่ไม่มีเจตนาหลอกลวงตั้งแต่แรก

มาตรา 264-268 – การทำเอกสารปลอม เช่น สลิปปลอม หรือหลักฐานการโอนเงินปลอม

2. พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560

เป็นกฎหมายเฉพาะด้านที่ใช้หากการฉ้อโกงเกิดผ่านอินเทอร์เน็ตหรือมีการใช้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ประกอบการหลอกลวง

มาตรา 14(1) – การนำเข้าข้อมูลอันเป็นเท็จเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ เช่น โปสต์เว็บไซต์หลอกลวงแชร์ลิงก์ปลอม

มาตรา 14(2) – ปลอมแปลงข้อมูลคอมพิวเตอร์ เช่น การทำภาพสลิปปลอม การปลอมแซทการโอนเงิน

มาตรา 18 – ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบข้อมูล เช่น ตรวจสอบหมายเลข IP ขอข้อมูลจากธนาคารหรือผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต

มาตรา 20 – สามารถสั่งปิดเว็บไซต์ที่เข้าข่ายหลอกลวงหรือผิดกฎหมาย

3. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. 2542

ใช้เมื่อผู้กระทำความผิดโอนเงินผ่านหลายบัญชี หรือใช้บัญชีม้าเพื่อปกปิดแหล่งที่มาของเงินให้อำนาจอายัดบัญชีธนาคารหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับคดีฉ้อโกงได้ เพื่อป้องกันไม่ให้โอนออกนอกระบบหากให้เข้าบัญชีตนเองให้ผู้อื่นใช้ ถือว่ามีความผิดฐานฟอกเงินร่วม

4. พระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544

รองรับการใช้ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เช่น ข้อความแชท หลักฐานการโอนเงิน เป็นพยานในคดีได้เทียบเท่าหลักฐานเอกสาร

มาตรา 7 – ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์สามารถใช้เป็นหลักฐานในศาลได้

มาตรา 8-11 – ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต้องเก็บรักษาอย่างเหมาะสมจึงจะใช้เป็นหลักฐานได้

5. พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (PDPA) พ.ศ. 2562

ใช้เมื่อมีการนำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้อื่นไปใช้โดยไม่ได้รับความยินยอม เช่น ใช้รูปหรือข้อมูลส่วนตัวเพื่อหลอกลวงยืมเงิน

มาตรา 37 – ผู้ควบคุมข้อมูลต้องรักษาความปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล

มาตรา 40 – กรณีข้อมูลรั่วไหลต้องแจ้งตามขั้นตอนของกฎหมาย

6. พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 (DSI)

ใช้เมื่อคดีมีมูลค่าความเสียหายสูง ผู้เสียหายจำนวนมาก หรือเป็นแก๊งอาชญากรรมข้ามชาติ เช่น คดีแชร์ลูกโซ่ออนไลน์ สรุประบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์ ดังนี้

- 1) ผู้เสียหายแจ้งความผ่านศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (thaipoliceonline.com)
- 2) เจ้าหน้าที่ประสานธนาคารเพื่ออายัดบัญชีที่เกี่ยวข้องภายใน 24 ชั่วโมง

- 3) เจ้าหน้าที่สืบสวนเส้นทางการเงินและขอข้อมูลจากผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต
- 4) AMLO หรือ DSI ดำเนินการอายัดทรัพย์สิน ปิดบัญชีม้า หรือยกระดับคดีเป็นคดีพิเศษ
- 5) ส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อฟ้องคดีต่อศาล
- 6) ผู้เสียหายสามารถฟ้องแพ่งเพื่อเรียกค่าเสียหายคืนควบคู่กัน

ผลการศึกษา

ปัญหาการขาดแคลนเครื่องมือและเทคโนโลยีที่มีมาตรฐานสำหรับการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์มิได้เป็นเพียงข้อจำกัดด้านทรัพยากรหรืองบประมาณของรัฐเท่านั้น หากแต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบยุติธรรมที่ยังไม่สามารถกำหนดมาตรฐานกลางสำหรับการเก็บ รักษา วิเคราะห์ และนำเสนอพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานในชั้นศาล และก่อให้เกิดความแตกต่างของวิธีปฏิบัติระหว่างหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย อีกทั้งยังพบว่าการทำงานด้านการสืบสวนเชิงดิจิทัลของประเทศไทยมีลักษณะกระจายกระจาย ไม่มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่รวบรวม วิเคราะห์ และสนับสนุนการตรวจพิสูจน์ในรูปแบบห้องปฏิบัติการดิจิทัลที่ได้รับการรับรองมาตรฐานในระดับเดียวกันทั้งประเทศ ในส่วนของบุคลากร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยยังขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญที่มีองค์ความรู้ด้านทั้งด้านกฎหมายและเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลมักต้องอาศัยทีมงานที่มีความสามารถเฉพาะด้าน ไม่สามารถเชื่อมโยงมิติทางเทคนิคกับข้อกฎหมายได้อย่างครบถ้วน ซึ่งส่งผลให้การนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลขาดความหนักแน่นทางวิชาการ และไม่สามารถชี้ให้เห็น “นัยสำคัญ” ทางข้อเท็จจริงที่มีผลต่อประเด็นการพิสูจน์ความผิดได้อย่างชัดเจน ผลลัพธ์คือ กระบวนการดำเนินคดีมีความล่าช้า การตีความพยานหลักฐานมีความคลาดเคลื่อน และโอกาสที่พยานหลักฐานถูกโต้แย้งในชั้นศาลมีสูงกว่าคดีทั่วไป

ผลการศึกษายังพบด้วยว่า ประเทศที่มีกระบวนการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ เช่น ฝรั่งเศส สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น ต่างให้ความสำคัญกับการกำหนดมาตรฐานกลางห้องปฏิบัติการที่ได้รับการรับรอง การขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญ และการสร้างเส้นทางอาชีพด้านนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัลอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กระบวนการยุติธรรมสามารถรับมือกับอาชญากรรมออนไลน์ที่มีความซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพและน่าเชื่อถือ

ดังนั้น ผลการศึกษายืนยันว่า การยกระดับประสิทธิภาพในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลจำเป็นต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างทั้งในระดับกฎหมาย องค์กร และบุคลากร มากกว่าการจัดซื้อหรือติดตั้งเครื่องมือเพิ่มเติมเพียงอย่างเดียว การพัฒนามาตรฐานกลาง การจัดตั้งศูนย์นิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัลระดับชาติ และการสร้างระบบรับรองผู้เชี่ยวชาญด้านพยานหลักฐานดิจิทัลจึงเป็นแกนกลางสำคัญที่จะทำให้ประเทศไทยสามารถรับมือกับอาชญากรรมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

อภิปรายผล

ปัญหาการขาดแคลนเครื่องมือและระบบเทคโนโลยีสำหรับการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในกระบวนการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์ มิได้เป็นเพียงปัญหาทางเทคนิคหรือทรัพยากรที่มีไม่เพียงพอเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่มีรากฐานอยู่บนโครงสร้างของระบบยุติธรรมไทยซึ่งยังไม่ปรับตัวให้เท่าทันธรรมชาติของ

อาชญากรรมดิจิทัลที่มีลักษณะไร้พรมแดน เคลื่อนไหวรวดเร็ว และอาศัยเทคโนโลยีที่ซับซ้อน การไม่มีมาตรฐานกลางที่ชัดเจนในขั้นตอนตรวจพิสูจน์ การเก็บรักษา การวิเคราะห์ และการนำเสนอพยานหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ ส่งผลให้การพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีประเภทนี้มีความไม่แน่นอนสูง และทำให้ศาลต้องพิจารณาผลการพิสูจน์จากความน่าเชื่อถือของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานแทนที่จะอาศัยมาตรฐานที่เป็นรูปธรรมและตรวจสอบได้ ซึ่งแตกต่างจากพยานหลักฐานทางกายภาพที่มีกรอบวิธีการทางนิติวิทยาศาสตร์รองรับมาเป็นเวลานาน

ในด้านบุคลากร การขาดผู้เชี่ยวชาญที่สามารถผสานความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและกฎหมายกระทบโดยตรงต่อ “น้ำหนัก” ของพยานในชั้นศาล เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีที่ไม่เข้าใจหลักกฎหมายอาจไม่สามารถอธิบายให้ศาลเห็นนัยสำคัญของหลักฐานในประเด็นที่มีผลต่อคำวินิจฉัยได้ ขณะที่นักกฎหมายที่ไม่มีความเข้าใจเชิงเทคนิคก็ไม่สามารถตั้งคำถามหรือทวนสอบความถูกต้องของกระบวนการวิเคราะห์หลักฐานได้อย่างเพียงพอ สถานการณ์นี้ทำให้การนำเสนอพยานหลักฐานดิจิทัลเป็นไปอย่างไม่สมบูรณ์ และเปิดช่องให้พยานหลักฐานถูกโต้แย้งหรือถูกกลดน้ำหนักลงได้อย่างง่ายดายในชั้นพิจารณาคดี

เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ พบว่า ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการจัดการกับคดีอาชญากรรมออนไลน์ เช่น ญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร และฝรั่งเศส ล้วนมีองค์ประกอบร่วมกัน คือการกำหนดมาตรฐานกลางด้านนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล การจัดตั้งหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ตรวจพิสูจน์เชิงเทคนิค และระบบการขึ้นทะเบียนหรือรับรองผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้มีฐานะเป็นพยานโดยความรู้ต่อศาลได้อย่างชัดเจน สิ่งนี้สะท้อนว่าปัจจัยสำคัญในการยกระดับระบบตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลไม่ใช่เพียงการมีเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ทันสมัยเท่านั้น แต่คือ โครงสร้างกฎหมายและองค์กรที่รองรับการนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้

การขาดแคลนเครื่องมือมาตรฐานและผู้เชี่ยวชาญในการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลไม่ได้เป็นเพียง “ปัญหาเชิงปฏิบัติการ” แต่เป็น “ปัญหาเชิงระบบ” ที่สะท้อนความไม่สมดุลระหว่างพัฒนาการของเทคโนโลยีและพัฒนาการของกฎหมายไทย การแก้ไขปัญหานี้จึงจำเป็นต้องอาศัยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างทั้งในด้านกฎหมาย มาตรฐานกลาง องค์กร และการพัฒนาบุคลากร มากกว่าการดำเนินมาตรการเฉพาะหน้าในลักษณะจัดซื้อเครื่องมือหรืออบรมระยะสั้นโดยปราศจากระบบสนับสนุนที่ยั่งยืน

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

บทสรุปและข้อเสนอแนะการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยเห็นว่า ปัญหาการดำเนินคดีฉ้อโกงออนไลน์ในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการยืนยันพฤติการณ์ ความเชื่อมโยง และเจตนาของผู้กระทำผิดในคดีความผิดทางเทคโนโลยี การขาดแคลนเครื่องมือ อุปกรณ์ และระบบเทคโนโลยีที่มีมาตรฐานสำหรับการตรวจสอบ วิเคราะห์ และจัดเก็บข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้การพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลมักเผชิญปัญหาในประเด็น “ความน่าเชื่อถือ” และ “ความถูกต้องของวิธีการทางนิติวิทยาศาสตร์” โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่กระบวนการพิจารณาพิสูจน์ในชั้นศาล อันเป็นผลให้คดีล่าช้า การอ้างอิงพยานหลักฐานถูกโต้แย้งได้ง่าย และนำไปสู่การลดทอนประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย นอกจากนี้ หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายหลายแห่งยังไม่สามารถเข้าถึงระบบปฏิบัติการ ศูนย์

วิเคราะห์ หรือห้องปฏิบัติการที่ผ่านการรับรองมาตรฐานเดียวกันในระดับประเทศ ส่งผลให้กระบวนการตรวจพิสูจน์ขาดความเป็นเอกภาพและไม่อาจสร้าง “มาตรฐานกลาง” ในการพิจารณาคดีได้อย่างแท้จริง

ในอีกด้านหนึ่ง การขาดแคลนบุคลากรผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถทั้งด้านกฎหมายและเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้การวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัลยังคงเป็นการทำงานแบบแยกส่วน ผู้ปฏิบัติด้านเทคนิคส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจในหลักกระบวนการพิจารณาและประเด็นข้อกฎหมาย ขณะที่นักกฎหมายจำนวนมากขาดความรู้เชิงเทคนิคเกี่ยวกับระบบเครือข่าย โครงสร้างข้อมูล และการฟื้นฟูหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ การขาดผู้ปฏิบัติการที่มีองค์ความรู้ผสานระหว่างสองมิตินี้ส่งผลโดยตรงต่อ “น้ำหนัก” ของพยานหลักฐานที่น่าเสนอต่อศาล และทำให้การให้การของผู้เชี่ยวชาญในฐานะพยานโดยความรู้ (expert witness) ไม่มีความชัดเจนและไม่สามารถสร้างความกระจ่างต่อข้อเท็จจริงเชิงเทคนิคได้อย่างเพียงพอ

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการจัดหาเครื่องมือหรือเพิ่มงบประมาณ แต่จำเป็นต้องปรับโครงสร้างเชิงกฎหมายและองค์กรควบคู่กัน การกำหนดมาตรฐานกลางในกระบวนการตรวจพิสูจน์และการรับรองห้องปฏิบัติการ รวมถึงการจัดตั้งระบบขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญด้านนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล จึงควรได้รับการผลักดันในฐานะส่วนหนึ่งของการปฏิรูประบบยุติธรรมทางอาญาในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ การพัฒนา “เส้นทางอาชีพ” และ “ระบบการรับรองคุณวุฒิวิชาชีพ” สำหรับนักนิติศาสตร์ดิจิทัลย่อมช่วยสร้างบุคลากรที่มีความสามารถในการบูรณาการองค์ความรู้สองด้านอย่างยั่งยืน ปัญหาการขาดแคลนเครื่องมือและผู้เชี่ยวชาญสำหรับการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการบังคับใช้กฎหมายและความเชื่อมั่นของสาธารณะต่อระบบยุติธรรมไทย การปฏิรูปที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมุ่งไปสู่การสร้างมาตรฐานกลาง การรวมศูนย์ศักยภาพเชิงเทคนิค และการพัฒนาบุคลากรผู้เชี่ยวชาญในระยะยาว เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีความทันสมัยสอดคล้องกับธรรมชาติของอาชญากรรมในยุคดิจิทัล และสามารถคุ้มครองสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

เอกสารอ้างอิง

- เกษมสันต์ วิลาวรรณ. (2562). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 1-3. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI). (2561). คู่มือการสืบสวนคดีพิเศษ. กรุงเทพมหานคร: กรมสอบสวนคดีพิเศษ.
- กรมสอบสวนคดีพิเศษ (DSI). (2565). รายงานการดำเนินคดี FOREX-3D.
- กฤษสุติ อรุณสุตา. (2564). แนววินิจฉัยของศาลฎีกาเกี่ยวกับการสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย. วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์, 14(2).
- เข้มชัย ชุตินวงศ์. (2560). หลักนิติธรรมกับการสังคดีของพนักงานอัยการ. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- คณิต ณ นคร. (2530). วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. วารสารนิติศาสตร์, 15(3), 89.
- คณิต ณ นคร. (2540). ปัญหาในการใช้ดุลพินิจของอัยการ. ใน รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร.

- คณิต ญ นคร. (2540). วิธีพิจารณาความอาญาของไทย: หลักปฏิบัติทางกฎหมายที่ไม่ตรงกัน. ใน รวมบทความด้านวิชาการของศาสตราจารย์ ดร. คณิต ญ นคร อัยการสูงสุด. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์อักษร.
- จุฬารัตน์ รัฐไพฑ์สันติ. (2562). ความกลัวต่อการตัดสินใจกระทำความผิดซ้ำในคดีอาญาของผู้ต้องขังที่เคยกระทำความผิดซ้ำ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลลดา จินตเสถียร. (2553). ข้อยกเว้นการห้ามรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบตามมาตรา 226/1 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เทอดศักดิ์ เขียวชัยบัณฑิต. (2558). เทคโนโลยีสารสนเทศเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ธนาวุฒิ ธรรมปรีชา. (2564). การพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลในคดีอาญา. วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 50(1).
- บดีนทร วิทยาภรณ์. (2552). การไม่ดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวนโดยใช้ดุลพินิจ. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548. (2548, 18 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 122 ตอนที่ 6 ก.
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (2477, 10 มิถุนายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 51 หน้า 775.
- ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499. (2499, 15 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 73 ตอนที่ 95 (ฉบับพิเศษ).
- ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม. (2564). หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษทางอาญา. ภายใต้โครงการสนับสนุนสารสนเทศเพื่อการทำงานของสมาชิกรัฐสภา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- ปรานี เสฐจินตนิน. (2528). ผลของการกระทำและความรับผิดชอบในทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีชา สุวรรณทัต. (2553). การสืบสวนและการสอบสวน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปานเทพ กล้าณรงค์ราญ. (2565). การฉ้อโกงออนไลน์: ความท้าทายของระบบกฎหมายไทย. วารสารนิติศาสตร์ร่วมสมัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพฑูริย์ เอกจริยกร. (2560). กฎหมายอาญา ภาคทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงษ์วิทย์ บุญรักษาติ. (2566). ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี: ศึกษากรณีความผิดฐานฉ้อโกง. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2553). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2553). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- พระราชกำหนดการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยี พ.ศ. 2566. (2566, 16 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 140 ตอนที่ 18 ก.

- พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547. (2547, 22 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 121 ตอนที่ 61 ก.
- พระราชบัญญัติธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม. (2544, 2 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 118 ตอนที่ 26 ก.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำทําให้บุคคลสูญหาย พ.ศ. 2565. (2565, 25 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนที่ 66 ก.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542. (2542, 23 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 29 ก.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560. (2560, 24 มกราคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 10 ก.
- พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. (2560). นิติปรัชญา: กฎหมายกับความยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- รัชพล เย็นใจ. (2556). การสืบสวนสอบสวน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, 6 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.
- วรินทร์ ศรีวิชัย. (2563). การตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานดิจิทัลกับคดีเกี่ยวกับความมั่นคง. นิติสังคมศาสตร์, 13(1), 78–101.
- วิเชียร ดิเรกอุดมศักดิ์. (2565). พยานหลักฐานดิจิทัลกับกระบวนการยุติธรรมไทย. วารสารนิติศาสตร์ปริทรรศน์, 12(1).
- วิเชียร ฤกษ์ไพศาล. (2561). เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิชัย ดิษฐอำนาจ. (2560). คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิภาพร เนติจิโรติ, และคณะ. (2566). แนวคิดและหลักเกณฑ์ในการกำหนดขอบเขตของกฎหมายอาญา. วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 7(3), 323.
- วิชญ์ เครื่องงาม. (2561). หลักกฎหมายเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศูนย์บริหารการรับเรื่องร้องเรียนการกระทำความผิดทางเทคโนโลยี (PCT). (2566). รายงานนโยบายและผลการดำเนินงาน.
- สมชาย ปรีชาศิลปกุล. (2563). อาชญวิทยากับการจัดการความยุติธรรม. เชียงใหม่: โครงการวิจัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมบัติ อารังธัญวงศ์. (2562). เทคนิคการสืบสวนและสืบค้นข้อมูล. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิทย์พัฒน์.
- สมยศ เชื้อไทย. (2563). คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- สรลพัฒน์ ยศสมบัติ. (2563). แนวทางในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ตำรวจในระดับสถานีเพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชานิติรัฐกิจและการบริหาร คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- สารพันปัญหากฎหมาย. (มปป.). ความผิดฐานฉ้อโกงกับการซื้อขายสินค้าออนไลน์. จุลนิติ.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2563). แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับพยานหลักฐานทางดิจิทัล.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2563). แนวทางการรวบรวมและใช้พยานหลักฐานทางดิจิทัลในคดีอาญา.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2565). รายงานสถานการณ์อาชญากรรมทางเทคโนโลยี.
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2566). รายงานคดีแอปดูดเงิน.
- สำนักงานปลัดกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. (2553). สารสนเทศและเทคโนโลยีสารสนเทศ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2564). แนวทางการใช้ระบบการพิจารณาคดีทางอิเล็กทรอนิกส์.
- สำนักงานอัยการสูงสุด. (2564). คู่มือการใช้พยานหลักฐานดิจิทัลในกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักอำนวยการ.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2536). หลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญา. ใน รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์จิติ ตังศภัทย์. กรุงเทพมหานคร.
- หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ. (2566). บทเรียน FOREX-3D กับช่องโหว่ของกฎหมายแพ่งและพาณิชย์.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2561). อาชญวิทยาและทัณฑวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- อุดม รัฐอมฤต. (2548). บทบาทของอัยการในมุมมองของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์. รายงานวิจัย.
- อุดม รัฐอมฤต. (2562). กฎหมายมหาชนเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- อุทัย อาทิวา. (2561). หลักทฤษฎี: ความผิดอาญาและโทษ. กรุงเทพมหานคร: วี.เจ. พรินตติ้ง.
- Cyber Crime Investigation Bureau (CCIB). (2023). รายงานสถิติอาชญากรรมไซเบอร์ประจำปี 2566. ประเทศไทย

การล่วงละเมิดทางเพศในฟุตบอลหญิง: บทเรียนจากคดี Luis Rubiales Sexual Assault in Women's Football: Lessons from the Luis Rubiales Case

ปีติเทพ อยู่ยืนยง¹
Pedithep Youyuenyong¹

Received: July 1, 2025
Revised: November 18, 2025
Accepted: December 24, 2025

บทคัดย่อ

การแข่งขันฟุตบอลหญิงระดับนานาชาติหลายรายการระหว่างบรรดาทีมฟุตบอลหญิงตัวแทนของประเทศต่างๆ ได้เป็นที่สนใจอย่างแพร่หลายไปสู่ระดับสากลอย่างรวดเร็ว และการป้องกันการคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศต่อนักกีฬาฟุตบอลหญิงได้ถูกกล่าวขึ้นมาภายใต้การวางกฎระเบียบเพื่อการบริหารปกครองกีฬาฟุตบอลหญิงของฟีฟ่า ทีมฟุตบอลหญิงและผู้มีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องมักถูกกำกับให้ใช้อำนาจหน้าที่ด้านการบริหารปกครองฟุตบอลของตน ควบคู่ไปกับใช้หนทางในเชิงป้องกันเพื่อการตัดสินใจช่วยเหลือเหยื่อจากการล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งเป็นผลมาจากพลวัตที่เปลี่ยนแปลงไปของการจัดระเบียบการแข่งขันฟุตบอลหญิงระดับนานาชาติ อย่างไรก็ตาม การคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศในฟุตบอลหญิงก็อาจเกิดขึ้นได้ในการแข่งขันฟุตบอลหญิงระดับนานาชาติ โดยมีความเสี่ยงในด้านลบที่อาจเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวทั้งในระดับนานาชาติและระดับประเทศ บทความนี้อภิปรายถึงการนำประมวลกฎหมายวินัยของฟีฟ่า (ประมวล FDC) มาปรับใช้ในการวินิจฉัยของคดี Luis Rubiales บทความฉบับนี้ยังวิเคราะห์ว่าการวางหลักการในคำวินิจฉัยของศาล CAS กล่าวถึงประเด็นด้านความปลอดภัยและการคุ้มครองผู้หญิงในฟุตบอลโลก ขณะเดียวกันก็ยังศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการของคดีทั้งในกระบวนการยุติธรรมในระบบกฎหมายสเปนและกระบวนการพิจารณาคดีของฟีฟ่าผ่านมุมมองของการกำกับดูแลฟุตบอลหญิงระดับโลกของฟีฟ่า บทความฉบับนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์ประสิทธิภาพของกระบวนการระงับข้อพิพาทของฟีฟ่า บทความฉบับนี้ได้เน้นถึงความท้าทายในการปกป้องคุ้มครองสิทธิสตรีในการแข่งขันกีฬาฟุตบอลหญิงของฟีฟ่า บทความฉบับนี้ยังวิเคราะห์การคุ้มครองนักกีฬาฟุตบอลหญิงภายใต้การบริหารปกครองฟุตบอลของฟีฟ่า รวมทั้งความท้าทายที่ปรากฏในข้อพิพาทที่หยิบยกมาศึกษาจากการกระทำอันไม่เหมาะสมของผู้บริหารชายและการตอบสนองต่อการกระทำดังกล่าวของนักกีฬาฟุตบอลหญิง ก่อนจะนำไปสู่บทสรุปของบทความฉบับนี้

คำสำคัญ: การล่วงละเมิดทางเพศ, ฟีฟ่า, ศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา

¹ อาจารย์ประจำสำนักวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Lecturer in Law, Faculty of Law, Chiang Mai University , Email: pedithep.y@cmu.ac.th,

Abstract

Many international women's football competitions contested between the women's football teams team that represents nations quickly entered the global sports scene, and prevention of sexual assault and violence against women's football players was defined by women's football regulation of FIFA. The women's football teams and their relevant participants are being governed to use their football authoritative functions and adopt a preventive approach to decision-making on supporting victims of sexual assault due to the changing dynamics of the international women's football organization. However, sexual harassment and assault might be able to occur in the international women's football competitions with a negative risk at both international and domestic levels. This paper discusses the application of the FIFA Disciplinary Code (FDC) in the Luis Rubiales case. This paper also examine how the CAS's rulings have affected the safety and protection for women in the global football on a large scale, while also examining the case's development at each level of process within the Spanish legal system and proceedings within the FIFA's judicial proceedings through the prism of the global women's football governance of FIFA. The purposes of this paper also provides an assessment of the effectiveness of FIFA judicial proceedings. This paper then highlights the challenges of safeguarding women's rights in the FIFA football. The paper examines developments in women's protection in the FIFA's football governance, including dispute challenges from inappropriate actions of male administrators and female players' response, before drawing some conclusions.

Keywords: Sexual Assault, FIFA, Court of Arbitration for Sport

บทนำ

การล่วงละเมิดทางเพศ (Sexual Assault) ไม่เพียงสร้างความเสียหายต่อร่างกาย อนามัย เสรีภาพ หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของผู้ถูกล่วงละเมิดทางเพศเท่านั้น แต่การกระทำหรือแสดงพฤติกรรมไปในทำนองนี้ยังฝ่าฝืนบทบัญญัติกฎหมายบ้านเมือง (Crabill, 2024) อีกทั้งยังอาจฝ่าฝืนหลักการที่ผู้คนในวงการกีฬาอมรรับนับถือร่วมกันว่านักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬา และบุคลากรทางการกีฬาไม่ควรกระทำการล่วงเกินทางเพศหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในทางเพศอันไปกระทบต่อสิทธิของผู้อื่น หลักการเช่นนี้อาจถูกนำมายึดมั่นถือมั่นจนกลายมาเป็นระเบียบแบบแผนควบคุมความประพฤติของนักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬา พร้อมทั้งองค์กรบริหารปกครองกีฬา (Sports Governing Bodies) อาจสร้างบทบัญญัติเอาไว้ให้นักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬาปฏิบัติในทางที่ถูกที่ควร และห้ามมิให้นักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬากระทำการคุกคามทางเพศต่อบุคคลที่อยู่ร่วมวงการกีฬาด้วยกันหรือแสดงพฤติกรรมไปในทางที่ล่วงละเมิดทางเพศต่อบุคคลอื่น เพื่อนักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬามีความประพฤติที่ดี ดำเนินกิจกรรมกีฬาให้เป็นไปอย่างถูกต้องชอบธรรม ละเว้นการเอารัดเอาเปรียบผู้อยู่ร่วมวงการเดียวกันอย่างไม่เป็นธรรม โดยมุ่งเน้นการ

คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของผู้เข้าร่วมวงการกีฬาเดียวกัน รวมทั้งเคารพนับถือสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เข้าร่วมวงการกีฬาเดียวกันและบุคคลอื่นที่อยู่ร่วมสังคม (Paniello-Castillo, et al., 2023)

แต่เมื่อไม่นานมานี้ได้มีกรณีที่ Luis Rubiales อดีตประธานราชสหพันธ์ฟุตบอลสเปน (Former Royal Spanish Football Federation (RFEF) President) ได้จูบปาก Jenni Hermoso นักกีฬาฟุตบอลหญิงทีมชาติสเปน โดยการจงใจใช้กำลังบังคับจูบปาก Jenni Hermoso เป็นไปในลักษณะที่ผู้ถูกจูบปราศจากความยินยอม (Forcibly kissing without consent) (Cefai, 2024) ท่ามกลางสายตาผู้ชมการแข่งขันฟุตบอลโลกที่อยู่ในบริเวณสนามฟุตบอลหรือนอกสนามกีฬาฟุตบอลในขณะที่มีการจัดการแข่งขันเป็นจำนวนมาก (Fowler, 2025) แล้วเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นหลังการแข่งขันฟุตบอลหญิงรอบชิงชนะเลิศฟุตบอลหญิงชิงแชมป์โลกในปี 2023 (FIFA Women's World Cup final 2023) จนนำไปสู่ข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทระหว่าง Luis Rubiales กับ Jenni Hermoso คู่กรณีเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศตามบทบัญญัติของกฎหมายอาญาสเปน (Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, 2024) อีกด้านหนึ่งสหพันธ์ฟุตบอลนานาชาติ (Fédération Internationale de Football Association หรือ FIFA) ก็ได้ดำเนินการทางวินัยตามขั้นตอนและกระบวนการ สอบสวนทางวินัย (Disciplinary Proceeding) ที่ถูกระเบียบของฟีฟ่ากำหนดไว้สำหรับการลงโทษนักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬาหรือบุคลากรทางการกีฬาที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดวินัย ขั้นตอนและกระบวนการนี้เริ่มตั้งเรื่องที่ Luis Rubiales ถูกกล่าวหาว่ากระทำการคุกคามทางเพศ (และการล่วงละเมิดทางเพศ) สอบสวนว่า Luis Rubiales กระทำการล่วงละเมิดทางเพศจริง(และการล่วงละเมิดทางเพศ) หรือไม่ การพิจารณาบทลงโทษทางที่ Luis Rubiales พึงได้รับ และกำหนดโทษเหมาะสมกับความผิดทางวินัยที่ Luis Rubiales ได้ก่อขึ้น (Fowler & Moro, 2024) ซึ่งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA (FIFA Disciplinary Committee) และคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA (FIFA Appeal Committee) ต่างก็วินิจฉัยไปในทางเดียวกันว่า Luis Rubiale ได้กระทำการล่วงละเมิดทางเพศต่อ Jenni Hermoso และสมควรต้องรับโทษทางวินัยตามที่ประมวลวินัยของ FIFA ได้กำหนดเอาไว้ ศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬา (Court of Arbitration for Sport หรือศาล CAS) ก็ยังวินิจฉัยยืนตามคณะกรรมการสอบสวนทางวินัย FIFAและคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ FIFA โดยที่มีการอ้างอิงหลักเกณฑ์จากกฎระเบียบของ FIFA มาใช้ในการวินิจฉัยคดีอย่างสอดคล้องและสร้างบรรทัดฐานที่สอดคล้องกันในกระบวนการยุติธรรมทางการกีฬาฟุตบอลของ FIFA

บทความฉบับนี้มุ่งเน้นวิเคราะห์คำพิพากษาศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬาหรือศาล CAS ในคดี CAS 2024/A/10384 Luis Rubiales v. Fédération Internationale de Football Association โดยเริ่มจากการความเป็นมาและข้อพิพาทที่เกิดขึ้น (หัวข้อ 2) คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA เลขที่ 15763 FIFA (FIFA Disciplinary Committee FDD-15763) และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA เลขที่ 16857 (FIFA Appeal Committee Decision FDD-16857) (หัวข้อ 3) หลักการของมาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA (Article 13 of the FIFA Disciplinary Code) ที่ถูกนำมาวินิจฉัยเพื่อตีความว่าการกระทำของ Luis Rubiales เป็นการคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศหรือไม่ (หัวข้อ 4) สารสำคัญของคดี CAS 2024/A/10384 Luis Rubiales v. Fédération Internationale de Football Association (หัวข้อ 5) บทสรุปเกี่ยวกับการวางบรรทัดฐานของ FIFA ในข้อพิพาทที่เกิดขึ้น (หัวข้อ 6) และองค์ความรู้ที่ได้รับ (หัวข้อ 7)

ความเป็นมาและข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

การคุกคามทางเพศเป็นการกระทำที่ผู้กระทำตั้งใจแสดงออกทางเพศด้วยการกระทำในทางเพศที่ไม่พึงปรารถนาบางอย่างหรือหรือแสดงพฤติกรรมในทางเพศที่ไม่พึงประสงค์บางประการ โดยที่ผู้ถูกระทำหรือผู้รองรับการแสดงพฤติกรรมดังกล่าวอาจต้องจำใจยอมรับการกระทำทางเพศที่ไม่เหมาะสมในทางเพศหรือจำทนต่อพฤติกรรมทางเพศที่ไม่พึงปรารถนา ทั้งนี้ไม่ว่าผู้กระทำจะกระทำโดยจงใจกระทำโดยอาศัยความได้เปรียบภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะที่ตนมีอำนาจเหนือกว่าผู้ถูกระทำอีกฝ่ายหนึ่งก็ดี หรือผู้แสดงพฤติกรรมจงใจก่อพฤติกรรมโดยรู้ทั้งรู้ว่าผู้รองรับพฤติกรรมต้องถูกระทำด้วยความไม่สมัครใจ (หรือไม่ยินยอมพร้อมใจ) ก็ตาม (Zecchi, 2024) ก็ถือเป็นการคุกคามทางเพศด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น การกระทำที่ไม่เหมาะสมในทางเพศ (López-Carrión & Sanahuja-Peris, 2024) เช่น การใช้วาจาคุกคามเหยียดหยามในทางเพศ การกระทำที่ไม่สมควรในทางเพศ และการข่มขืนกระทำชำเรา ก็ล้วนแล้วแต่อาจทำให้ผู้ถูกระทำหรือผู้รองรับการแสดงพฤติกรรมได้รับความเสียหายต่อร่างกาย จิตใจ อนามัย เสรีภาพ หรืออาจส่งผลกระทบต่อสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งการล่วงละเมิดทางเพศก็ถือเป็นการกระทำที่ผู้กระทำจงใจกระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของผู้ถูกระทำ ในทำนองที่ผู้กระทำถูกการกระทำอย่างโหดร้ายในทางเพศหรือได้รับประสบการณ์อันเลวร้ายในทางเพศ ไม่ว่ากระทำความดังกล่าวนจะเป็นการกระทำทารุณกรรมทางเพศต่อผู้ถูกระทำอย่างต่อเนื่องก็ดีหรือการสร้างประสบการณ์อันเลวร้ายต่อผู้ถูกระทำเพียงชั่วคราวชั่วครวาก็ตามต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นการล่วงละเมิดทางเพศด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ซึ่งผู้ตกเป็นเหยื่อของการคุกคามทางเพศหรือการล่วงละเมิดทางเพศอาจเป็นคนในครอบครัว คนใกล้ชิด คนรู้จักมักคุ้น หรือคนคุ้นเคยของผู้กระทำก็อาจเป็นไปได้ (Rodrigo-Jusue, et al., 2025)

เมื่อมีการคุกคามทางเพศหรือการล่วงละเมิดทางเพศอันไปสร้างความเสียหายแก่ร่างกาย อนามัย หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของผู้ถูกคุกคามทางเพศหรือล่วงละเมิดทางเพศแล้ว การคุกคามทางเพศหรือการล่วงละเมิดทางเพศมักเป็นเหตุแห่งการเกิดข้อขัดแย้งหรือโต้แย้งกันระหว่างผู้กระทำการคุกคามทางเพศหรือผู้แสดงพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศกับผู้ตกเป็นเหยื่อของการกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมดังกล่าว (Martínez Guijarro & Barrera Utrera, 2024) กระบวนยุติธรรมเพื่อให้ความเป็นธรรมแก่เหยื่อผู้ถูกคุกคามทางเพศหรือล่วงละเมิดทางเพศจึงถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกยุติธรรม รวมทั้งนำมาใช้แก้ไขข้อขัดแย้งหรือข้อโต้แย้งระหว่างคู่พิพาทหรือคู่ขัดแย้งผ่านการบังคับใช้กฎระเบียบ (Rules & Regulations) ที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม

การคุกคามทางเพศหรือการล่วงละเมิดทางเพศอาจเกิดขึ้นได้วงการฟุตบอลสากล (Global Football) เพราะกีฬาฟุตบอลสากลไม่เพียงได้รับการนิยามอย่างแพร่หลายไปในวงกว้าง แต่วงการฟุตบอลก็ประกอบไปด้วยนักกีฬาและบุคลากรทางการกีฬา เช่น ผู้ฝึกสอน ผู้ตัดสิน หรือบุคคลอื่น ๆ ผู้ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกีฬา ซึ่งบุคคลเหล่านี้ย่อมมีกิจกรรมร่วมกันหรือกิจกรรมที่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แล้วบุคคลเหล่านี้ไม่ว่าจะมีเพศเดียวกันก็ดีหรือเพศตรงข้ามกันก็ตาม ก็อาจแสดงพฤติกรรมส่อไปในทางเพศหรือกระทำการบางอย่างที่ไม่เหมาะสมในทางเพศ จนทำให้ผู้รองรับการแสดงพฤติกรรมหรือผู้ถูกระทำอีกฝ่ายเผชิญกับการดูหมิ่นทางเพศ การคุกคามทางเพศ การล่วงละเมิดทางเพศ โดยการแสดงพฤติกรรมส่อไปในทางเพศหรือกระทำการบางอย่างที่ไม่เหมาะสมในทางเพศเช่นว่านี้อาจมีการตะแคงเนื้อตอตัวกันหรือไม่ก็ได้ หากปล่อยให้มีการกระทำหรือการแสดงพฤติกรรมเช่นว่านี้เกิดขึ้นในวงการฟุตบอลสากลย่อมไม่เพียงอาจสร้างผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของเหยื่อผู้ถูกล่วงเกินในทางเพศเท่านั้น แต่ยังอาจ

สร้างผลกระทบในด้านลบต่อการปฏิบัติงานในวงการฟุตบอลสากลและภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นในวงการฟุตบอลสากล (García, 2024)

การคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศขึ้นในวงการกีฬาฟุตบอลสากลไม่เพียงจะถือเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายของบ้านเมืองเท่านั้น แต่ยังถือเป็นการกระทำที่ขัดต่อกฎระเบียบที่บัญญัติขึ้นโดย FIFA อีกด้วย เพราะ FIFA ในฐานะที่เป็นองค์กรบริหารปกครองกีฬาฟุตบอลสากลวางหลักเกณฑ์ในกฎระเบียบของตนเพื่อต่อต้านการคุกคามทางเพศและสกัดกั้นไม่ให้เกิดการล่วงละเมิดทางเพศขึ้นในวงการกีฬาฟุตบอลสากล ทั้งกฎระเบียบของ FIFA ก็มีสภาพบังคับและมีผลผูกพันให้ผู้อยู่ในวงการกีฬาฟุตบอลสากลต้องยอมรับนับถือและปฏิบัติตาม หากมีข้อพิพาทเกิดขึ้นมาจากการคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศขึ้นในวงการกีฬาฟุตบอลสากล FIFA ยังได้สร้างกระบวนการระงับข้อพิพาทเพื่อให้ความเป็นธรรมกับเหยื่อที่ถูกคุกคามทางเพศหรือถูกล่วงละเมิดทางเพศอย่างไม่เป็นธรรม

เมื่อไม่นานมานี้ได้มีข้อพิพาทเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศเกิดขึ้นในการแข่งขันฟุตบอลหญิงชิงแชมป์โลก 2023 (FIFA Women's World Cup 2023) จัดขึ้นที่โดยมีประเทศออสเตรเลียและประเทศนิวซีแลนด์ร่วมกันเป็นเจ้าภาพ ได้แก่ กรณีที่ Luis Rubiales อดีตประธานราชสหพันธ์ฟุตบอลสเปน (Former Royal Spanish Football Federation (RFEF) President) ได้จูบปาก Jenni Hermoso นักกีฬาฟุตบอลหญิงทีมชาติสเปน โดยการจูบปากที่เกิดขึ้นเป็นการจูบปากโดยปราศจากความยินยอมจากผู้ถูกจูบ (Non-consensual kiss) (Ministerio de Educación, Formación Profesional y Deportes - Consejo Superior de Deportes, 2023) กล่าวคือ Luis Rubiales ผู้มีอำนาจปกครองดูแล Jenni Hermoso ได้จูบปาก Jenni Hermoso นักกีฬาฟุตบอลหญิงที่อยู่ภายใต้การปกครองดูแลของตนในระหว่าง เพื่อแสดงความยินดีต่อ Jenni Hermoso ในฐานะที่เป็นนักกีฬาฟุตบอลหญิงที่ลงทำการแข่งขันในรอบชิงชนะเลิศการแข่งขันฟุตบอลหญิงชิงแชมป์โลก 2023 (FIFA Women's World Cup Final 2023) และทีมฟุตบอลหญิงทีมชาติสเปนได้รับชัยชนะเหนือทีมฟุตบอลหญิงทีมชาติอังกฤษคู่แข่งฝ่ายตรงข้าม แต่ Luis Rubiales ได้จูบปากโดยปราศจากความยินยอมจาก Jenni Hermoso ซึ่งการจูบปากที่เกิดขึ้นเป็นไปในทำนองที่ Luis Rubiales กระทำการจูบบนริมฝีปาก Jenni Hermoso โดยใช้แรง (Forcibly kissing the lips) เป็นเหตุให้ Jenni Hermoso ต้องอยู่ในภาวะที่ขัดขืนไม่ได้ Luis Rubiales จึงถูกฟ้องร้องเป็นคดีอาญาโดยฟ้อง Jenni Hermoso ด้วยข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการกระทำความผิดเป็นการล่วงละเมิดทางเพศ คดีได้ถูกพิจารณาโดยศาลสูงแห่งกรุงมาดริด (Madrid's High Court หรือ Tribunal Superior de Madrid) จนศาลมีคำพิพากษาลงโทษให้ชำระค่าปรับเป็นจำนวน 3,000 ยูโร (euros) ต่อมา Jenni Hermoso ได้อุทธรณ์ต่อศาลอาญากลางสเปน (Central Criminal Court หรือ Central de lo Penal de la Audiencia Nacional ขอให้เพิ่มโทษแก่ Luis Rubiales จำเลย ในเวลาต่อมาศาลอาญากลางสเปนได้เพิ่มโทษปรับ Luis Rubiales เป็นจำนวน 10,800 ยูโรในเวลาต่อมา กล่าวคือศาลอาญากลางสเปนได้ตัดสินให้ Luis Rubiales รับโทษปรับเป็นระยะเวลาทั้งหมด 18 เดือน โดยปรับวันละ 20 ยูโร รวมเป็นเงินค่าปรับทั้งหมด 10,800 ยูโร ในความผิดที่ Luis Rubiales ไปล่วงละเมิดทางเพศด้วยการจูบโดยปราศจากความยินยอม อีกทั้งศาลอาญากลางสเปนยังมีคำสั่ง ห้ามเข้าใกล้ Jenni Hermoso ในรัศมี 200 เมตร พร้อมกับมีคำสั่งห้ามเข้าใกล้และติดต่อสื่อสาร (prohibición de acercamiento y comunicación กับ Jenni Hermoso) เป็นระยะเวลา 1 ปี (Audiencia Nacional Juzgado Central de lo Penal, 2023)

คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA เลขที่ 15763 และคำวินิจฉัยของ คณะกรรมการวินัยอุทธรณ์ของ FIFA เลขที่ 16857

อีกด้านหนึ่ง FIFA ในฐานะที่เป็นองค์กรบริหารปกครองกีฬาฟุตบอลนานาชาติ (International governing body of football) ซึ่งมีอำนาจกำกับดูแลการจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลนานาชาติและอำนาจบริหารปกครองสมาคม (หรือสหพันธ์) กีฬาฟุตบอลระดับชาติที่เป็นชาติสมาชิกของ FIFA (FIFA Member Associations) (รวมทั้งผู้บริหาร นักกีฬา และบุคลากรภายใต้สังกัดของสมาคม (หรือสหพันธ์) กีฬาฟุตบอลระดับชาติที่เป็นชาติสมาชิกของ FIFA) ได้เปิดกระบวนการสอบสวนทางวินัย เพื่อรวบรวมข้อเท็จจริงและแสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ให้ได้ทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับข้อกล่าวหาว่า Luis Rubiale ได้กระทำความผิดทางเพศต่อ Jenni Hermoso ในลักษณะที่เป็นการฝ่าฝืนวินัย ที่ FIFA กำหนดเอาไว้ให้ผู้บริหาร นักกีฬา และบุคลากรในวงการกีฬาฟุตบอลสากลต้องยอมรับนับถือและปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้กิจกรรมกีฬาฟุตบอลสากลดำเนินต่อไปได้อย่างมีคุณภาพและการจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลนานาชาติมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมต่อทุกฝ่าย ตลอดจนพิจารณาว่า Luis Rubiales ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดวินัยทางการกีฬาจริงหรือไม่ ถ้ากระทำความผิดวินัยทางการกีฬาแล้ว ควรจะได้รับโทษสถานใด ต่อมาได้มีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA เลขที่ 15763 FIFA (FIFA Disciplinary Committee FDD-15763) ซึ่งวินิจฉัยไปในทำนองที่ว่า Luis Rubiale ได้กระทำความผิดทางเพศต่อ Jenni Hermoso อันเป็นการฝ่าฝืนประมวลวินัยของ FIFA (FIFA Disciplinary Code) แล้วท้ายที่สุดได้มีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินัยอุทธรณ์ของ FIFA เลขที่ 16857 (FIFA Appeal Committee Decision FDD-16857) วินิจฉัยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยที่เคยวินิจฉัยว่า Luis Rubiale ได้กระทำความผิดทางเพศต่อ Jenni Hermoso และสมควรต้องรับโทษทางวินัยตามที่ประมวลวินัยของ FIFA ได้กำหนดเอาไว้ (Fédération Internationale de Football Association, 2023)

สำหรับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA เลขที่ 15763 วินิจฉัยไปในวันที่ 26 ตุลาคม 2023 ในทำนองที่ว่า Luis Rubiale ได้กระทำความผิดทางเพศต่อ Jenni Hermoso อันเป็นการฝ่าฝืนประมวลวินัยของ FIFA (FIFA Disciplinary Code) จนส่งผลให้ Luis Rubiale ได้รับโทษห้ามไม่ให้ยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมกีฬาฟุตบอลเป็นระยะเวลา 3 ปีนั้น นั้นก็มีสาเหตุมาจากในวันที่ 25 สิงหาคม 2023 Luis Rubiale ได้พยายามแก้ต่างโดยอาศัยที่ตนมีตำแหน่งหน้าที่เป็นประธานราชสหพันธ์ฟุตบอลสเปนหรือ RFEF ใช้กิจกรรมแถลงข่าวเป็นช่องทางในการแก้ตัวว่าการที่ตนไปจูบ Jenni Hermoso ได้เกิดขึ้นอย่างมีส่วนร่วม (Mutual) และสมัครใจสมยอม (Consensual) ของ Jenni Hermoso ทั้งยังอธิบายเพิ่มเติมว่าตนนั้นได้ร้องขอให้ Jenni Hermoso อุ้มตนเองขึ้นกับให้บรรจงจูบอย่างแผ่วเบา Jenni Hermoso ตกลงตอบรับว่าจะกระทำตามที่ Luis Rubiale ร้องขอ ในทางตรงกันข้ามสหภาพนักฟุตบอลหญิงสเปน (Associació de Futbolistes Professionals หรือ FUTPRO) ได้ออกมาแถลงข้อร้องเรียนของ Jenni Hermoso ที่ร้องเรียนมาทาง FURPRO ว่าตนไม่ได้ยินยอมให้ Luis Rubiale แต่อย่างใด พร้อมกับมีการลงลายมือชื่อรับรองคำแถลงข้อร้องเรียนฉบับนี้จากนักกีฬาฟุตบอลสเปนถึง 81 คนด้วยกัน ทั้งนักกีฬาฟุตบอลสเปน 81 คนที่ลงลายมือชื่อรับรองคำแถลงฉบับนี้ยังปฏิเสธที่จะเข้าร่วมเป็นตัวแทนทีมชาติสเปน หาก Luis Rubiale ยังคงดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ในฐานะประธานราชสหพันธ์ฟุตบอลสเปนหรือ RFEF อยู่ ตลอดจน Jenni Hermoso ยังได้เน้นย้ำในการให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่าตนถูกจูบโดยปราศจากความยินยอม (Dueñas Mohedas, Martínez Pérez, & Cuenca, 2025)

ในวันที่ 26 สิงหาคม 2023 ถัดจากวันที่ Luis Rubiale ได้พยายามแก้ต่างต่อสื่อมวลชนเพียงวันเดียว ราชสหพันธ์ฟุตบอลสเปนหรือ RFEF ในฐานะที่เป็นต้นสังกัดของ Luis Rubiale (และ Jenni Hermoso) ก็ได้ออกคำแถลงการณ์ไปในทำนองที่เขียนเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนว่า Jenni Hermoso ได้โกหกต่อสื่อมวลชน พร้อมกับขู่ว่าจะดำเนินคดีกับบุคคลผู้ที่ให้ความเห็นหรือองค์กรที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ในทำนองที่เป็นปฏิปักษ์ต่อ Luis Rubiale (ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการขู่นี้มักถือเป็นการฟ้องปิดปาก หรือ SLAPP (Strategic Lawsuit Against Public Participation) (Coe, Moosavian, & Wragg, 2025) ในลักษณะขู่ให้บุคคลผู้ให้ความเห็นกลัวหรือองค์กรที่วิพากษ์วิจารณ์ในประเด็นสาธารณะเกิดความกลัวที่จะแสดงความเห็นและไม่กล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์อีก)

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 24 สิงหาคม 2023 คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA ได้เริ่มเปิดกระบวนการสอบสวนทางวินัย Luis Rubiale แต่ Luis Rubiale ได้ขอการเลื่อนการพิจารณาคดีไปเสียก่อน ต่อมาในวันที่ 30 ตุลาคม 2023 คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA ได้พิจารณาคดีและให้ Luis Rubiale ระวังการทำกิจกรรมทางการกีฬาฟุตบอลเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น 90 วัน เพื่อไม่เปิดโอกาสให้เพราะกลัวว่า Luis Rubiale จะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานหรือสร้างอุปสรรคอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA จนท้ายที่สุดคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA เห็นว่า Luis Rubiale ได้กระทำความผิดทางเพศต่อ Jenni Hermoso อันเป็นการฝ่าฝืนประมวลวินัยของ FIFA จึงลงโทษห้ามไม่ให้ Luis Rubiale เข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางฟุตบอลเป็นระยะเวลา 3 ปี (3-year ban from football-related activities) ต่อมาในวันที่ 6 ธันวาคม 2023 Luis Rubiale ได้ยื่นอุทธรณ์ของให้คณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA เพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัย คณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า Luis Rubiale ได้กระทำความผิดทางเพศต่อ Jenni Hermoso อันเป็นการฝ่าฝืนประมวลวินัยของ FIFA จึงได้พิพากษายืนตามคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA

จากที่กล่าวมาในข้างต้น เห็นได้ว่าคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA ก็ใช้ดุลพินิจพิจารณาออกคำสั่งลงโทษทางวินัยไปในทางเดียวกัน นั่นก็คือสั่งลงโทษแก่ Luis Rubiale ที่กระทำความผิดวินัยตามที่ประมวลวินัยของ FIFA ได้วางกรอบมาตรฐานที่วางไว้สำหรับกำกับความประพฤติของนักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬา และบุคลากรทางการกีฬาอื่น ๆ โดยคำสั่งลงโทษทางวินัยเช่นนี้ มุ่งสกัดกั้นไม่ให้ Luis Rubiale เข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางฟุตบอลอีก ในอีกด้านหนึ่งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA นำถ้อยคำหรือเนื้อความตามประมวลวินัยของ FIFA มาปรับเข้ากับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น จนนำมาสู่การสร้างบทสรุปเกี่ยวกับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นว่าสมควรให้ Luis Rubiale ได้รับโทษทางวินัยอย่างไรบ้าง อีกทั้งกระบวนการสอบสวนทางวินัยของ FIFA ยังถือเป็นการควบคุมโดยอาศัยอำนาจการบริหารปกครองกีฬาสากลที่ FIFA มีอำนาจเหนือบรรดาสมาชิกหรือผู้ยอมตนอยู่ภายใต้การบริหารปกครองของ FIFA ทำให้ FIFA มีอำนาจกำกับวินัยหรือดูแลความประพฤติเหนือนักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬา และบุคลากรทางการกีฬาอื่น ๆ ที่อยู่ภายใต้การบริหารปกครองของตน (Cuadro Jerárquico) หากมีข้อร้องเรียนหรือประเด็นสาธารณะที่เกี่ยวข้อง FIFA สามารถตรวจสอบความชอบด้วยกรอบวินัยหรือความเหมาะสมของการแสดงพฤติกรรม หาก FIFA เห็นว่านักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬา และบุคลากรทางการกีฬาไม่ประพฤติตนตามกรอบวินัยหรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม FIFA (คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA) ย่อมมีอำนาจ

ออกคำสั่งลงโทษทางวินัยได้ (Poder de la instrucción) แต่ FIFA (คณะกรรมการวินัยอุทธรณ์ของ FIFA) ก็ยังมีอำนาจเพิกถอน (Poder de la cancelación) เปลี่ยนแปลงแก้ไข (Poder de modificación) คำสั่งลงโทษทางวินัยที่ออกไปแล้วอีกด้วย

สาระสำคัญของมาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA ที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยว่าพฤติกรรมของ Luis Rubiale เป็นการคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศหรือไม่

มาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA เกิดขึ้นจากการที่ FIFA เห็นว่าควรมีการวางหลักเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ให้นักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬา และบุคลากรทางการกีฬาที่ FIFA มีปฏิสัมพันธ์อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ FIFA ยึดไว้เป็นแนวปฏิบัติที่ในการร่วมกิจกรรมฟุตบอลหรือจัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอล เพื่อดำรงรักษาภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือไว้วางใจจากสาธารณชนทั่วไปต่อวงการกีฬาฟุตบอลสากล สำหรับมาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA วางหลักเกณฑ์เรื่อง พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมและการละเมิดหลักการแข่งขันอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม (Offensive behaviour and violations of the principles of fair play) ดังต่อไปนี้ (Fédération Internationale de Football Association, 2023)

(1) สมาคมฟุตบอลและสโมสรฟุตบอล ตลอดจนนักกีฬา เจ้าหน้าที่ สมาชิกและผู้เกี่ยวข้อง ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ในนามของพวกเขา ต้องเคารพกติกาการแข่งขันฟุตบอล รวมถึงข้อบังคับของ FIFA ข้อบังคับแนวทาง คำสั่ง หนังสือเวียน และการตัดสินใจของ FIFA และต้องปฏิบัติตามหลักการของการเล่นที่ยุติธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีน้ำใจนักกีฬา

(2) ตัวอย่างเช่น บุคคลใดที่กระทำการในลักษณะต่อไปนี้ อาจต้องได้รับโทษทางวินัย:

- a) การประทุพติมิตรร้ายาที่ดี
- b) ดูหมิ่นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลในทางใดทางหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ท่าทางสัญลักษณ์ หรือภาษาที่ไม่เหมาะสม
- c) ใช้กิจกรรมกีฬาเป็นช่องทางแสดงออกในประเด็นที่ไม่เกี่ยวข้องกับกีฬา
- d) ประพฤติตัวในลักษณะที่ทำให้วงการกีฬาฟุตบอลและ/หรือ FIFA ต้องเสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติคุณ
- e) มีพฤติกรรมไปข้องแวะกับการแก้ไขข้อมูลอายุของนักกีฬาฟุตบอลในบัตรประจำตัวที่ใช้ในการแข่งขันซึ่งจำกัดอายุของผู้เข้าร่วมการแข่งขัน

จะเห็นได้ว่า มาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA บัญญัติเอาไว้แต่เพียงกรอบวินัยอันเป็นชุดหลักการพื้นฐานที่วางแนวประพฤติปฏิบัติที่ผู้คนในวงการฟุตบอลสากลพึงยึดถือเพื่อการร่วมกิจกรรม การจัดการแข่งขันหรือการประกอบอาชีพในวงการฟุตบอลสากลเป็นไปด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความรับผิดชอบต่อสาธารณชน แต่มาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA ไม่ได้บัญญัติเอาไว้อย่างชัดเจนว่า ลักษณะความผิดฐานคุกคามทางเพศหรือความผิดฐานล่วงละเมิดทางเพศ ต้ององค์ประกอบภายนอกของความผิดแต่ละฐานอย่างไรบ้าง เช่น ใครสามารถเป็นผู้กระทำได้บ้าง การกระทำความผิดฐานเช่นว่านี้ต้องเป็นอย่างไร และวัตถุแห่งการกระทำควรเป็นเช่นไร ฯลฯ รวมทั้งไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับองค์ประกอบภายในอันเป็นส่วนประกอบที่เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของผู้กระทำความผิด ที่เป็นปัจจัยใช้พิจารณาว่าผู้กระทำมีเจตนาคุกคามทางเพศหรือล่วงละเมิดทางเพศหรือไม่ เปิดโอกาสให้ผู้บังคับใช้มาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA ตีความเพื่อให้ความยุติธรรมแก่เหยื่อผู้ถูกคุกคามทางเพศหรือถูกล่วงละเมิดทางเพศ โดย

คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA ในฐานะองค์กรของ FIFA ที่มีอำนาจหน้าที่ในการปรับใช้กฎหมายตามที่ได้บัญญัติไว้ในธรรมนูญของ FIFA (FIFA Statutes) (Fédération Internationale de Football Association, 2021) ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า Luis Rubiale แสดงพฤติกรรมขัดต่อหลักการตามมาตรา 13 (1) และมีความประพฤติในทางมิชอบตามมาตรา 13 (2) (a) และ 13 (2) (d) แห่งประมวลวินัยของ FIFA กล่าวคือ Luis Rubiale ปฏิบัติหน้าที่ในนามราชสหพันธ์ฟุตบอลแห่งสเปนหรือ RFEF (อันเป็นสหพันธ์ชาติสมาชิกของ FIFA) ต้องเคารพและต้องปฏิบัติตามหลักการของประมวลวินัยของ FIFA รวมทั้งประพฤติดมรรยาทของการเป็นผู้บริหารองค์กรฟุตบอลและประพฤติตัวในลักษณะคุกคามทางเพศและล่วงละเมิดทางเพศ กระทั่งต่อชื่อเสียงเกียรติคุณของวงการกีฬาฟุตบอลสเปนและ/หรือวงการกีฬาฟุตบอลสากลที่ FIFA กำกับดูแลอยู่

สาระสำคัญของคดี CAS 2024/A/10384 Luis Rubiales v. Fédération Internationale de Football Association

เมื่อคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA มีคำสั่งลงโทษทางวินัยแล้ว หาก Luis Rubiale ไม่พอใจและประสงค์จะคัดค้านคำสั่งลงโทษทางวินัยของคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ก็สามารถยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬาหรือศาล CAS ได้ เพื่อขอให้ศาล CAS มีคำสั่งให้เพิกถอนคำสั่งลงโทษทางวินัยของคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA เพื่อการตรวจสอบความชอบด้วยการใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาโดยศาล CAS นั้นหมายความว่าศาล CAS มีอำนาจวินิจฉัยว่าการใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาของ FIFA นั้นขัดต่อกฎหมายระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองฟุตบอลสากลของตนหรือไม่ โดยศาล CAS เป็นองค์กรอิสระที่ไม่รับการยอมรับนับถือจากสหพันธ์กีฬานานาชาติหรือสมาคมกีฬาสากลให้ใช้อำนาจตรวจสอบความชอบด้วยการใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา Luis Rubiale ในฐานะผู้รับคำสั่งลงโทษทางวินัยและมีส่วนได้ส่วนเสียในข้อพิพาทโดยตรง เห็นว่าเหตุผลที่ปรากฏอยู่ในคำสั่งดังกล่าวไม่ใช่เหตุผลที่ดี แล้วก็ยังไม่ยอมรับคำสั่งลงโทษทางวินัยนี้ ทั้งยังไม่เห็นด้วยกับเหตุผลในคำสั่ง จึงใช้สิทธิอุทธรณ์ต่อศาล CAS เพื่อโต้แย้งคัดค้านคำสั่งลงโทษทางวินัย (Court of Arbitration for Sport, 2024)

Luis Rubiale บรรยายฟ้องโดยหยิบยกข้อต่อสู้ในหลายประเด็น ตัวอย่างเช่น (ก) การตีความของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA เป็นไปอยู่บนพื้นฐานของความลำเอียงที่ FIFA มีต่อ Jenni Hermoso เป็นพิเศษ (Entirely biased interpretation) ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อตัดสินคดีอย่างไม่เป็นธรรมบนพื้นฐานของอคติ (ข) กระบวนการออกคำสั่งดังกล่าวปราศจากการให้สิทธิแก่ Luis Rubiale ที่จะชี้แจงข้อเท็จจริงและเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ พยานหลักฐานที่สนับสนุนการออกคำสั่งเช่นว่านี้จึงไม่เพียงพอ (Slightest evidential support) (ค) การตีความตามมาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA ไม่ได้เทียบเคียงกับฐานความคิดของวิญญูชนทั่วไป (Reasonable Observer) เพื่อนำมาใช้เป็นมาตรฐานในการตัดสินว่าการกระทำ Luis Rubiale (การจูบ) เป็นไปโดยการล่วงละเมิดทางเพศหรือไม่ และ (ง) บทลงโทษตามคำสั่งลงโทษทางวินัยที่ออกมาจากคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจฉัยอุทธรณ์ของ FIFA ไม่เหมาะสมได้สัดส่วนกับความผิดที่ก่อขึ้น ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรงแก่ทางทำมาหาได้และทางเจริญในกิจการของ

โจทก์ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียงเกียรติคุณและทางทำมาหาได้ทางเจริญของ Luis Rubiale ถือเป็นการเลือกกระดัดการลงโทษที่ไม่เหมาะสมกับระดับความหนักเบาของความผิด (Court of Arbitration for Sport, 2024)

อย่างไรก็ดี การที่ Luis Rubiale จูบ Jenni Hermoso เป็นการกระทำอันละเมิดต่อหลักการพื้นฐานของมาตรา 13 ของประมวลวินัยของ FIFA อย่างชัดเจน อีกทั้งพยานหลักฐานที่ปรากฏยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการที่ Luis Rubiale กระทำต่อเนื้อตัวร่างกายของ Jenni Hermoso นั้นปราศจากความยินยอมของผู้ถูกระทำอย่างแน่ชัด โดยพิจารณาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสนาม ทั้งสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและสภาพแวดล้อมโดยรอบทำให้ Jenni Hermoso ขาดโอกาสที่จะให้ความยินยอมโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายอย่างแท้จริง ทั้งการนิ่งเฉยตกอยู่ในสภาพที่จำยอมให้การกระทำเช่นว่านี้เกิดขึ้นก็หาใช่การแสดงความยินยอมของ Jenni Hermoso โดยสมัครใจไม่ การกระทำของ Luis Rubiale ไม่เพียงล่วงละเมิดต่อหลักการขั้นพื้นฐานที่ปรากฏในมาตรา 13 (2) (a) แห่งประมวลวินัยของ FIFA เท่านั้น แต่ยังทำให้ FIFA และวงการกีฬาฟุตบอลสากลเสื่อมเสียชื่อเสียงเกียรติคุณไปในวงกว้าง อันเป็นการฝ่าฝืนหลักการตามมาตรา 13 (2) (d) แห่งประมวลวินัยของ FIFA ทำให้เกิดประเด็นที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ไปในวงกว้าง เหตุนี้ Luis Rubiale จึงมีความผิดฐานกระทำการฝ่าฝืนมาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA

สำหรับประเด็นการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษทางวินัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจัยอุทธรณ์ของ FIFA ว่ามีความเหมาะสมและได้สัดส่วนกับความร้ายแรงของสิ่งที่ Luis Rubiale ได้กระทำได้หรือไม่ ศาล CAS วินิจฉัยว่าในปัจจุบันประมวลวินัยของ FIFA ไม่ได้กำหนดมาตรฐานว่าด้วยสัดส่วนในการกำหนดโทษทางวินัยที่แน่นอนตายตัว นั้นเท่ากับว่าคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจัยอุทธรณ์ของ FIFA (รวมทั้งศาล CAS) มีอิสระที่จะกำหนดโทษให้มีความเหมาะสมกับโทษที่ผู้กระทำความผิดวินัยแต่ละคนพึงได้รับ โดยพิจารณาจากพฤติกรรมการกระทำความผิดและการประพฤติกฝ่าฝืนวินัยที่ได้ทำลงไปตามข้อเท็จจริงในแต่ละสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจัยอุทธรณ์ของ FIFA สามารถใช้ดุลพินิจตีความและปรับใช้มาตรา 13 แห่งประมวลวินัยของ FIFA ที่กล่าวมาในข้างต้นเพื่อกำหนดโทษทางวินัยให้เหมาะสมกับการกระทำที่ผู้กระทำความผิดวินัยสร้างความเสียหายหรือเสื่อมเสียให้เกิดขึ้นในแต่ละคดี

บทสรุป

ศาล CAS ได้ใช้อำนาจระงับข้อพิพาทระหว่าง FIFA ในฐานะองค์กรผู้ใช้อำนาจบริหารปกครองกีฬาฟุตบอลสากลกับ Luis Rubiales ในฐานะผู้ถูกกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศต่อเนื้อตัวร่างกายของ Jenni Hermoso ผู้อยู่ภายใต้การปกครองดูแล ประมวลวินัยของ FIFA ถือว่าเป็นการกระทำความผิดและการการประพฤติกฝ่าฝืนวินัย ศาล CAS จึงทำหน้าที่พิจารณาและปรับเอาข้อเท็จจริงตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นให้เข้ากับประมวลวินัยของ FIFA อันเป็นการใช้อำนาจระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในวงการกีฬาฟุตบอลสากล ศาล CAS ยังเป็นสถาบันที่สร้างบรรทัดฐานด้านการแสดงพฤติกรรมหรือการประพฤติดนที่ผู้บริหารองค์กรกีฬาพึงปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้การปกครองดูแลในวงการกีฬาฟุตบอลสากล ผ่านการทำ คำพิพากษาของศาล CAS ในกระบวนการระงับข้อพิพาทเช่นว่านี้ มี คำพิพากษาศาล CAS อาจมีผลในทำนองที่เป็นบรรทัดฐานให้ FIFA หรือศาล CAS ใช้ดุลพินิจยึดถือแนวทางตามคำพิพากษาของศาล

CAS ที่เคยวินิจฉัยมาก่อนหน้านี้แล้วในคดีที่มีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการล่วงละเมิดทางเพศหรือการแสดงพฤติกรรมไม่เหมาะสมทางเพศอย่างคล้ายคลึงกัน เท่ากับว่าศาล CAS ทำหน้าที่ตรวจสอบความชอบด้วยพฤติกรรมของผู้บริหารองค์กรกีฬา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงพฤติกรรมที่ต้องสัมผัสเนื้อตัวร่างกาย ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของนักกีฬาผู้อยู่ภายใต้สังกัดในทางหนึ่งทางใด เท่ากับว่าศาล CAS วางหลักการเอาไว้ว่าในการประพฤติดุกลจริตหรือการแสดงพฤติกรรมของผู้บริหารต่อผู้อยู่ภายใต้การปกครองดูแลนั้นจะต้องไม่ใช่โอกาสไปล่วงละเมิดทางเพศหรือแสวงหาประโยชน์ในทางเพศอย่างไม่เหมาะสม ในกรณีก่อการต่าง ๆ ของผู้บริหารนั้นจะต้องประพฤติดุกลจริตสอดคล้องกับประมวลวินัยของ FIFA อันมีหลักประกันความเป็นธรรมแก่ผู้อยู่ภายใต้การปกครองดูแลของผู้บริหาร ในอีกด้านหนึ่งศาล CAS ก็รับฟังข้อต่อสู้คดีของ Luis Rubiales เปิดโอกาสให้ Luis Rubiales ผู้ยื่นอุทธรณ์ชี้แจงและแสดงพยานหลักฐานประกอบข้อต่อสู้ของตนตามควรแก่กรณี ก็เท่ากับว่าศาล CAS เปิดโอกาสให้ Luis Rubiales ต่อสู้คดีอย่างเป็นธรรมแล้ว

อนึ่งคำพิพากษาของศาล CAS ฉบับนี้ไม่ได้มีผลไปจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพการทำงาน ในลักษณะที่เป็นการไม่เปิดช่องให้ Luis Rubiales กลับเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารองค์กรกีฬาอีกครั้งหนึ่ง (End of Career) แต่มีผลไปจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพการประกอบอาชีพในวงการกีฬาฟุตบอลสากลเพียงระยะเวลาหนึ่งระยะเวลาที่ถูกห้ามไม่ให้ปฏิบัติหน้าที่หรือยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมกีฬาฟุตบอลสากลเท่านั้น ไม่ได้ทำให้ Luis Rubiales ผู้ถูกจำกัดสิทธิต้องรับภาระมากกว่าที่ควรจะเป็นและโทษที่ FIFA ได้กำหนดเอาไว้ก็เหมาะสมกับได้สัดส่วนอยู่แล้ว คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยของ FIFA และคณะกรรมการวินิจจฉยอุทธรณ์ของ FIFA ก็เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีแล้ว

องค์ความรู้ที่ได้รับ

บทความวิชาการเรื่อง การคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศในฟุตบอลหญิง: วิเคราะห์คำพิพากษาศาลอนุญาโตตุลาการทางการกีฬาในคดี CAS 2024/A/10384 Luis Rubiales v. Fédération Internationale de Football Association ผู้เขียนได้ศึกษาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่าง Luis Rubiales และ Jenni Hermoso อันเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมคุกคามทางเพศและล่วงละเมิดทางเพศที่เป็นการฝ่าฝืนต่อประมวลวินัยของ FIFA ที่ บัญญัติขึ้นไว้เป็นกรอบวินัยของนักกีฬา ผู้บริหารองค์กรกีฬาหรือบุคลากรในวงการกีฬา ใช้การดำเนินการศึกษาโดยศึกษาคำพิพากษาศาล CAS ที่เกี่ยวข้อง อันเป็นแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ทำให้ความเป็นมาของคดี ตั้งแต่ขั้นตอนการออกและสาระสำคัญของการคำสั่งลงโทษทางวินัย การลงโทษ Luis Rubiales ผู้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทางเพศ ความเหมาะสมของการกำหนดโทษเพื่อการรักษาวินัยของวงการกีฬาฟุตบอลสากล ดังปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยที่ FIFA และคำวินิจฉัยคณะกรรมการวินิจจฉยอุทธรณ์ของ FIFA ที่หยิบยกมาศึกษา ทำให้ทราบความเป็นมาของข้อพิพาทอันเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์คำพิพากษาศาล CAS อันมีที่มาจากการอุทธรณ์ของ Luis Rubiales ที่ไม่พอใจคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยที่ FIFA และคำวินิจฉัยคณะกรรมการวินิจจฉยอุทธรณ์ของ FIFA ท้ายที่สุดศาล CAS ที่มีอำนาจพิจารณาข้อพิพาทเกี่ยวกับกีฬาฟุตบอลในชั้นสูงสุดในระบบการบริหารปกครองกีฬาฟุตบอลสากลของ FIFA ใช้อำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยที่ FIFA พบเหตุผลที่ปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาล CAS ดังกล่าว อันมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการตีความว่าการแสดงพฤติกรรมเช่นใดถือเป็นการคุกคามทาง

เพศและการล่วงละเมิดทางเพศนักกีฬาฟุตบอลหญิงในวงการกีฬาฟุตบอลสากล พร้อมกล่าวถึงความเหมาะสมและความได้สัดส่วนของโทษทางวินัยที่ Luis Rubiales ต้องเผชิญในอนาคต จากการแสดงพฤติกรรมคุกคามทางเพศและล่วงละเมิดทางเพศนักกีฬาฟุตบอลหญิงที่อยู่ภายใต้อำนาจปกครองดูแลของตน สำหรับการพิพากษาของศาล CAS ในคดีนี้อาจใช้เป็นบรรทัดฐานกำหนดบทลงโทษทางวินัยให้ผู้บริหารองค์กรกีฬาไม่ประพฤติดังทางเพศหรือมีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศต่อนักกีฬาหญิงที่อยู่ภายใต้การปกครองดูแลของตน เมื่อข้อเท็จจริงในข้อพิพาทเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศและการล่วงละเมิดทางเพศในฟุตบอลหญิงเกิดขึ้นใหม่ มีข้อเท็จจริงคล้ายคลึงหรือเหมือนกับคดีนี้ คณะกรรมการสอบสวนทางวินัยที่ FIFA คณะกรรมการวินิจัยอุทธรณ์ของ FIFA และศาล CAS อาจวินิจฉัยและพิพากษาในคดีใหม่โดยอาศัยตามหลักเกณฑ์ตามประมวลวินัยของ FIFA ที่ศาลในคดีนี้ได้พิพากษาเอาไว้

เอกสารอ้างอิง

- Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado. (2024). Ley Orgánica 10/1995 del Código Penal. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>
- Audiencia Nacional Juzgado Central de lo Penal. (2023). *ROCEDIMIENTO ABREVIADO Nº 6/2024. DILIGENCIAS PREVIAS PROCEDIMIENTO ABREVIADO 62/2023. JUZGADO CENTRAL DE INSTRUCCION Nº 1*. Retrieved June 22, 2025, from https://s1.elespanol.com/2025/02/20/actualidad/2025-02-20_SENTENCIA_RUBIALES.pdf
- Cefai, S. (2024). He said, she said. *European Journal of Cultural Studies*, 28(1), 254-260. <https://doi.org/10.1177/13675494241270476>
- Coe, P., Moosavian, R., & Wragg, P. (2025). Addressing strategic lawsuits against public participation (SLAPPs): a critical interrogation of legislative, and judicial responses. *Journal of Media Law*, 1–40. <https://doi.org/10.1080/17577632.2024.2443096>
- Court of Arbitration for Sport. (2024). *CAS 2024/A/10384 Luis Rubiales v. Fédération Internationale de Football Association*. Retrieved June 22, 2025, from https://www.tas-cas.org/fileadmin/user_upload/Award_10384_for_publ_.pdf
- Crabill, E. (2024). Women’s football, sexism and media representation: Contextualising the Rubiales/Hermoso kiss. *European Journal of Cultural Studies*, 28(1), 223–228. <https://doi.org/10.1177/13675494241270521>
- Dueñas Mohedas, S., Martínez Pérez, N., & Cuenca, N. (2025). “La Paleta de las 15”/“The 15 Players' Tantrum”: Las redes sociales y el fútbol femenino a través del documental #SeAcabó: Diario de las campeonas/Social networks and women's football through the documentary #SeAcabó: Diario de las campeonas. *Visual Review / Revista Internacional de Cultura Visual*, 17(2), 217–227. <https://doi.org/10.62161/revvisual.v17.5761>
- Fédération Internationale de Football Association. (2021). *FIFA Statutes May 2021 edition*. Zurich: Fédération Internationale de Football Association.

- Fédération Internationale de Football Association. (2023). Decision of the FIFA Appeal Committee passed on 16 January 2023. Retrieved June 22, 2025, from <https://www.sennferrero.com/wp-content/uploads/2024/04/Rubiales.pdf>
- Fédération Internationale de Football Association. (2023). *FIFA Disciplinary Code 2023 edition*. Zurich: Fédération Internationale de Football Association.
- Fowler, C. (2025). Pressing back with Jenni Hermoso: Understanding the non-consensual kiss as abusive. *European Journal of Cultural Studies*, 28(1), 247–253.
<https://doi.org/10.1177/13675494241270620>
- Fowler, C., & Moro, S. (2024). Introduction: #(No)SeAcabó/it is (not) over: The Rubiales/Hermoso non-consensual kiss and the growth of a culture of concern. *European Journal of Cultural Studies*, 28(1), 217–222.
<https://doi.org/10.1177/13675494241270387>
- García, B. (2024). Luis Rubiales as a symptom of Spanish sport poor governance standards. *Managing Sport and Leisure*, 1–10. <https://doi.org/10.1080/23750472.2023.2299843>
- López-Carrión, A. E. & Sanahuja-Peris, G. (2024). El ‘Caso Rubiales’ y el movimiento #SeAcabó en la prensa de España y del Reino Unido: entre la política y el género. *Historia y Comunicación Social*, 29(2), 335–348. <https://doi.org/10.5209/hics.96774>
- Martínez Guijarro, D., & Barrera Utrera, J. (2024). Medios de comunicación y percepción de la población en el caso Rubiales. *Revista De Estudios Socioeducativos. ReSed*, 1(12). Recuperado a partir de <https://revistas.uca.es/index.php/ReSed/article/view/10898>
- Ministerio de Educación, Formación Profesional y Deportes - Consejo Superior de Deportes. (2023). *CRONOLOGÍA CASO RUBIALES - CHRONOLOGY RUBIALES CASE*. Retrieved June 22, 2025, from <https://www.csd.gob.es/sites/default/files/media/files/2023-08/CRONOLOG%C3%8DA%20DEL%20CASO%20-%20CASE%20CHRONOLOGY.pdf>
- Paniello-Castillo, B., González-Rojo, E., González-Capella, T., Civit, N. R., Bernal-Triviño, A., Legido-Quigley, H., Gea-Sánchez, M., & Women in Global Health Spain group. (2023). "Enough is Enough": tackling sexism, sexual harassment, and power Assault in Spain's academia and healthcare sector. *The Lancet regional health. Europe*, 34, 100754. <https://doi.org/10.1016/j.lanepe.2023.100754>
- Rodrigo-Jusue, I., Liston, K., Doidge, M., Black, J., Sinclair, G., Fletcher, T., & Lynn, T. (2025). #SeAcabó: How a mass-mediated “social drama” made visible and confronted (subjective and objective) violence in women’s football in Spain. *Feminist Media Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/14680777.2025.2461123>
- Zecchi, B. (2024). ‘The problem is the system’: Luis Rubiales, Jenni Hermoso and the sound of sealed lips. *European Journal of Cultural Studies*, 28(1), 236–246. <https://doi.org/10.1177/13675494241276183>

แนวทางการพิจารณาเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่
3119-3135/2567 กรณีการปรับโครงสร้างองค์กรโดยเลิกจ้างลูกจ้างบางส่วน
Guidelines for Consideration of Unfair Dismissal in Accordance with
Supreme Court Judgment No. 3119-3135/2024 In the Case of
Organizational Restructuring by Laying Off Some Employees

เพียงจิต ตันติจรัสโรตม¹, และชนาธิป ชินะนาวิน²
Piangjit Tanticharatwarodom¹, and Chanathip Chinanawin²

Received: July 31, 2025
Revised: October 7, 2025
Accepted: December 2, 2025

บทคัดย่อ

การพิจารณาเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมของประเทศไทยกรณีการปรับโครงสร้างองค์กรโดยเลิกจ้างลูกจ้างบางส่วนได้จากเดิมที่พิจารณาเพียงคือ (1) นายจ้างขาดทุน (2) กระบวนการคัดเลือกลูกจ้างที่เป็นธรรม เป็นการพิจารณาตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119 – 3135/2567 ซึ่งวางหลักให้กรณีนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างบางส่วนเพราะปรับปรุงองค์กรจะต้องพิจารณาเหตุ คือ (1) นายจ้างขาดทุนทั้งกิจการหรือเฉพาะบางภาคส่วน (2) กระบวนการแก้ไขปรับปรุงกิจการนายจ้าง เช่น การปรับลดลูกจ้างรับเหมาค่าแรง การลดการทำงานล่วงเวลา ไม่จ้างลูกจ้างใหม่เพิ่ม (3) กระบวนการคัดเลือกลูกจ้างที่เป็นธรรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแนวทางการเลิกจ้างของนายจ้างภาคเอกชน และรัฐวิสาหกิจทั่วประเทศ ที่จะต้องปฏิบัติตามแนวคำพิพากษาของศาล

คำสำคัญ: การเลิกจ้าง, อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ, ศาลแรงงาน

Abstract

The consideration of unfair dismissal in Thailand in the case of organizational restructuring by partially terminating employees has previously considered only (1) the employer's losses and (2) a fair employee selection process. This is a consideration in accordance with the Supreme Court's decision No. 3119-3135/2024, which laid down the principle that in the case of an employer terminating some employees because of

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต,
Assistant Professor of Laws Program, Faculty of Humanities and Social Science, Phuket Rajabhat
University Email:piangjit.t@pkru.ac.th

² ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา, Judge of a Court of First Instance assigned to the
Division of Judicial Assistants to the Supreme Court, Email: ton1210@hotmail.com

organizational adjustments, the following reasons must be considered: (1) The employer loses the whole business or only some sectors. (2) The process of improving the employer's business, such as reducing contract employees, reducing overtime work, not hiring new employees. (3) The process of selecting employees fairly, which will affect the termination methods of private sector employers and state enterprises nationwide, which must comply with the court's judgment.

Keywords: Termination, International Labor Organization Conventions, Labour Court

บทนำ

เมื่อนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างนั้น ลูกจ้างมีสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยซึ่งเป็นเงินที่นายจ้างจ่ายตามระยะเวลาการทำงานของลูกจ้างตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 118 โดยจ่ายแก่ลูกจ้างที่มีได้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 119 และลูกจ้างมีสิทธิได้รับการบอกกล่าวล่วงหน้าหรือหากไม่ได้บอกกล่าวล่วงหน้าจะต้องจ่ายสินจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้า (หรือค่าตกใจ) ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 มาตรา 17 และ 17/1 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 583 แต่หากการเลิกจ้างนั้นเป็นการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม ศาลแรงงานมีอำนาจให้นายจ้างรับลูกจ้างกลับเข้าทำงาน หรือให้จ่ายค่าเสียหายจากการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมได้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 49

การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมจึงเป็นมาตรฐานในการคุ้มครองลูกจ้างที่ให้อำนาจศาลแรงงานพิจารณาว่าการเลิกจ้างดังกล่าวเป็นการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมหรือไม่ เนื่องจากกฎหมายมิได้บัญญัติว่าการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมมีลักษณะเช่นไร การตีความว่าการเลิกจ้างใดเป็นการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมจึงเป็นไปตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกา

สำหรับการเลิกจ้างเพราะนายจ้างปรับปรุงโครงสร้างองค์กรนั้น ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาในอดีตจะเป็นการเลิกจ้างที่เป็นธรรมต่อเมื่อนายจ้างต้องประสบปัญหาขาดทุน โดยมีการขาดทุนสะสมหลายปี และแก้ไขด้วยหนทางอื่นไม่ได้แล้วจึงต้องปรับปรุงโครงสร้างองค์กรด้วยการลดอัตราลูกจ้าง โดยวิธีการคัดเลือกลูกจ้างที่เป็นธรรม แต่ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่

ได้วางหลักกฎหมายใหม่ในการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรว่า นายจ้างไม่จำเป็นต้องขาดทุนสะสมหลายปี แต่มีเหตุต้องปรับปรุงโครงสร้างองค์กรก็เป็นการเลิกจ้างที่เป็นธรรมได้

1. การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมตามกฎหมายไทย

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 49 การพิจารณาคดีในกรณีนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้าง ถ้าศาลแรงงานเห็นว่าการเลิกจ้างลูกจ้างผู้นั้นไม่เป็นธรรมต่อลูกจ้าง ศาลแรงงานอาจสั่งให้นายจ้างรับลูกจ้างผู้นั้นเข้าทำงานต่อไปในอัตราค่าจ้างที่ได้รับในขณะที่เลิกจ้าง ถ้าศาลแรงงานเห็นว่าลูกจ้างกับนายจ้างไม่อาจทำงานร่วมกันต่อไปได้ ให้ศาลแรงงานกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้นายจ้างชดเชยให้แทนโดยให้ศาลคำนึงถึงอายุของลูกจ้าง ระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง

ความเดือดร้อนของลูกจ้างเมื่อถูกเลิกจ้าง มูลเหตุแห่งการเลิกจ้างและเงินค่าชดเชยที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับ
ประกอบการพิจารณา

1.1 อำนาจศาลแรงงานกรณีการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม

เมื่อศาลแรงงานพิจารณาแล้ว เห็นว่า นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างโดยไม่เป็นธรรมหรือการเลิกจ้างโดยไม่มีเหตุสมควร เป็นการกีดกันแก่งลูกจ้าง ศาลแรงงานมีอำนาจสั่งดังนี้

1.1.1 การให้นายจ้างรับลูกจ้างผู้นั้นเข้าทำงานต่อไปในอัตราค่าจ้างที่ได้รับในขณะที่เลิกจ้าง

1.1.2 ถ้าศาลแรงงานเห็นว่าลูกจ้างกับนายจ้างไม่อาจทำงานร่วมกันต่อไปได้ ให้ศาลแรงงานกำหนดจำนวนค่าเสียหายให้นายจ้างชดใช้ให้แทนโดยให้ศาลคำนึงถึง

- (1) อายุของลูกจ้าง
- (2) ระยะเวลาการทำงานของลูกจ้าง
- (3) ความเดือดร้อนของลูกจ้างเมื่อถูกเลิกจ้าง
- (4) มูลเหตุแห่งการเลิกจ้างและ
- (5) เงินค่าชดเชยที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับ

1.2 คุณสมบัติศาลในเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม

ศาลแรงงานมีอำนาจในการใช้ดุลพินิจ ดังนี้

1.2.1 การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมศาลแรงงานกลางมีอำนาจยกขึ้นมาวินิจฉัยเอง แม้ลูกจ้างมิได้ฟ้องเป็นประเด็นโดยตรง ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 141/2534 พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงานพ.ศ. 2522 มาตรา 49 เป็นบทบัญญัติในทางวิธีสบัญญัติที่ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจพิจารณาพิพากษาได้เมื่อปรากฏว่าการเลิกจ้างลูกจ้างไม่เป็นธรรม ศาลแรงงานกลางมีอำนาจยกขึ้นมาวินิจฉัยเอง โดยลูกจ้างมิได้ฟ้องเป็นประเด็นโดยตรง และศาลมีอำนาจพิพากษาให้นายจ้างรับลูกจ้างกลับเข้าทำงานหรือชดใช้ค่าเสียหายตามที่กฎหมายให้อำนาจไว้เท่านั้น

1.2.2 ศาลแรงงานมีอำนาจใช้ดุลพินิจที่จะรับกลับเข้าทำงานหรือให้จ่ายค่าเสียหายจากการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม แม้ลูกจ้างมิได้ขอมาโดยตรง ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8706/2543

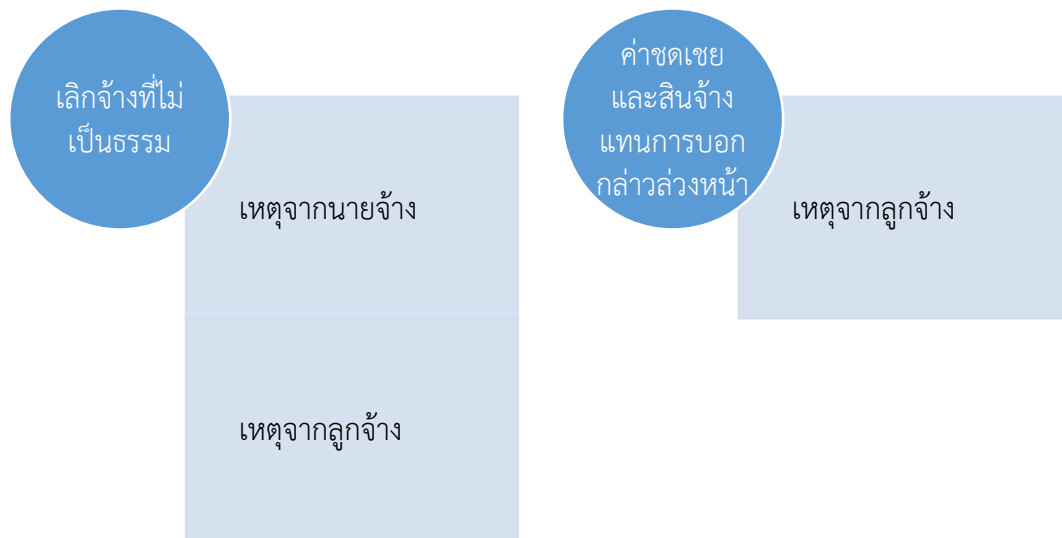
1.2.3 ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายจากการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม

ดุลพินิจในการกำหนดค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรมนี้ เป็นดุลพินิจของศาลแรงงาน แต่ศาลแรงงานต้องนำหลักเกณฑ์ตามมาตรา 49 มาประกอบการพิจารณากำหนดจำนวนเงินค่าเสียหายจากการเลิกจ้างไม่เป็นธรรม

การใช้ดุลพินิจต้องให้เกิดความเป็นธรรมแก่นายจ้างและลูกจ้างกล่าวคือ ต้องให้ลูกจ้างสามารถนำไปใช้ดำรงชีวิตได้ในระหว่างที่ไม่สามารถหางานทำ หรือต้องไม่สูงเกินไปจนนายจ้างรับภาระไม่ไหว หากการกำหนดค่าเสียหายไม่ชอบ ศาลสูงย่อมย้อนอำนาจไปให้ศาลแรงงานกำหนดใหม่

1.3 แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วางหลักเกี่ยวกับการเลิกจ้างที่เป็นธรรม

หลักเกณฑ์การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมนั้นจะต้องพิจารณาจากเหตุของนายจ้างและลูกจ้าง แตกต่างจากหลักเกณฑ์การจ่ายค่าชดเชยและสินจ้างแทนการบอกกล่าวล่วงหน้าที่พิจารณาจากเหตุของลูกจ้างว่ากระทำผิดหรือไม่เพียงอย่างเดียว

ภาพประกอบที่ 1 แผนภูมิภาพหลักเกณฑ์การพิจารณาการเลิกจ้าง

ในการพิจารณาเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม ศาลแรงงานไทยพิจารณาหลักเกณฑ์การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม เฉพาะในส่วนเนื้อหา (substantive fairness) เนื่องจาก (1) การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมศาลหยิบยกเหตุในการเลิกจ้างได้เอง (2) กฎหมายไทยกำหนดให้ศาลต้องพิจารณาเหตุแห่งการเลิกจ้าง โดยมีได้กำหนดให้ศาลต้องพิจารณากระบวนการเลิกจ้าง (3) กระบวนการเลิกจ้าง เป็นเรื่องในข้อบังคับไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจน

อย่างไรก็ตาม การพิจารณากรณีเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมจะไม่รวมกระบวนการเลิกจ้างหรือความเป็นธรรมในขั้นตอนก่อนเลิกจ้าง (procedural fairness) เนื่องจากกระบวนการเลิกจ้าง เช่น การสอบสวนทางวินัย การพิจารณาโทษทางวินัย ไม่ใช่กระบวนการที่กฎหมายบัญญัติไว้ และนายจ้างมีอำนาจเลิกจ้างได้โดยไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการสอบสวนทางวินัย

หลักเกณฑ์การเลิกจ้างที่เป็นธรรม มีดังนี้

- 1.3.1 การเลิกจ้างเพราะนายจ้างล้มละลายหรือปิดกิจการ
- 1.3.2 การเลิกจ้างเพราะนายจ้างมีเหตุไม่ไว้วางใจให้ลูกจ้างทำงานต่อ
- 1.3.3 การเลิกจ้างเพราะขาดมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งนายจ้างจะต้องให้โอกาสลูกจ้างโยกย้ายไปทำงานกับส่วนงานอื่นก่อน เพื่อให้เกิดความชัดเจนว่าลูกจ้างขาดมนุษยสัมพันธ์จริง
- 1.3.4 การเลิกจ้างเพราะเกษียณอายุ
- 1.3.5 การเลิกจ้างเพราะไร้สมรรถภาพในการทำงาน
- 1.3.6 การเลิกจ้างเพราะลูกจ้างทำผิดวินัยร้ายแรง หรือกระทำความผิดเป็นเหตุให้ต้องเลิกจ้างไม่จ่ายค่าชดเชยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 ตามมาตรา 119

1.3.7 การเลิกจ้างเพราะนายจ้างปรับโครงสร้างองค์กร

1.4 การปรับโครงสร้างองค์กรของนายจ้าง

รูปแบบการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรของนายจ้าง กรณีขาดทุนมีหลายประการ และส่งผลทางด้านกฎหมาย รวมทั้งกฎหมายแรงงานแตกต่างกัน ดังนี้

การปรับโครงสร้างองค์กร	ผลทางกฎหมาย	ผลทางกฎหมายแรงงาน
เจ้าของเดิมขายกิจการ โดยขายหุ้นให้แก่นักลงทุนใหม่	เป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะส่วนของผู้ถือหุ้น ไม่กระทบสถานะทางนิติบุคคล	ไม่กระทบต่อลูกจ้าง เนื่องจากได้ข้อตกลงตามสัญญาจ้างเดิม
เจ้าของเดิมขายกิจการ โดยเจ้าของใหม่ซื้อและเปลี่ยนแปลงสถานะบริษัท เช่น เปลี่ยนจากเจ้าของคนเดียวเป็นบริษัทจำกัด หรือเปลี่ยนบริษัทจำกัดเป็นบริษัทมหาชนจำกัด	เป็นการเปลี่ยนสถานะของนิติบุคคลทางกฎหมาย	ไม่กระทบต่อลูกจ้าง เนื่องจากได้ข้อตกลงตามสัญญาจ้างเดิม
เจ้าของเดิมขายกิจการบางส่วน โดยเจ้าของใหม่ซื้อกิจการและควบรวมเข้ากับบริษัทตนเอง	เป็นการเลิกกิจการเดิม และควบรวมเข้ากับกิจการใหม่	ถือเป็นการเปลี่ยนตัวนายจ้าง ลูกจ้างมีสิทธิไม่ไปทำงานกับนายจ้างใหม่ หากทำจะได้สิทธิตามข้อตกลงเดิม
เจ้าของเดิมขายกิจการทั้งหมด โดยเจ้าของใหม่ซื้อกิจการและควบรวมเข้ากับบริษัทตนเอง	เป็นการเลิกกิจการเดิม และควบรวมเข้ากับกิจการใหม่	ถือเป็นโอนสิทธิความเป็นนายจ้าง ลูกจ้างมีสิทธิไม่ไปทำงานกับนายจ้างใหม่ แต่หากไปทำงานกับนายจ้างใหม่ต้องยินยอมตามข้อตกลงที่นายจ้างใหม่ยื่นข้อเสนอ
เจ้าของเดิมไม่ขายกิจการ แต่เลิกจ้างลูกจ้างเพื่อลดต้นทุน (บทความนี้จะพิจารณากรณีการปรับโครงสร้างในส่วนนี้ เนื่องจากกระทบต่อการจ่ายค่าเสียหายจากการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม)	สถานะบริษัทคงเดิม	ลูกจ้างที่ถูกเลิกจ้างจะได้รับค่าชดเชยและการบอกกล่าวล่วงหน้า แต่ในส่วนค่าเสียหายจากการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมต้องพิจารณาตามอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยก าร ลี น สุ ต สั ญ ญา จ้ า ง ค.ศ. 1982

ตารางที่ 1 การรูปแบบปรับปรุงโครงสร้างกิจการ

2. มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม

มาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศที่กำหนดเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม คือ อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยการสิ้นสุดสัญญาจ้าง ค.ศ. 1982 (No.158)) และข้อเสนอขององค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยการสิ้นสุดสัญญาจ้าง ค.ศ. 1982 (No. 166) ซึ่งมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

2.1 อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยการสิ้นสุดสัญญาจ้าง ค.ศ. 1982 (Termination of Employment Convention, 1982 (No.158))

อนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยการสิ้นสุดสัญญาจ้าง ค.ศ. 1982 มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

2.1.1 เหตุผลอันสมควรของการเลิกจ้าง

ข้อ 4 คนงานจะไม่ถูกเลิกจ้าง เว้นแต่จะมีเหตุผลสมควรสำหรับการเลิกจ้างที่เกี่ยวข้องกับ (1) ความสามารถ (capacity) หรือ (2) ความประพฤติของคนงาน (conduct) หรือ (3) มีพื้นฐานมาจากความจำเป็นของสถานประกอบการ (operational requirement) เหตุที่ไม่ควรนำมาเลิกจ้าง

2.1.2 กรณีที่ไม่ถือเป็นเหตุแห่งการเลิกจ้าง

ข้อ 5 เหตุที่ไม่ถือเป็นเหตุในการเลิกจ้าง

(a) การเป็นสมาชิกสหภาพแรงงานหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสหภาพนอกเวลาทำงานหรือภายในเวลาทำงานโดยได้รับความยินยอมจากนายจ้าง

(b) การกระทำการในฐานะผู้แทนลูกจ้าง

(c) การยื่นคำร้องหรือการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีกับนายจ้างที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ

(d) เชื้อชาติ สีผิว เพศ สถานภาพการสมรส ความรับผิดชอบในครอบครัว การตั้งครรภ์ ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง การแบ่งแยกเชื้อชาติหรือแหล่งกำเนิดทางสังคม

2.1.3 การห้ามเลิกจ้างเพราะการขาดงานชั่วคราวเนื่องจากเจ็บป่วย

ข้อ 6 (1) การขาดงานชั่วคราวเนื่องจากการเจ็บป่วยหรือการบาดเจ็บจะไม่ถือเป็นเหตุผลสำหรับการเลิกจ้าง (2) ขอบเขตการขาดงานชั่วคราว ขอบเขตที่ต้องมีใบรับรองแพทย์จะต้องเป็นไปตามกฎหมายหรือระเบียบ

2.1.4 ขั้นตอนการเลิกจ้าง

ข้อ 7 คนงานจะต้องไม่ถูกเลิกจ้างด้วยเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติหรือการปฏิบัติงานของคนงาน ก่อนที่เขาจะได้รับโอกาสในการต่อสู้จากข้อกล่าวหา เว้นแต่นายจ้างจะมีเหตุผลอันสมควร

2.2 ข้อเสนอขององค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยการสิ้นสุดสัญญาจ้าง ค.ศ. 1982 Termination of Employment Recommendation, 1982 (No. 166)

ข้อเสนอขององค์การแรงงานระหว่างประเทศว่าด้วยการสิ้นสุดสัญญาจ้าง ค.ศ. 1982 มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

2.2.1 เหตุที่ไม่ควรนำมาเลิกจ้าง

ข้อ 5 เหตุที่ไม่ควรนำมาเลิกจ้าง

(a) อายุ นอกจากกฎหมายที่กำหนดเรื่องเกษียณอายุ

(b) ขาดงานเนื่องจากการเกณฑ์ทหารหรือหน้าที่พลเมืองอื่น ๆ ตามกฎหมายและแนวปฏิบัติของประเทศ

2.2.2 การออกหนังสือเตือนสำหรับความประพฤติผิด

ข้อ 7 การเลิกจ้างด้วยสาเหตุจากความประพฤติผิด (misconduct) จะถือว่ามิเหตุอันสมควรต่อเมื่อนายจ้างได้ตักเตือนเป็นหนังสืออย่างเหมาะสมแล้ว ลูกจ้างยังคงกระทำความผิดซ้ำคำเตือน (เว้นแต่กรณีประพฤติผิดอย่างร้ายแรง (serious misconduct))

2.2.3 การเลิกจ้างด้วยสาเหตุจากผลการปฏิบัติงานของพนักงานไม่เป็นที่น่าพอใจ

ข้อ 8. การเลิกจ้างด้วยสาเหตุจากผลการปฏิบัติงานของพนักงานไม่เป็นที่น่าพอใจ (unsatisfactory performance) จะถือว่ามิเหตุอันสมควร ต่อเมื่อนายจ้าง ได้ให้คำแนะนำและตักเตือนเป็นหนังสือแล้วภายในเวลาอันสมควร ลูกจ้างยังคงมีผลงานไม่เป็นที่น่าพอใจ หลังจากพ้นระยะเวลาปรับปรุงพอสมควรแล้ว

2.2.4 นายจ้างต้องดำเนินการสอบสวนหรือลงโทษทางวินัยภายในเวลาที่สมควร กรณีนายจ้างเห็นว่าลูกจ้างประพฤติผิด

ข้อ 10. ให้ถือว่านายจ้างละสิทธิในการเลิกจ้างพนักงานเนื่องจากความประพฤติผิด (misconduct) หากไม่ดำเนินการดังกล่าวภายในระยะเวลาอันสมควรหลังจากที่ทราบเรื่องการประพฤติมิชอบ

2.2.5 กระบวนการเลิกจ้าง

ข้อ 13. (1) พนักงานที่ได้รับแจ้งการเลิกจ้างหรือถูกเลิกจ้างควรมีสิทธิได้รับคำชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรจากนายจ้างถึงเหตุผลในการเลิกจ้าง ตามคำร้องขอ

(2) อนุวรรค (1) ของย่อหน้านี้นี้ไม่จำเป็นต้องใช้ในกรณีของการเลิกจ้างโดยรวมด้วยเหตุผลที่อ้างถึงในข้อ 13 และ 14 ของอนุสัญญาการเลิกจ้าง พ.ศ. 2525 หากปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ในนั้น

2.2.6 ขั้นตอนการอุทธรณ์การเลิกจ้าง

ข้อ 14. อาจมีข้อกำหนดสำหรับการขอความช่วยเหลือในขั้นตอนการประนีประนอมก่อนหรือระหว่างการดำเนินการอุทธรณ์การเลิกจ้าง

2.2.7 มาตรการก่อนการเลิกจ้าง

ข้อ 21. มาตรการที่ควรได้รับการพิจารณาเพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดจำนวนการเลิกจ้างด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี โครงสร้างหรือลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ การโอนย้ายภายใน การฝึกอบรมพนักงานเพิ่มเติม การเกษียณอายุก่อนกำหนดโดยสมัครใจ การจำกัดการทำงานล่วงเวลาและการลดชั่วโมงการทำงานปกติ

ข้อ 22. ในกรณีที่พิจารณาว่าการลดชั่วโมงการทำงานปกติลงชั่วคราวน่าจะหลีกเลี่ยงหรือลดการเลิกจ้างเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจชั่วคราว ควรพิจารณาการชดเชยเงินบางส่วนสำหรับการสูญเสียค่าจ้างสำหรับชั่วโมงปกติที่ไม่ได้ทำงานด้วยวิธีการที่เหมาะสมภายใต้กฎหมายและแนวปฏิบัติของประเทศ

2.2.8 หลักเกณฑ์การคัดเลือกให้เลิกจ้าง

ข้อ 23 (1) นายจ้างต้องคัดเลือกลูกจ้าง เพื่อเลิกจ้างด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี โครงสร้างหรือลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ควรทำตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (หากเป็นไปได้) โดยให้น้ำหนักทั้งผลประโยชน์ของสถานประกอบการ และผลประโยชน์ของลูกจ้าง

(2) เกณฑ์เหล่านี้ ลำดับความสำคัญ และกำหนดวิธีการดำเนินการตามข้อแนะนำนี้

2.2.9 ลำดับความสำคัญของการจ้างใหม่

ข้อ 24 (1) คนงานที่ถูกเลิกจ้างด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี โครงสร้างหรือลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ควรได้รับการจัดลำดับความสำคัญให้ได้รับการจ้างงานใหม่ หากนายจ้างต้องการจ้างคนงานที่มีคุณสมบัติเทียบเท่าอีกครั้ง ภายในระยะเวลาที่กำหนดจาก

(2) ลำดับความสำคัญของการจ้างใหม่อาจถูกจำกัดตามระยะเวลาที่กำหนด

(3) เกณฑ์สำหรับลำดับความสำคัญของการจ้างใหม่ ได้แก่ ลำดับอาวุโส ตลอดจนเงื่อนไขค่าจ้างของคนงานที่ได้รับการว่าจ้าง

3. การเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม กรณีนายจ้างปรับปรุงโครงสร้างองค์กร

กรณีนายจ้างเลิกจ้างเพราะนายจ้างปรับปรุงโครงสร้างองค์กร เดิมศาลฎีกาจะวางมาตรฐานในการตัดสินคดีโดยพิจารณา 2 องค์ประกอบ คือ

3.1 เหตุในการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร

3.1.1 การขายหรือยุบเลิกกิจการบางส่วน

การขายกิจการบางส่วน คือ เหตุที่นายจ้างขายกิจการบางส่วนให้แก่กิจการอื่นหรือยุบเลิกกิจการบางส่วน จนนายจ้างไม่มีตำแหน่งงานเฉพาะให้ลูกจ้างเฉพาะตำแหน่งทำอีกจนเป็นเหตุให้ต้องเลิกจ้างลูกจ้างดังกล่าว เช่น กิจการมีส่วนผลิตและจำหน่ายสินค้า แต่ต่อมายุบส่วนจำหน่ายสินค้าจนไม่เหลือตำแหน่งงานให้ลูกจ้างที่เป็นพนักงานขายทำงานอีก เหตุดังกล่าวเป็นเหตุในการปรับปรุงโครงสร้างที่ทำให้การเลิกจ้างเป็นธรรมแล้ว

3.1.2 การขาดทุนสะสมหลายปี

การขาดทุนสะสมหลายปีเป็นเหตุในการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรของนายจ้าง ที่เป็นเหตุให้นายจ้างจำต้องเลิกจ้างลูกจ้างบางส่วน ซึ่งจะเป็นการเลิกจ้างที่เป็นธรรมต่อเมื่อนายจ้างขาดทุนสะสมต่อเนื่องหลายปี นายจ้างมีวิธแก้ไขปัญหาด้วยวิธีอื่นแล้ว เช่น การไม่ทำงานล่วงเวลา การจัดโครงการเกษียณอายุก่อนกำหนด แต่ไม่สามารถแก้ไขการขาดทุนได้ การเลิกจ้างนั้นจึงจะมีเหตุผลเพียงพอ

อย่างไรก็ตามแม้การเลิกจ้างนั้นจะมีเหตุผลเพียงพอแล้วก็ตาม แต่นายจ้างต้องมีวิธีการคัดเลือกลูกจ้างที่เป็นธรรมด้วย

3.2 การคัดเลือกลูกจ้างในองค์กร

3.2.1 วิธีการคัดเลือก

(1) การทำผิควินัย

(2) ผลการประเมินการทำงาน ซึ่งต้องมีการประกาศ

(3) การเข้าทำงานก่อนหลัง เช่น เข้าหลังออกก่อน

(4) ความจำเป็นของแต่ละแผนก/สาขา กรณีเลิกจ้างทั้งแผนกหรือเลิกจ้างทั้งสาขา

(5) การปรับโครงสร้างและไม่ให้งานให้ทำอีก โดยอาจมีลักษณะเป็นการยุบตำแหน่งงานจนไม่มีงานตามวุฒิการศึกษาหรือประสบการณ์ทำงานที่ลูกจ้างดังกล่าวจะไปทำได้อีก

3.2.2 ข้อที่ไม่ควรนำไปใช้ในการคัดเลือก

- (1) การลาหยุด เนื่องจากสิทธิในการลา และการหยุดเป็นสิทธิตามกฎหมาย
- (2) เงินเดือนสูง เนื่องจากลูกจ้างเงินเดือนสูง

4. แนวการพิจารณาที่เปลี่ยนแปลงไปกรณีการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรม

ในการพัฒนาเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมนี้ ศาลฎีกาได้วางหลักเพิ่มเติมตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119-3135/2567 ว่า แม้ขณะเลิกจ้างโจทก์ทั้งสิบเจ็ด กิจการทั้งหมดของจำเลยยังมีกำไร ไม่ได้มีผลประกอบการขาดทุนก็ตาม แต่ในฝ่ายผลิต 3 ที่โจทก์ทั้งสิบเจ็ดทำงานอยู่มีผลประกอบการขาดทุนในแต่ละปีเป็นจำนวนมากและต่อเนื่องติดต่อกันเป็นเวลานานหลายปี ประกอบกับในช่วงระยะเวลาดังกล่าวประเทศไทยยังประสบกับภาวะวิกฤติด้านสาธารณสุขจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ทำให้ยอดขายสั่งซื้อสินค้าลดน้อยลง หากจำเลยไม่ดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อปรับปรุงแก้ไขฝ่ายผลิต 3 ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีผลการดำเนินงานขาดทุนให้ดีขึ้นแล้ว ย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อผลประกอบการโดยรวมของจำเลยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งอาจทำให้กิจการทั้งหมดของจำเลยมีผลกำไรลดน้อยลงหรือถึงกับขาดทุนได้ ดังนั้น การที่จำเลยผู้เป็นนายจ้างดำเนินการปรับปรุงหน่วยงานฝ่ายผลิต 3 โดยลดจำนวนลูกจ้างที่ทำงานในหน่วยงานดังกล่าวให้น้อยลง เพื่อลดค่าใช้จ่ายด้านบุคลากรให้เหมาะสมกับปริมาณงาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในหน่วยงานผลิตที่เป็นปัญหา จึงเป็นอำนาจจัดการของนายจ้างที่สามารถทำได้ ภายใต้การประกอบการค้าเสรีและตามสภาวะการแข่งขันในทางธุรกิจเมื่อก่อนเลิกจ้างคดีนี้ จำเลยมีมาตรการต่าง ๆ เพื่อประคับประคองกิจการในภาพรวม เช่น การปรับลดลูกจ้างในหน่วยประสานงานและติดต่อลูกค้า หน่วยงานสนับสนุน และหน่วยงานผลิตสินค้า ฯลฯ ลดการทำงานล่วงเวลา ไม่จ้างลูกจ้างใหม่เพิ่ม เป็นต้น ทั้งจำเลยยังได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาคัดเลือกลูกจ้างที่จำเลยจะเลิกสัญญา ได้แก่ การพิจารณาลูกจ้างที่สมัครใจลาออกก่อน การพิจารณาความซื่อสัตย์ของหน้าที่ในการทำงานและประสิทธิภาพในการทำงาน การพิจารณาลูกจ้างที่ถูกดำเนินการทางวินัย การพิจารณาลูกจ้างที่อายุงานน้อยหรือลูกจ้างที่เข้าใหม่ การพิจารณาลูกจ้างกลุ่มเสี่ยงสูงที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อโควิด-19 และการพิจารณาลูกจ้างที่มีผลการทำงานและความรู้ความสามารถเหมาะสมที่จะทำงานกับจำเลยต่อไป เพื่อให้อัตราค่าจ้างเหมาะสมกับปริมาณงาน แสดงให้เห็นว่าจำเลยได้พยายามดำเนินการต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาการเลิกจ้างอย่างเป็นขั้นตอน รวมทั้งมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกลูกจ้างที่จะถูกเลิกจ้างอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม การที่จำเลยเลิกจ้างโจทก์ทั้งสิบเจ็ด จึงไม่ใช่เป็นการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 49

จากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการพิจารณาเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมกรณีนายจ้างประสบปัญหาทางเศรษฐกิจต้องปรับปรุงเลิกจ้างลูกจ้างบางส่วนใหม่ ดังนี้

แนวคำพิพากษาศาลฎีกาเดิม	แนวคำพิพากษาศาลฎีกาใหม่
ศาลพิจารณาจากเหตุ (1) นายจ้างขาดทุน (2) กระบวนการคัดเลือกลูกจ้างที่เป็นธรรม	ศาลพิจารณาจากเหตุ (1) นายจ้างขาดทุนทั้งกิจการ หรือบางภาคส่วน เช่น สาขาที่ขาดทุน โรงงานที่ขาดทุน เป็นต้น (2) กระบวนการแก้ไขปรับปรุงกิจการนายจ้าง เช่น การปรับลดลูกจ้างรับเหมาค่าแรง การลดการทำงานล่วงเวลา ไม่จ้างลูกจ้างใหม่เพิ่ม (3) กระบวนการคัดเลือกลูกจ้างที่เป็นธรรม

ตารางที่ 2 แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่เปลี่ยนแปลงไป

จากแนวทางของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119-3135/2567 นั้น จะสอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ ดังนี้

แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119-3135/2567	อนุสัญญาขององค์การแรงงาน ระหว่างประเทศว่าด้วยการสิ้นสุด สัญญาจ้าง ค.ศ. 1982	ข้อเสนอขององค์การ แรงงานระหว่างประเทศว่า ด้วยการสิ้นสุดสัญญาจ้าง ค.ศ. 1982
(1) นายจ้างขาดทุนทั้งกิจการ หรือบางภาคส่วน เช่น สาขาที่ ขาดทุน โรงงานที่ขาดทุน เป็น ต้น	ข้อ 4 (3) มีพื้นฐานมาจากความ จำเป็นของสถานประกอบการ (operational requirement)	
(2) กระบวนการแก้ไขปรับปรุง กิจการนายจ้าง เช่น การปรับลด ลูกจ้างรับเหมาค่าแรง การลดการ ทำงานล่วงเวลา ไม่จ้างลูกจ้าง ใหม่เพิ่ม	ข้อ 4 (3) มีพื้นฐานมาจากความ จำเป็นของสถานประกอบการ (operational requirement)	ข้อ 21. มาตรการที่ควรได้รับ การพิจารณาเพื่อหลีกเลี่ยง หรือลดจำนวนการเลิกจ้าง ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี โครงสร้างหรือ ลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ การโอนย้ายภายใน การฝึกอบรมพนักงาน เพิ่มเติม การเกษียณอายุ ก่อนกำหนดโดยสมัครใจ การจำกัดการทำงาน ล่วงเวลาและการลดชั่วโมง การทำงานปกติ

แนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119-3135/2567	อนุสัญญาขององค์การแรงงาน ระหว่างประเทศว่าด้วยการสิ้นสุด สัญญาจ้าง ค.ศ. 1982	ข้อแนะขององค์การ แรงงานระหว่างประเทศว่า ด้วยการสิ้นสุดสัญญาจ้าง ค.ศ. 1982
(3) กระบวนการคัดเลือกลูกจ้างที่เป็นธรรม	ข้อ 4 คนงานจะไม่ถูกเลิกจ้าง เว้นแต่จะมีเหตุผลสมควรสำหรับการเลิกจ้างที่เกี่ยวกับ (1) ความสามารถ (capacity) หรือ (2) ความประพฤติของคนงาน (conduct)	ข้อ 23 (1) นายจ้างต้องคัดเลือกลูกจ้าง เพื่อเลิกจ้างด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยี โครงสร้างหรือลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ควรทำตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า (หากเป็นไปได้) โดยให้น้ำหนักทั้งผลประโยชน์ของสถานประกอบการ และผลประโยชน์ของลูกจ้าง

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบแนวทางของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119-3135/2567 กับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ

จากตารางข้างต้นจะเห็นว่า แนวทางของคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๑๑๙-๓๑๓๕/๒๕๖๗ จะสอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศขององค์การแรงงานระหว่างประเทศมากขึ้น โดยแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจะวางหลักให้แก่ศาลแรงงานทั่วประเทศ และศาลอุทธรณ์ชั้นอุทธรณ์พิเศษแผนกคดีแรงงานต้องปฏิบัติตาม ซึ่งส่งผลต่อแนวทางการเลิกจ้างของนายจ้างภาคเอกชน และรัฐวิสาหกิจทั่วประเทศ

แนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวจึงถือเป็นมาตรฐานในการปรับปรุงรูปแบบการเลิกจ้างของนายจ้างในประเทศไทยให้มีการพัฒนาขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ สร้างความเป็นธรรมแก่ลูกจ้าง รวมทั้งพัฒนาสังคมแรงงานในประเทศไทยมากขึ้น

5. ข้อเสนอแนะในการพัฒนามาตรฐานแรงงานในประเทศไทย

การที่คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๑๑๙-๓๑๓๕/๒๕๖๗ สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศขององค์การแรงงานระหว่างประเทศมากขึ้นนั้น เป็นแนวทางให้ศาลไทยพัฒนามาตรฐานแรงงานให้มากขึ้น โดยประเทศไทยควรพัฒนามาตรฐานแรงงานให้เป็นไปตามอนุสัญญาและข้อแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศให้มากขึ้น ดังนี้

5.1 การพิพากษาอรรถคดีให้สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานตามอนุสัญญาและข้อแนะขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ซึ่งจะสอดคล้องกับข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ข้อ ๑๓ (๒) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายสำคัญที่ไม่สอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันกับประเทศไทย

5.2 การปรับปรุงพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน พ.ศ. 2522 มาตรา 49 ให้สอดคล้องกับมาตรฐานแรงงานตามอนุสัญญาและข้อแนะขององค์การแรงงานระหว่าง

ประเทศโดยระบุเหตุผลสมควรสำหรับการเลิกจ้างที่เกี่ยวกับ (1) ความสามารถ (capacity) หรือ (2) ความประพฤติของคนงาน (conduct) ไว้ให้ชัดเจน

สรุป

การพิจารณาเรื่องการเลิกจ้างที่ไม่เป็นธรรมของประเทศไทยกรณีการปรับโครงสร้างองค์กรโดยเลิกจ้างลูกจ้างบางส่วนได้เปลี่ยนแปลงไปตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119-3135/2567 ซึ่งวางหลักให้กรณีนายจ้างเลิกจ้างลูกจ้างบางส่วนเพราะปรับปรุงองค์กรจะต้องพิจารณาเหตุ คือ (1) นายจ้างขาดทุนทั้งกิจการ หรือบางภาคส่วน เช่น สาขาที่ขาดทุน โรงงานที่ขาดทุน เป็นต้น (2) กระบวนการแก้ไขปรับปรุงกิจการนายจ้าง เช่น การปรับลดลูกจ้างรับเหมาค่าแรง การลดการทำงานล่วงเวลา ไม่จ้างลูกจ้างใหม่เพิ่ม (3) กระบวนการคัดเลือกลูกจ้างที่เป็นธรรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อแนวทางการเลิกจ้างของนายจ้างภาคเอกชน และรัฐวิสาหกิจทั่วประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- ศาลฎีกา. (2025). ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. 2558. [Online]. Available from: <https://deka.supremecourt.or.th>. (Access date : 2025, 5 June).
- ศาลฎีกา. (2025). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 141/2534. [Online]. Available from: <https://deka.supremecourt.or.th>. (Access date : 2025, 5 June).
- ศาลฎีกา. (2025). คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3119/3135/2567. [Online]. Available from: <https://deka.supremecourt.or.th>. (Access date : 2025, 5 June).
- International Labour Organisation. (2025). *C158 - Termination of Employment Convention, 1982 (No. 158)*. [Online]. Available from: https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C158. (Access date : 2025, 5 June).
- International Labour Organisation. (2025). *R166 - Termination of Employment Recommendation, 1982 (No. 166)*. [Online]. Available from: https://normlex.ilo.org/dyn/nrmlx_en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R166. (Access date : 2025, 5 June).

กฎหมายคุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง :
หน่วยงานรัฐสามารถบังคับใช้ได้จริงหรือ

Non-Smoker Protection Laws at Petrol stations:
Can Government Agencies Effectively Enforce Them?

รัชณี สุขสวัสดิ์¹, จุฑารัตน์ เหล่าพราหมณ์², สุชาดา ศรีใหม่³,
ทศพร จินดาวรรณ⁴, และภุณช์ รัตนชัย⁵
Ratchanee Suksawat¹, Jutarat Laophram², Suchada Srimai³,
Tossaporn Jindawan⁴, and Pupanat Rattanachai⁵

Received: November 1, 2025

Revised: December 16, 2025

Accepted: December 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง หรือที่เรียกกันว่า ปิมน้ำมัน ซึ่งผู้เขียนตั้งประเด็นคำถามว่า ปัจจุบันหน่วยงานรัฐสามารถบังคับใช้กฎหมายในเรื่องดังกล่าวได้จริงหรือ โดยศึกษา พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2542 รวมถึงกฎกระทรวงประกาศกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง และค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ ข่าวสาร เอกสารต่าง ๆ ตลอดจนศึกษาเปรียบเทียบประเทศบรูไน และประเทศฟิลิปปินส์ ที่สามารถออกแบบการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี

ผลการศึกษาพบว่า ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะชนทั่วไปว่า ปัจจุบันมีผู้สูบบุหรี่ภายในปิมน้ำมันอย่างต่อเนื่อง ด้วยสถานที่ดังกล่าวมีการให้บริการหลายประการ เป็นต้นว่า ร้านอาหาร ห้องน้ำ ร้านสะดวกซื้อ จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการพักผ่อนจากการเดินทาง และใช้โอกาสในการสูบบุหรี่ ในขณะที่มีสติ๊กเกอร์ ป้ายเตือนห้ามสูบบุหรี่ และกำหนดโทษเอาไว้อย่างชัดเจน ทำให้คว้นบุหรี่

¹ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี,

Dr., Lecturer in Law, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University Email: Ratchanee.suk@sru.ac.th,

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำวิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว วิทยาลัยนานาชาติการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, Asst. Prof., Lecturer in International School of Tourism, International School of Tourism, Suratthani Rajabhat University, Email: Jutarat.lao@sru.ac.th,

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, Asst. Prof., Lecturer in Law, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University, Email: kopi_mam@hotmail.com

⁴ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, Lecturer in Law, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University, Email: toslawyer@hotmail.com,

⁵ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, Asst. Prof. Dr., Lecturer in Law, Faculty of Law, Suratthani Rajabhat University, Email: doc.pupanat 2567 @gmail.com

ลอยไปทางอากาศ กระแทกแก่ผู้ที่สัมผัสไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้หญิงตั้งครรภ์ ผู้ใหญ่ คนชรา หรือนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ทำให้การสะสมควันบุหรี่เกิดโรคถุงลมโป่งพอง มะเร็งปอด ภูมิแพ้ ต่อไปในอนาคต โดยแต่ละปีรัฐได้สิ้นเปลืองงบประมาณในการเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เพื่อรักษาผู้ป่วย ถึงแม้ว่าประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลกก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ให้สิ้นสุดลงได้ และทำให้รัฐภาคีไม่ให้ความไว้วางใจ ตลอดถึงกระทบต่อภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยวในประเทศ

ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่า รัฐควรบริหารจัดการด้วยการรณรงค์และจับกุมผู้กระทำความผิดอย่างต่อเนื่อง โดยคำนวณระยะเวลาให้เหมาะสมตามสถานการณ์ เพื่อให้ปั้มน้ำมันเป็นเขตปลอดสูบบุหรี่ตามกฎหมายอย่างแท้จริง และคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงในการคุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ ในทุกระดับชั้น นับแต่ระดับชาติ กรุงเทพมหานคร และระดับจังหวัด ควรประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการลงมือจับกุมและรณรงค์การไม่สูบบุหรี่อย่างจริงจัง และติดตามอย่างใกล้ชิดเพื่อให้ปัญหาดังกล่าวเบาบางและหมดไป และควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ในกรณีผู้ประกอบการละเลยไม่สอดส่องดูแล และตักเตือนผู้สูบบุหรี่ โดยใช้แนวทางตามกฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์ที่ยกระดับการลงโทษจากเบาไปหาหนัก

คำสำคัญ : การคุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่, สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง, หน่วยงานรัฐ, บังคับใช้กฎหมาย, ภาพลักษณ์การท่องเที่ยว

Abstract

This academic article aims to examine the problems associated with the enforcement of laws designed to protect non-smokers in gas stations. The author raises the question of whether government agencies are able to effectively enforce such laws. This study is conducted through an analysis of the Tobacco Products Control Act B.E. 2560 (2017) and the Fuel Control Act B.E. 2542 (1999), as well as relevant ministerial regulations and ministerial notifications concerning the protection of non-smokers in gas stations. In addition, supplementary data were collected from websites, news reports, and related documents. A comparative analysis of Brunei and the Philippines, both of which have successfully developed effective approaches to addressing this issue, was also undertaken.

The study found that it is a well-established and publicly observable fact that smoking continues to occur within gas stations. As these locations provide a wide range of services, such as restaurants, restrooms, and convenience stores, they function as rest areas for travelers. Despite the presence of clear warning signs and stickers prohibiting smoking, as well as explicitly prescribed penalties, cigarette smoke disperses into the surrounding air and adversely affects individuals in the area, including children, pregnant women, adults, the elderly, and foreign tourists. to the development of health conditions such as

emphysema, lung cancer, and allergic diseases in the future. Each year, the state expends a substantial amount of its budget on medical treatment for affected patients. Although Thailand is a party to the World Health Organization's Framework Convention on Tobacco Control, it has been unable to completely resolve this chronic problem. This has led to a lack of trust from other signatory states and negatively impacted the country's tourism image.

The author recommends that the government adopt systematic management measures through continuous public campaigns and consistent enforcement actions against offenders,, adjusting the timeframe appropriately according to the circumstances, in order to ensure that gas stations genuinely function as smoke-free areas under the law. The Tobacco Product Control Committee, which holds direct authority to protect non-smokers at all levels, namely the national level, Bangkok, and the provincial level, should coordinate efforts by issuing orders to operational-level officials to rigorously arrest offenders and conduct anti-smoking campaigns, and closely monitor the situation to mitigate and eliminate the problem. Furthermore, the Tobacco Product Control Act B.E. 2560 (2017) should be amended to address cases in which business operators fail to adequately supervise and warn smokers, by adopting the legal approach of the Philippines, which progressively increases penalties from less severe to more severe measures.

Keywords: non-smoker protection, fuel stations, government agencies, law enforcement, tourism image

บทนำ

สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง หรือที่เรียกกันว่า “ปั้มน้ำมัน” เป็นสถานที่ให้บริการจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง บริการร้านอาหาร ร้านค้าสะดวกซื้อ จุดเติมลมยาง ห้องน้ำ คาร์แคร์ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ และเป็นสถานที่พักผ่อนชั่วคราวจากการเดินทางทั้งคนไทยและชาวต่างชาติ ส่วนใหญ่แล้วปั้มน้ำมันจะเปิดบริการในทำเลที่มีพื้นที่ติดกับริมถนน เพื่อให้ผู้ใช้บริการเดินทางเข้าออกได้โดยสะดวก ซึ่งในแต่ละวันจะมีผู้ใช้บริการเข้าออกเป็นจำนวนมากจากการจำเป็นต้องเดินทางไปยังจุดหมายที่กำหนดไว้

การเข้าใช้บริการในปั้มน้ำมันนี้มีผู้คนทุกเพศทุกวัยทั้งเด็ก หญิงมีครรภ์ ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุ การใช้สอยพื้นที่ร่วมกันในพื้นที่สาธารณะดังกล่าว เกิดปัญหาที่พบเห็นอยู่บ่อยครั้งจากการที่มีผู้เข้ามาใช้บริการได้สูบบุหรี่ในบริเวณปั้มน้ำมัน ไม่ว่าจะเป็นใต้ต้นไม้ นอกหรือในห้องน้ำ หน้าร้านสะดวกซื้อ ฯลฯ ทำให้ควันและกลิ่นบุหรี่ลอยไปในอากาศตามลม กระทบต่อผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงที่หายใจสูดดมควันพิษเข้าไปสู่ร่างกายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ เพศอะไร สัญชาติใด จะตั้งครรภ์หรือไม่ก็ตาม มลพิษทางอากาศก่อให้เกิดความเดือดร้อน รำคาญ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้บริการที่ไม่สูบบุหรี่ทั้งคนไทย ชาวต่างชาติ นักท่องเที่ยว การสะสมควันพิษจึงมีโอกาasเป็นโรคร้ายแรงในระยะต่อไป ประกอบกับควันบุหรี่เป็นภาพลักษณ์เชิงลบในการท่องเที่ยวของประเทศไทย

ในการท่องเที่ยวของชาวต่างชาตินั้นจากการศึกษาบทความฉบับหนึ่งพบว่า นักท่องเที่ยวครึ่งหนึ่ง (50%) ของนักท่องเที่ยวสูบบุหรี่ในปัจจุบัน และจำนวน 55% เคยมาเที่ยวประเทศไทยตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป จำนวน 3 ใน 4 (76%) ของนักท่องเที่ยวระบุว่า พวกเขาจะมาเที่ยวประเทศไทยอีกครั้งแม้ว่าจะมีกฎปลอด บุหรี่ 100% ก็ตาม และเกือบทั้งหมด (99%) ของนักท่องเที่ยวได้สนับสนุนนโยบายปลอดบุหรี่ (นิทัต สิริ โขติรัตน์, สุภัช โยคี, และชาร์ดชูนอน พรูติปิโนโย, 2556, ออนไลน์)

อนึ่ง ปัจจุบันกฎหมายห้ามสูบบุหรี่ในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงได้บังคับใช้ เพื่อคุ้มครองภัยคุกคามจากควันและกลิ่นบุหรี่สำหรับผู้ที่ไม่สูบบุหรี่แล้วก็ตาม แต่ข้อเท็จจริงยังเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาและการสังเกตการณ์ของผู้เขียนที่เข้าใช้บริการในปั้มน้ำมันในพื้นที่อยู่บ่อยครั้ง และเดินทางผ่านอีกหลายพื้นที่ ในต่างจังหวัดก็ให้เห็นเป็นที่เด่นชัดว่า ยังมีผู้สูบบุหรี่อยู่ทั่วไปและไม่ให้ความสำคัญกับเครื่องหมายเขตปลอด บุหรี่ในปั้มน้ำมันที่มีข้อห้ามและปรากฏทลงโทษอย่างชัดเจน เรื่องดังกล่าวจึงเกิดขึ้นและมีอยู่จริง ทั้งเป็น การฝ่าฝืนกฎหมายอย่างแท้จริงเช่นกัน ซึ่งครั้งหนึ่งกรมธุรกิจพลังงาน กระทรวงพลังงานร่วมกับสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ได้เคยร่วมกันรณรงค์ปัญหาที่เกิดขึ้นมาแล้ว (มูลนิธิรณรงค์ เพื่อการไม่สูบบุหรี่ (มสบ.), 2557, ออนไลน์)

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงเป็นการให้ความสำคัญในการคุ้มครองผู้ที่ไม่สูบบุหรี่ แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนรำคาญตามสิทธิของบุคคลที่พึงได้รับโดยชอบตามกฎหมาย และลดโรคที่เกิดจากควันบุหรี่ ลดงบประมาณของรัฐในการรักษาผู้ป่วยเหล่านี้ ทำให้ปั้มน้ำมันเป็นสถานที่ควรได้รับความไว้วางใจในการเข้า รับบริการ ทั้งเป็นสถานที่พักผ่อนร่างกายในยามเดินทาง โดยไม่ต้องระมัดระวังว่ามีผู้สูบบุหรี่อยู่ในมุมใด หรือจะมีควันและกลิ่นบุรียลอยมาจากทิศทางไหน และจำเป็นต้องเดินหลบเลี่ยงไปทางไหนเพื่อหลีกเลี่ยงมลพิษเหล่านั้น ถ้าหากว่าหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องได้ให้ความสำคัญและแก้ไขอย่างจริงจังแล้ว ทำให้ ผู้ใช้บริการเกิดความรู้สึกมั่นใจต่อการบังคับใช้กฎหมายจากเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ให้บริการปั้มน้ำมัน และทำให้ ประเทศไทยได้รับการยอมรับในเรื่องการปลอดบุหรี่ในสถานที่ดังกล่าวต่อไป

ต้นกำเนิดของอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก (WHO FCTC)

อนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก (WHO FCTC) ได้เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2536 โดยรูธ โรเมอร์ และอัลลีน เทย์เลอร์ ได้เสนอแนวคิดต่อองค์การอนามัยโลก (WHO) ว่า ควรใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญในการพัฒนาอนุสัญญาระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาสุขภาพระดับโลกมาใช้ในการควบคุมยาสูบ ต่อมาแนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับ โดยสมัชชาอนามัยโลกได้ลงมติให้ดำเนินการพัฒนาต่อไป จนนำไปสู่การประชุมสมัชชาอนามัยโลกใน พ.ศ. 2546 เพื่อรับรองอนุสัญญาการควบคุมยาสูบของ องค์การอนามัยโลกโดยฉันทามติ ซึ่งเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศฉบับแรกที่ได้รับการรับรองภายใต้การอุปถัมภ์ขององค์การอนามัยโลก สนธิสัญญาระดับนี้มีผลบังคับใช้สำหรับรัฐภาคี เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2548 (Ruth Roemer, Allyn Taylor, Jean Lariviere, 2005, 936–938) โดยอนุสัญญาระดับนี้ ประเทศไทยได้ร่วมลงนามในกรอบอนุสัญญา เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2546 เป็นลำดับที่ 36 ของประเทศทั่วโลก (ชูรุณี พิษณุกุลมงคล, 2554, 8)

พันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก (WHO FCTC) ที่เกี่ยวกับ สถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

เมื่อประเทศไทยได้ให้สัตยาบันเข้ามาเป็นภาคีกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลกแล้ว การปฏิบัติตามสัญญาจึงเป็นสาระสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจจากนานาประเทศสมาชิกว่า ประเทศไทยพยายามในการตอบสนองนโยบายที่ให้ไว้อย่างเข้มแข็ง ดังนั้นพันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับการไม่สูบบุหรี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งจะเป็นที่ยอมรับจากรัฐภาคี ตามอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization Framework Convention on Tobacco Control) ดังมาตราที่เกี่ยวข้อง ต่อไปนี้

1) การป้องกันผู้คนจากการสัมผัสกับควันบุหรี่ มาตรา 8 (Protect people from exposure to tobacco smoke (Article 8)) เป็นการป้องกันประชาชนที่รัฐไทยจะต้องมุ่งเน้นในการใช้มาตรการทางนิติบัญญัติ ทางด้านปกครอง ด้านการบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพ เพื่อคุ้มครองบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดจากภัยควันและกลิ่นบุหรี่ไม่ให้อุดมคติมลพิษดังกล่าวเข้าสู่ร่างกายที่เป็นสาเหตุให้เกิดโรคร้ายถึงขั้นพิการหรือเสียชีวิต ในสถานที่สาธารณะ ซึ่งปั้มน้ำมันก็เป็นหนึ่งในสถานที่ดังกล่าว (ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์, 2559, หน้า 20)

2) การเตือนประชาชนถึงอันตรายจากการสูบบุหรี่ มาตรา 12 (Warn people about the dangers of tobacco (Article 12)) รัฐไทยต้องคำนึงถึงการเสริมสร้างจิตสำนึกของสาธารณชนในการควบคุมการสูบบุหรี่ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงภัยของบุหรี่ โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์ที่ใช้เครื่องมือสื่อสารให้เกิดประสิทธิภาพในการเสี่ยงต่อสุขภาพที่เกิดจากการสูบบุหรี่ ซึ่งปัจจุบันปั้มน้ำมันได้ติดเครื่องหมายเขตปลอดบุหรี่เอาไว้ (ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์, 2559, หน้า 20)

3) ห้ามจำหน่าย แก่ผู้เยาว์และโดยผู้เยาว์ มาตรา 16 (Ban sales to and by minors (Article 16)) เป็นมาตรการที่ห้ามมิให้บุคคลใดขายบุหรี่ให้แก่ผู้เยาว์ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี หรือต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในกฎหมาย การกำหนดการจำหน่ายบุหรี่โดยผู้เยาว์ ห้ามแจกจ่ายและห้ามแบ่งขายบุหรี่ให้แก่สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปั้มน้ำมันมีร้านสะดวกซื้อที่จำหน่ายบุหรี่ เพื่อให้ปฏิบัติตามกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก (ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์, 2559, หน้า 33)

ข้อสัญญาที่กล่าวมานี้มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับผู้เข้าใช้บริการในปั้มน้ำมันตามพันธกรณีของอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก (WHO FCTC) ที่รัฐไทยต้องให้ความจริงจังกับเหตุการณ์ของปัญหาการสูบบุหรี่ในปัจจุบัน

การห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะในประเทศบรูไนดารุสซาลามและประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

การศึกษาในส่วนนี้ ผู้เขียนจะนำการห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะแห่งภูมิภาคอาเซียนด้วยกันมาศึกษาเปรียบเทียบ ได้แก่ ประเทศบรูไนดารุสซาลาม และประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ เนื่องจากการป้องกันการสูบบุหรี่เป็นที่ประจักษ์ ดังนี้

1) การห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ : ประเทศบรูไนดารุสซาลาม

บรูไนตั้งอยู่ตอนเหนือของเกาะบอร์เนียว ซึ่งเป็นเกาะขนาดใหญ่อันดับ 3 ของโลก ตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศบรูไนเป็นภาคีของ “อนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก” โดยให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2547 (Key Tobacco Control Milestone in ASEAN,

Online) ซึ่งปีถัดมา ใน พ.ศ. 2548 บรูไนก็ได้ออก คำสั่งห้ามสูบบุหรี่ ค.ศ. 2005 (Tobacco Order, 2005) โดยให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข กำหนดให้ “สถานที่หรืออาคาร หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของสถานที่นั้น” เป็นสถานที่ห้ามสูบบุหรี่ได้ ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวไม่อนุญาตให้สูบบุหรี่ในอาคารหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของอาคารตามที่กำหนดไว้ในหมวดที่ 1 รวมสถานที่ทั้งหมด 28 พื้นที่ เช่น พื้นที่ในข้อ 1 สถานที่ราชการ Government premises (Brunei Darussalam, 2005, s.1) ข้อ 8 ลิฟต์หรือห้องน้ำสาธารณะ Public lift or toilet (Brunei Darussalam, 2005, s.8) ข้อ 28 ล็อบบี้ของโรงแรม Lobby of a hotel (Brunei Darussalam, 2005, s.28) เป็นต้น ส่วนพื้นที่ที่ผู้เขียนศึกษาอยู่นี้ได้ถูกกำหนดในข้อที่ 23 ได้แก่ พื้นที่ใด ๆ ภายในสถานบริการน้ำมัน Any area in a petrol station (Brunei Darussalam, 2005, s.23)

ต่อมา ปี พ.ศ. 2555 บรูไนได้ออกข้อบังคับ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม) ค.ศ. 2012 (as amended in 2012) ข้อ 13 ระบุว่า “พื้นที่ใด ๆ ในสถานบริการน้ำมัน” เป็นสถานที่ปลอดบุหรี่ ซึ่งรวมถึงพื้นที่กลางแจ้งของสถานบริการน้ำมันด้วย (Smoke Free Status of Outdoor Places, 2020 : online) ดังนั้น ประเทศบรูไนได้มีการกำหนดห้ามการสูบบุหรี่ในพื้นที่ใด ๆ ของปั้มน้ำมันทั้งหมด นับจาก พ.ศ. 2555 จนถึงปัจจุบัน

อนึ่ง พระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบความผิดเกี่ยวกับยาสูบ ค.ศ. 2007 แห่งบรูไนดารุสซาลาม ได้วางบทกำหนดโทษของการสูบบุหรี่ในสถานที่หรือยานพาหนะที่กำหนด ปรากฏตาม มาตรา 14 (2) ว่า บุคคลใดสูบบุหรี่ในสถานที่หรือส่วนใดส่วนหนึ่งหรือยานพาหนะที่ระบุไว้ ถือว่า มีความผิดและปรับไม่เกิน 1,000 ดอลลาร์ (Brunei Darussalam, 2007, s 14 (2))

แต่กระนั้นก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ได้กำหนดภาระหน้าที่ของผู้ประกอบกิจการในการป้องกันมิให้ผู้ใดสูบบุหรี่ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกอบความผิดเกี่ยวกับยาสูบ ค.ศ. 2007 มาตรา 16 (1) ว่า ผู้จัดการสถานที่ใด ๆ จะต้องสั่งให้บุคคลใด ๆ ที่สูบบุหรี่ในสถานที่นั้น โดยฝ่าฝืนประกาศใด ๆ ที่ได้แจ้งไว้ภายใต้ มาตรา 14 วรรค (1) คือ (a) ให้หยุดสูบบุหรี่ทันที โดยระบุบทลงโทษที่กำหนดไว้ในมาตรา 14 วรรค (2) และ (b) หากบุคคลนั้นปฏิเสธ เพิกเฉย หรือไม่หยุดสูบบุหรี่ ให้สั่งให้บุคคลนั้นออกจากสถานที่หรือยานพาหนะนั้นทันที

กรณีบุคคลผู้ถูกสั่งไม่ปฏิบัติ มาตรา 16 (2) ได้ระบุว่า หากบุคคลนั้นปฏิเสธที่จะออกจากสถานที่หรือยานพาหนะนั้น หรือปฏิเสธที่จะหยุดสูบบุหรี่ ผู้จัดการผู้ปฏิบัติงานจะต้อง (a) ขอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ และ (b) ให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าหน้าที่นั้น ตามสมควรแก่กรณี

กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวปฏิบัติ FCTC ข้อ 8 ซึ่งกำหนดให้ภาคีต้องจัดให้มีการป้องกันการสัมผัสควันบุหรี่ในสถานที่ทำงานในร่ม ระบบขนส่งสาธารณะ สถานที่สาธารณะในร่ม และสถานที่สาธารณะอื่น ๆ ตามความเหมาะสม โดยเพจจากสำนักข่าวซินหัว (Xinhua News Agency) เป็นสำนักข่าวของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนได้รายงานว่า ประเทศบรูไนมีการเข้มงวดโดยจับกุมผู้ฝ่าฝืนสูบบุหรี่ในที่สาธารณะอย่างจริงจัง (Xinhua News Agency, 2019)

2) การห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ : ประเทศสาธารณรัฐฟิลิปปินส์

ฟิลิปปินส์อยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นเดียวกับประเทศบรูไนและประเทศไทย โดยได้เข้าเป็นภาคีสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก เมื่อวันที่ 4 กันยายน พ.ศ. 2548 (tobacco control laws, 2022 : online) ฟิลิปปินส์ได้กำหนด การห้ามมิให้สูบบุหรี่ จุดไฟแช็กหรือไม้ขีด

ไฟ และโยนบุหรี่ที่จุดแล้วในสถานบริการน้ำมัน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเพลิงไหม้ในบริเวณที่มีไอหรือควันของน้ำมันเชื้อเพลิง (public of the Philippines, 2017 : online) ดังนั้น สถานบริการน้ำมันจึงเป็นสถานที่ที่ระบุไว้ว่า เป็นพื้นที่ปลอดควันบุหรี่ทั้งหมด ที่มาได้เกิดจากการประชุมสมัชชาฟิลิปปินส์ ครั้งที่ 12 สมัยประชุมสามัญ ครั้งที่ 2 จัดขึ้นที่เมืองเมโทร มานิลา (Metro Manila) ในวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2545 ตามพระราชบัญญัติสาธารณรัฐ ฉบับที่ 9211 หรือเรียกว่า พระราชบัญญัติควบคุมยาสูบ ค.ศ. 2003 (Tobacco Regulation Act of 2003) ในส่วนของการว่าด้วยการสูบบุหรี่ในสถานที่สาธารณะนั้น ปรากฏความตามมาตรา 5 ระบุว่า ห้ามบุคคลใดสูบบุหรี่ในสถานที่สาธารณะโดยเด็ดขาด ซึ่งรวมถึง สถานบริการน้ำมัน และพื้นที่จัดเก็บของเหลวไวไฟ แก๊ส วัตถุระเบิด หรือวัสดุไวไฟ (Tobacco Regulation Act of 2003, s.5)

อนึ่ง มาตรา 32 ตามพระราชบัญญัติควบคุมยาสูบ ค.ศ. 2003 (Tobacco Regulation Act of 2003, s.32) ได้กำหนดโทษผู้ที่ฝ่าฝืนมาตรา 5 ตามพระราชบัญญัติควบคุมยาสูบ ค.ศ. 2003 (Tobacco Regulation Act of 2003, s.5) โดยแบ่งการกำหนดโทษตามส่วนออกเป็น 3 ประการ ดังต่อไปนี้ การกระทำความผิด ครั้งที่ 1 ต้องถูกปรับไม่น้อยกว่า 500 เปโซ แต่ไม่เกิน 1,000 เปโซ ส่วนการกระทำความผิด ครั้งที่ 2 จะต้องถูกปรับไม่น้อยกว่า 1,000 เปโซ แต่ไม่เกิน 5,000 เปโซ และส่วนการกระทำความผิด ครั้งที่ 3 นอกจากจะต้องเสียค่าปรับไม่น้อยกว่า 5,000 เปโซ แต่ไม่เกิน 10,000 เปโซแล้ว ใบอนุญาตประกอบธุรกิจและใบอนุญาตประกอบกิจการต่าง ๆ ของผู้ประกอบการจะถูกยกเลิกหรือเพิกถอนไปด้วย

นอกจากนั้น ประเทศฟิลิปปินส์ในส่วนอำนาจของท้องถิ่น ในจังหวัดคากายัน (Cagayan) ได้มีการออกพระราชบัญญัติท้องถิ่นของหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเทศบาลโซลานา (Solana) สำนักงานสภาเทศบาลเมือง ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติเทศบาล ฉบับที่ 218 ค.ศ. 2025 (The Municipal Act No. 218 of 2025) โดยกำหนดมาตรการความปลอดภัยในสถานบริการน้ำมันทุกแห่ง ปรากฏตามมาตรา 178 a) คือ ห้ามจุดไฟแช็กหรือไม้ขีดไฟ ไม่ว่าเพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ และห้ามมิให้ผู้ใดสูบบุหรี่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ขับรถยนต์ในขณะเติมน้ำมัน บุคคลใด ๆ ที่ไม่ได้เป็นผู้รับบริการซึ่งอยู่ในพื้นที่นั้น ผู้โดยสารรถยนต์ส่วนบุคคลหรือรถยนต์สาธารณะ บุคคลใด ๆ ที่เข้ามาซื้อน้ำมันเชื้อเพลิง เพื่อบรรจุใส่ภาชนะ พนักงานปั๊ม พนักงานสถานีที่ปฏิบัติหน้าที่ในปั๊ม และบุคคลใด ๆ ที่ส่งน้ำมันเชื้อเพลิงภายในบริเวณลานจอดรถหน้าสถานีและบริเวณสถานีทั้งหมด (Solana, Philippines, 2025, s.178 a) โดยกำหนดบทลงโทษสำหรับการฝ่าฝืน ตามมาตรา 178 แห่งพระราชบัญญัตินี้ มีค่าปรับ 1,500 เปโซ (Solana, Philippines, 2025, s.178)

กรณีดังกล่าวสอดคล้องกับแนวปฏิบัติ FCTC ข้อ 8 ซึ่งกำหนดให้ภาคีต้องจัดให้มีการป้องกันการสัมผัสควันบุหรี่ในสถานที่ทำงานในร่ม ระบบขนส่งสาธารณะ สถานที่สาธารณะในร่ม และสถานที่สาธารณะอื่น ๆ ตามความเหมาะสม เช่นเดียวกับประเทศบรูไนและประเทศไทย จนกระทั่งประเทศฟิลิปปินส์มีการเข้มงวดในการกวดขันห้ามสูบบุหรี่ในที่สาธารณะจนได้รับรางวัล ASEAN Smoke-Free Award 2024 ระดับเหรียญทองจากสำนักเลขาธิการอาเซียน โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ร่วมกับกรุงเทพมหานคร (กทม.) กองงานคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) มูลนิธิธรรมาภิบาลเพื่อการไม่สูบบุหรี่ และมูลนิธิเพื่อสังคมอาเซียนปลอดบุหรี่ ร่วมกันการประชุมเชิงปฏิบัติการเมืองปลอดบุหรี่ถอดบทเรียนความสำเร็จ เพื่อแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ในประเทศไทย (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2025)

กฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการสูบบุหรี่ของประเทศไทย

แต่เดิมมีพระราชบัญญัติอยู่ 2 ฉบับที่กำหนดและควบคุมการสูบบุหรี่ ได้แก่ พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 ต่อมาพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ได้ถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ตามมาตรา 3 เนื่องจากรัฐเห็นว่า พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน และมีบทบัญญัติหลายประการไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งทำให้การควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบและการคุ้มครองสุขภาพของประชาชนจากโรคร้ายที่เกิดจากผลิตภัณฑ์ยาสูบไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ประกอบกับประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีของกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบขององค์การอนามัยโลก ดังนั้น สมควรปรับปรุงกฎหมายทั้ง 2 ฉบับ เพื่อกำหนดมาตรการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ และยกระดับการคุ้มครองสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญของชาติให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และให้สอดคล้องกับกรอบอนุสัญญาดังกล่าว (เหตุผลท้ายพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560) ด้วยเหตุนี้ ปัจจุบันจึงมีพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 บังคับใช้เพียงฉบับเดียว โดยจะนำมากล่าวเฉพาะกรณี การควบคุมการสูบบุหรี่ในปั้มน้ำมัน ดังต่อไปนี้

1) พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560

พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 มาตรา 4 กำหนดนิยามคำว่า “สถานที่สาธารณะ” หมายความว่า “สถานที่ซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีการซื้อหรือต้องจ่ายค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม” โดย “ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดประเภทหรือชื่อของสถานที่สาธารณะ สถานที่ทำงาน และยานพาหนะให้ส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของสถานที่และยานพาหนะเป็นเขตปลอดบุหรี่ หรือเขตสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ พ.ศ. 2561” ออกมารองรับการบังคับใช้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวในข้อ 4 ว่า “ให้สถานที่ดังต่อไปนี้เป็นสถานที่สาธารณะที่ให้มีการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ โดยกำหนดให้พื้นที่และบริเวณทั้งหมดซึ่งใช้ประกอบภารกิจของสถานที่นั้น ทั้งภายในและภายนอกอาคารโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้าง บริเวณที่จัดไว้ให้ผู้มารับบริการใช้ประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าจะมีรั้วล้อมหรือไม่ก็ตาม เป็นเขตปลอดบุหรี่ได้” โดยจำแนกออกเป็นหัวข้อ 4.3 ว่า “สถานที่สาธารณะที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน” และต่อจากนั้น ในหัวข้อย่อย 4.3.2 จำแนก สถานที่สาธารณะที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันคือ “สถานที่ให้บริการ ร้านค้า และสถานบันเทิง” ซึ่งประกาศฉบับนี้ ได้กำหนดหัวข้อย่อย 4.3.2.1 ว่า สถานบริการน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ก๊าซปิโตรเลียมเหลว รวมทั้งสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง

ดังนั้น สถานบริการน้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ ก๊าซปิโตรเลียมเหลว รวมทั้งสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิงตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง หรือ ปั้มน้ำมัน จึงเป็นสถานที่ให้บริการสาธารณะที่ใช้ประโยชน์ร่วมกันที่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย โดยกำหนดให้พื้นที่และบริเวณทั้งหมดซึ่งใช้ประกอบภารกิจของปั้มน้ำมัน ทั้งภายในและภายนอกอาคารโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้าง และบริเวณที่จัดไว้ให้ผู้มารับบริการใช้ประโยชน์ร่วมกันไม่ว่าจะมีรั้วล้อมหรือไม่ก็ตาม ให้เป็นเขตปลอดบุหรี่

ในอดีต “ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2553 เรื่อง กำหนดชื่อหรือประเภทของสถานที่สาธารณะที่ให้มีการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ และกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของสถานที่สาธารณะดังกล่าวเป็นเขตปลอดบุหรี่หรือเขตปลอดบุหรี่ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535” ได้คุ้มครองผู้ที่ไม่สูบบุหรี่ในสถานที่ให้บริการน้ำมันเชื้อเพลิง หรือแก๊สเชื้อเพลิง

เฉพาะพื้นที่ส่วนที่เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างเท่านั้น เนื่องจากประกาศกระทรวงสาธารณสุขฉบับนี้มองว่า สถานที่ให้บริการน้ำมันเชื้อเพลิง หรือแก๊สเชื้อเพลิง เป็นสถานบริการทั่วไป จึงกำหนดห้ามสูบบุหรี่เฉพาะ พื้นที่ส่วนที่เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง ส่วนพื้นที่อื่นไม่ได้กำหนดห้ามไว้ ทำให้ผู้เข้าใช้บริการสามารถสูบบุหรี่ได้โดยเสรี และส่งผลกระทบต่อผู้เข้าใช้บริการที่ไม่สูบบุหรี่อย่างร้ายแรง และในปัจจุบันพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว ประกาศฉบับที่กล่าวมานี้ จึงไม่มีผลบังคับใช้ไปโดยปริยาย

อนึ่ง พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ในหมวด 5 กล่าวถึง การคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ความปรากฏตามมาตรา 42 “ห้ามผู้ใดสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ เว้นแต่เป็นเขตสูบบุหรี่ที่กำหนดตามมาตรา 41 วรรคสอง ที่บัญญัติว่า “รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ อาจกำหนดให้มีเขตปลอดบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ตามวรรคหนึ่งก็ได้ อีกทั้งพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้มีบทลงโทษ ตาม มาตรา 67 ว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา 42 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท” สรุปความว่า กฎหมายห้ามมิให้ผู้ใดสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ ซึ่งหมายรวมถึงปั้มน้ำมันด้วย หากผู้ใดฝ่าฝืนจะมีโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท

แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้กำหนดโทษสำหรับผู้ดำเนินการเจ้าของธุรกิจปั้มน้ำมัน หากไม่ปฏิบัติ ในกรณีตามมาตรา 43 ที่กำหนดให้ (1) มีเครื่องหมายแสดงไว้ให้เห็นได้โดยชัดเจนว่าเป็นเขตปลอดบุหรี่ (2) ปราศจากอุปกรณ์หรือสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการสูบบุหรี่ (3) มีสภาพและลักษณะอื่นใดตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยคำแนะนำของคณะกรรมการ โดยมีโทษตาม มาตรา 68 ผู้ดำเนินการผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 43 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท รวมถึงมาตรา 45 ที่กำหนดให้ เครื่องหมายเขตปลอดบุหรี่ หรือเขตสูบบุหรี่ ที่ผู้ดำเนินการจัดให้มี ต้องเป็นไปตามลักษณะและวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด โดยคำแนะนำของคณะกรรมการ หากไม่ปฏิบัติตามมีโทษปรับไม่เกินห้าพันบาท ตามมาตรา 69

หน้าที่ประการต่อมาของผู้ดำเนินการ ปรากฏความในมาตรา 46 วรรคหนึ่ง โดยกำหนดให้ผู้ดำเนินการมีหน้าที่ประชาสัมพันธ์หรือแจ้งเตือนว่า สถานที่นั้นเป็นเขตปลอดบุหรี่ และควบคุมดูแล ห้ามปราม หรือดำเนินการอื่นใด เพื่อไม่ให้เกิดการสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ ถ้าหากผู้ดำเนินการผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 46 วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษปรับไม่เกิน 3,000 บาท และมาตรา 46 วรรคสอง ได้อนุโลมผู้ดำเนินการว่า ในกรณีที่มิผู้ฝ่าฝืนสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ หากผู้ดำเนินการได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งตามสมควรแล้ว ผู้ดำเนินการนั้นไม่มีความผิด

ในส่วนของคณะกรรมการผู้มีอำนาจหน้าที่ตาม พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 มาตรา 6 ได้กำหนดให้มี “คณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบแห่งชาติ” คณะหนึ่ง โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เป็นประธานกรรมการ ทำหน้าที่กำหนดมาตรการเกี่ยวกับการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ การคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ทั้งมีอำนาจหน้าที่ ติดตาม ประเมินผล และตรวจสอบการดำเนินการของคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ที่วางเอาไว้ ตามมาตรา 10 (2), (5)

ส่วนผู้รับปฏิบัติและสนองนโยบาย ได้แก่ คณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบกรุงเทพมหานคร โดยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ ตามมาตรา 16 (1) มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาการสูบบุหรี่ ได้แก่ ดำเนินการให้มีการบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ การคุ้มครอง

สุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ตามมาตรา 18 (1) และคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบจังหวัด โดยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ ตามมาตรา 21 (1) มีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกันกับคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบกรุงเทพมหานคร ตามมาตรา 23 (1)

2) พระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2542

ด้วยพระราชบัญญัติว่าด้วยการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง พุทธศักราช 2474 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว ไม่เหมาะสมกับสภาวะการในปัจจุบัน และทันกับความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว จึงยกเลิกโดย พระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ปรับปรุงการควบคุมการประกอบกิจการเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิงให้สามารถปรับเปลี่ยนได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพของการประกอบกิจการ ตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ได้เพิ่มบทบัญญัติที่ให้อำนาจรัฐในการจัดให้มีคลังน้ำมันเชื้อเพลิง และระบบการขนส่งน้ำมันเชื้อเพลิงทางท่อ และบทบัญญัติในเรื่องของสัมปทาน รวมทั้งให้มีการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการควบคุมดูแลการประกอบกิจการ การเก็บรักษา และการขนส่งน้ำมันเชื้อเพลิง พร้อมทั้งปรับปรุงบทบัญญัติความผิดและโทษทางอาญาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น (เหตุผล ท้ายพระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2542)

กฎหมายฉบับนี้มีความเกี่ยวข้องโยงกับการสูบบุหรี่ในปั้มน้ำมัน ตามมาตรา 7 บัญญัติว่า “เพื่อประโยชน์แก่การป้องกัน หรือระงับเหตุเดือดร้อน รำคาญ หรือความเสียหาย หรืออันตรายที่จะมีผลกระทบต่อบุคคล สัตว์ พืช ทรัพย์ หรือสิ่งแวดล้อม หรือการกำหนดแนวทางหรือลักษณะการดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิงให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคม ให้รัฐมนตรีมีอำนาจออกกฎกระทรวง ดังต่อไปนี้ (1) กำหนดการเก็บรักษา การขนส่ง การใช้ การจำหน่าย การแบ่งบรรจุน้ำมันเชื้อเพลิง และการควบคุมอื่นใดเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิง (5) กำหนดวิธีการปฏิบัติงานและการจัดให้มีและบำรุงรักษาอุปกรณ์หรือเครื่องมืออื่นใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตาม (1) และ (6) กำหนดการรับฟังความเห็นของประชาชนตามความเหมาะสมแก่กิจการ ในการดำเนินกิจการหรืออนุญาตให้ดำเนินกิจการตามพระราชบัญญัตินี้ที่มีผลกระทบต่อประชาชน

ดังนั้น การสูบบุหรี่ในปั้มน้ำมันจึงเกี่ยวกับการป้องกัน หรือระงับเหตุ เดือดร้อน รำคาญ หรือความเสียหาย หรืออันตรายที่จะมีผลกระทบต่อบุคคล ในส่วนของมลพิษทางอากาศ และรวมถึงการจุดไฟแช็กที่ก่อให้เกิดประกายไฟ พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงอนุญาตให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานมีอำนาจออกกฎกระทรวง เพื่อการควบคุมเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิง และกำหนดวิธีการปฏิบัติงานในเรื่องดังกล่าว โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 ข้างต้น ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานออก *กฎกระทรวงสถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. 2542* ข้อ 26 กำหนดว่า บริเวณตู้จ่ายน้ำมันเชื้อเพลิงของสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ประเภท ก (พื้นที่เสี่ยงสูงสุด) ต้องจัดให้มีป้ายเตือน โดยมีข้อความ ลักษณะ และที่ตั้ง ดังต่อไปนี้ (1) ป้ายต้องมีข้อความอย่างน้อย ดังต่อไปนี้ “อันตราย ดับเครื่องยนต์” “อันตราย ห้ามสูบบุหรี่” “อันตราย ห้ามก่อประกายไฟ” และ “อันตราย ปิดโทรศัพท์มือถือ” โดยข้อความในป้ายต้องมองเห็นได้ชัดเจนและอ่านได้ง่าย

แต่อย่างไรก็ดี กฎกระทรวงในข้อที่นำมาศึกษานี้ได้กำหนดเน้นเฉพาะการห้ามสูบบุหรี่ ณ บริเวณตู้จ่ายน้ำมันเชื้อเพลิงของปั้มน้ำมันเท่านั้น ส่วนพื้นที่บริเวณอื่นไม่ได้กำหนดครอบคลุมถึง เนื่องจากบริเวณตู้จ่ายน้ำมันเชื้อเพลิง เป็นพื้นที่เสี่ยงสูงสุดที่อาจจะก่อให้เกิดไฟไหม้จากไฟมานบุหรี่ ถึงขนาดเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมถึงห้ามก่อประกายไฟที่อาจจะทำให้ไฟไหม้ได้เช่นเดียวกัน และสำหรับบทกำหนดโทษ

ตามมาตรา 66 กล่าวว่า ผู้ใดประกอบกิจการควบคุมประเภทที่ 3 (สถานบริการน้ำมัน) โดยไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา 7 ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ในส่วนข้อเกี่ยวข้องโดยอ้อมกับการห้ามสูบบุหรี่ในปั้มน้ำมัน ปรากฏตามมาตรา 7 (6) ว่า “กำหนดการรับฟังความเห็นของประชาชนตามความเหมาะสมแก่กิจการ ในการดำเนินกิจการหรืออนุญาตให้ดำเนินกิจการตามพระราชบัญญัตินี้ที่มีผลกระทบต่อประชาชน” มาตรานี้เป็นอำนาจอีกประการหนึ่งของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพลังงานที่กระทำได้ เพื่อให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากภัยคุกคามของการสูบบุหรี่ในปั้มน้ำมัน แต่ปัจจุบันยังไม่พบกฎกระทรวงที่กล่าวมา

วิเคราะห์ปัญหาคุ้มครองผู้ไม่สูบบุหรี่ในสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง

สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ดำเนินการจัดทำโครงการสำรวจสถานการณ์การสูบบุหรี่ของประชากร พ.ศ.2567 โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของประชากรในปัจจุบัน พบว่า จำนวนประชากรทั้งสิ้น 59.3 ล้านคน มีผู้สูบบุหรี่จำนวน 9.8 ล้านคน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567, 14) จึงถือได้ว่า ประเทศไทยมีผู้สูบบุหรี่เป็นจำนวนมาก และจำนวนดังกล่าวสามารถสร้างมลพิษทางอากาศได้อย่างมหาศาล ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อผู้ที่สัมผัสควันบุหรี่มือสองอีกจำนวนหลายล้านคนเช่นกัน เพียงแค่อนุมานว่า ผู้สูบบุหรี่จำนวน 1 คน จะส่งผลกระทบต่อผู้ที่สัมผัสควันบุหรี่มือสองจำนวน 1 คน ผลลัพธ์คือ ผู้ได้รับผลกระทบจากควันบุหรี่มือสองมีจำนวนถึง 9.8 ล้านคนเช่นกัน

ปัญหาจากพฤติกรรมของการสูบบุหรี่ในพื้นที่ที่กฎหมายกำหนดห้ามไว้นั้นมีอยู่หลายพื้นที่ เป็นต้นว่า สถานศึกษา โรงพยาบาล สนามเด็กเล่น สวนสาธารณะ สวนสัตว์ สวนสนุก สวนน้ำ ในบางสถานที่กฎหมายกำหนดให้ต้องจัดให้มีเขตสูบบุหรี่เป็นการเฉพาะได้ในพื้นที่นอกอาคาร เช่น สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา สถานที่ราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ ท่าอากาศยาน เป็นต้น โดยมีบทลงโทษปรับสำหรับผู้ฝ่าฝืนสูบบุหรี่ในพื้นที่ที่กำหนดไว้ ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนดประเภทหรือชื่อของสถานที่สาธารณะ สถานที่ทำงาน และยานพาหนะให้ส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของสถานที่และยานพาหนะเป็นเขตปลอดบุหรี่ หรือเขตสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ พ.ศ. 2561 ที่กำหนดเอาไว้

ปัจจุบันสถานบริการน้ำมันเชื้อเพลิง หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า ปั้มน้ำมัน เป็นพื้นที่ที่กฎหมายได้ห้ามสูบบุหรี่โดยเด็ดขาด ในอดีตมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และ “ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 19) พ.ศ. 2553 เรื่อง กำหนดชื่อหรือประเภทของสถานที่สาธารณะที่ห้ามการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ และกำหนดส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของสถานที่สาธารณะดังกล่าวเป็นเขตสูบบุหรี่หรือเขตปลอดบุหรี่ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535” บังคับให้คุ้มครองผู้ที่ไม่สูบบุหรี่ในสถานที่ให้บริการน้ำมันเชื้อเพลิง หรือแก๊สเชื้อเพลิง เฉพาะพื้นที่ส่วนที่เป็นอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างเท่านั้น

ต่อมา พระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ได้ยกเลิก พระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 และพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2535 โดยกำหนดคำว่า “สถานที่สาธารณะ” หมายความว่า “สถานที่ซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะมีการเชื้อเชิญหรือต้องจ่ายค่าตอบแทนหรือไม่ก็ตาม” และมี “ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง กำหนด

ประเภทหรือชื่อของสถานที่สาธารณะ สถานที่ทำงาน และยานพาหนะให้ส่วนหนึ่งส่วนใดหรือทั้งหมดของสถานที่และยานพาหนะเป็นเขตปลอดบุหรี่ หรือเขตสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ พ.ศ. 2561” ออกมารองรับปรากฏความตามข้อ 4 ว่า “ให้สถานที่ดังต่อไปนี้เป็นสถานที่สาธารณะที่ให้มีการคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ โดยกำหนดให้พื้นที่และบริเวณทั้งหมดซึ่งใช้ประกอบภารกิจของสถานที่นั้น ทั้งภายในและภายนอกอาคารโรงเรือน หรือสิ่งปลูกสร้าง บริเวณที่จัดไว้ให้ผู้มารับบริการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ไม่ว่าจะมิรั้วล้อมหรือไม่ก็ตาม เป็นเขตปลอดบุหรี่ได้” รวมความว่า ประกาศฉบับนี้ ได้กำหนดให้ สถานบริการน้ำมันเป็นสถานที่สาธารณะที่เป็นเขตปลอดบุหรี่

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า บริเวณปั้มน้ำมันทั้งหมดจะเป็นพื้นที่ที่กฎหมายบังคับห้ามสูบบุหรี่ และมีการติดสติ๊กเกอร์เตือนห้ามมิให้ผู้ใดสูบบุหรี่ตาม “ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ลักษณะและวิธีการในการแสดงเครื่องหมายเขตปลอดบุหรี่และเครื่องหมายเขตสูบบุหรี่ พ.ศ. 2561” โดยเห็นได้ชัดเจนเป็นภาษาไทยว่า “ห้ามสูบบุหรี่ ฝ่าฝืนมีโทษปรับตามกฎหมาย” หรือเป็นภาษาอังกฤษว่า “No smoking. It is against the law to smoke in this area” หรือข้อความอื่นในทำนองเดียวกันก็ตาม แต่ก็มีผู้ฝ่าฝืนผู้สูบบุหรี่อยู่เป็นจำนวนมากที่พบเห็นได้อยู่เสมอ การติดสติ๊กเกอร์เตือนในทำนองดังกล่าว จะเข้าไปในทำนองที่ว่า “เขียนเสือให้วัวกลัว” หรือไม่ วิญญูชนทั่วไปย่อมเข้าใจได้เป็นอย่างดี อีกทั้งการ “เขียนเสือให้วัวกลัว” ในทำนองดังกล่าวก็ไม่มีหน่วยงานใดที่เกี่ยวข้องเข้ามาบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้ฝ่าฝืนอย่างเข้มงวดกวดขันอย่างถาวร ดังนั้น จึงเกิดพฤติกรรมเลียนแบบขึ้น ในเมื่อตนเองเห็นว่ามิบุคคลอื่นสูบบุหรี่ในปั้มน้ำมันได้ ตนเองก็สูบบุหรี่ได้เช่นเดียวกัน ประกอบกับไม่มีการจับกุมลงโทษ จึงไม่มีความเกรงกลัวการบังคับใช้กฎหมายแต่อย่างใด หรือในบางครั้งอาจจะมีการพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่ในการจับกุมกลายเป็นผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าวเสียเอง ปัจจุบันพฤติกรรมเลียนแบบจึงแพร่กระจายในปั้มน้ำมันทั่วประเทศ โดยผู้สูบบุหรี่ไม่ได้คำนึงว่า ภัยร้ายจากควันบุหรี่มือสองจะกระทบต่อผู้ที่สัมผัสผมน้อยเพียงใด ในอนาคตอาจจะเกิดโรคหลอดเลือดหัวใจตีบ โรคทางเดินหายใจ ถุงลมโป่งพอง โรคหอบหืด ปอดอักเสบ โรคมะเร็งปอด รวมถึงส่งผลกระทบต่อระบบภูมิคุ้มกัน และสุขภาพของทารกในครรภ์และเด็ก ทั้งที่ตนเองไม่ได้ก่อขึ้น ทำให้รัฐต้องสิ้นเปลืองงบประมาณ สูญเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาผู้ป่วยที่ได้รับควันบุหรี่มือสองโดยไม่คุ้มค่า

การศึกษาปัญหาที่กล่าวมานี้ ผู้เขียนพอสรุปความได้ว่า การสูบบุหรี่ในปั้มน้ำมันยังเป็นปัญหาเรื้อรัง แม้ว่าจะมีกฎหมายออกมาบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันก็ตาม ปัญหาหลักใหญ่ใจความเกิดจากการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ต่อเนื่องของผู้ที่มีอำนาจเกี่ยวข้องโดยตรง ตามพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ได้แก่ คณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบแห่งชาติ คณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบกรุงเทพมหานคร และคณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบจังหวัด ซึ่งทำหน้าที่คุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ และมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการให้มีการบังคับใช้กฎหมายในการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ การคุ้มครองสุขภาพของผู้ไม่สูบบุหรี่ ถ้าหากคณะกรรมการผลิตภัณฑ์ยาสูบดังกล่าว ได้ลงมือสั่งการและให้มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง ทั้งด้านการรณรงค์เพื่อไม่สูบบุหรี่ในปั้มน้ำมัน ควบคู่ไปกับการปฏิบัติการจับกุมอย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนมองว่าคงใช้เวลาอีกไม่นานจะทำให้พฤติกรรมของการสูบบุหรี่ในปั้มน้ำมันเบาบางลง และหมดสิ้นไป สุขภาพของคนเดินทางก็จะดีขึ้นตามลำดับ ประเทศไทยก็จะเป็นที่ยอมรับ เป็นที่พึงพอใจจากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย และเป็นแบบอย่างให้ประเทศทั่วโลกที่ประสบปัญหาได้นำไปปรับใช้ในเรื่องดังกล่าว

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

ปัญหาสูบบุหรี่ในเขตปลอดบุหรี่ในปั้มน้ำมัน ที่หน่วยงานผู้รับผิดชอบไม่สามารถแก้ไขได้อย่างยั่งยืน เป็นการทำลายสุขภาพของคนเดินทางทั้งคนไทยและชาวต่างชาติที่ส่งผลในเชิงลบของด้านการท่องเที่ยว และรัฐต้องสิ้นเปลืองงบประมาณ โดยไม่คุ้มค่าเพื่อรักษาผู้ป่วยจากมลพิษทางอากาศ สิ่งที่เกิดขึ้นให้ปัญหานี้หมดสิ้นไป คือ การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานรัฐอย่างจริงจังด้วยการรณรงค์และจับกุมผู้กระทำความผิดควบคู่กันไป เพื่อให้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้สิ้นสุดลง

ข้อเสนอแนะ

1. รัฐควรบริหารจัดการด้วยการรณรงค์และจับกุมผู้กระทำความผิดอย่างต่อเนื่อง โดยคำนวณระยะเวลาให้เหมาะสมตามสถานการณ์ เพื่อให้ปั้มน้ำมันเป็นเขตปลอดสูบบุหรี่ตามกฎหมายอย่างแท้จริง
2. คณะกรรมการควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบในทุกระดับชั้นในการประสานความร่วมมือระหว่างกัน โดยออกคำสั่งให้เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการลงมือจับกุมและรณรงค์การไม่สูบบุหรี่ในปั้มน้ำมัน และติดตามการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง
3. ควรแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติควบคุมผลิตภัณฑ์ยาสูบ พ.ศ. 2560 ในกรณีผู้ประกอบการละเลยไม่สอดส่องดูแล และตักเตือนผู้สูบบุหรี่ โดยใช้แนวทางตามกฎหมายของประเทศฟิลิปปินส์ที่กำหนดโทษผู้ประกอบการจากเบาไปหาหนัก

เอกสารอ้างอิง

- ชูรุณี พิษณุกุลมงคล. ศูนย์ข้อมูลเพื่อสังคมปลอดบุหรี่ มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่. (2554). *เจาะลึกมาตรการสำคัญ FCTC อนุสัญญาควบคุมการบริโภคยาสูบ*. สืบค้น 29 สิงหาคม 2568, จาก https://www.ashthailand.or.th/old/content_attachment/attach/d560a16afca572463e8f4ed1e60de7e.pdf
- มูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ (มสบ.). (2557). *รณรงค์ปั้มน้ำมันสูบบุหรี่ ‘ทวงสิทธิ์ห้ามสูบ’* สืบค้น 15 กันยายน 2568, <https://www.ashthailand.or.th/theme/news/detail/195/09/2>
- ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์. (2559). *รายงานผลการประเมินการปฏิบัติตามกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบของประเทศไทย พ.ศ. 2559*. กรุงเทพมหานคร : เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2025). *หนูน “มหานครกรุงเทพ” สู่เมืองปลอดบุหรี่ – บุหรี่ไฟฟ้า เดินหน้าเมืองต้นแบบอย่างยั่งยืน*. ThaiHealth. สืบค้น 21 ธันวาคม 2568, จาก <https://www.thaihealth.or.th/หนูน-มหานคร-สู่เมืองปลอดบุหรี่-บุหรี่ไฟฟ้า/>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). *รายงานการสำรวจสถานการณ์การสูบบุหรี่และการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของประชากร พ.ศ. 2567*. สืบค้น 18 ตุลาคม 2568, จาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2025/20250401100215_15169.pdf
- Brunei Darussalam. (2005). Tobacco Order, 2005 (No. S 49). Government of Brunei Darussalam.
- Brunei Darussalam. (2007). Tobacco Offences Act, 2007.
- Philippines. (2003). Republic Act No. 9211: Tobacco Regulation Act of 2003.

- public off the Philippines Department of energy. (2017). *Cusi: Petrol station Safety Signs Save Lives*. สืบค้น 4 เมษายน 2568, จาก <https://legacy.doe.gov.ph/press-releases/cusi-gas-stationsafety-signs-save-lives>
- Sirichotiratana, N., Yogi, S., & Prutipinyo, C. (2013). การรับรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับนโยบายปลอดบุหรี่ที่ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ กรุงเทพฯ ประเทศไทยวารสารวิจัยสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขระหว่างประเทศ 10 (9), 4012-4026. สืบค้น 18 ธันวาคม 2568 จาก <https://doi.org/10.3390/ijerph10094012>
- Solana (Philippines). (2025). The Municipal Act No. 218 of 2025. Government of the Philippines.
- Ruth Roemer. Allyn Taylor. Jean Lariviere. (2005). Origins of the WHO Framework Convention on Tobacco Control. American Journal of Public Health, 95(6), 936–938.
- THE ASEAN Tobacco Control Atlas. Key Tobacco Control Milestone in ASEAN. สืบค้น 2 เมษายน 2568 จาก https://aseantobaccocontrolatlas.org/key-tc-milestones.html?utm_source=chatgpt.com
- Tobacco control laws. (2022). Legislation by Country/Jurisdiction Philippines Summary. สืบค้น 9 กันยายน 2568 จาก <https://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/philippines/summary>
- . (2020). Smoke Free Status of Outdoor Places. สืบค้น 19 ตุลาคม 2568, จาก https://www.tobaccocontrollaws.org/legislation/brunei-darussalam/smoke-free/sf-outdoor-places?utm_source=chatgpt.com
- Xinhua News Agency. (2019, July 9). Brunei records 326 smoking offences in first half of 2019. Xinhuanet. สืบค้น 12 พฤศจิกายน 2568, จาก http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/09/c_138212686.htm

มาตรการทางกฎหมายในการกำหนดค่าธรรมเนียมการจัดเก็บซากอิเล็กทรอนิกส์และ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในชุมชน

Legal Measures for Setting Fees in the Community Management of Electronic Waste and Equipment

ชัยยงค์ ตากิมนอก¹ สุขสมัย สุทธิบัติ² วัชรเนติวานิชย์³
Chaiyong takimnok¹ Suksmai Sutthibodee² Watchara Neitivanich³

Received: January 8, 2024

Revised: February 23, 2024

Accepted: March 4, 2024

บทคัดย่อ

การจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในชุมชนเป็นหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม ระบบการจัดเก็บค่าธรรมเนียมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังมีข้อจำกัดหลายประการ ทั้งในด้านอัตราที่ต่ำกว่าต้นทุนจริง ขาดมาตรฐานกลาง และไม่มีกลไกติดตามหรือบังคับใช้ที่ชัดเจน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดค่าธรรมเนียมการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย เปรียบเทียบกับระบบของต่างประเทศ และเสนอแนวทางปรับปรุงให้มีความเหมาะสมและยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ประเทศไทยยังไม่มีระบบผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบ (Extended Producer Responsibility: EPR) ที่ชัดเจน ทำให้ภาระค่าใช้จ่ายตกอยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน โดยอัตราค่าธรรมเนียมที่กำหนดไม่สะท้อนต้นทุนที่แท้จริง ขาดมาตรการบังคับใช้และบทลงโทษที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังไม่มีระบบติดตามและประเมินผล ในขณะที่ประเทศต่าง ๆ เช่น สหภาพยุโรป ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสาธารณรัฐประชาชนจีน (ไต้หวัน) มีการนำหลักผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบ (Extended Producer Responsibility: EPR) มาใช้ร่วมกับการจัดตั้งองค์กรกลาง ระบบติดตามครบวงจร และการกำหนดค่าธรรมเนียมตามประเภทและปริมาณซากอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการอย่างยั่งยืน ดังนั้น ประเทศไทยควรปรับปรุงกฎหมายโดยกำหนดให้ผู้ผลิตมีหน้าที่รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ จัดตั้งระบบติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ กำหนดค่าธรรมเนียมให้สะท้อนต้นทุนจริงและปรับปรุงเป็นระยะ พร้อมทั้งพัฒนาโครงสร้าง

¹ วัชรเนติวานิชย์, นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Acting cap, Doctoral Student in Laws, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University,
Email: Chaiyongtakimnok@gmail.com

² รองศาสตราจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Associate Professor, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

³ อาจารย์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Lecturer, Faculty of Law, Ramkhamhaeng University

พื้นฐานด้านการไร้เชื้อเพลิง ส่งเสริมความร่วมมือทุกภาคส่วน และสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ระบบการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยมีความยั่งยืนและสอดคล้องกับมาตรฐานสากล

คำสำคัญ : ซากอิเล็กทรอนิกส์, ค่าธรรมเนียม, กฎหมายสิ่งแวดล้อม, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบ

Abstract

The management of electronic waste (e-waste) and electronic equipment in communities is a statutory duty assigned to local administrative organizations under the Public Health Act B.E. 2535 (1992) and related legislation. However, the current fee collection system faces several limitations, including rates lower than the actual management costs, the absence of standardized national criteria, and the lack of clear monitoring and enforcement mechanisms. This study aims to analyze the legal measures governing fee determination for e-waste management in Thailand, compare them with systems in other countries, and propose suitable and sustainable improvements. The findings reveal that Thailand does not have a clear Extended Producer Responsibility (EPR) system, resulting in the financial burden falling on local authorities and the public. The prescribed fee rates do not reflect actual costs, there is a lack of effective enforcement measures and penalties, and no comprehensive monitoring and evaluation system is in place. In contrast, jurisdictions such as the European Union, Japan, the Republic of Korea, the Federal Republic of Germany, and the Republic of China (Taiwan) have adopted EPR principles alongside the establishment of centralized management organizations, integrated tracking systems, and fee structures based on the type and quantity of e-waste, which collectively enhance the sustainability of waste management systems. Therefore, it is recommended that Thailand revise its legal framework to mandate producer responsibility for e-waste management costs, establish an effective monitoring and evaluation system, set fee rates that reflect actual costs with periodic adjustments, develop recycling infrastructure, promote multi-sector collaboration, and create economic incentives to ensure a sustainable e-waste management system that aligns with international standards.

Keywords: E-waste, Fees, Environmental Law, Local Administrative Organizations, Extended Producer Responsibility (EPR)

บทนำ

การจัดการขยะในชุมชนได้ถูกกำหนดให้เป็นอำนาจและหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่กียังไม่ได้ดำเนินการจัดการขยะชุมชนได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม จนส่งผลให้เกิดปัญหาและข้อจำกัดของการจัดการและการกำจัดขยะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน เช่น มีขยะมูลฝอยตกค้างอยู่เป็นจำนวนมาก สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกต้องตามหลักวิชาการไม่เพียงพอ(กรมควบคุมมลพิษ: 2565) เมื่อกฎหมายกำหนดให้การกำจัดขยะเป็นหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นฐานที่มาของอำนาจในการจัดการขยะมูลฝอยที่สำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับหน้าที่ในการจัดการขยะมูลฝอยนั้น กฎหมายกำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล (นคร/เมือง/ตำบล) และองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องป้องกันและแก้ไขภาวะมลพิษในเขตพื้นที่ เช่น การกำจัดขยะมูลฝอยสิ่งปฏิกูลและน้ำเสีย กรณีการคุ้มครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันและแก้ไขภาวะมลพิษ ซึ่งคาบเกี่ยวระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัด เทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล ที่เกี่ยวข้องต้องร่วมดำเนินการ หรือองค์การบริหารส่วนจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการ เช่น การจัดตั้งและดูแลระบบบำบัดน้ำเสียร่วมการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลรวม(สำนักงานคณะกรรมการกฎหมายแห่งชาติ: 2563)

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะมูลฝอยรวมถึงของเสียอันตรายจากชุมชน ได้แก่ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ.2535 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 กฎกระทรวงการจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน พ.ศ. 2563 กฎหมายที่รวบรวมไว้นี้จะทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม ราชการส่วนท้องถิ่น รวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการปฏิบัติงานด้านการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชน โดยกฎหมายหลักที่สำคัญในการใช้การกำจัดซากอิเล็กทรอนิกส์ คือ พระราชบัญญัติการสาธารณสุข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ซึ่งกฎหมายจะกำหนดตั้งแต่การเตรียมความพร้อมการแยกทิ้ง การเก็บรวบรวม การขนส่งเพื่อนำไปบำบัดและกำจัดส่งผลให้การบริหารจัดการซากขยะในชุมชน แต่เมื่อศึกษาแล้วพบว่า กฎหมายที่บังคับใช้มีข้อบกพร่องส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถบริหารจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพบข้อบกพร่องของกฎหมายในการจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการบริหารจัดการขยะ

การจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 มาตรา 20(4) เพื่อประโยชน์ในการรักษาความสะอาดและการจัดระเบียบในการเก็บ ขน และกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่น กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการให้บริการของราชการส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลอื่นที่ราชการส่วนท้องถิ่นมอบให้ดำเนินการแทน ในการเก็บ ขน หรือกำจัดสิ่งปฏิกูล หรือมูลฝอย ไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง และมาตรา 63 ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดค่าธรรมเนียมตามหลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และไม่เกินอัตราโดยการจำกัดซากอิเล็กทรอนิกส์มีค่าบริหารจัดการที่สูง กรณีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเก็บทุกแห่งเก็บค่าธรรมเนียมจากบ้านเรือนในอัตราคงที่ไม่เกิน 40 บาทต่อเดือน โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งเลือกที่จะไม่เก็บค่าธรรมเนียมจากประชาชน

เลย เนื่องจาก ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการลดภาระค่าใช้จ่ายของประชาชน ทำให้การกำหนดค่าธรรมเนียมที่กำหนดไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยทั่วไป

จากการศึกษาข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความท้าทายที่สำคัญในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ในระดับท้องถิ่น แม้ว่ากฎหมายจะได้กำหนดให้การจัดการขยะเป็นอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว แต่ยังคงพบข้อจำกัดทางกฎหมายและข้อบกพร่องในเรื่องการจัดเก็บค่าธรรมเนียมที่ไม่เพียงพอต่อต้นทุนการบริหารจัดการขยะอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความซับซ้อนสูง ปัญหาที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่เป็นผลจากการขาดแคลนทรัพยากรและเทคโนโลยีที่เหมาะสมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการออกแบบระบบค่าธรรมเนียมที่ไม่สะท้อนต้นทุนที่แท้จริงของการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งเลือกที่จะไม่เก็บค่าธรรมเนียมหรือกำหนดในอัตราต่ำเพื่อลดภาระประชาชน ส่งผลให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้และค่าใช้จ่ายในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่เหมาะสมและยั่งยืน โดยใช้หลักการทางเศรษฐศาสตร์การคลังสาธารณะและประสบการณ์จากต่างประเทศมาเป็นแนวทาง จึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่จะช่วยยกระดับการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ในท้องถิ่นของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดและจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ในระดับชุมชนของประเทศไทย โดยมุ่งพิจารณาขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้อจำกัดของกรอบกฎหมายที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ตลอดจนเปรียบเทียบกับแนวทางการจัดเก็บค่าธรรมเนียมและกลไกทางกฎหมายของต่างประเทศ เพื่อเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพ เป็นธรรม และยั่งยืน

แนวคิดทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดเก็บภาษีท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการกระจายอำนาจและความเป็นอิสระของท้องถิ่น โดยเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อนำไปจัดหาบริการสาธารณะและพัฒนาพื้นที่ตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น แนวคิดการจัดเก็บภาษีท้องถิ่น (Local Tax Principle) จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างการให้บริการสาธารณะและการจัดเก็บรายได้ในระดับท้องถิ่น

การออกแบบระบบภาษีท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพควรพิจารณาลักษณะของฐานภาษีที่เหมาะสม โดยฐานภาษีของท้องถิ่นควรมีลักษณะคงที่และไม่เคลื่อนย้ายได้ง่าย เช่น ภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง เนื่องจากการจัดเก็บภาษีดังกล่าวเป็นการจัดเก็บจากคนในท้องถิ่นนั่นเอง ไม่ใช่จากคนนอกพื้นที่ ทั้งนี้ หากมีการเปลี่ยนแปลงฐานภาษีจะก่อให้เกิดภาระโดยตรงกับประชาชนในท้องถิ่นนั้น อัตราการจัดเก็บภาษีสามารถแตกต่างกันไปตามคุณภาพของบริการสาธารณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดให้ เช่น เทศบาลขนาดใหญ่ในเขตเมืองอาจจัดเก็บภาษีทรัพย์สินในอัตราที่สูงกว่าเทศบาลในเขตที่ยังไม่เจริญ เนื่องจากมีการจัดบริการสาธารณะให้มากกว่าและมีมาตรฐานที่สูงกว่า

หลักการย่อยในการกำหนดภาษีท้องถิ่น

1. หลักผลประโยชน์ (Benefit Principle)

หลักผลประโยชน์เป็นแนวคิดที่กำหนดให้ผู้เสียภาษีหรือค่าธรรมเนียมได้รับผลประโยชน์จากการบริการสาธารณะในท้องถิ่น ตัวอย่างเช่น เจ้าของบ้านและที่ดินขนาดใหญ่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลท้องถิ่นมากกว่าคนที่ไม่มีที่ดินหรือที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ในทางปฏิบัติ เงินภาษีที่จัดเก็บได้จะถูกนำไปใช้ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น การสร้างหรือซ่อมแซมถนน การสร้างสะพาน การวางท่อระบายน้ำ การจัดการระบบไฟฟ้า และการจัดการระบบประปา นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังสามารถใช้เงินงบประมาณช่วยเหลือผู้ประสบภัยในกรณีที่เกิดภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม พายุ หรือไฟไหม้ ตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อการช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กระทรวงมหาดไทย: 2562) เมื่อพิจารณาหลักผลประโยชน์ในบริบทของการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ จะเห็นได้ว่า ประชาชนหรือครัวเรือนที่มีการใช้และทิ้งสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ในปริมาณมาก ย่อมได้รับประโยชน์โดยตรงจากการมีระบบจัดเก็บ ขนส่ง และกำจัดซากอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐาน ไม่ว่าจะเป็นการลดความเสี่ยงด้านสุขภาพ การป้องกันการปนเปื้อนของสารอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม หรือการรักษาคุณภาพชีวิตในชุมชน ดังนั้น การกำหนดให้ผู้ใช้หรือผู้ก่อให้เกิดซากอิเล็กทรอนิกส์มีส่วนร่วมในการชำระค่าธรรมเนียมตามระดับการใช้บริการหรือปริมาณของเสียที่เกิดขึ้น จึงสอดคล้องกับหลักผลประโยชน์และสะท้อนความเป็นธรรมในการจัดสรรภาระค่าใช้จ่ายของระบบบริการสาธารณะ การนำหลักผลประโยชน์มาปรับใช้ในการกำหนดค่าธรรมเนียมการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะช่วยให้การจัดเก็บค่าธรรมเนียมมีเหตุผลทางกฎหมายและเศรษฐศาสตร์รองรับอย่างชัดเจน อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความยอมรับของประชาชนต่อมาตรการดังกล่าว และสนับสนุนการพัฒนากระบวนการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระดับชุมชน

2. หลักความสามารถในการเสียภาษี (Ability-to-Pay Principle)

หลักความสามารถในการเสียภาษีกำหนดให้ผู้มีความสามารถในการเสียภาษีมากควรเสียภาษีอากรมากกว่าผู้มีความสามารถน้อย โดยความสามารถในการเสียภาษีอาจพิจารณาจากรายได้ ทรัพย์สิน หรือการใช้จ่ายของผู้เสียภาษี หลักการนี้แบ่งออกเป็นสองมิติ คือ ความเป็นธรรมในแนวนอน (Horizontal Equity) ซึ่งหมายถึงผู้มีความสามารถในการเสียภาษีเท่ากันควรเสียภาษีอากรเท่ากัน และความเป็นธรรมในแนวตั้ง (Vertical Equity) ซึ่งหมายถึงผู้มีความสามารถในการเสียภาษีต่างกันควรเสียภาษีต่างกัน (อนุรักษ์ พันธุมธธา: 2553)

3. หลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle)

หลักนี้กำหนดให้ผู้ใช้ทรัพยากรเป็นผู้รับผิดชอบในความเสื่อมโทรมจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นหลักการผู้ใช้เป็นผู้จ่าย (User Pays Principle) ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ เช่น การให้อำนาจองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการออกข้อบัญญัติเรียกเก็บภาษีบำรุงองค์การบริหารส่วนจังหวัดจากผู้ค่าน้ำมันเบนซิน น้ำมันดีเซล และก๊าซธรรมชาติในเขตจังหวัด การจัดเก็บจะดำเนินการจากหัวจ่ายของสถานีบริการน้ำมัน จึงเป็นภาษีที่ผู้ใช้เชื้อเพลิงเป็นผู้จ่าย กล่าวคือ ผู้ใช้เชื้อเพลิง (ผู้ซื้อ) เป็นผู้ก่อมลพิษ จึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบด้านต้นทุนการผลิตสินค้า (น้ำมันหรือก๊าซธรรมชาติ) ที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมภายในจังหวัดด้วย (ปิยะมิตร ณ นคร: 2552) เมื่อพิจารณาหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายในบริบทของการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ จะเห็นได้ว่าการก่อให้เกิดของเสียไม่ได้จำกัดอยู่เพียงขั้นตอนการใช้หรือการทิ้งของประชาชนเท่านั้น หากแต่เริ่มต้นตั้งแต่กระบวนการออกแบบ การผลิต การนำเข้า

และการจำหน่ายสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ ดังนั้น การนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้จึงควรเชื่อมโยงกับแนวคิดความรับผิดชอบต่อที่ขยายออกไปของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) ซึ่งเป็นแนวคิดที่กำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าสินค้ามีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบต่อการจัดการซากของผลิตภัณฑ์ตลอดวงจรชีวิตของสินค้า การบูรณาการหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายเข้ากับแนวคิด EPR ในระบบกฎหมายไทย จะช่วยกระจายภาระค่าใช้จ่ายในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ออกจากประชาชนผู้บริโภคเพียงฝ่ายเดียว และเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้าอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มีส่วนร่วมในการชำระค่าธรรมเนียมหรือจัดตั้งกองทุนเพื่อรองรับต้นทุนการเก็บรวบรวม บำบัด และกำจัดซากอิเล็กทรอนิกส์อย่างเหมาะสม กลไกดังกล่าวไม่เพียงสอดคล้องกับหลักความเป็นธรรมทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมายสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากยังเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาระบบการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

4. หลักความเป็นอิสระในการบริหารด้านการคลังท้องถิ่น (Local Fiscal Autonomy)

หลักความเป็นอิสระในการบริหารด้านการคลังท้องถิ่นเป็นหลักการให้อิสระและความคล่องตัวในการบริหารงบประมาณ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดทำงบประมาณรายได้-รายจ่ายของตนเองตามกรอบวินัยการเงินการคลังหรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องตามหน้าที่และภารกิจ ความเป็นอิสระด้านการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นถือเป็นหัวใจหลักของการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความอิสระด้านการคลัง จำเป็นต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ท้องถิ่นต้องมีสัดส่วนรายได้ที่ชัดเจนและเพียงพอต่อการใช้จ่ายในการจัดทำบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ ท้องถิ่นต้องสามารถกำหนดรายการใช้จ่ายงบประมาณที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นของตนเองได้ และการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่นต้องมีประสิทธิภาพ (สมศักดิ์ กิตติเกษม: 2559) เมื่อพิจารณาหลักความเป็นอิสระด้านการคลังท้องถิ่นในบริบทของการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ จะเห็นได้ว่าภารกิจดังกล่าวเป็นบริการสาธารณะที่มีต้นทุนสูงและแตกต่างกันไปตามลักษณะพื้นที่ เช่น ปริมาณขยะอิเล็กทรอนิกส์ โครงสร้างพื้นฐานในการจัดเก็บและกำจัด ระยะทางในการขนส่ง และความพร้อมด้านเทคโนโลยี ดังนั้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงควรมีอำนาจและความยืดหยุ่นในการกำหนดและปรับอัตราค่าธรรมเนียมการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ให้สอดคล้องกับต้นทุนที่แท้จริงในพื้นที่ของตน มากกว่าการใช้อัตราค่าธรรมเนียมแบบเหมารวมในระดับประเทศ การเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมได้อย่างเหมาะสมและปรับเปลี่ยนตามสภาพเศรษฐกิจและต้นทุนที่เปลี่ยนแปลง จะช่วยลดการพึ่งพาเงินอุดหนุนจากส่วนกลาง และเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อที่ของท้องถิ่นเอง ขณะเดียวกันยังช่วยให้ระบบการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์มีความต่อเนื่อง มีเสถียรภาพทางการเงิน และสามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว อันสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการกระจายอำนาจและหลักความเป็นอิสระในการบริหารด้านการคลังท้องถิ่นอย่างแท้จริง

มาตรการทางกฎหมายการกำหนดค่าธรรมเนียมในการจัดเก็บซากอิเล็กทรอนิกส์ชุมชนในประเทศไทย

การจัดเก็บค่าธรรมเนียมในการบริหารจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น อยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 โดยมาตรา 20(4) ให้ราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์กรบริหารส่วน ตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้งขึ้น มีอำนาจออกข้อบัญญัติท้องถิ่นดังต่อไปนี้ กำหนดอัตรา

ค่าธรรมเนียมในการให้บริการของราชการส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลอื่นที่ ราชการส่วนท้องถิ่นมอบให้ ดำเนินการแทน ในการเก็บ ขน หรือกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอย ไม่เกินอัตราที่กำหนดใน กฎกระทรวง ทั้งนี้ การจะกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการกำจัดสิ่งปฏิกูลหรือมูลฝอยราชการส่วนท้องถิ่นต้องดำเนินการให้ ถูกต้องด้วยสุจริตลักษณะตามที่กำหนดในกฎกระทรวง และมาตรา 63 ให้ราชการส่วนท้องถิ่นมีอำนาจออก ข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดค่าธรรมเนียมตาม หลักเกณฑ์ วิธีการ เงื่อนไข และไม่เกินอัตราที่กำหนดใน กฎกระทรวง แสดงได้ว่าราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหาร ส่วน ตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กฎหมายกำหนดให้เก็บ ค่าธรรมเนียมที่แตกต่างกัน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งเลือกที่ไม่เก็บค่าธรรมเนียมจากประชาชน เนื่องจาก ผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการลดภาระค่าใช้จ่ายของประชาชน ส่งผลให้การ กำหนดค่าธรรมเนียมที่กำหนดไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการขยะมูลฝอยทั่วไป ส่งผลต่อการจัดการซาก อีเล็กทรอนิกส์ขาดประสิทธิภาพและเกิดปัญหาการตกค้างในชุมชน เนื่องจาก การบริหารจัดการซาก อีเล็กทรอนิกส์ต้องใช้ค่าใช้จ่ายจำนวนมาก

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการบังคับใช้บทบัญญัติดังกล่าวในบริบทของการจัดการซาก อีเล็กทรอนิกส์ พบว่ากฎหมายปัจจุบันยังมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่สำคัญ กล่าวคือ พระราชบัญญัติการ สาธารณสุข พ.ศ. 2535 มิได้จำแนกหรือกำหนดให้ “ซากอีเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์อีเล็กทรอนิกส์” เป็น ประเภทของมูลฝอยที่มีลักษณะเฉพาะ แตกต่างจากขยะมูลฝอยทั่วไป ทั้งในด้านองค์ประกอบของสาร อันตราย ความซับซ้อนของกระบวนการจัดการ และต้นทุนในการเก็บรวบรวม ขนส่ง และกำจัดที่สูงกว่า ขยะทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ ส่งผลให้การนำบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยการจัดการมูลฝอยมาใช้กับซาก อีเล็กทรอนิกส์ยังไม่สามารถตอบสนองต่อสภาพปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในทางปฏิบัติ องค์การ ปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนมากกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมการจัดการขยะในลักษณะเหมารวม โดยมิได้ แยกอัตราค่าธรรมเนียมสำหรับซากอีเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะ อีกทั้งในบางพื้นที่ ผู้บริหารองค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่นเลือกที่จะไม่จัดเก็บค่าธรรมเนียมจากประชาชนเลย เพื่อหลีกเลี่ยงการเพิ่มภาระค่าใช้จ่าย ส่งผล ให้รายได้จากค่าธรรมเนียมไม่เพียงพอต่อการรองรับต้นทุนที่แท้จริงของการบริหารจัดการซาก อีเล็กทรอนิกส์ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากร เทคโนโลยี และงบประมาณในระดับสูง ปัญหาดังกล่าวนำไปสู่การ จัดการที่ขาดประสิทธิภาพ เกิดการตกค้างของซากอีเล็กทรอนิกส์ในชุมชน และเพิ่มความเสี่ยงต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

ข้อจำกัดของกฎหมายในลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารอบ กฎหมายให้สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของซากอีเล็กทรอนิกส์มากยิ่งขึ้น ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการพิจารณา แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หรือออกกฎหมายลำดับรองเฉพาะด้าน เพื่อกำหนดให้ซากอีเล็กทรอนิกส์ เป็นประเภทของของเสียที่ต้องได้รับการจัดการเป็นการเฉพาะ ทั้งในด้านมาตรฐานการจัดการและการ กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมที่สะท้อนต้นทุนที่แท้จริง อันจะช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบการ จัดการซากอีเล็กทรอนิกส์ในระดับชุมชน และเพิ่มน้ำหนักให้กับข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการคลังท้องถิ่น และกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยอย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

มาตรการทางกฎหมายการกำหนดค่าธรรมเนียมในการจัดเก็บซากอิเล็กทรอนิกส์ชุมชนในต่างประเทศ

กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่สำคัญมีดังนี้

สหภาพยุโรปกำหนดกฎหมาย EU WEEE Directive (2012/19/ Directive 2012/19/EU on Waste Electrical and Electronic Equipment) โดยใช้หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) กฎหมายกำหนดให้ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวม การบำบัด การนำกลับมาใช้ใหม่ และการกำจัดซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ เมื่อนำผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์เข้าสู่ตลาดผู้ผลิตต้องวางเงินค้ำประกัน และจัดตั้งระบบการรวบรวมคืนซากผลิตภัณฑ์โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายจากผู้บริโภค (European Commission: 2012)

ประเทศญี่ปุ่นได้ตรากฎหมาย Law for the Recycling of Specified Kinds of Home Appliances (Home Appliance Recycling Law – SHARL) ประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2541 (ค.ศ. 1998) และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2544 (ค.ศ. 2001) เพื่อกำกับการจัดการซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์โดยเฉพาะ กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้ผู้บริโภคต้องชำระค่าธรรมเนียมการรีไซเคิลเมื่อทิ้งผลิตภัณฑ์ โดยอัตราค่าธรรมเนียมแตกต่างกันตามประเภทและขนาดของสินค้า ขณะเดียวกันผู้ผลิตหรือผู้นำเข้ามีหน้าที่รับผิดชอบในการรีไซเคิลผลิตภัณฑ์ของตนเอง จัดตั้งศูนย์รวบรวมและรีไซเคิล และดำเนินการระบบติดตามการขนส่งและการรีไซเคิลอย่างเป็นระบบ กรอบกฎหมายดังกล่าวสะท้อนการบูรณาการหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายและแนวคิดความรับผิดชอบต่อที่ขยายออกไปของผู้ผลิต (EPR) ได้อย่างชัดเจน และเป็นตัวอย่างสำคัญของการกระจายภาระค่าใช้จ่ายในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์อย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ (Ministry of Economy, Trade and Industry (METI) : 2001)

สหพันธ์รัฐเยอรมนีได้ตรากฎหมาย Act Governing the Sale, Return and Environmentally Sound Disposal of Electrical and Electronic Equipment (ElektroG) ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2005 เพื่อกำกับการจัดการซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ตามแนวคิดความรับผิดชอบต่อที่ขยายออกไปของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) โดยกฎหมายกำหนดให้ผู้ผลิตและผู้นำเข้าต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวม รีไซเคิล และกำจัดซากผลิตภัณฑ์ของตนเอง อีกทั้งต้องจดทะเบียนกับหน่วยงานกลาง รายงานปริมาณการจำหน่ายและการรีไซเคิลอย่างต่อเนื่อง และปฏิบัติตามเป้าหมายการรีไซเคิลที่กฎหมายกำหนด กฎหมายปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายของสหภาพยุโรป โดยการแก้ไขล่าสุดคือ ElektroG3 ซึ่งมีผลบังคับใช้ในปี ค.ศ. 2022 และเพิ่มความเข้มงวดด้านการจดทะเบียนผู้ผลิต การรายงานข้อมูล และการควบคุมการไหลของซากอิเล็กทรอนิกส์ ระบบดังกล่าวอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ Stiftung Elektro-Altgeräte Register (Stiftung EAR) ซึ่งทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการบริหารระบบจดทะเบียนผู้ผลิต การจัดสรรภาระการเก็บรวบรวม และการตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎหมาย กลไกดังกล่าวช่วยให้การจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ของเยอรมนีมีความเป็นระบบ โปร่งใส และมีประสิทธิภาพสูง (Kunz, N. C., Mayers, K., & Van Wassenhove, L. N. : 2018)

สาธารณรัฐเกาหลีใต้ตรากฎหมาย Act on the Resource Circulation of Electrical and Electronic Equipment and Vehicles ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2008 เพื่อกำกับการจัดการซากเครื่องใช้ไฟฟ้า อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ และยานยนต์ ตามแนวคิดความรับผิดชอบที่ขยายออกไปของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) โดยกฎหมายกำหนดให้ผู้ผลิตและผู้นำเข้าต้องชำระค่าธรรมเนียมการรีไซเคิล เข้าสู่กองทุนกลางสำหรับการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ พร้อมทั้งปฏิบัติตามเป้าหมายการรีไซเคิลรายปี ที่รัฐกำหนด ระบบดังกล่าวอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ Korea Resource Circulation Service Agency (KORA) ซึ่งทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางในการบริหารจัดการระบบรีไซเคิล การจัดสรรภาระค่าใช้จ่าย การติดตามและรายงานผลการดำเนินงานของผู้ผลิตอย่างครบวงจร กลไกนี้ช่วยให้การจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ของสาธารณรัฐเกาหลีมีความเป็นระบบ โปร่งใส และสามารถควบคุมประสิทธิผลของนโยบายได้อย่างชัดเจน (Ministry of Environment, Republic of Korea : 2008)

สาธารณรัฐประชาชนจีน (ไต้หวัน) ได้ตรากฎหมาย Waste Disposal Act of the Republic of China (Taiwan) ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 เพื่อกำกับการจัดการของเสีย รวมถึงซากเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ โดยกฎหมายฉบับนี้ได้นำระบบ 4-in-1 Recycling Program มาใช้เป็นกลไกหลักในการบริหารจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ตามแนวคิดความรับผิดชอบที่ขยายออกไปของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) ระบบ 4-in-1 Recycling Program เป็นระบบบูรณาการที่ประกอบด้วย (1) ประชาชนผู้บริโภค (Consumers) ซึ่งมีหน้าที่คัดแยกและส่งมอบซากผลิตภัณฑ์ (2) ผู้ประกอบการรีไซเคิลหรือผู้เก็บรวบรวมขยะ (Recyclers/Collectors) ที่ทำหน้าที่รวบรวมและนำซากเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิล (3) รัฐบาลท้องถิ่น (Local Governments) ซึ่งมีบทบาทในการกำกับดูแลและสนับสนุนการดำเนินงาน และ (4) กองทุนรีไซเคิล (Recycling Fund) ซึ่งจัดเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ผลิตและผู้นำเข้าตามประเภทและน้ำหนักของผลิตภัณฑ์ เพื่อนำมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ ระบบดังกล่าวอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ Environmental Protection Administration (EPA Taiwan) และมีระบบติดตาม ตรวจสอบ และรายงานผลที่เป็นมาตรฐาน ส่งผลให้การจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ของไต้หวันมีความเป็นระบบ โปร่งใส และมีประสิทธิภาพสูง (Environmental Protection Administration, Taiwan : 2001)

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ เห็นได้ว่าประเทศต่างๆ ล้วนใช้หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) เป็นหลักในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ผลิตในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ มีการจัดตั้งองค์กรกลางในการบริหารจัดการ และมีระบบการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพประเทศไทยควรพิจารณานำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายและระบบการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

อภิปรายผล

จากการศึกษากฎหมายต่างประเทศ เห็นได้ว่าประเทศต่างๆ ล้วนใช้หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) เป็นหลักในการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ผลิต ในการจัดการซากผลิตภัณฑ์มีการจัดตั้งองค์กรกลางในการบริหารจัดการ และมีระบบการติดตามและ ประเมินผลที่มีประสิทธิภาพประเทศไทยควรพิจารณานำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายและระบบ การจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ตารางเปรียบเทียบเกี่ยวกับการจัดเก็บค่าธรรมเนียมบริหารจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศ
ไทยและต่างประเทศ

ประเด็น	ประเทศไทย	สหภาพยุโรป	ประเทศญี่ปุ่น	สาธารณรัฐเกาหลี	สหพันธรัฐเยอรมนี	สาธารณรัฐประชาชนจีน (ไต้หวัน)
กฎหมายที่ใช้บังคับ	พ.ร.บ.การสาธารณสุข พ.ศ. 2535 กฎกระทรวงการจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน พ.ศ. 2563	EU WEEE Directive (2012/19/EU)	Specified Home Appliances Recycling Law หรือ SHARL	ElektroG (Electrical and Electronic Equipment Act)	Act for Resource Recycling of Electrical and Electronic Equipment and Vehicles	Waste Disposal Act 2001
หลักการจัดเก็บ	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บจากประชาชนโดยตรง	ผู้ผลิตรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดตามหลัก EPR	ผู้บริโภคจ่ายค่าธรรมเนียมเมื่อทิ้งผลิตภัณฑ์	ผู้ผลิตรับผิดชอบค่าใช้จ่ายตามหลัก EPR	ผู้ผลิตจ่ายเข้ากองทุนจัดการ	ผู้ผลิตและผู้นำเข้าจ่ายเข้ากองทุน
อัตราค่าธรรมเนียม	อัตราตามราชการท้องถิ่นนั้นๆ เป็นผู้จัดเก็บค่าธรรมเนียม	ตามต้นทุนการจัดการจริง	ตามประเภทและขนาดผลิตภัณฑ์	ตามสัดส่วนการผลิต	ตามประเภทและปริมาณผลิตภัณฑ์	ตามประเภทและน้ำหนักผลิตภัณฑ์
ผู้รับผิดชอบหลัก	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ผู้ผลิต	ผู้ผลิตและผู้บริโภค	ผู้ผลิต	ผู้ผลิต	ผู้ผลิตและผู้นำเข้า

ประเด็น	ประเทศไทย	สหภาพยุโรป	ประเทศญี่ปุ่น	สาธารณรัฐเกาหลี	สหพันธ์รัฐเยอรมนี	สาธารณรัฐประชาชนจีน (ไต้หวัน)
การบริหารจัดการ	กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	ระบบรวมศูนย์ผ่านองค์กรกลาง	ระบบติดตามแบบครบวงจร	หน่วยงานกลางควบคุม	องค์กรกลางบริหารกองทุน	ระบบกองทุนและติดตามผล
การติดตามและประเมินผล	ไม่มีระบบติดตามที่ชัดเจน	มีระบบติดตามและรายงานผล	มีระบบติดตามการขนส่งและรีไซเคิล	ระบบรายงานและติดตามผลโดยหน่วยงานกลาง	มีการกำหนดเป้าหมายและติดตามผลรายปี	มีระบบติดตามและควบคุมที่มีประสิทธิภาพ

จากตารางเปรียบเทียบพบว่า ประเทศไทยมีข้อจำกัดในหลายด้านกฎหมายในประเทศไทยไม่มีการกำหนดค่าธรรมเนียมเดียวกันทำให้ประเทศไทยไม่มีระบบ “ผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบ” (Extended Producer Responsibility: EPR) ที่ชัดเจน และการขาดระบบการติดตามประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ในขณะที่ประเทศอื่นๆ มีระบบการจัดการที่ครบวงจรและมีประสิทธิภาพมากกว่า ซึ่งประเทศไทยควรพิจารณานำแนวทางเหล่านี้มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศ

กฎหมายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการจัดเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่สำคัญมีดังนี้

สหภาพยุโรป ตรากฎหมาย EU WEEE Directive (2012/19/EU) โดยใช้หลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) ซึ่งกำหนดให้ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวม การบำบัด การนำกลับมาใช้ใหม่ และการกำจัดซากผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ ผู้ผลิตต้องวางเงินค้ำประกันเมื่อนำผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาด และจัดตั้งระบบการรวบรวมคืนซากผลิตภัณฑ์โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายจากผู้บริโภค

ประเทศญี่ปุ่นตรากฎหมาย Home Appliance Recycling Law (HARL) ซึ่งกำหนดให้ผู้บริโภคต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการรีไซเคิลเมื่อทิ้งผลิตภัณฑ์ โดยอัตราค่าธรรมเนียมจะแตกต่างกันตามประเภทและขนาดของผลิตภัณฑ์ ในขณะที่ผู้ผลิตมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในการรีไซเคิลผลิตภัณฑ์ของตนเอง โดยจัดตั้งศูนย์รวบรวมและรีไซเคิล รวมถึงมีระบบติดตามการขนส่งและการรีไซเคิลที่มีประสิทธิภาพ (Terazono et al.: 2006)

สหพันธ์รัฐเยอรมันตรากฎหมาย ElektroG (Electrical and Electronic Equipment Act) ซึ่งกำหนดให้ผู้ผลิตต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในการจัดการซากผลิตภัณฑ์ของตน โดยผู้ผลิตต้องจดทะเบียนกับหน่วยงานกลางและรายงานปริมาณการจำหน่ายและการรีไซเคิล อีกทั้งยังมีการจัดตั้งระบบการเก็บรวบรวมแยกต่างหากและกำหนดเป้าหมายการรีไซเคิลที่ชัดเจน (Sander et al.: 2007)

สาธารณรัฐเกาหลี บัญญัติกฎหมาย Act for Resource Recycling of Electrical and Electronic Equipment and Vehicles โดยกำหนดให้ผู้ผลิตต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการรีไซเคิลเข้ากองทุนสำหรับการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ มีการกำหนดเป้าหมายการรีไซเคิลรายปี และมีระบบการจัดการแบบครบวงจร รวมถึงมีการจัดตั้งองค์กรกลางในการบริหารจัดการ (Ministry of Environment Korea: 2008)

สาธารณรัฐประชาชนจีน (ไต้หวัน) กำหนดระบบ 4-in-1 Recycling Program ซึ่งกำหนดให้ผู้ผลิตและผู้นำเข้าต้องจ่ายค่าธรรมเนียมการรีไซเคิลเข้ากองทุน โดยมีการกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมตามประเภทและน้ำหนักของผลิตภัณฑ์ และมีระบบการติดตามและควบคุมที่มีประสิทธิภาพ (Environmental Protection Administration Taiwan: 2001)

ผลการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกฎหมายต่างประเทศด้านการจัดเก็บค่าธรรมเนียมและการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์สะท้อนให้เห็นว่า ระบบกฎหมายของประเทศไทยยังมีข้อจำกัดเชิงโครงสร้างอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางของสหภาพยุโรป ญี่ปุ่น สหพันธรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐเกาหลี และสาธารณรัฐประชาชนจีน (ไต้หวัน) โดยเฉพาะในประเด็นการกระจายความรับผิดชอบ การออกแบบกลไกทางการคลัง และโครงสร้างสถาบันที่รองรับการบังคับใช้กฎหมาย

ประการแรก ในด้านการกระจายความรับผิดชอบ พบว่าประเทศที่มีระบบการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่มีประสิทธิภาพ ล้วนยึดหลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) เป็นแกนกลางของระบบกฎหมาย โดยกำหนดให้ผู้ผลิตหรือผู้นำเข้ารับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเก็บรวบรวม รีไซเคิล และกำจัดซากผลิตภัณฑ์ตลอดวงจรชีวิตสินค้า ในทางตรงกันข้ามกฎหมายไทยยังคงมุ่งให้ภาระหลักตกอยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนผ่านระบบค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 โดยไม่มีการเชื่อมโยงความรับผิดชอบของผู้ผลิตอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ภาระต้นทุนไม่สอดคล้องกับแหล่งกำเนิดของของเสีย

ประการที่สอง ในมิติของโครงสร้างสถาบัน ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์มีการจัดตั้งองค์กรกลางเฉพาะด้าน ทำหน้าที่จดทะเบียนผู้ผลิต บริหารกองทุน กำหนดเป้าหมายการรีไซเคิล และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โครงสร้างดังกล่าวช่วยลดภาระของรัฐบาลท้องถิ่นและเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย ขณะที่ประเทศไทยยังขาดองค์กรกลางในลักษณะเดียวกัน ทำให้ภารกิจการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์กระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน และตกอยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ เทคโนโลยี และบุคลากร

ประการที่สาม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงช่องว่างของกฎหมายไทยในการกำหนดค่าธรรมเนียมและการบังคับใช้ กล่าวคือ อัตราค่าธรรมเนียมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดเก็บได้ถูกจำกัดด้วยเพดานตามกฎหมายกระทรวง ซึ่งไม่สอดคล้องกับต้นทุนที่แท้จริงของการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ที่มีความซับซ้อนสูง อีกทั้งกฎหมายยังขาดมาตรการบังคับหรือบทลงโทษที่ชัดเจน ทั้งต่อกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่จัดเก็บค่าธรรมเนียม และกรณีที่ประชาชนไม่ชำระค่าธรรมเนียม ส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายขาดประสิทธิภาพในทางปฏิบัติ

นอกจากนี้ การที่กฎหมายไทยยังไม่จำแนกซากอิเล็กทรอนิกส์ออกจากมูลฝอยทั่วไปอย่างชัดเจน ทำให้การนำบทบัญญัติทั่วไปมาใช้ไม่สามารถรองรับลักษณะเฉพาะของของเสียประเภทนี้ได้เหมาะสม แตกต่างจากกฎหมายต่างประเทศที่กำหนดให้ซากอิเล็กทรอนิกส์เป็นของเสียเฉพาะประเภท พร้อมทั้งกำหนดมาตรฐานการจัดการและกลไกทางการคลังที่แตกต่างจากขยะทั่วไป

จากผลการอภิปรายดังกล่าว สามารถสรุปนัยเชิงนโยบายได้ว่า การปรับปรุงระบบกฎหมายของประเทศไทยควรมุ่งไปที่การตรากฎหมายเฉพาะด้านการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ โดยกำหนดหลัก EPR อย่างชัดเจน จัดตั้งองค์กรกลางเพื่อบริหารจัดการและติดตามผล และปรับระบบค่าธรรมเนียมให้สะท้อนต้นทุนที่แท้จริง พร้อมทั้งเสริมสร้างกลไกการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แนวทางดังกล่าวจะช่วยลดภาระขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพิ่มความเป็นธรรมในการกระจายภาระค่าใช้จ่าย และยกระดับประสิทธิภาพของระบบการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลในระยะยาว

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การกำหนดค่าธรรมเนียมในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์เป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนของระบบการจัดการ โดยปัจจุบันพบว่ายังไม่มีข้อกำหนดค่าธรรมเนียมที่เป็นมาตรฐานในการจัดเก็บและกำจัด ทำให้แต่ละพื้นที่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมที่แตกต่างกัน ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการคำนวณค่าธรรมเนียม และขาดการพิจารณาถึงประเภทและปริมาณของซากอิเล็กทรอนิกส์อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ พบปัญหาในระบบการจัดเก็บค่าธรรมเนียมที่ไม่สะท้อนต้นทุนการจัดการที่แท้จริง ขาดความเป็นธรรมระหว่างผู้ก่อให้เกิดซากอิเล็กทรอนิกส์ ไม่มีระบบการติดตามและตรวจสอบการชำระค่าธรรมเนียมที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงขาดมาตรการบังคับสำหรับผู้ที่ไม่ชำระค่าธรรมเนียมตามกำหนด อีกปัญหาสำคัญ คือ การขาดกลไกในการนำรายได้จากค่าธรรมเนียมมาพัฒนาระบบการจัดการอย่างยั่งยืน ไม่มีการจัดสรรรายได้เพื่อพัฒนาระบบการจัดการอย่างเป็นระบบ ขาดแผนการใช้จ่ายที่ชัดเจนและโปร่งใส และไม่มีการนำรายได้มาลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและเทคโนโลยีที่จำเป็น การแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องมีการกำหนดค่าธรรมเนียมมาตรฐานที่สะท้อนต้นทุนจริง สร้างระบบการจัดเก็บที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม พัฒนากลไกการบริหารจัดการรายได้ที่โปร่งใส และจัดทำแผนการพัฒนาระบบการจัดการที่ยั่งยืน รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการกำหนดและจัดเก็บค่าธรรมเนียม ซึ่งจะช่วยให้มีรายได้เพียงพอในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความเป็นธรรม สามารถพัฒนาระบบการจัดการให้ทันสมัยและยั่งยืน ลดภาระงบประมาณของภาครัฐในระยะยาว และสร้างแรงจูงใจในการลดการสร้างขยะอิเล็กทรอนิกส์

ดังนั้น การกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมในการจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ของประเทศไทยควรตั้งอยู่บนหลักต้นทุนที่แท้จริงและหลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต เพื่อแก้ไขข้อจำกัดของระบบปัจจุบันที่ภาระค่าใช้จ่ายตกอยู่กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนเป็นหลัก โดยสามารถเสนอแนวทางดังต่อไปนี้ 1. ควรกำหนดให้ผู้ผลิตและผู้นำเข้าเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์มีหน้าที่ชำระค่าธรรมเนียมการบริหารจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์ตามหลักการขยายความรับผิดชอบของผู้ผลิต (Extended Producer Responsibility: EPR) ซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่ใช้ในกฎหมายของสหภาพยุโรป ญี่ปุ่น เยอรมนี เกาหลีใต้ และไต้หวัน แนวทางดังกล่าวช่วยกระจายภาระต้นทุนออกจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชน และสร้างแรงจูงใจให้ผู้ผลิตออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เอื้อต่อการรีไซเคิล อันสอดคล้องกับผลการอภิปรายผลที่ชี้ให้เห็นช่องว่างของกฎหมายไทยด้านการกระจายความรับผิดชอบ

2. ควรกำหนดให้ผู้ผลิตมีหน้าที่ชำระค่าธรรมเนียมการบริหารจัดการซากอิเล็กทรอนิกส์เป็นรายปี ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยยื่นแบบแจ้งและชำระค่าธรรมเนียมภายในเดือนมกราคมของทุกปี ซึ่ง

สอดคล้องกับรอบปีงบประมาณของภาครัฐ และเอื้อต่อการวางแผนงบประมาณและการจัดการระบบตลอดปี รวมทั้งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติด้านการรายงานของกฎหมายต่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2565). รายงานสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายจากชุมชนของประเทศไทย ปี 2565. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กระทรวงมหาดไทย. (2562). ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยค่าใช้จ่ายเพื่อช่วยเหลือประชาชนตามอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2562. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาแห่งชาติ. (2563). การกระจายอำนาจและการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สำนักเลขาธิการวุฒิสภา.
- อนุรักษ์ พันธเมธา. (2553). ทฤษฎีภาษีอากรและการคลังสาธารณะ. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปิยะมิตร ณ นคร. (2552). หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายในการจัดการสิ่งแวดล้อม. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมศักดิ์ กิตติเกษม. (2559). ความเป็นอิสระทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- Environmental Protection Administration, Taiwan. (2001). *Waste Disposal Act of the Republic of China (Taiwan)*. Taipei: Government of the Republic of China (Taiwan).
- European Commission. (2012). Directive 2012/19/EU on Waste Electrical and Electronic Equipment (WEEE). Official Journal of the European Union.
- Kunz, N. C., Mayers, K., & Van Wassenhove, L. N. (2018). *Stakeholder views on extended producer responsibility and the German WEEE system*. *Journal of Industrial Ecology*, 22(4), 834–845.
- Ministry of Economy, Trade and Industry (METI). (2001). Home Appliance Recycling Law (Law No. 97 of 1998). Tokyo: Government of Japan.
- Ministry of Environment, Republic of Korea. (2008). Act on the Resource Circulation of Electrical and Electronic Equipment and Vehicles. Seoul: Government of the Republic of Korea
- Terazono, A., Murakami, S., Abe, N., Inanc, B., Moriguchi, Y., Sakai, S. I., ... & Hirakawa, T. (2006). Current status and research on e-waste issues in Asia. *Journal of Material Cycles and Waste Management*, 8(1), 1-12.
- Sander, K., Schilling, S., Tojo, N., van Rossem, C., Vernon, J., & George, C. (2007). The Producer Responsibility Principle of the WEEE Directive. European Commission DG Environment.
- Environmental Protection Administration Taiwan. (2001). Waste Disposal Act. EPA Taiwan
- Ministry of Environment Korea. (2008). Act for Resource Recycling of Electrical and Electronic Equipment and Vehicles. MOE Korea.

หลักเกณฑ์และคำแนะนำสำหรับผู้เขียนบทความ วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย วัตถุประสงค์เพื่อเป็นฐานเผยแพร่องค์ความรู้ในด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์และสาขาอื่นๆที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดผลงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง อันก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

โดย วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ได้จัดพิมพ์เป็นวารสารราย 6 เดือน ปีละ 2 ฉบับ (ฉบับที่ 1 เดือนกรกฎาคม - ธันวาคม, ฉบับที่ 2 เดือนมกราคม - มิถุนายน) บทความได้รับการตรวจทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน เป็นอย่างน้อย ก่อนลงตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ทั้งนี้ บทความที่เสนอเพื่อตีพิมพ์จะต้องไม่เคยถูกตีพิมพ์เผยแพร่หรืออยู่ในระหว่างกระบวนการพิจารณาเพื่อลงตีพิมพ์ของวารสารอื่นใดกองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ผู้เสนอผลงานต้องอ้างอิงแหล่งที่มาให้ครบถ้วนและสมบูรณ์

ผู้เสนอผลงานจะต้องจัดวางรูปแบบตามคำแนะนำอย่างเคร่งครัด บทความใดมีรูปแบบไม่ถูกต้อง ทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ไม่รับพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร โดยมีรูปแบบการเตรียมต้นฉบับมีดังนี้

1. ประเภทบทความที่ตีพิมพ์ได้นั้น

- 1) บทความวิจัย
- 2) บทความวิชาการ ได้แก่ บทความวิชาการทั่วไป บทความพิเศษ บทความปริทรรศน์ บทความวิทยานิพนธ์ (ระดับปริญญาเอก/โท) เป็นต้น
- 3) บทความวิจารณ์หนังสือ

2. สาขาเนื้อหาของบทความที่รับตีพิมพ์

- 1) สาขาวิชาภาษาอังกฤษ
- 2) สาขาวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ
- 3) สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
- 4) สาขาวิชาภาษาจีนและภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสาร
- 5) สาขาวิชาภาษาไทย
- 6) สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน
- 7) สาขาวิชาดิจิทัลอาร์ต
- 8) สาขาวิชาทัศนศิลป์
- 9) สาขาวิชาดุริยางคศิลป์
- 10) สาขาวิชานิติศาสตร์
- 11) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

- 12) สาขาวิชาภาษาอังกฤษศึกษา
- 13) สาขาวิชาพัฒนาสังคม
- 14) สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมิภาค
- 15) สาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. การเตรียมต้นฉบับ

3.1 ภาษา ผู้เสนอผลงานสามารถเขียนบทความได้ทั้งบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ แต่หากเป็นบทความภาษาอังกฤษแล้ว ควรได้รับการตรวจสอบความถูกต้องด้านไวยากรณ์จากผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษโดยเฉพาะ บทความภาษาอังกฤษควรมีบทคัดย่อเป็นภาษาไทย ทั้งนี้ ควรหลีกเลี่ยงการเขียนภาษาอังกฤษปนกับภาษาไทย เว้นแต่ในกรณีเขียนภาษาอังกฤษเพื่ออธิบายศัพท์ทางเทคนิคแต่ให้ใส่วงเล็บด้วย

3.2 รูปแบบการเขียน เสนอผลงานต้องพิมพ์ต้นฉบับด้วยโปรแกรม Microsoft word เท่านั้น ใช้ขนาดกระดาษ A4 (210 มม. x 297 มม.) หรือ (21 ซม. x 29.7 ซม.) หรือ (8.27 นิ้ว x 11.69 นิ้ว) และตั้งค่าน้ำกระดาษดังนี้

- ด้านบน ห่างจากขอบกระดาษ 3.81 เซนติเมตร (1.5 นิ้ว)
- ด้านล่าง ห่างจากขอบกระดาษ 2.54 เซนติเมตร (1 นิ้ว)
- ด้านขวา ห่างจากขอบกระดาษ 2.54 เซนติเมตร (1 นิ้ว)
- ด้านซ้าย ห่างจากขอบกระดาษ 2.54 เซนติเมตร (1 นิ้ว)

คำภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวอักษร TH sarabunPSK และมีรูปแบบการเขียนดังนี้

ชื่อเรื่อง	ขนาดอักษร 18	รูปแบบอักษร	ตัวหนา
ชื่อผู้เขียน	ขนาดอักษร 16	รูปแบบอักษร	ตัวธรรมดา
บทคัดย่อ	ขนาดอักษร 16	รูปแบบอักษร	ตัวธรรมดา
คำสำคัญ	ขนาดอักษร 16	รูปแบบอักษร	ตัวธรรมดา
ชื่อหัวข้อต่าง ๆ	ขนาดอักษร 16	รูปแบบอักษร	ตัวหนา
เนื้อหาทั้งหมด	ขนาดอักษร 16	รูปแบบอักษร	ตัวธรรมดา
บรรณานุกรม	ขนาดอักษร 16	รูปแบบอักษร	ตามคำแนะนำการเขียน
รายการอ้างอิง	ขนาดอักษร 16	รูปแบบอักษร	ตามคำแนะนำการเขียน

3.3 จำนวนหน้า ทุกประเภทบทความ ควรมีความยาวทั้งเรื่อง รวมรายการอ้างอิง (APA Style) และบรรณานุกรมแล้ว ควรอยู่ในระหว่าง 10-15 หน้ากระดาษ

3.4 การย่อหน้า ย่อหน้า ให้เริ่มห่างจากขอบเนื้อเรื่อง 1.25 เซนติเมตร ส่วนรายการอ้างอิง (APA Style) และบรรณานุกรมให้ห่างจากขอบเนื้อเรื่อง 1.25 เซนติเมตร

3.5 ลำดับหน้า ลำดับหน้า ให้พิมพ์เลขหน้ากำกับทุกหน้าไว้ที่มุมด้านบนของกระดาษ โดยเริ่มนับหน้าที่ 1 ในหน้าแรกของบทความ เฉพาะหน้าแรกของบทความไม่ให้ใส่ตัวเลขกำกับไว้แต่ให้พิมพ์คำว่า หน้า 2 ในหน้าถัดไป และใส่ลำดับเลขหน้าจนจบเนื้อหาของบทความ

3.6 ลำดับเนื้อเรื่อง ลำดับเนื้อเรื่อง ให้ใช้เลขกำกับบทนำเป็นหัวข้อหมายเลข 1 และส่วนหัวข้อย่อยให้ใช้เลขระบบบทศันิยมกำกับหัวข้อย่อย แต่ไม่ควรเกิน 3 จุดเลขศันิยม เช่น 1.1 ,1.1.1 เป็นต้น และหัวข้อย่อยลำดับถัดไปให้ใช้วงเล็บกำกับ เช่น 1) , 1.1) เป็นต้น และลำดับถัดไป เช่น (1), (2) เป็นต้น

4. ส่วนประกอบของบทความ

4.1 บทความวิจัย

- 1) ชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 2) ชื่อผู้เขียนบทความ ชื่อผู้เขียนบทความให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และให้มีรายการอ้างอิง (APA Style) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อและที่อยู่สถาบันที่สังกัดของผู้เสนอผลงาน
- 3) บทคัดย่อ เป็นการกล่าวถึงเนื้อความที่ศึกษาทั้งเรื่องโดยย่อ ซึ่งเริ่มจากจุดมุ่งหมายของการศึกษา ตลอดจนผลของการศึกษาสรุปผลการศึกษา วิเคราะห์และตีความ และบทสรุปของการศึกษา โดยให้มีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
- 4) คำสำคัญ คำที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของเนื้อหาสารสนเทศ โดยมาจากคำที่ปรากฏในบทความ ซึ่งจะระบุไว้ท้ายบทคัดย่อ ให้มีคำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และไม่ควรมีคำสำคัญเกิน 5 คำ
- 5) บทนำ: ประกอบด้วย
 - 5.1) ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา เป็นการกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาตลอดจนเหตุผลอันมาสู่การศึกษาในเรื่องนี้
 - 5.2) วัตถุประสงค์ เป็นการกล่าวถึงเหตุผลและจุดมุ่งหมายอันนำมาสู่การศึกษาในเรื่องนี้ ทั้งนี้ วัตถุประสงค์จะต้องมีความชัดเจนและสอดคล้องกับเรื่องที่ทำการการศึกษา
 - 5.3) สมมติฐาน (ถ้ามี) เป็นการกล่าวถึงคำตอบสมมติในประเด็นปัญหาของเรื่องที่ทำการการศึกษา ซึ่งผู้ทำการการศึกษาได้กำหนดขึ้นไว้ล่วงหน้าอย่างมีเหตุผล เพื่อตอบจุดมุ่งหมายของเรื่องที่ทำการการศึกษา
 - 5.4) ขอบเขตการวิจัยหรือการศึกษา: เป็นการกล่าวถึงขอบเขตของเรื่องที่ทำการวิจัยหรือทำการการศึกษา โดยจะต้องมีการระบุขอบเขต เช่น เชิงพื้นที่ เชิงปริมาณ เป็นต้น
 - 5.5) ระเบียบวิธีการวิจัยหรือศึกษา: เป็นการกล่าวว่าการวิจัยหรือการศึกษาในเรื่องนี้ใช้รูปแบบใด มีการอธิบายและวิเคราะห์วิธีการวิจัยหรือการศึกษา โดยให้มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
 - 5.6) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ: เป็นกล่าวถึงว่าผลของการเสนอผลงานในเรื่องนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ใดและในด้านใด
- 6) บรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับโจทย์การศึกษา โดยอ้างอิงถึงหลักการ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานที่ศึกษา
- 7) ผลการศึกษา เป็นการกล่าวและวิเคราะห์ถึงปัญหาที่ต้องการศึกษา โดยใช้ทฤษฎีหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตลอดจนรายงานผลการเรียนอย่างเป็นลำดับ ชัดเจน และได้ใจความ
- 8) อภิปรายผล เป็นการประเมินผลการวิจัย เพื่อให้เหตุผลยืนยันว่าผลการวิจัยที่น่าเชื่อถือถูกต้อง เป็นจริง

9) สรุปผลและข้อเสนอแนะ เป็นการกล่าวให้เห็นว่าผลการศึกษาดตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และกล่าวถึงข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ควรมีประเด็นคำถามเพื่อเป็นแนวทางสานต่อการศึกษาต่อไป

10) กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) เป็นการกล่าวว่างานที่ศึกษาในเรื่องนี้ ได้รับการสนับสนุนหรือการช่วยเหลือจากบุคคลใด อย่างไร

11) บรรณานุกรมและรายการอ้างอิง รายการอ้างอิงและบรรณานุกรมเป็นการแสดงแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลในบทความ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการติดตามและตรวจสอบแหล่งที่มาได้ โดยใช้รูปแบบตามที่วารสารกำหนด

4.2 บทความวิชาการ

1) ชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2) ชื่อผู้เขียนบทความ ชื่อผู้เขียนบทความให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และให้มีรายการอ้างอิง (APA Style) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อและที่อยู่สถาบันที่สังกัดของผู้เสนอผลงาน

3) บทคัดย่อ เป็นการกล่าวถึงเนื้อความที่ศึกษาทั้งเรื่องโดยย่อ ซึ่งเริ่มจากจุดมุ่งหมายของการศึกษา ตลอดจนผลการศึกษาและบทสรุปของการศึกษา โดยให้มีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

4) คำสำคัญ คำที่ถูกระบุขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของเนื้อหาสารสนเทศ โดยมาจากคำที่ปรากฏในบทความ ซึ่งจะระบุไว้ท้ายบทคัดย่อ ให้มีคำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และไม่ควรมีคำสำคัญเกิน 5 คำ

5) บทนำ เป็นการกล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา ตลอดจนเหตุผลอันนำมาสู่การศึกษาในเรื่องนี้ รวมถึงข้อมูลเชิงวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

6) เนื้อหา เป็นการกล่าวถึงเนื้อหาที่ทำการศึกษาอย่างเป็นลำดับ ชัดเจน และได้ใจความ

7) สรุปผลและข้อเสนอแนะ เป็นการกล่าวให้เห็นว่าผลการศึกษาดตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในกรณีที่มิข้อเสนอแนะ ให้กล่าวถึงข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

8) บรรณานุกรมและรายการอ้างอิง รายการอ้างอิงและบรรณานุกรมเป็นการแสดงแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลในบทความ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการติดตามและตรวจสอบแหล่งที่มาได้ โดยใช้รูปแบบตามที่วารสารกำหนด

4.3 บทวิจารณ์หนังสือ

1) ชื่อผู้วิจารณ์ ชื่อผู้วิจารณ์ให้มีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และให้มีรายการอ้างอิง (APA Style) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อและที่อยู่สถาบันที่สังกัดของผู้วิจารณ์

2) ชื่อหนังสือที่วิจารณ์ ให้วิจารณ์หนังสือเป็นภาษาไทย

3) บทวิจารณ์หนังสือ เป็นการกล่าวถึงข้อดีและข้อบกพร่องของเรื่องที่วิจารณ์ โดยชี้ให้เห็นจุดเด่นและจุดด้อยอย่างได้ใจความ พร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขให้ดีขึ้น โดยการวิจารณ์หนังสือต้องเป็นการวิจารณ์อย่างสร้างสรรค์

4) บรรณานุกรมและรายการอ้างอิง รายการอ้างอิงและบรรณานุกรมเป็นการแสดงแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของข้อมูลในบทความ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการติดตามและตรวจสอบแหล่งที่มาได้ โดยใช้รูปแบบตามที่วารสารกำหนด

รูปแบบการอ้างอิง (APA Style ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6)

หนังสือ ผู้แต่ง 1 คน

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุล/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุล,/ปีที่พิมพ์)
ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ (2548)	(ไพฑูริย์ สีนลรัตน์,2548)
สกุล/(ปีที่พิมพ์)	(สกุล,/ปี)
Knepper (2007)	(Knepper, 2007)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุล./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
อุมา สุคนธมาน. (2526). <i>การประถมศึกษา</i> . กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,/อักษรย่อชื่อ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
Apple, M. W. (2004). <i>Ideology and curriculum</i> (3rd ed.). Boston, MA: Routledge Kegan Paul.	

หนังสือ ผู้แต่ง 2 คน

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุล1/และชื่อ/สกุล2/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุล1/และชื่อ/สกุล2,/ปีที่พิมพ์)
วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว และสมจินดา ชมพูนุท (2557)	(วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว และสมจินดา ชมพูนุท, 2557)
สกุล/and/สกุล(ปี)	(สกุล/and/สกุล,/ปี)
Bernard and Krupat (1994)	(Smith and Brown, 2009)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุล1/และชื่อ/สกุล2./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
ปริญานุษ พิบูลสงคราม และจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2553). <i>ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน</i> (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์	

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ
สกุล,/อักษรย่อชื่อ1./&/สกุล,/อักษรย่อชื่อ2./(ปีพิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
Certo S. C., & Peter, J. P. (1991). <i>Strategic management: Concept and applications</i> . New York, NY: McGraw - Hill.

หนังสือ ผู้แต่ง 3 คน

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุล1/ชื่อ/สกุล2/และชื่อ/สกุล3/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุล1/ชื่อ/สกุล2/และชื่อ/สกุล3,/ปีที่พิมพ์)
กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย, และริชาต สถาปิตานนท์ (2557)	(กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย, และริชาต สถาปิตานนท์, 2557)
สกุล/สกุล&/สกุล/(ปี)	(สกุล/and/สกุล,/ปี)
Aronson, Wilson, & Akert (1994)	(Aronson, Wilson, & Akert, 1994)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุล1/ชื่อ/สกุล2/และชื่อ/สกุล3/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย, และริชาต สถาปิตานนท์. (2557). <i>มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่</i> . กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,/อักษรย่อชื่อ./&/สกุล,/อักษรย่อชื่อ./&/สกุล,/ชื่อ/(ปีพิมพ์)/ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
Aronson, E., Wilson, T.D., & Akert, R.M. (1999). <i>Social psychology</i> (3 rd ed.). New York: Longman.	

หนังสือ ผู้แต่ง มากกว่า 3 - 7 คน

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุล1/และคณะ/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุล1/และคณะ,/ปีที่พิมพ์)
กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2557)	(กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2557)
สกุล และคณะ/(ปี)	(สกุล/และคณะ/ปี)
Aronson et al. (1994)	(Aronson et al. 1994)

การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุล1/ชื่อ/สกุล2/ชื่อ/สกุล3/ชื่อ/สกุล4/ชื่อ/สกุล5/ชื่อ/สกุล6/และชื่อ/สกุล7./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
ศิริพร พงษ์โกคา, บุญศรี กิติโชติพาณิชย์, สุดประนอม สมันตเวคิน, อรุณช เชาวน์ปรีชา, สุภาพร เลิศกวินอนันต์, และอุษา วงศ์พิณิจ. (2557). <i>การสร้างเสริมสุขภาพมารดา-ทารกในครรภ์และการป้องกัน การคลอดก่อนกำหนด</i> . กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,/อักษรย่อชื่อ1./สกุล,/อักษรย่อชื่อ2./สกุล,/อักษรย่อชื่อ3./สกุล,/อักษรย่อชื่อ4./สกุล,/อักษรย่อชื่อ5./สกุล,/อักษรย่อชื่อ6./&/สกุล,/ชื่อ7./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
Craig, A. M., Graham, W. A., Kagan, D. M., Ozment, S., & Turner, F. M. (2008). <i>International history of the twentieth century and beyond</i> (2nd ed.). London; New York: Routledge.	

หนังสือ ผู้แต่ง 8 คนขึ้นไป

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุล1/และคณะ/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุล1/และคณะ,/ปีที่พิมพ์)
กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2557)	(กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2557)
สกุล และคณะ/(ปี)	(สกุล/และคณะ/ปี)
Aronson et al. (1994)	(Aronson et al. 1994)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุล1/ชื่อ/สกุล2/ชื่อ/สกุล3/ชื่อ/สกุล4/ชื่อ/สกุล5/ชื่อ/สกุล6.../ผู้แต่งคนสุดท้าย./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
ธีรภาพ โลหิตกุล, ศรัณย์ บุญประเสริฐ, อัมพร จิรัฐติกร, ทรงยศ กมลทวิกุล, ปารวี ไพบูลย์ นนเรศ ธีระคำศรี ...ศรัณย์ ทองปาน. (2555). <i>ท่องเที่ยวอาเซียน</i> , กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,/อักษรย่อชื่อ1./สกุล,/อักษรย่อชื่อ2./สกุล,/อักษรย่อชื่อ3./สกุล,/อักษรย่อชื่อ4./สกุล,/อักษรย่อชื่อ5./สกุล,/อักษรย่อชื่อ6./.../สกุล,/ชื่อคนสุดท้าย./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
Holland, D., Nonini, D. M., Lutz, C., Bartlett, L., McGlathery, M. F., Guldbrandsen, T. C., ...Murillo, M.G. (2007). <i>Local democracy under siege: Activism, public interests, and private politics</i> . New York: New York University Press.	

บทความบรรณาธิการและผู้รวบรวม

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลบรรณาธิการ/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลบรรณาธิการ,/ปีที่พิมพ์)
ทิตนา แคมมณี (2557)	(ทิตนา แคมมณี, 2557)ข
ทิตนา แคมมณี และสร้อยสน สกลรัตน์ (2557)	(ทิตนา แคมมณี และสร้อยสน สกลรัตน์ (2557)
สกุลบรรณาธิการ/(ปี)	(สกุลบรรณาธิการ/ปี)
Pianta (1994)	(Pianta 1994)
Pianta and Rimm-Kaufman (1994)	(Pianta & Rimm-Kaufman, 1994)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุลบรรณาธิการ./(บ.ก.)/(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
ทิตนา แคมมณี (บ.ก.). (2561). แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา.กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,อักษรย่อชื่อ/(Ed. หรือ Eds.)/(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
Chambers, P., & Waitookiat, N. (Eds.). (2017). Khaki capital: The politiceconomy of the military in Southeast Asia. Thailand: NIAS Press.	
หมายเหตุ: กรณีมีบรรณาธิการคนเดียวในเอกสารภาษาต่างประเทศ ให้ใช้ตัวย่อว่า (Ed.) แต่ถ้ามีบรรณาธิการหลายคนให้ใช้ตัวย่อว่า (Eds.)	

ผู้แต่งที่เป็นนิติบุคคล

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อเต็มของหน่วยงาน/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อเต็มของหน่วยงาน,/ปีที่พิมพ์)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย (2548)	(มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย,2548)
ชื่อเต็มของหน่วยงาน/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อเต็มของหน่วยงาน,/ปี)
Loei Rajabhat University (2022)	(Loei Rajabhat University, 2022)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อเต็มของหน่วยงาน/(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. (2565). คู่มือการทำวิทยานิพนธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). เลย: เมืองเลยการพิมพ์.	

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ
ชื่อเต็มของหน่วยงาน./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่ 2 เป็นต้นไป)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
Chulalongkorn University. Faculty of Education. (1998), <i>Chulalongkorn education review</i> . Bangkok: Faculty of Education Chulalongkorn University.
หมายเหตุ: ให้ลงรายการโดยเรียงลำดับจากหน่วยงานใหญ่ ไปหน่วยงานย่อย

บทความในหนังสือ

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้แต่ง/ปีที่พิมพ์)
ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ (2548)	(ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2548)
สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้แต่ง, ปี)
Knepper (2007)	(Knepper, 2007)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อ/สกุลบรรณาธิการ/(บ.ก.).,/ชื่อหนังสือ/(เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2540). การวิจัยอนาคตแบบ EDFR. ใน ทิศนา แฉมมณี และ สร้อยสน สกลรัตน์ (บ.ก.), <i>แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา</i> (1-18). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล./อักษรย่อชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ตัวย่อชื่อ/สกุล/(Ed. หรือ Eds.).,/ชื่อหนังสือ/(เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
Pianta, R. C., Rimm-Kaufman, S. E., & Cox, M. J. (1999). Introduction: An ecological approach to kindergarten transition. In R. C. Pianta & M. J. Cox (Eds.), <i>The transition to kindergarten</i> (pp. 3-12). Baltimore, MD: Paul Brookes.	

วิทยานิพนธ์เป็นรูปเล่ม

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์)
ไพฑูริย์ สีนลรัตน์ (2548)	(ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2548)
สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์)
Knepper (2007)	(Knepper, 2007)

การอ้างอิงท้ายบทความ (References)
ตัวอย่างภาษาไทย
ชื่อ//สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อวิทยานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต)/สถานที่พิมพ์:ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา/คณะ/ชื่อมหาวิทยาลัย.
มนต์ชัย มั่นวสิน. (2552). แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน: การบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครปฐม (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ
สกุล,/อักษรย่อชื่อผู้แต่ง./ชื่อวิทยานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต)/ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา/คณะ/ชื่อมหาวิทยาลัย.
Sukharomana, R. (1998). Willingness to pay for water quality improving: Difference between contingent valuation and averting expenditure model (PH.D. Dissertation). University of Nebraska Lincoln.

วิทยานิพนธ์ฐานข้อมูลออนไลน์

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์)
ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2548)	(ไพฑูรย์ สีนลารัตน์,2548)
สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้แต่ง,/ปีที่พิมพ์)
Knepper (2007)	(Knepper, 2007)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ//สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)/ชื่อวิทยานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต)/สถานที่พิมพ์:ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา/คณะ/ชื่อมหาวิทยาลัย./สืบค้นจาก http://www.xxx	
มนต์ชัย มั่นวสิน. (2552). แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน: การบริหารกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ของโรงเรียนเอกชนในจังหวัดนครปฐม (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. สืบค้นจาก https://so01.tci- thaijo.org/index.php/husolru/	

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ
สกุล,/อักษรย่อชื่อผู้แต่ง./ชื่อวิทยานิพนธ์/(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือวิทยานิพนธ์ ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต)/ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา/คณะ/ชื่อมหาวิทยาลัย./สืบค้นจาก http://www.xxx
Heggelund, C. R. (2017). Sequencing democracy in Myanmar: A success story? (master's thesis), Oslo: University of Oslo Norway. Retrieved from https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/57605/THESIS- FINAL- PDF.pdf?sequence=1&isAllowed=y

วารสารแบบเล่ม

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้เขียนบทความ,/ปีที่พิมพ์)
ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2548)	(ไพฑูรย์ สีนลรัตน์,2548)
สกุลผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้เขียนบทความ,/ปีที่พิมพ์)
Knepper (2007)	(Knepper, 2007)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ//สกุลผู้วิจัย./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ/ชื่อวารสาร,/เลขของปีที่(เลขของฉบับที่),/เลขหน้า.	
มานะ สิ้นธุรงษานนท์. (2549). ปัจจัยส่งเสริมการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพนักเรียนในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารศึกษาศาสตร์, 18(2), 115-116.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,/อักษรย่อชื่อ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ/ชื่อวารสาร,/เลขของปีที่(เลขของฉบับที่),/เลขหน้า.	
Chawla, L. (1994). Editor's note. <i>Children's Environment</i> , 2(11), 3.	

รายงานวิจัย

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้วิจัย/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้วิจัย./ปีที่พิมพ์)
ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2548)	(ไพฑูรย์ สีนลรัตน์,2548)
สกุลผู้วิจัย/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้วิจัย,/ปีที่พิมพ์)
Knepper (2007)	(Knepper, 2007)

การอ้างอิงท้ายบทความ (References)
ตัวอย่างภาษาไทย
ชื่อ/สกุลผู้วิจัย./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
วิเชียร อินทะสี. (2546). ผลกระทบจากความปรองดองระหว่างเกาหลีเหนือกับเกาหลีใต้ต่อ ความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออก (รายงานผลการวิจัย). ปทุมธานี: สถาบันเอเชีย ตะวันออกศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ
สกุล,/อักษรย่อชื่อ./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(รายงานการวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
Jirapanthong, W. (2010). <i>Development of selection model to support higher education (undergraduate programs) using data mining technique</i> (Research report). Bangkok: Dhurakij Pundit University.

หนังสือพิมพ์

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้เขียน/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้เขียน./ปีที่พิมพ์)
ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2548)	(ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2548)
สกุลผู้เขียน/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้เขียน./ปีที่พิมพ์)
Knepper (2007)	(Knepper, 2007)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ//สกุลผู้เขียน./ (ปี./วัน/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./เลขหน้า.	
กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2548, 13 ธันวาคม). แผนพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานอุดมศึกษาในช่วงระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2549-2553). มติชนรายวัน, 6.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,/อักษรย่อชื่อผู้เขียน./ (ปี./วัน/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./ปีที่(ฉบับที่)./เลขหน้า.	
Nisen, M. (2020, 7 February), Why coronavirus scares pharma. Bangkok Post, p. 8.	

หนังสือพิมพ์ออนไลน์

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้เขียน/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้เขียน./ปีที่พิมพ์)
จิตวา กลินสุนทร (2563)	(จิตวา กลินสุนทร, 2563)
สกุลผู้เขียน/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้เขียน./ปีที่พิมพ์)
Seelye (2012)	(Seelye, 2012)

การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ//สกุลผู้เขียน./ (ปี,/วัน/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./สืบค้นจาก/แหล่งที่อยู่ของไฟล์ (LRU)	
จิตวา กลิ่นสุนทร. (2563, 31 มกราคม), หน้าพระลาน ผู้มีคุณูปการต่อการศึกษาศิลปะและ ศิลปะร่วมสมัยในบ้านเรา, มติชนสุดสัปดาห์, สืบค้นจาก http://www.matichonelibrary.com/news/site/index?NewsSearch	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,/อักษรย่อชื่อผู้เขียน./ (ปี,/วัน/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./สืบค้นจาก/แหล่งที่อยู่ของไฟล์ (LRU)	
Seelye, K. Q. (2012, 3 December). Spate of harsh weather in New England shifts sentiment on trees. <i>The New York Times</i> . Retrieved from https://www.nytimes.com/2012/12/04/us/storms-topple-new-england-trees-and-raise-fears.html	

เว็บไซต์ Website

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้เขียน/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้เขียน./ปีที่พิมพ์)
กรมทรัพยากรทางปัญญา (2557)	(กรมทรัพยากรทางปัญญา, 255)
สกุลผู้เขียน/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้เขียน./ปีที่พิมพ์)
Seelye (2012)	(Seelye, 2012)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุลผู้เขียน./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./สืบค้นเมื่อ...จาก/URL	
กรมทรัพยากรทางปัญญา. (2557). แผนยุทธศาสตร์ทรัพยากรทางปัญญา พ.ศ. 2556 – 2559. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2566 จาก http://www.ipthailand.go.th/ipthailand/index.php?option=com_content&task=view&id=2084&Itemid=183	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล,/อักษรย่อชื่อผู้เขียน./ (ปีที่เผยแพร่)./ชื่อบทความ./Retrieved from/URL	
University of Wisconsin System. (1985). <i>Patent policy (G34)</i> . Retrieved from http://www.uwsa.edu/fadmin/gapp/gapp34.htm	

การสัมภาษณ์

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้สัมภาษณ์/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้สัมภาษณ์./ปีที่พิมพ์)
จิตวา กลิ่นสุนทร (2563)	(จิตวา กลิ่นสุนทร, 2563)
สกุลผู้สัมภาษณ์/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้สัมภาษณ์./ปีที่พิมพ์)
Seelye (2012)	(Seelye, 2012)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุลผู้สัมภาษณ์./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทสัมภาษณ์ [ชื่อผู้สัมภาษณ์, ผู้สัมภาษณ์]. ชื่อเรื่อง, ปีที่ ฉบับที่) เลขหน้า	
มณฑล สงวนเสริมศรี. (2549). อธิการบดีสนทนา [สิริพร จันทร์บรรจง, ผู้สัมภาษณ์]. ข่าวสาร ม.นเรศวร , 5(62) 4	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
สกุล./อักษรย่อผู้สัมภาษณ์./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทสัมภาษณ์ [ชื่อผู้สัมภาษณ์, ผู้สัมภาษณ์]. ชื่อเรื่อง, ปีที่ ฉบับที่) เลขหน้า	
Chumsai, S., & Sirisumphan, K. (1985). Viewpoints: Thailand or Siam [Interviewed by the editor]. Asiaweek, 11(17), 62.	

เอกสารการประชุมวิชาการ

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้แต่ง/(ปีที่พิมพ์)	(ชื่อ/สกุลผู้แต่ง./ปีที่พิมพ์)
จิตวา กลิ่นสุนทร (2563)	(จิตวา กลิ่นสุนทร, 2563)
สกุลผู้สัมภาษณ์/(ปีที่พิมพ์)	(สกุลผู้สัมภาษณ์./ปีที่พิมพ์)
Krongtaew et al. (2010)	(Krongtaew et al., 2012)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อ/สกุลผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความหรือชื่อเรื่องของบท./ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.)./ชื่อการประชุม/(น. เลขหน้า), สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.	
ชัยพล มงคลิก. (2552). การประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับขั้นเชิงวิเคราะห์ในการจัด ตารางการผลิตแบบพหุเกณฑ์: กรณีศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมผลิตยา, ใน การประชุมวิชาการการบริหารและการจัดการ ครั้งที่ 5 (น. 46). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.	

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ
สกุล,/อักษรย่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ชื่อบทความหรือชื่อเรื่องของบท./ใน ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก.)/ชื่อการประชุม/(น. เลขหน้า), สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.
Krongtaew, C., Messner, K., Hinterstoisser, B., & Fackler, K. (2010). Lignocellulosic structural changes after physico-chemical pretreatment monitored by near infrared spectroscopy. In S. Saranwong, S. Kasemsumran, W. Thanapase, & P. Williams (Eds.), Near infrared spectroscopy: Proceedings of the 14th International conference (pp. 193-198), West Sussex, UK: IMP.

คำสั่ง ประกาศ หนังสือสั่งการ

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
หน่วยงานเจ้าของเอกสาร/(2566)	(หน่วยงานเจ้าของเอกสาร,/2566)
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย (2566)	(มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2566)
Narathiwat Province (2020)	(Narathiwat Province, 2020)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
หน่วยงานเจ้าของเอกสาร (ปี, วันที่ เดือน)/ชื่อคำสั่งหรือชื่อประกาศ, เลขที่เอกสาร (ถ้ามี).	
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. (2566, 10 มกราคม). ประกาศมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย เรื่อง กำหนดปฏิทินการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2565.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ	
หน่วยงานเจ้าของเอกสาร (ปี, วันที่ เดือน)/ชื่อคำสั่งหรือชื่อประกาศ, เลขที่เอกสาร (ถ้ามี).	
Narathiwat Province. (2020, 26 March). Order No. NT 0038.1/V 138.	

ราชกิจจานุเบกษา

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อกฎหมาย (ปีที่พิมพ์)	(ชื่อกฎหมาย,/ปีที่พิมพ์)
ระเบียบศาลรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการงบประมาณ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2565 (2565)	(ระเบียบศาลรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการงบประมาณ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2565, 2565)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
ชื่อกฎหมาย (ปีที่พิมพ์, วันที่ เดือน)/ราชกิจจานุเบกษา/เล่มที่/ตอนที่ ,/หน้า (ระบุเลขหน้า).	
ระเบียบศาลรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการงบประมาณ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2565 (2565, 8 กันยายน) ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 139 ตอนที่ 155 ก, หน้า 1.	

การอ้างอิงเอกสารτυติภูมิ (อ้างอิงใน)

ในกรณีที่เป็นการอ้างอิงงานที่ถูกอ้างอิงอยู่ในงานเขียนอื่น และประสงค์จะอ้างอิงงานนั้นด้วย ให้ใส่ข้อความว่า อ้างถึงใน ชื่อผู้แต่งงานเขียนแหล่งที่ 2 ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค และปีพิมพ์ สำหรับภาษาอังกฤษ as cited in secondary source author, year และผลรายละเอียดขอเอกสารτυติภูมิในอ้างอิงท้ายบทความ

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชัยอนันต์ สมุทวณิช (อ้างอิงใน พนม คลีฉายา, 2542)	(ชัยอนันต์ สมุทวณิช อ้างอิงใน พนม คลีฉายา, 2542)
Allport's diary (as cited in Nicholson, 2003)	(Allport's diary as cited in Nicholson, 2003)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย	
วิโรจน์ สารรัตน์. (2556). <i>กระบวนการค้นคว้าใหม่ทางการศึกษา: กรณีที่คณะต่อการศึกษาศตวรรษที่ 21</i> . กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท	
Stone, R. J. (2013). <i>Managing human resources</i> (4 th ed.). Milton, Australia: Wiley.	

เอกสารไม่ปรากฏปีที่พิมพ์/ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์/ไม่ปรากฏสำนักพิมพ์

การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation)	
หน้าข้อความ	ท้ายข้อความ
ชื่อ/สกุลผู้แต่ง/(ม.ป.ป.)	(ชื่อ/สกุลผู้แต่ง,/ม.ป.ป.)
ประสานพร มณฑลธรรม (ม.ป.ป.)	(ประสานพร มณฑลธรรม, ม.ป.ป.)
Sewell (n.d.)	(Sewell, n.d.)
การอ้างอิงท้ายบทความ (References)	
ตัวอย่างภาษาไทย ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	
ชื่อ/สกุลผู้แต่ง. (ม.ป.ป.)./ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.	
ประสานพร มณฑลธรรม. (ม.ป.ป.). <i>หนังสือเล่มบางของสาวร่างเพรียว</i> , กรุงเทพฯ: เคล็ดไท.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์	
Sewell, A. (n.d.). <i>Black beauty</i> . Bridlington: Priory.	
ตัวอย่างภาษาไทย ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์และสำนักพิมพ์	
ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)/ม.ป.ท./ม.ป.พ.	
ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2540). ศัพท์การเมือง. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.	
ตัวอย่างภาษาอังกฤษ ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์และสำนักพิมพ์	
ผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อเรื่อง/(พิมพ์ครั้งที่)/N.P./n.p.	
Foundation for Media Studies. (2014). <i>Investigative journalism on digital tv, news and content channels</i> (Research report). N.P.: n.p.	

รูปแบบตัวอักษร TH SarabunPSK
ตัวหนา ขนาด 18

รูปแบบตัวอักษร TH
SarabunPSK ขนาด 16

รูปแบบตัวอักษร TH SarabunPSK
ตัวหนา ขนาด 16

บทคัดย่อ

คำสำคัญ: คำสำคัญที่1, คำสำคัญที่2, คำสำคัญที่3

รูปแบบตัวอักษร TH SarabunPSK
ตัวหนา ขนาด 16

2.54 ឆម.

2.54 ឆម.

รูปแบบตัวอักษร TH SarabunPSK
ตัวหนา ขนาด 16

เนื้อหา

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

เอกสารอ้างอิง

เครือจิต ศรีบุญนาค. (2546). พัฒนาการเพลงพื้นบ้านอีสาน (หมอลำกลอน เพลงโคราช เจริญเบริน).

สูตรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์.

รูปแบบตัวอักษร TH
SarabunPSK ขนาด 14

¹ ระบุตำแหน่ง ชื่อที่อยู่สถาบันสังกัด

2.54 ซม.

วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
Journal of Humanities and Social Loei Rajabhat University

แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อรับพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ข้าพเจ้า (นาย/นาง/นางสาว).....

วุฒิการศึกษาชั้นสูงสุด.....ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี).....

สถานะผู้ส่งบทความ

☐ อาจารย์/นักวิจัย ☐ บุคคลทั่วไป ตำแหน่ง.....สังกัด.....

☐ นิสิต/นักศึกษา ชื่อปริญญา.....

หน่วยงาน

.....
.....

ขอส่ง ☐ บทความวิชาการ ☐ บทความวิจัย ☐ บทความวิจารณ์หนังสือ
☐ อื่นๆ(ระบุ).....

สาขาของบทความ.....

ชื่อบทความ (ไทย).....

.....
(อังกฤษ).....

ชื่อผู้เขียนร่วม 1.
2.
3.

ที่อยู่ติดต่อได้สะดวก บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ซอย..... ถนน.....

ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....

เบอร์โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อไป.....

E-mail :

Facebook : Line :

สิ่งที่ส่งมาด้วย : ☐ ไฟล์ Microsoft ☐ ไฟล์ PDF ☐ CD ☐ อื่นๆ(ระบุ).....

/ข้าพเจ้าขอรับรอง...

ข้าพเจ้าขอรับรองบทความที่เสนอตีพิมพ์ในวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ดังนี้

1. บทความที่เสนอตีพิมพ์ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใดๆ มาก่อน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. บทความที่เสนอตีพิมพ์ไม่ได้อยู่ระหว่างการนำเสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารใดๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3. เนื้อหาของบทความ ทั้งข้อความ รูปภาพ ทั้งหมดที่ปรากฏขอรับรองว่าเป็นผลงานของข้าพเจ้า ในกรณีที่มีการอ้างอิงผลงานจากผู้อื่น ข้าพเจ้าได้ดำเนินการตามจรรยาบรรณทางการวิจัยทุกประการ กรณีมีการละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น ข้าพเจ้าขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว

4. ข้าพเจ้ายอมรับเงื่อนไขการพิจารณาบทความ และยินยอมปรับแก้บทความตามคำแนะนำของ

ผู้ทรงคุณวุฒิหรือตามที่กองบรรณาธิการเห็นสมควร

5. ข้าพเจ้าขอมอบลิขสิทธิ์บทความที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ให้แก่คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ลงนามผู้เขียนคนที่ 1

(.....)

วันที่

ลงนามผู้เขียนคนที่ 2

(.....)

วันที่

หมายเหตุ: โปรดระบุชื่อทุนวิจัย (ถ้ามี)

สำหรับเจ้าหน้าที่

เอกสารประกอบการพิจารณาบทความ

☐ บทความ 3 ชุด (2 ชุดไม่มีชื่อผู้เขียนและหน่วยงาน และ 1 ชุดมีข้อมูลครบ)

☐ แบบฟอร์มส่งบทความเพื่อเผยแพร่ 1 ชุด

รับบทความจากผู้เขียน วันที่..... ผู้รับ.....

วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ISSN : 3088 - 1919 (Online)

ปีที่ 8 ฉบับที่ 1,2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2568)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
234 ถนนเลย-เชียงคาน ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000
โทร : 0-4283-5224-8 ต่อ 55501
E-mail : Huso@lru.ac.th

